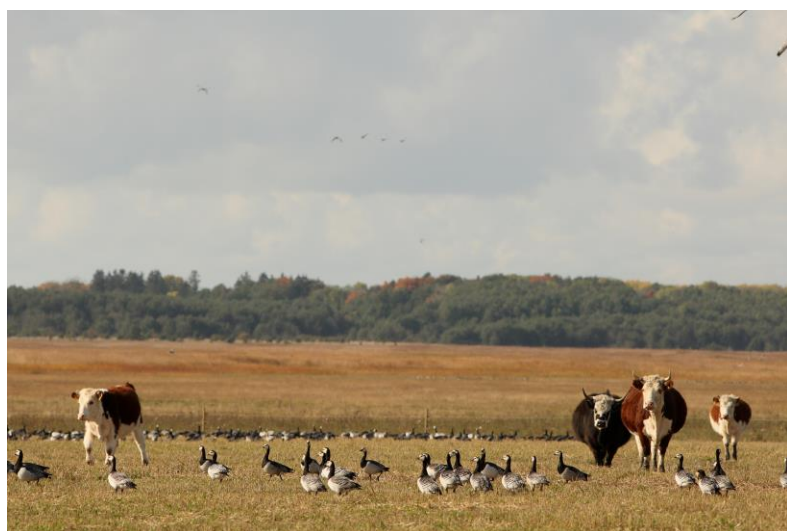

Matsalu rahvusparki, Rajametsa hoiuala, Haeska hoiuala ja Puiatu merikotka kaitsekorralduskava 2015–2024

Keskkonnaamet 2015

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	5
1.1. Ala iseloomustus	5
1.1.1. Asukoht ja abiootilised tingimused	6
1.1.2. Elustik	8
1.2. Maakasutus ja -omand	11
1.2.1. Põllumajandus	14
1.2.2. Metsandus	15
1.2.3. Roovarumine	15
1.3. Huvigrupid	18
1.4. Kaitsekord	20
1.4.1. Rahvusvaheline staatus	20
1.4.2. Riiklik staatus, kaitsekord ja tzoneering	20
1.4.3. Kaitse korraldamine	22
1.5. Uuritus	24
1.5.1. Läbiviidud inventuurid ja uuringud	24
1.5.2. Riiklik seire	26
1.5.3. Inventuuride ja uuringute vajadus	28
2. VÄÄRTUSED JA -EESMÄRGID	30
2.1. Elustik	30
2.1.1. Linnustik	30
2.1.2. Imetajad	57
2.1.3. Kahepaiksed	62
2.1.4. Kalad	63
2.1.5. Taimed	65
2.1.6. Seened	72
2.2. Kooslused	74
2.2.1. Rannikuelupaigad	74
2.2.2. Nõmmed ja kadastikud	87
2.2.3. Mageveekogud	89
2.2.4. Niidud	90
2.2.5. Sood	100
2.2.6. Lubjakivipaljandid	102
2.2.7. Metsad	102
2.3. Maastik, pargid ja üksikobjektid	110
2.3.1. Põllud ja kultuurrohumaad	111
2.3.2. Pargid, aiad, tiigid	112
2.3.3. Geoloogilised vaatamisväärsused	113
2.4. Kultuuripärand	115
2.4.1. Asustusstruktuur	115
2.4.3. Hooned, ehitised ja taluarhitektuur	116
2.4.3. Hoonete välisilme	121
2.4.4. Kivikalmed ja kalmistud	123
2.4.5. Kiviaiad	125
2.4.6. Vaimne pärand	125

2.4.7. Ajaloolised hooned kui olulised elupaigad	127
3.1. Külastustaristu:	130
3.1.2. Matsalu looduskeskus Penijõel	130
3.1.3. Penijõe matkarada	130
3.1.4. Suitsu matkarada ja puhkekoht	131
3.1.5. Kloostri vaatetorn.....	132
3.1.6. Karusselja pärn ja puhkekoht.....	132
3.1.7. Rannajõe vaateplatvorm ja puhkekoht.....	132
3.1.8. Haeska vaatetorn	132
3.1.9. Keemu puhkekoht ja vaatetorn	133
3.1.10. Kiideva vaateplatvorm-sadamahoone	133
3.1.11. Kiideva-Puise matkarada	133
3.1.12. Salevere matkarada	134
3.1.13. Näärivide õpperada	134
3.1.14. Eerik Kumari mälestuskivi ja Kirbla astang	135
3.1.15. Liustemäe tee vaateplatvorm	135
3.1.16. Tominga talu vaateplatvorm	135
3.1.17. Üksikud teabetahvlid	135
3.1.18. Väikesadamad	136
3.1.19. Penijõe välibaas-metsamaja	136
3.1.20. Penijõe mõisa metsamaja.....	137
4. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED JA EELARVE	138
4.1. Tegevuste kirjeldus	138
4.1.1. Inventuurid, seire, uuringud	138
4.1.2. Hooldus, taastamine ja ohjamine	144
4.1.3. Taristu, tehnika ja loomad.....	155
4.1.4. Kaitse-eeskiri ja kaitsekorralduskava.	161
4.1.5. Rahvuspargi tutvustamine ja keskkonnaharidus.	161
4.1.6. Järelevalve.....	162
4.1.7. Koostöökogu	163
4.2 Eelarve	164
5. KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE	178
6. KIRJANDUS	189
LISAD	

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 25 on kaitsekorralduskava kaitstava loodusobjekti alapõhise kaitse korraldamise aluseks.

Kaitsekorralduskava kinnitab Keskkonnaameti peadirektor. Teave kaitsekorralduskava kinnitamise kohta avalikustatakse Keskkonnaameti kodulehel.

Käesoleva Matsalu rahvuspargi, Rajametsa hoiuala, Haeska hoiuala ja Puiatu merikotka püsielupaiga (osa Väinamere linnu- ja loodusalast) kaitsekorralduskava (edaspidi ka *KKK*) eesmärk on:

- anda lühike ülevaade kaitstavast alast (edaspidi *ala*) – selle kaitsekorrast, kaitse-eesmärkidest, rahvusvahelisest staatusest, maakasutusest, huvigruppidest ning alal läbiviidavast riiklikust seirest;
- analüüsida ala eesmärke ning anda hinnang iga põhiväärtuseks oleva liigi, elupaiga vm väärtuse seisundile;
- arvestades alale seatud eesmärke, määrata mõõdetavad kaitse-eesmärgid ja kaitsekorralduse oodatavad tulemused kaitsekorraldusperioodi lõpuks ning 30 aasta perspektiivis;
- anda ülevaade peamistest väärtusi mõjutavatest teguritest, kirjeldada kaitseks vajalikke meetmeid koos oodatavate tulemustega;
- määrata põhiväärtuste säilimisele, taastamisele ja tutvustamisele suunatud kaitsekorralduslike tegevuste elluviimise plaan koos tööde mahu, koha, ulatuse kirjelduse ja orienteeruva maksumusega;
- luua alusdokument kaitseala kaitsekorralduslike tööde elluviimiseks ja rahastamiseks.

Kaitsekorralduskava koostamisel viidi läbi avalikud koosolekud 4. ja 5. veebruaril 2013. a Kõmsi rahvamajas, Matsalu looduskeskuses, Rõude külamajas ja Ridala põhikoolis (kava üldosa tutvustamine ja arutamine), huvirühmade kaasamise töökoosolekud 10. juulil 2013. a Matsalu looduskeskuses (tegevuskava arutamine) ja avalikud koosolekud 23. ning 24. septembril 2013. a Kõmsi rahvamajas, Matsalu looduskeskuses, Rõude külamajas ja Ridala põhikoolis (tegevuskava tutvustamine ja arutamine).

Kava koostamist koordineeris Keskkonnaameti Hiiu-Lääne-Saare regiooni kaitse planeerimise spetsialist Anni Kurisman (tel: 472 4729, e-post: anni.kurisman@keskkonnaamet.ee). Kava koostasid Eestimaa Looduse Fondi eksperdid Aleksei Lotman (tel: 5060879, e-post: alex@elfond.ee), Helen Toom (tel: 56880676, e-post: helen@elfond.ee) ja Liis Kuresoo (liis.kuresoo@elfond.ee).

Kaitsekorralduskava on valminud „Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007-2013” ja sellest tuleneva „Elukeskkonna arendamise rakenduskava” prioriteetse suuna „Säästva keskkonnakasutuse infrastruktuuride ja tugisüsteemide arendamine” meetme „Kaitsekorralduskavade ja liikide tegevuskavade koostamine looduse mitmekesisuse säilitamiseks” programmi alusel Euroopa Regionaalarengu Fondi vahenditest.

1. SISSEJUHATUS

1.1. ALA ISELOOMUSTUS

Umbes 48 860 hektari suurune Matsalu rahvuspark on üks Eesti viiest rahvuspargist. See hõlmab madalaveelist Matsalu lahte, selle suudme ümber olevat Väinamere osa, Kasari jõe alamjooksu, lahe ja jõe kaldaroostikke, üleujutatavat Kasari jõe luhta, rannakarjamaid, erinevaid niidu- ja metsakooslusi ning umbes 50 meresaart ja laidu. Administratiivselt jääb Matsalu rahvuspark nelja valla – Ridala, Martna, Lihula ja Hanila, territooriumile. Matsalu rahvuspargis on väga mitmekesine ökosüsteem, kus puutumatud looduslikud alad vahelduvad aastasadu hooldatud kooslustega pakkudes sobilikke elukohti nii paljudele lindudele, imetajatele kui ka kahepaiksetele ning kasvukohti mitmesugustele taime-, seene- ja samblaliikidele.

Matsalu rahvuspark nii meil kui ka mujal maailmas siiski eelkõige tuntud oma linnurikkuse poolest. See on üks Euroopa tähtsamaid lindude peatuspaiku rändeteel Artika ja Lääne-Euroopa vahel, mistõttu on rahvuspargis asuv Matsalu laht ja selle rannikualad veelindude rahvusvahelise tähtsusega rändepeatus-, pesitsus- ja sulgimisaigad. Kokku on Matsalu rahvuspargis registreeritud üle 270 erineva linnuliigi.

Matsalu märgalal on ka rikkalik taimestik, siin on registreeritud 780 liiki soontaimi. Taimestiku liigirikkus on seotud taimekoosluste mitmekesisusega. Piirkonna taimkatte kujunemisel on määravaks ala suhteline noorus ja pikaajaline inimõju: veest kerkinud rannaalad võeti kohe kasutusse karja- või heinamaadena (Pork, Ingerpuu, Ksenofontova, 1981; Krall, Ksenofontova, Pork, 1985; Kaljuste, 2004). Märkimisväärne on ka lindude mõju taimkattele ja taimestikule, eriti saartel (Ratas, Mägi, Puurmann, 1999).

Erinevas seisus olevate niitude üldpindala ületab rahvuspargis 7000 ha (Pork, Ksenofontova, Krall, 1981). Siinseid niite iseloomustab suur mitmekesisus veerežiimi ja pinnase suhtes. Hästi on esindatud nii soostunud, lammi-, ranna- kui ka kuivad aruniidud, kohati ka looniidud, mis kõik on seotud lubjarikka pinnasega. Siinsed niidud on kujunenud veerežiimi ja pinnase ning karjatamise ja niitmise koosmõjul, seega on tegu tüüpiliste pool-looduslike kooslustega. Puistute üldpindala rahvuspargis on ligi 4500 ha, lisaks mõnisada hektarit võsapid. Vanemate metsade pindala Matsalu märgalal ei ole suur, reeglina on tegemist endiste puisniitude või -karjamaadega. Vähesel määral esineb ka praegu hooldatavaid puisniite ja -karjamaid. Roostike pindala on üle 2000 ha, suurim ühtlane rooväli, mis katab Matsalu lahe idaosa ja Kasari delta lääneosa, moodustab sellest üle kolmveerandi. Roostike ulatus on suures osas seotud inimtegevusega: taganevad karjatamise ja suvise niitmise mõjul, kuid laienevad biogeeniiduurdevoolu suurenemisega. Täpsemad elustikurühmade kirjeldused on toodud järgnevatel peatükkides.

Matsalu rahvuspargi looduse kujunemine on tihedalt seotud siinse inimasustusega. Vee alt vabanevatel rannaniitudel on karjatatud loomi, tehtud heina. Kasari luht on olnud ümberkaudsete talude heinamaaks. Eriti mitmekesist kasutust on leidnud puisniidud: sealt on saadud kütte- ja tarbepuitu, korjatud seeni, marju, ravimtaimi, tehtud lehisvihtasid ja heina, suve lõpul karjatatud loomi. Loopealseid on võsastumast hoidnud kariloomad. Eluhoonete ehitamisel on kasutatud peamiselt kohalikku materjali: puitu, maakivi, paasi, pilliroogu, aga ehituspalki on toodud ka kaugematest metsadest nii mandrilt kui Muhumaaltki. Seetõttu on rahvuspargis olulisel kohal ka kultuuripärandi hoidmine. Matsalu rahvuspargi kultuuripärand on kultuurmaastikud, piirkonnale iseloomulik ja eripärane materiaalne ja vaimne pärand, keskkonnaga seotud traditsiooniline inimtegevus ja selle väljendus kinnispärandis ja rahvakultuuris, kõik rahvuspargi alaga seotud kultuuriavaldused – kinnisobjektid (asustusstruktuur ja -tihedus, hooned, sillad, kraavid, teed, matmispaigad, kiviaiad, puud, kõlvikud), töövõtted, käsitööesemed, keel, rahvaluule, kohanimed ja kohapärimus, aga ka Matsalu looduse enam kui sajandipikkune teaduslik uurimine.

Lisaks Matsalu rahvuspargile hõlmab kaitsekorralduskava ka Haeska (155 ha) ja Rajametsa hoiualasid (16 ha) ja Puiatu merikotka püsielupaika (25 ha). Rajametsa hoiuala piirneb Matsalu rahvuspargiga ja asub Kirikukülas Lihula vallas; Haeska hoiuala piirneb rahvuspargiga ja asub Haeska külas Ridala vallas. Puiatu merikotka püsielupaik asub rahvuspargi piiril Ridala vallas. Matsalu rahvuspark koos eelnimetatud hoiualade ja püsielupaigaga on ühtlasi osa (u 20%) Väinamere linnu- ja loodusalast.

1.1.1. ASUKOHT JA ABIOOTILISED TINGIMUSED

Matsalu rahvuspark asub Läänemaal ja ühtib oma piiridelt rahvusvahelise tähtsusega Matsalu märgalaga. Selle moodustab Matsalu laht koos Kasari jõe alamjooksuga ja ümbritsevate rannikualadega ning lahega piirnev Väinamere osa (joonis 1). Matsalu rahvuspargi idapoolseimaks punktiks on ligikaudu 24° (Kasari silla lähedal), läänepoolseimaks – 23°20' (Sipelgarahust läänes); lõunapoolseimaks – 58°40' (Papirahu juures), põhjapoolseimaks – 58°50' (põhjapool Härjamaad ja Sõmerit).

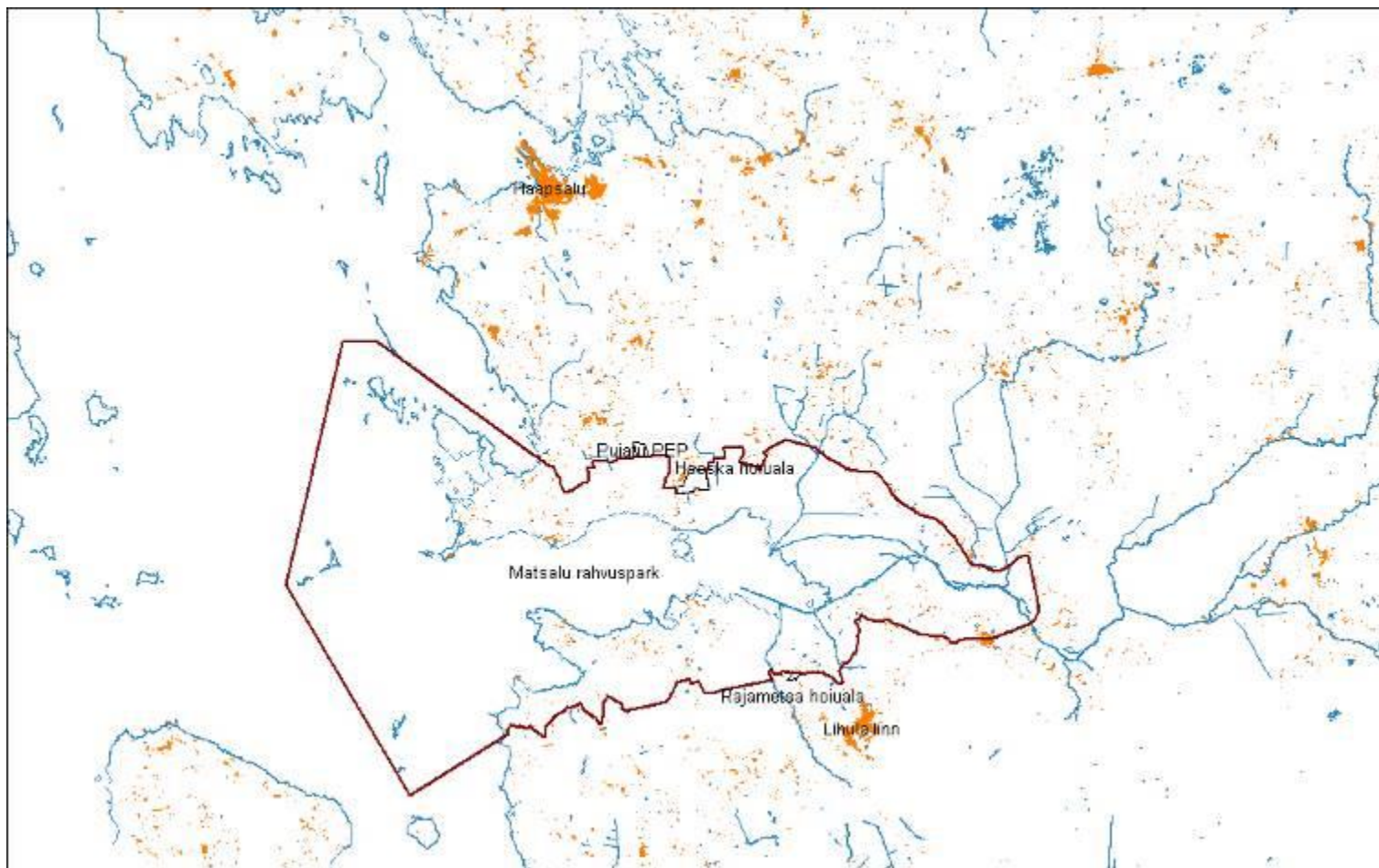
Aluspõhja aluskord paikneb 100–400 meetri sügavusel ja kaetud alamsiluri karbonaatseist kivimeist pealiskorraga. Aluspõhja läbib ida-läänesuunaline orund, kus paikneb Kasari jõgi ja Matsalu laht. Jääaeg on märgalale toonud rändrahne ja savirähka ning kulutanud ala aluspõhja, jättes alles kulumiskindlamad biohermid. Jää taandumisel jäi ala vee alla; algas tänini kestav maatõus 2–3 mm aastas. Sel ajal kujunes Kasari luhas ja Matsalu lahe lõunakaldal ning põhjakaldal kuni Kiidevani viirsavist pinnakate. Ulatuslikum maastumine praeguse Matsalu lahe ümbruses algas ligikaudu 4000 aastat tagasi. Praeguse ranniku ja deltalammide vanus on enamasti alla 500 aasta. Maastumine jätkub nii Kasari deltas ja Matsalu lahes kui ka Väinameres. (Aaloe, Kessel, 1984)

Rahvuspargis on mitukümmend väikesaart, laidu, rahu, kareet jmt. Saared on mitmekesiste tingimustega; väiksemad ja madalamad on sõltuvalt veeseisust kas veest väljas või kujutavad endast veeluseid madalikke. Suurimaks saareks on Tauksi.

Lauged rannatasandikud, kus üleujutatav rannavöönd on kohati mitusada meetrit, hõlmavad ligi 3000 ha; siin domineerivad ranniku- ja rähkmullad. Biohermidel valdavad paepealsed mullad. Kasari deltas on regulaarselt üleujutatav ala ligi 4000 ha, siin domineerivad lammimullad. Levinud on ka gleistunud või gleimullad.

Matsalu laht on üks suuremaid merelahti Eestis: selle pindala on ca 75 km², sõltudes küll oluliselt vee seisust. Lahe valgala ületab 3500 km². Aastane sissevool lahte ületab selle mahu enam kui kaheksakordselt, u 90% sellest langeb Kasari jõe arvele. Lahe sügavus on ligi 3,5 m lääneotsas, 1–2 m keskosas, idaosas enamasti alla meetri. Sõltuvalt ilmastikust kõigub lahe vee mass kuni kaks korda. Lahevesi on Kasari jõe magevee ja Läänemere riimvee segu ning selle soolsus on muutlik, jäädes alati alla 7 promilli. Seega on Matsalu laht ainus veekogu Eestis, mida saab käsitleda jõe lehtersuudmena. Matsalu rahvusparki jääb ka Kasari jõe alamjooks, kus veetase kõigub kuni 2,5 m ulatuses. Matsalu laht on loomult eutroofne veekogu, kuid varasemad kuivendustööd ja veereostus on eutrofeerumist oluliselt suurendanud (Porgassaar, Simm, 1985; Kakum, 1998; Martin, 2011). Kuigi Matsalu märgala veerežiimi on kuivendustöödega muudetud, on see siiski võrdlemisi looduslähedane (Mardiste, Kaasik, 1985).

Aasta keskmine õhutemperatuur Matsalu märgalal on 5–6 kraadi, kõige soojem kuu on juuli (15,8 kraadi), kõige külmem veebruar (-5 kraadi). Aasta keskmine sademete kogus on 650 mm, sellest 63% soojal ja 37% külmal aastaajal. Kliima on merelisem, niiskem ja jahedam kui Eesti sisemaal.

Joonis 1. Kaitsekorralduskavaga hõlmatud ala asukoht (aluskaart: Maa-amet, infokihid: Keskkonnaregister).

1.1.2. ELUSTIK

1.1.2.1. Taimestik ja taimkate

Matsalu laht on ümbritsetud rannaniitudega, mis jätkuvad lahest väljas Väinamere rannikul, rannaniidud on iseloomulikud ka laidudele. Mereveelise üleujutuse piirkonnas esineb saliinseid rannaniite. Matsalu lahe idaosas lähevad soostuvad rannaniidud sujuvalt üle luhtadeks. Kokku on rannaniite ja nendega seotud kooslusi ligi 3000 ha. Lamminiidud ehk luhad on Matsalu märgalale väga iseloomulikud kooslused. Luhamassiiv hõlmab suure osa Kasari alamjooksu üle 4000-hektarilisest lammist, tegu on selle koosluse suurima esinemisalaga Eestis. Laidude ja ranniku kõrgematele aladele on lubjarikkast mullast tingituna iseloomulikud pärisaru- ja looniidud.

Puudest on esindatud peamiselt tamm ja saar, aga ka teised laialehised liigid, põdsastest on tunnusliigiks sarapuu. Ohtralt leidub kähklast. Enamik siinseid vanemaid salumetsi on praegu küllaltki tihedad, kuid nende struktuur ja eriti vanade puude võra kuju näitab, et varem olid need

märksa hõredamad. Vanemate puude hulgas on rohkesti tammesid, palju on ka teisi laialehiseid liike. Levinud on madalsoo- ja lodumetsad sanglepa ja sookasega. Kasari deltas esinevad lammimetsad on enamasti küllalt noored. Enamlevinud puuliik on kask, mis moodustab puistutest ligi poole, järgnevad hall lepp, sanglepp ja haab. Tamm, pärn ja saar on märgala metsades tavalisemad kui Eestis üldiselt.

Tingituna ala laugusest on soostumine üpris levinud, kuid ala nooruse tõttu pole sood enamasti välja kujunenud. Kujunevaid madalsoid on nii rannikul kui lammil, väikesepinnaliste laikudena ka allikalistes kohtades.

Veetaimestik Matsalu lahe siseosas on liigirikas, domineerivad veesisesed õistaimed, nagu penikeeled, räni-kardhein, tähk-vesikuusk, kollane vesikupp, vaba vee alal kare mändvetikas (Albert, 2005, Trei, 1991). Kuni paari meetri sügavuses vees kasvavad ka valguslembesed niitjad rohevetikad. Pruunvetikad eelistavad sügavamat vett. Valdav liik on põisadru, mis Väinameres kasvab kuni 5 m sügavusel; madalates lahtedes esineb selle käabusvorm. Punavetikad asustavad alasid sügavusega üle 3 m. Kokku on Väinameres määratud ligikaudu 70 liiki vetikaid. Kõrgematest taimedest kasvab Väinameres pikka meriheina, samuti on esindatud mitmed penikeele ja haneheina liigid (Martin, 2011). Kahekümenda sajandi teisel poolel toimunud suuremad muutused põhjataimestikus on seotud eutrofeerumisega. Vee õitsemise maksimum langes kokku reostuse maksimumiga 1970. aastate teisel poolel – 1980. aastatel, mil hakkasid vohama niitjad rohevetikad (Porgassaar, Simm, 1985). Viimase kahekümne aasta jooksul on vetikate vohamine vähenenud (Martin, 2011).

1.1.2.2.Loomastik

1.1.2.2.1. Linnustik.

Matsalu märgala paikneb Ida-Atlandi rändeteel, siin on praeguseks registreeritud 283 liiki (koos alamliikidega 290) linde, neist 173 pesitsejad. Kevadel rändab läbi üle 2 miljoni vee- ja rannikulinnu, lühema või pikema peatuse teeb kuni 230 000 lindu. Läbirändajate mass peatub enamasti Väinameres (kaurid, paljud sukelpardid) või siselahe ja roostikus ning üleujutatud luhas. Enamus niidukurvitsaid toitub üleujutuse alt vabanevas luhas või rannaniidul (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013).

Matsalus sulgib üle kolmekümne tuhande veelinnu. Tähtsaimad sulgimisaigad paiknevad Matsalu lahe põhjaosas ja siselahe roostikus, Väinamere saarte ümbruses ning neist itta jääval mereosal kuni Matsalu lahe suudmeni. Kasari deltas ja Matsalu siselahe ranniku soostunud aladel sulgib mitusada sookurge.

Matsalus pesitseb kokku 136 000–185 000 paari linde. Suur on siinses haudelinnustikus niidu- ja roostikulindude osatähtsus – keskeltläbi 30% kõigist haudelindudest on seotud avamaastikuga. Vee- ja rannikulinde pesitseb Matsalus 12 000–19 000 paari 52 liigist. Rannaniitude

haudelinnustikule on iseloomulikud pardid, kurvitsalised ja avamaavärvulised. Roostikes pesitsevad hüp, roo-loorkull, täpikhuik, rooruik, tuttpütt, kühnokk-luik, hallhani, sinikael-part jt selle elupaigaga kohastunud linnud. Väikesaared on väga linnurikkad alad, kus elavad nii tüüpilised rannikulinnud kui ka ainult saartel elavad liigid nagu kormoran, valgepõsk-lagle ja tõmmuvaeras. Lageluha püsilinnustik piirdub u 20 liigiga, iseloomulikud on kurvitsad, pardid, rukkirääk ja täpikhuik, millele lisanduvad avamaa ja kõrgrohustu värvulised nagu põldlõoke, sookiur, lambahänilane, rootsiitsitaja ning kõrkja-roolind. Metsades ja muudes puistutes (puisniitudel, kadastikes, võsastikes) pesitseb üle 80 linnuliigi, kellest ca 4/5 on värvulised, domineerivad metsvint ja salu-lehelind. Kultuurmaastikus esineb mitmeid värvulisi, nurmkana, rukkirääk, harva ka põldvutt (Kaisel, Paakspuu, Mägi, 1999; Mägi, 1995, 2003; Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013, Paakspuu, 2003).

Matsalu märgala linnustik on pidevas muutumises. Viimastel aastakümnetel on kasvanud paljude värvuliste, aga ka merikotka, kühnokk-luige ja rääkspardi arvukus, vähenenud enamiku kurvitsate oma (Kaisel, Paakspuu, Mägi, 1999; Mägi, 1995, 2003; Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013, Paakspuu, 2003).

1.1.2.2.2. Imetajad.

Imetajaid on alal üle 40 liigi. Väinameres esinevad nii hall- kui viigerhüljes, vahel nähakse neid ka lahes ja isegi jõgedes. Kobras ja saarmas asustavad ennekõike jõgesid, ojasid ja kraave, kuid küllalt tihti jõuavad ka rannikule, eriti saarmas. Hunt, karu ja ilves on juhukülalised. Küllaltki arvukad on rebane, kährik ja mink, kes satuvad tihti ka väikesaartele ja laidudele, kus nende mõju linnustikule on väga tugev. Metskits, põder ja metssiga on, nagu kõikjal Eestis, tavalised. Kaitsealal on esindat enamik Eesti käsitiivalisi, putuktoidulisi ja närilisi (Naaber, 1984; Lepik, 1997; Lotman, 1997; Lepik, Lepik 1999). Uue liigina on Matsalu rahvusparki ennast sisse seadnud šaakal, liigi päritolu on siiani teadmata.

1.1.2.2.3. Roomajad.

Roomajaid on alal neli liiki (nastik, rästik, arusisalik ja vaskuss), kes kõik on Eestis üsna tavalised. Roomajate talvitumisaigana omab suurt tähtsust Salevere Salumägi. Rannikul on nastik arvukam, kuid juba mõne kilomeetri kaugusel merest on ka rästik tavaline. Väikesed ebastabiilsed roomajate asurkonnad on teada ka laidudelt, kus mitmed neist on hääbunud.

1.1.2.2.4. Kahepaiksed.

Kahepaikseid on viis liiki (kõre, harilik kärnkonn, rohukonn, rabakonn ja tähnikvesilik). Enamik kahepaiksete liike on võrdlemisi tavalised ning suuri muutusi arvukuses ei täheldata, vaid kõre on kahekümneenda sajandi jooksul muutunud üldlevinud liigist harulduseks. Niitude kinnikasvamine võib negatiivselt mõjuda mitmetele kahepaiksete liikidele, väga tundlik on selles suhtes kõre, kes vajab suuri avatud alasid toitumiseks ja madalaid ajutisi veekogusid sigimiseks (Lepik, I. 1997).

1.1.2.2.5. Kalastik.

Rahvuspargis on kindlaks tehtud üle 40 kala- ja sõõrsuuliigi, esindatud on enamus Eesti mageveeliike. Liigiline koosseis erineb ala eri osade vahel ja varieerub aasta jooksul ning aastate vahel. Mereliigid, nagu lest, tuulehaug, siig, räim jt on seotud Väinamere ja selle mõjule avatud lahtedega ning laheosadega, Matsalu lahte tulevad need liigid vaid sigima; lahe kesk- ja eriti idaosas valitseb mageveekalastik, kelle hulgas domineerivad karplased (Erm, Kangur, Turovski, 1985; Eschbaum jt, 2013).

1.1.2.2.6. Selgrootud.

Elutingimuste eripära tõttu on põhjaloomastiku koosseis Matsalu lahe eri osades suuresti erinev. Loomastik on lääne- ja keskosas merelise ilmega: ülekaalus on liigid nagu tavaline harjasliimukas, harilik kootvähk, merikilk, söödav südakarp, balti lamekarp, liiva-uurikkarp, lamekeermene vesitigu; idaosas põhjafauna sarnaneb pigem magevete elustikule: esindatud on vesiking, harilik keeritstigu (mõlemat võib leida ka kesklahes), munajas punntigu, kuid esineb ka riimveelist faunat nagu lamekeermene vesitigu ja harilik kootvähk. Võõrliik vööt-kirpvähk on samuti viimasel ajal üldlevinud. Matsalu lahes levib palju keskmise ja kõrge orgaanilise reostuse suhtes tundlikke liike. (Järvekülg, 1984; Martin, 2011). Maismaaselgrootuid on leitud üle 2000 liigi, tegelik liikide arv on tõenäoliselt ligi kümme korda suurem (Vilbaste jt 1985).

1.1.2.3. Seened

Matsalu rahvuspargi seenestik on iseloomulik laialehistele metsadele ja lubjarikka pinnasega aladele, samuti leidub siin niitude ja roostikega seotud seeni. Seenerikkamad on laialehised metsad ja puisniidud ning pargid, looniidud ja suuremad saared ning lodumetsad (Kalamees, 1984; Parmasto, Parmasto, 2004).

1.2. MAAKASUTUS JA -OMAND

Seoses ala suhtelise noorusega on see olnud inimese poolt mõjustatud alates mere alt vabanemisest. Rahvastiku paiknemine Matsalu rahvuspargis ei erine oluliselt Läänemaa inimasustusest tervikuna: ulatuslikud inimtühjad alad vahelduvad väikeste küladega. Asustust võib leida eelkõige kaitsealaga piirnevate või seda läbivate suuremate teede ääres. Suurim asula on ligi 300 elanikuga Kirbla. (Källe, 2003).

Maakatte tüüpide jagunemist kujutavad tabel 1 ja joonis 4. Maaomandi jagunemist kujutavad tabel 2 ja joonis 3

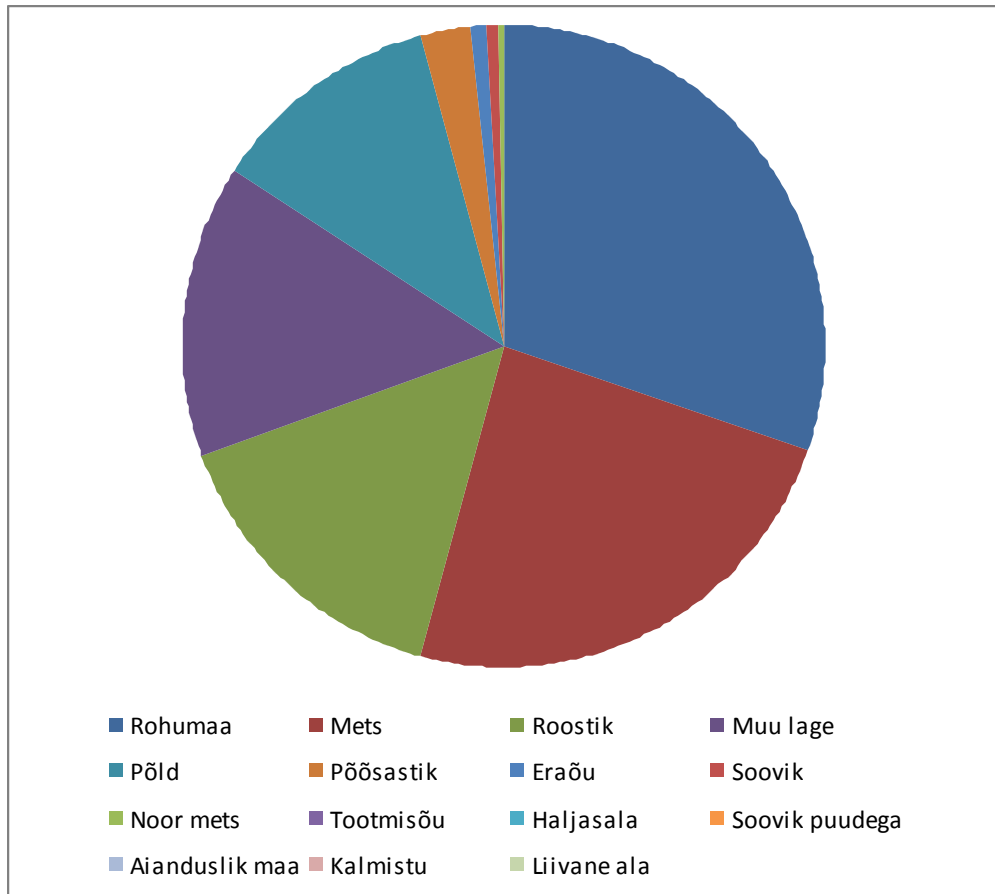
Tabel 1. Maakattetüüpide pindala

Maakattetüüp	Pindala (ha)
Rohumaa	7780,3

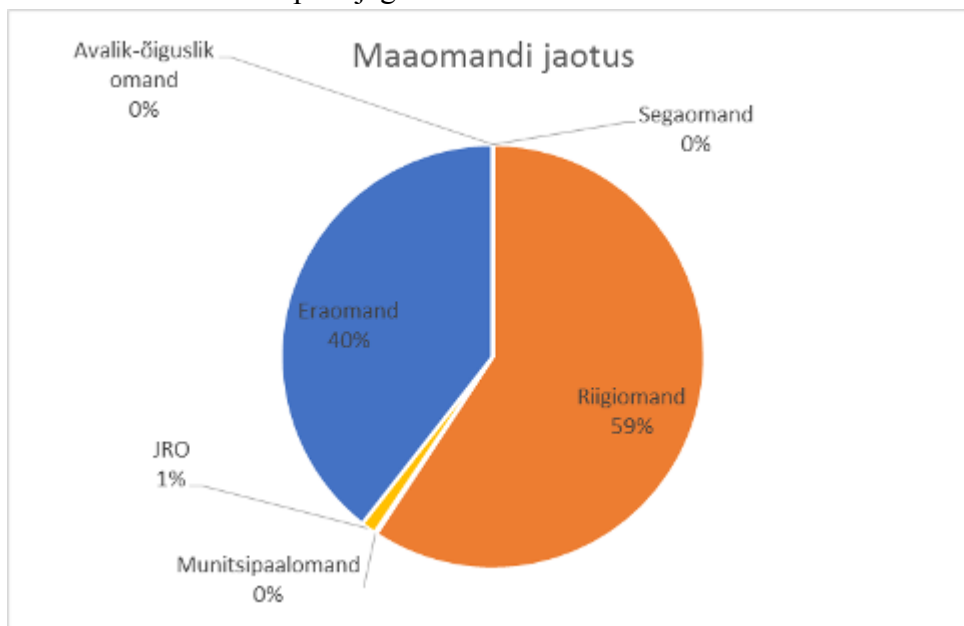
Mets	6086,6
Roostik	3891,7
Muu lage	3807,8
Põld	2983,6
Põõsastik	608,8
Eraõu	223,4
Soovik	147,7
Noor mets	28,6
Tootmisõu	11,5
Haljasala	8,7
Soovik puudega	6,4
Aianduslik maa	2,5
Kalmistu	0,3
Liivane ala	0,2

Tabel 2. Maaomandite pindala

Maaomand	indala (ha)
Segaomand	4,9
Riigiomand	13478,1
Munitsipaalomand	34,5
JRO	262,07
Eraomand	8965,55
Avalik-õiguslik omand	1,08

Joonis 2. Maakattetüüpide jagunemine.

Joonis 3. Maaomandi jaotus kaitsekorralduskavaga hõlmatud alal (Allikas: Maa-amet).

1.2.1. PÕLLUMAJANDUS

Põllumajandus on ilmselt piirkonda läbi aegade enim mõjustanud inimtegevuse liik. Loopealseid on sajandeid kasutatud karjamaadena, nagu ka üha taganevat rannikut. Lammialad võeti algul tõenäoliselt samuti kasutusse karjamaadena, hiljem said neist peamiselt heinamaad. Metsi kasutati samuti nii heina- kui karjamaadena. See sajandeid kestnud kasutus lõi siinsed pärandkooslused. Muldade raske lõimis ja tasane reljeef sundisid põllumaid mingil määral kuivendama juba sajandeid tagasi. Ajapikku kuivendati ligi $\frac{3}{4}$ haritavast maast. Vähem jõuti kuivendada karja- ja heinamaid. Põllukividest laoti põlluveerde kiviaiad, heina- ja eriti karjamaid puhastati kividest märksa vähemal määral. Nii kujunes siinsetele rannikualadele iseloomulik maastikumuster suhteliselt tihedalt kraavitatud väikeste põldudega ja hõredalt kraavitatud või sootuks kraavitamata suurte lagedate luhtade ja rannaniitudega ning hõredate, heina- või karjamaana kasutatavate metsadega. Põllu- ja karja- ning heinamaade ajaloolist piiri tähistab tihti kiviaed või kividega muldvall. Ajalooline maakasutus varieerus ilmselt küllalt oluliselt, kuid siiski on mitmesaja aasta tagustel kaartidel maastikumuster kohati äratuntavalt sarnane praegusega.

Nõukogude ajal lõppes enamiku puisniitude niitmine. Lageluhta kasutati jätkuvalt, kuid käsitsi või hobusega niitmise asemel tuli mehhaniseeritud heinavarumine. Rannakarjamaadel söövad suured kolhoosikarjad erinesid küll tunduvalt ennesõjaaegseist talukarjadest, kuid arvatavasti mitte väga palju veel varemaist mõisakarjadest. Kaugemad sood, luhad ja rannaniidud langesid ajapikku siiski kasutusest välja. Ka enamikul laidudel lakkas niitmine ja karjatamine. Laiaulatusliku maaparanduse tulemusel on 4/5 kuivendatud põldudest dreanažkuivendusega. Põllumajanduse intensiivistamine, kontsentreerimine, mehhaniseerimine ja kemiseerimine avaldus järjest kasvavas põllumajandusreostuses, mis jõudis maksimumi kaheksakümnendail aastail (Kaljumäe, 1995; Porgassaar, Simm, 1985).

Eesti taasiseseisvumine koos radikaalse otsusega põllumajanduse deregulatsiooniks tõi kaasa kõikjal Eestis põllumajandustootmise kiire languse, kusjuures kaitsealaga piirnevates valdades oli see sügavam kui Eestis keskmiselt. Palju põllumaid jäi sööti, kiiresti langes koduloomade arv. Pärandkooslused hakkasid väga kiiresti kasutusest välja langema. Vähenes ka tööhõive põllumajanduses (Källe, 2003).

Viimasel ajal on põllumajanduse olukord stabiliseerunud, millele on kaasa aidanud nii põllumajandustoetused ja turu stabiliseerumine kui ka looduskaitsete toetused niitude karjatamise/niitmise eest ja looduskaitse suunalised investeeringud põllumajandusse (Källe, 2003). Üheks uueks turuniššiks heinalle on ka Lihula katlamaja, mis mõned aastad tagasi viidi üle kohalikule taastuvale küttele.

Märkimisväärne osa põllumajandusmaast ei kuulu kohalikele põllumajandustootjatele, kes

kasutavad nii riigimaid kui ka kolmandatele isikutele kuuluvaid eramaid. Põllumajandusmaal toimuv maareform ei ole veel lõppenud, osa maast on jätkuvalt riigi omandis.

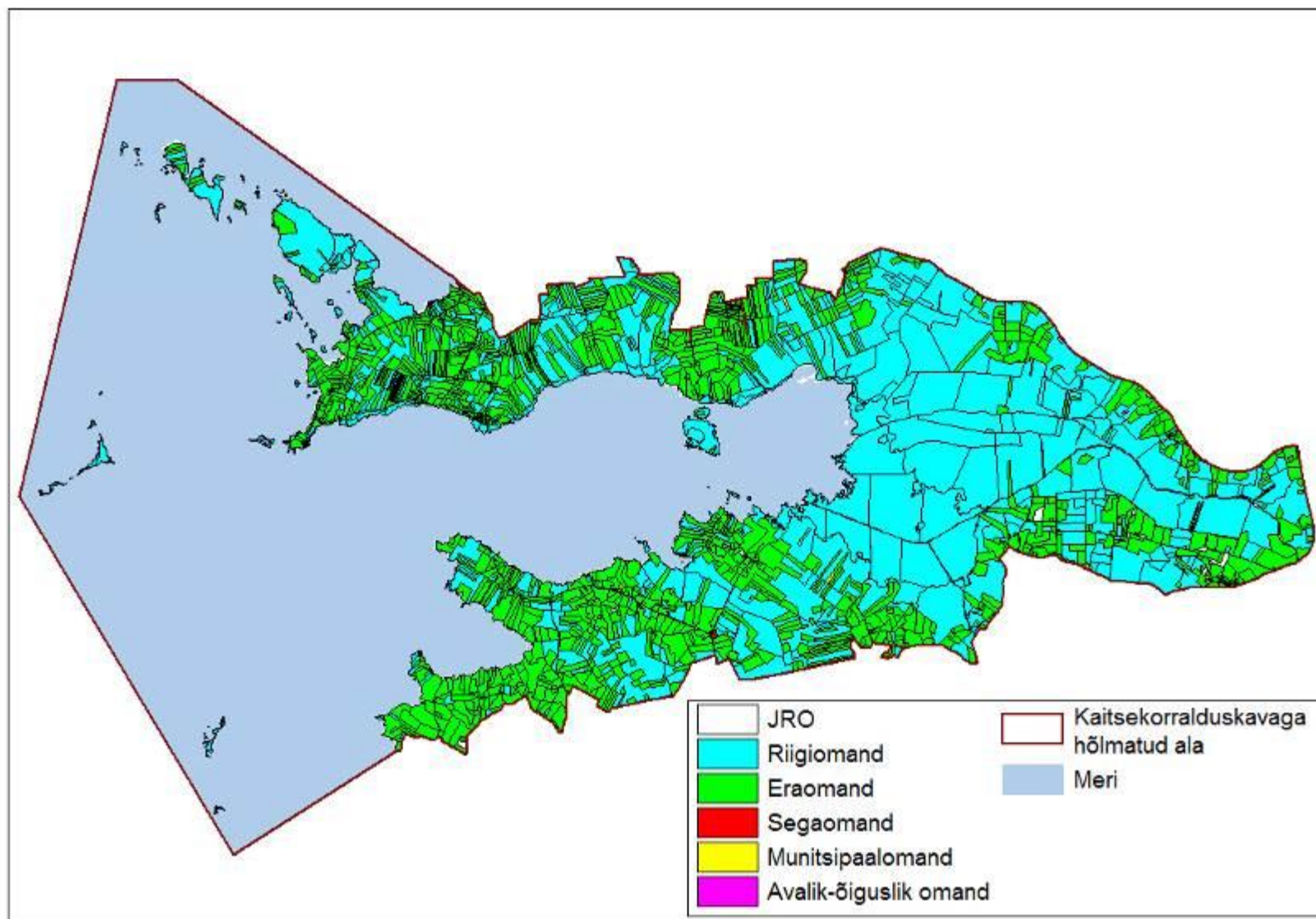
1.2.2. METSANDUS

Suhteliselt noorte rannikualade pidev kasutus on tinginud ajalooliselt väikese metsasuse ja seega metsamajanduse tagasihoidliku osa. Kuigi metsasus on viimastel aastakümnetel järjest kasvanud, on suuremaid palgimetsi siin vähe. Valdavad noored võsad või tihedaks kasvanud endised metsakarjamaad ja puisniidud. Tänapäevane sirgele palgile orienteeritud metsatööstus leiaks siit suhteliselt vähe toorainet. Et vanad puud on siin kasvanud hõredais puistus, on need jändrikud. Sellest tulenevalt on raiemahud tagasihoidlikud, lisaks mõjuvad ka looduskaitsetised piirangud. Kehtiva kaitse-eeskirjaga on raie reguleeritud võõnditi sõltuvalt kaitse-eesmärgist. Uuemal ajal pealekasvanud noor mets ja võsa leiab kasutust küttepuuna ja vähemal määral paberipuuna. Siiski on sellise metsa kasutus märksa väiksem selle juurdekasvust.

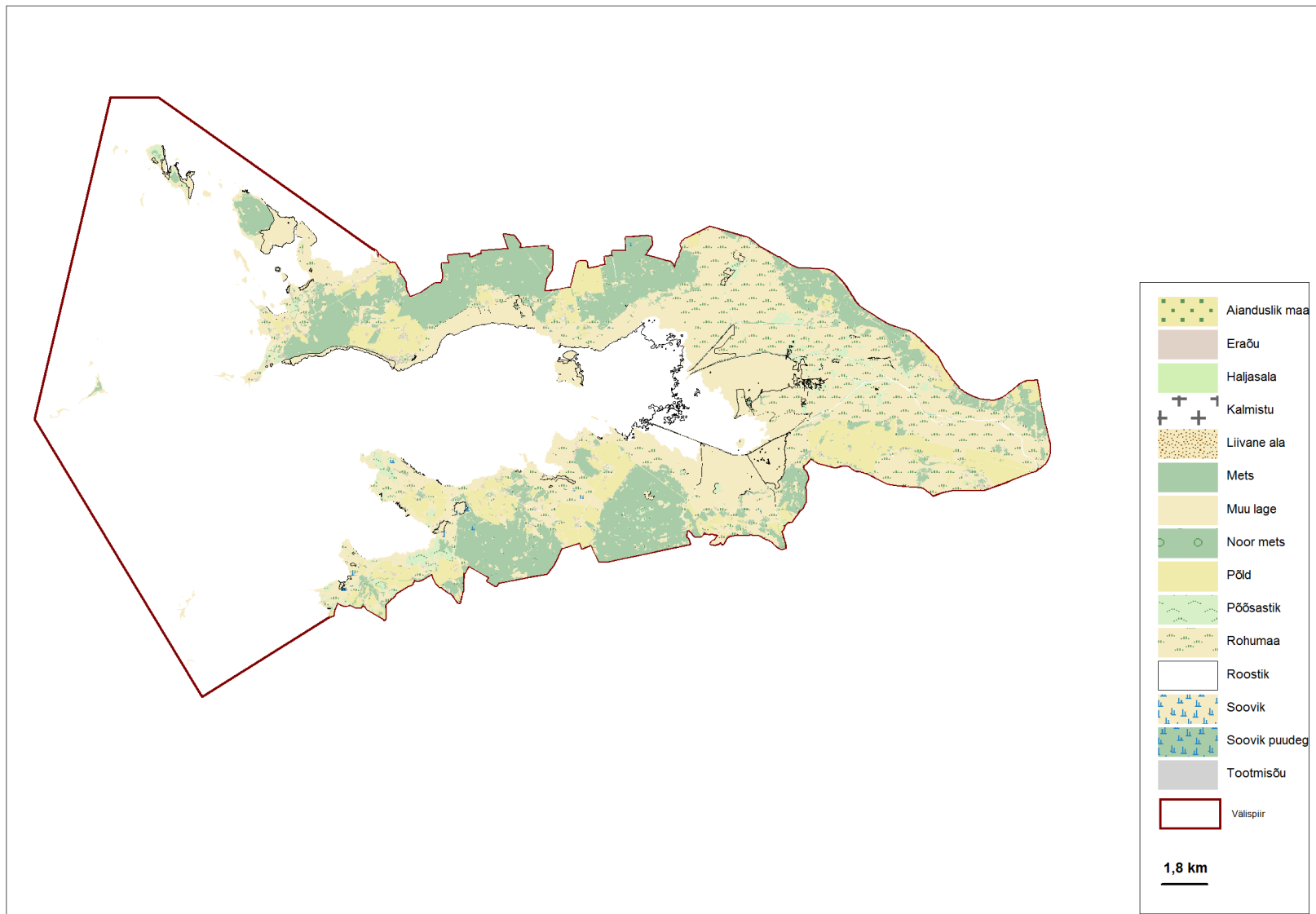
Enamik metsast on vanad erametsad. Osa metsi on tagastatud või erastatud ning väiksem osa juba ka omanikku vahetanud. Osa metsadest on vormistatud riigi omandisse. Maareform pole veel lõppenud ja osa metsast on jätkuvalt riigi omandis.

1.2.3. ROOVARUMINE

Roog oli varasematel aegadel oluline katusematerjal. Viimasel ajal on rookatuste populaarsus mõningal määral taas tõusnud. Läänemaal tegeleb roovarumise ja rookatuste tegemisega mitu üksikettevõtjat ja paar pisut suuremat firmat. Roostikud paiknevad valdavalt riigimaal.

Joonis 3. Maaomandi jaotuse teemakaart M 1:45 000 (aluskaart: Maa-amet, infokihid: Keskkonnaregister).

Joonis 4. Kõlvikulise jaotuse teemakaart (aluskaart: Maa-amet, infokihid: Keskkonnaregister).

1.3. HUVIGRUPID

- **Keskkonnaamet** – kaitseala valitseja. Keskkonnaameti eesmärk on ala loodusväärtuste soodsa seisundi tagamine, ala loodusväärtuste tutvustamine ja loodusharidus.
- **RMK** – praktiliste looduskaitsetööde teostaja riigimaadel, ala külastuse korraldaja kaitseala väärtuste soodsa seisundi säilitamiseks ning tutvustamiseks ja riigimetsade majandaja.
- **Keskkonnainspeksioon** – kaitse-eeskirja ja teiste keskkonda puudutavate õigusaktide täitmise üle järelevalve teostaja.
- **Kohalikud omavalitsused.** Kaitseala seisukohalt on olulisemaks kokkupuutekohaks planeeringud ja ehitusload, kaudselt aga on kaitsekorraldusega seotud kogu kohalik elu. Omavalitsused väärtustavad kaitseala kui olulist võimalust eristuda, samas esineb kohati erimeelsusi kaitsekorra suhtes. Suurimaks probleemiks on omavalitsustele kaitsealalt saamata jääv maamaks. Koostöö kaitse korraldamiseks on vältimatu, eriti kaitse-eeskirja, kaitsekorralduskava ja planeeringute kooskõla saavutamiseks.
- **Akadeemilised ringkonnad.** Matsalu märgala on unikaalne loodusobjekt, mille uurimise vastu tunnevad paljud huvi. Samuti sobib ala üliõpilaste välipraktikate korraldamiseks. On loomulik, et ollakse huvitatud ala säilimisest. Koostöövõimalus on eelkõige seotud võimalusega kasutada teaduslike uuringutega saadavaid andmeid ala kaitse korraldamisel.
- **Keskkonnaühendused.** Loomulik koostööpartner, näiteks talgute korraldamisel või keskkonnateabe populariseerimisel.
- **Talunikud jt põllumajandustootjad.** Keskse tähtsusega pärandkoosluste säilitajatena, vajalik jätkata ja süvendada senist koostööd. Teisalt on põllumajandusega seotud ka teatud keskkonnaohud, mille ennetamiseks on jällegi vajalik koostöö.
- **Kalapüüdjad.** Matsalu märgala on oluline nii kutselistele rannakaluritele kui ka harrastuskalastajatele. Kalapüügist tulenev häirimine on kohati probleemiks. Teisalt on kohalik väikesemahuline kalapüük osaks siinsest kultuuripärandist.
- **Jahimehed.** Jaht on rahvuspargis piiratud üsna tugevalt ja olulist kaitsekorra rikkumist või tugevat soovi piiranguid leevendada täheldatud ei ole. Peamiseks koostöökohaks võiks olla väikekiskjate, võõrliikide ja teiste probleemliikide kütmine, aga jahimeeste huvi selle tegevuse vastu on tagasihoidlik.
- **Turismisektor.** Matsalu märgala on väga oluline linnuturismi sihtpunkt ja teatud määral huvipakkuv loodusturismile laiemalt. Peamiseks koostöö võimaluseks on turismi kasutamine loodushariduse edendamiseks.
- **Roovarujad.** Matsalu märgalal asub Eesti suurim roostik ja roovarumine on kaitse-eesmärkidega ühildatav tegevus, kuigi vajab teatud reguleerimist.
- **Külaseltsid ja teised kohalikud kodanikuühendused.** Huvitatud kohaliku elu edendamisest ja loodus- ning kultuuripärandi hoidmisest, on kaitse korraldamisel oluliseks partneriks.

- **Rahvuspargi elaniku ja maaomanikud.** Huvitatud ehitamisest, metsaraiest (nt küttepuud), saada suuniseid ja koolitusi ehituspärandi säilitamiseks ja rekonstrueerimiseks jne.

1.4. KAITSEKORD

1.4.1. RAHVUSVAHELINE STAATUS

Ramsari konventsioon ehk Rahvusvahelise tähtsusega märgalade konventsioon. Matsalu märgala on kantud rahvusvahelise tähtsusega märgalade nimekirja (Ramsari nimekiri) 1975. aastal NSVL poolt. Seoses Eesti Vabariigi taastamisega kaotas see kanne kehtivuse ja Matsalu kanti uuesti Ramsari nimekirja 1994. aastal. Sellega kohustub Eesti Vabariik säilitama Matsalu märgala ökoloogilist iseloomu. Praeguse seisuga rahvuspargi ja rahvusvahelise tähtsusega märgala piirid ühtivad.

Helsingi konventsioon ehk Läänemere piirkonna merekeskkonna kaitse konventsioon (HELCOM). Matsalu on kantud Läänemere kaitsealade nimekirja. Sellega kaasneb kohustus tagada, et looduskasutus ei kahjustaks kaitseala, samuti seirekohustus.

Euroopa Liidu nn linnudirektiiv ja loodusdirektiiv. Matsalu rahvuspark kuulub täielikult Väinamere linnuala ja samanimelise loodusala koosseisu, kuid mõlemad alad on rahvuspargist tunduvalt suuremad. Maismaal ühtib nii linnu- kui loodusala piir valdavalt rahvuspargi piiriga, kuid hõlmab ka Haeska ja Rajametsa hoiualasid. Kuulumine linnualasse tähendab kohustust kaitsta märgala kui rändlindude massilise koondumise paika ja tagada linnudirektiivi 1. lisa liikide elupaikade soodne seisund; kuulumine loodusalasse kohustab tagama loodusdirektiivi 2. lisa liikide elupaikade ning loodusdirektiivi 1. lisa elupaikade soodne looduskaitsealine seisund.

Euroopa Nõukogu diplom. Sellega kaasneb kohustus jätkata senist edukat tööd looduse kaitsmisel ja kohaliku kogukonna kaasamisel ning uuendada kaitsekorralduskava.

1.4.2. RIIKLIK STAATUS, KAITSEKORD JA TSONEERING

Matsalu Riiklik Looduskaitseala moodustati 1957. aastal ENSV ministrite nõukogu määrusega. ENSV ajal muutus korduvalt kaitseala piir ja kaitsekord.

Eesti iseseisvuse taastamise järel tekkis vajadus kaitsekorra kaasajastamiseks. Praegu kehtib 1997. aastal vastu võetud ja 1999. aastal parandatud kaitse-eeskiri, mis tugineb sel ajal kehtinud kaitstavate loodusobjektide seadusele. Praegune piir kinnitati koos 1997. aasta kaitse-eeskirjaga.

2004. aastal vastu võetud looduskaitseadusega nimetati Matsalu looduskaitseala ümber Matsalu rahvuspargiks. Nimetatud seaduse rakendussätete järgi kehtib rahvuspargi praegune kaitse-eeskiri kuni uue seaduse alusel kehtestatava uue kaitse-eeskirja jõustumiseni. Rahvuspargi kaitse-eeskirja kohaselt on Matsalu rahvuspark loodud lindude rahvusvahelise tähtsusega rändepeatus-, pesitsus-, toitumis- ja sulgimispaikade – Matsalu lahe ja roostike ning saarterikka

Väinamere ala kaitseks, samuti ohustatud poollooduslike koosluste – Kasari jõe suudmeala luhaniitude ning piirkonnale iseloomulike ranna- ja puisniitude taastamiseks ja säilitamiseks.

Kehtiva kaitse-eeskirja järgi jaguneb kaitseala vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele kolme tüüpi vöönditeks: seitsmeks loodusreservaadiks, kolmekümne üheks sihtkaitsevööndiks ja üheks piiranguvööndiks. Inimestel on lubatud viibida ning marju ja seeni korjata kogu kaitsealal, välja arvatud loodusreservaadis ja kaitse-eeskirjas sätestatud juhtudel sihtkaitsevööndis. Kaitse-eeskirjas esitatakse tegevused, mis on kogu kaitsealal keelatud või mis nõuavad kaitseala valitseja luba. Lisaks tuleneb osa keelatud tegevusi otseselt looduskaitsealadest.

Kaitseala loodusreservaatideks on seitse väikest saart Väinameres: Papirahu, Sipelgarahu, Tondirahu, Valgerahu, Anemaa, Suur-Härjamaa ja Väike-Härjamaa, kus tagatakse koosluste areng üksnes loodusliku protsessina. Siin on inimeste viibimine lubatud vaid teadustööks ja seireks ning pääste- ja järelevalvetöödeks. Loodusreservaadid on vajalikud inimtegevusest vabade etalonladena, võimaldades muuhulgas saada taustateavet, millega võrrelda sihtkaitsevööndites tehtavate kaitsekorralduslike tööde mõju.

Sihtkaitsevööndites tagatakse looduslike koosluste areng loodusliku protsessina või poollooduslike koosluste säilitamine ja taastamine – siin rakendatakse vajadusel aktiivseid meetmeid mitmekesisuse säilitamiseks. Kaitseala veealad, roostikud ja reservaadiks mitte olevad saared jagunevad üheteistkümneks sihtkaitsevööndiks. Sihtkaitsevöönditeks olevatel veealadel kehtivad erineva ulatusega liikumiskiirused, erineval määral piiratakse ka kalapüüki. Roo lõikamine on enamasti lubatud jäält. Saartel nähakse ette bioloogilise mitmekesisuse säilitamiseks vajalik tegevus: röövlukite küttimine, võsalõikamine, niitmine ja karjatamine, muus osas sarnaneb kaitsekord reservaadiga, külastajatele on saared suletud.

Lagedate niidialade kaitseks on loodud Saastna, Suitsu, Kasari luha ja rannaniitude, Haeska ja Põgari sihtkaitsevööndid. Siin on koosluste säilitamiseks ette nähtud niitmine ja/või karjatamine ning vajadusel võsaraie või muud meetmed ala lagedana hoidmiseks. Muu loodusvarade kasutamine on keelatud. Külastajatel on neis vööndites keelatud viibida lindude pesitsus- ja rändeajal väljaspool matkaradu ning vaatlustorne ja -platvorme.

Metsade, puisniitude ja puiskarjamaade kaitseks on loodud Salevere, Mõisaküla, Matsalu metsa, Matsalu parkmetsa, Võigaste, Lubjaahjumäe, Kirikuküla, Kloostri, Allika, Viita, Porimäe, Neidsaare, Keravere, Saardo ja Puise sihtkaitsevööndid. Siin on ettenähtud veel säilinud pärandkoosluste hooldamine ja võimalusel ka nende taastamine. Puurinde harvendamine on lubatud ka ilma puisniitu taastamata, kui see on kasulik bioloogilise mitmekesisuse säilitamiseks või taastamiseks.

Piiranguvöönd on kaitseala piires olev maa-ala, mis ei kuulu reservaati ega sihtkaitsevööndisse. Siia kuuluvad hoonestatud alad, põllud ja kultuurrohumaad, samuti pargid ning teadaolevalt väiksema looduskaitseväärtusega metsad. Tegu on asustatud ja majanduslikus kasutuses oleva maaga, kus kehtivad mõned kaitse-eeskirjast tulenevad piirangud.

Paralleelselt käesoleva kaitsekorralduskava ettevalmistamisega on käimas ka kaitse-eeskirja uuendamine, mistõttu on kavas tehtud ka ettepanekuid uue kaitse-eeskirja sisu suhtes.

Haeska ja Rajametsa hoiuala on võetud kaitse alla Vabariigi Valitsuse 18. mai 2007. a määrusega nr 155 „Vabariigi Valitsuse 28. veebruari 2006. a määruse nr 59 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas” muutmine”. Määruse kohaselt on Haeska hoiuala kaitse-eesmärgiks nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ I lisas nimetatud I kaitsekategooria rändlinnuliigi (väike-laukhane) elupaiga kaitse. Rajametsa hoiuala kaitse-eesmärk on nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüübi – lubjarikkal mullal kuivade niitude (6210*) kaitse ning II lisas nimetatud liigi – tiigilendlase (*Myotis dasycneme*) elupaikade kaitse.

Hoiuala kaitsekord tuleneb otseselt looduskaitseaduse peatükist 5, määrus, millega hoiuala kaitse alla on võetud, täiendavaid erisusi ei sea. Looduskaitseaduse kohaselt on hoiualal keelatud nende elupaikade ja kasvukohtade hävitamine ja kahjustamine, mille kaitseks see on loodud. Piiranguid on seatud ka hoiualal tehtavatele metsaraietele: hoiuala valitseja (Keskkonnaamet) võib kohustada tegema kavandatavat metsaraiet kindlaks määratud ajal ning kohustama kasutama kindlaks määratud tehnoloogiat. Hoiualal lubatud lageraie langi suurus on kuni kaks hektarit ja laius kuni 30 meetrit ning turberaie langi suurus kuni viis hektarit.

Puiatu merikotka püsielupaik on võetud kaitse alla Keskkonnaministri 21. juuli 2010. a määrusega nr 33 „Merikotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri”. Selle kohaselt kuulub Puiatu merikotka püsielupaik terves ulatuses sihtkaitsevööndisse. Määruse kohaselt on Puiatu püsielupaigas lubatud jahipidamine, kusjuures inimeste viibimine ning marjade ja seente korjamine on seal lubatud vaid väljaspool merikotka pesitsusperioodi 1. augustist 14. veebruarini. Ala valitseja e Keskkonnaameti nõusolekul on Puiatu püsielupaigas lubatud seal olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja veerežiimi taastamine. Lisaks on valitseja nõusolekul lubatud kaitstavate liikide elutingimuste säilimiseks ja parandamiseks vajaliku tegevusena alusmetsa, järelkasvu ja puistu teise rinde harvendamine väljaspool merikotka pesitsusperioodi.

1.4.3 KAITSE KORRALDAMINE

Matsalu kaitsekorralduskava, mis oli esimene Eestis, kinnitati keskkonnaministri poolt 1994. aastal. Kava ettevalmistamise käigus analüüsiti kaitseala hetkeseisu ja eesootavaid ohtusid ning kavandati sellele vastavalt eesmärgid ja tegevused. Leiti, et märgala loodusväärtuste hulgas

tuleb eriti esile tõsta selle niite, mis muuhulgas on hädavalikud ka kaitseala toimimiseks linnualana. Peamiseks ohuks kujunes möödunud kümnendi algupoolel niitude kinnikasvamine kasutuse lakkamise tagajärjel. Seati eesmärgiks niitude kinnikasvamise peatamine ja valiti välja esmatähtsad alad. Tegevus niitude kaitseks kavandati eelkõige põllumeestega sõlmitavate lepingute kaudu. Kavandati ka senise seire-, järelvalve- ja loodusharidustöö jätkamist ning arendamist. Pärast Matsalu märgala kaitsekorralduskava valmimist kaasati kaitseala administratsioon HELCOMi raames kavandatavasse ranniku integreeritud kaitsekorraldusse. Selle käigus valmis 1996. aastal Matsalu valgala integreeritud kaitsekorralduskava, mis ajakohastas mõneti märgala kaitsekorraldust ja ühitas seda vajalike tööde kavandamisega valgalaal. Tööd jätkati ja 2000. aastal valminud Väinamere integreeritud kaitsekorralduskava käsitleb ühtse tervikuna Väinamere ja selle ranniku kaitse korraldamist. Ka selle kava raames uuendati mõneti Matsalu märgala kaitsekorralduse ülesandeid, kuid mitte kuigi üksikasjalikult. Tänapäevaks on seniste kavadega kavandatud tegevused valdavalt täidetud. Seega on praeguseks olemas vajadus käesoleva kava järele.

1.5. UURITUS

1.5.1. LÄBIVIIDUD INVENTUURID JA UURINGUD

Matsalu märgala loodust on uuritud enam kui valdavat osa Eesti kaitsealadest, seetõttu on ka andmestik suur ja mitmekesine. Alljärgnevalt ei saa seetõttu anda ammendavat ülevaadet kõigist siinset loodust või inimtegevust käsitlevatest töödest, vaid eelkõige nendest, millel on otsesem tähendus kaitse korraldamisel, sh käesoleva kava valmimisel.

Ala kohta on olemas ulatuslik kaardimaterjal, millest käesoleva kava jaoks taustana kasutati põhiliselt aktuaalset Eesti põhikaarti (MapInfo vormingus). Ajaloolised kaardid praeguse rahvuspargi aladelt on Eesti Ajalooarhiivis olemas alates 17. sajandi lõpust, MapInfo kujul on ajaloolistest kaartidest olemas eelmise sajandi alguse verstane ja sajandi keskpaiga topokaart. Ülevaate Matsalu märgala geoloogiast on andnud Aaloe ja Kessel (1984). Senisest oluliselt täpsema kõrgusmudeli andsid Taani keskkonnaabi (DANCEE) rahastatud Kasari delta taastamise eeluuringute projekti raames läbi viidud laserskaneerimised lennukilt, mille alusel on modelleeritud ka maatõusust tulenevaid muutusi märgalal (Meriste 2003). Arvukad uuringud käsitlevad märgala veerežiimi ja veekeemiat (Mardiste, Kaasik, 1985; Porgassaar, Simm, 1985; Kakum, 1998 jpt), uuem seis on antud Martini (2011) poolt. Põhjavee kvaliteeti uuriti alates 1979. aastast seoses põllumajandusest tuleneva reostusohuga (Kaljumäe, 1995), sajandi lõpukümnendil seire hääbus ja värsked andmed puuduvad. Ülevaate delta läbikaevamise mõjudest on andnud Truus ja Sassian (1999).

Märgala taimkate kaardistati 1977–1980 (Pork, Ksenofontova, Krall, 1981; Pork, Ingerpuu, Ksenofontova, 1981; Krall, Ksenofontova, Pork, 1985). Seoses kaitsekorralduskava ettevalmistamisega nimetatud kaart digitaliseeriti ja on olemas MapInfo kujul. Eelminetatud tööga võrreldava täpsusega üldist kaardistamist pole hiljem tehtud, poollooduslike koosluste kohta on olemas materjal ELFi ja PKÜ (Luhamaa, Ikonen, Kukk, 2001) poolt läbi viidud inventuuride tulemusena, lisaks on koosluste infot aegamööda pisteliselt täpsustanud Keskkonnaameti maahoolduse spetsialistid (Kaie Kattai ja Mihkel Tiido), samuti on poollooduslike koosluste andmeid uuendatud üle-eestiliste valikuliste poollooduslike inventuuride käigus; metsaelupaikade osaline kaardistamine viidi viimati läbi 2012 (kaardistati u 2838 ha metsa) (Hallang, Törnpu, 2012); andmed on olemas MapInfo kujul. Konkreetsetest puisniitudest annavad ülevaate Pork (1984) ja Kull (1995). Laidude kaitsealuseid taimi inventeeriti käesoleva kava eeltööna (Hirse, 2012). Põhjalikult on uuritud ka Matsalu lahe, Väinamere ja Teorehe järve taimestikku (Trei, 1991; Kaljuvee, 1997; Albert, 2005; Albert, Möller, Vetemaa, 2005; Oulasvirta, Leinikki, Reitalu, 2001; Ott, 2011; Martin, 2011).

Märgala linnustikku on uuritud põhjalikumalt kui teisi elustikurühmi. Kõige järjepidevamalt on alates kaitseala loomisest tehtud saartel pesitseva linnustiku üldloendusi, vaheaegadega on

kaitseala loomisest saadik loendatud transektmeetodil rannikul pesitsevaid linde, luhalinnustiku uurimine algas juba enne kaitseala loomist ja alates 1983. aastast on toimunud regulaarsed loendused püsिमarsruutidel, roostiku on uuritud sporaadiliselt. Enamik lindude arvukust puudutavatest andmetest on koondatud Exceli andmetabelitesse, sealhulgas ka Matsalu rahvuspargi lindude arvukuse koondhinnangud liigiti (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013). Pika aja jooksul on ilmunud ka mitmeid ülevaateid ja kokkuvõtteid. Neist uuemad on ülevaated järgmistel autoritelt: Mägi, Kastepõld, Paakspuu ja Kaisel (2004) rannaniitude linnustikust, Mägi (2003) luha ja roostiku linnustikust, Mägi ja Kaisel (2005), Paakspuu (2003) ülevaade metsade, puisniitude ja kadastike linnustikust, Kaisel, Paakspuu, Mägi (1999) suuremate saarte linnustikust. Vaatluspäevikud algandmetega ja aruanded on valdavalt olemas rahvuspargi keskses.

Imetajate uuritus Matsalu märgalal on märksa tagasihoidlikum. Üldülevaate imetajate faunast on avaldanud Naaber (1984); kobrastest (Lepik, 1997), nahkhiirtest (Lotman, 1997) ja pisiimetajaist (Lepik, Lepik 1999) on olemas ka uuemad käsitlused; nahkhiirte ja kobraste kõige värskemad andmed on avaldamata aruannetes. Põldsam on teinud pikemat aega luhas põdravaatlusi, kuid ilmunud on vaid üks lühiartikkel põdra ja hundi suhetest luhas (Põldsam, 1997). Ulukiloenduste (sh 2003 alustatud ruutloenduse) andmed on avaldamata aruannetes. Ilmunud on ka ülevaade senistest andmetest keskkonnamürkide kohta hüljestes (Roots jt 2005).

Kahepaikseid on uuritud 1980–1984 ja alates 1993. aastast; kudemispaikade ülevaade on avaldatud möödunud kümnendil (Lepik, 1997), uuemad andmed on avaldamata aruannetes. Roomajate kohta süstemaatilised uuringud puuduvad ja andmed tulenevad juhuvaatlustest.

Kalastikku on uuritud pikemat aega (vt nt Erm jt 1985). Kalaparasitiitide ülevaade on esitatud Turovski ja Lotmani (1997) poolt. Kesler (2005) on uurinud hingu olukorda Matsalu lahes, sh ka linnuroni mõju liigile. Kohavarude taastamist käsitleti TÜ Mereinstituudi poolt (Saat jt 2008). Mereinstituut on ka alates 1993. aastast järjepidevalt teinud Matsalu lahes katsepüüke (Eshbaum jt 2013). Keskkonnamürke kalades on uurinud Ott (1995) ja Kakum (1997, 1998) kaastöötajatega ning Roots, Simm, Järv, Talvari (2005).

Matsalu lahe põhjaloomastikku on uuritud üsna pikka aega (vt nt Järvekül, 1984 ja Martin, 2011). Uuem inventuur (Ott jt, 2009) annab ülevaate Teorehe järve põhjaloomastikust. Vilbaste jt (1985) annavad esmase ülevaate maismaaselgroogsetest. Uuemad andmed on olemas vihmaussidest (Ivask, 2001), ämblikest (Meriste 2004), kiletiivalistest (Lotman, 2004, 2005), ööliblikatest (Õunap, 2005), väikeveekogude suurselgrootutest (Timm, 2005) ja eraldi ülevaade on olemas ka loodusdirektiivi 2. lisasse kuuluvatest selgrootutest (Martin, 2002). Hiljuti valmis vanade metsadega seotud mardikate inventuur (Süda, 2009).

Seeni on Matsalu märgalal uurinud Kalamees ja Vaasma (Kalamees, 1984) ning Parmasto ja

Parmasto (2004). Tulenevalt märgala suurusest ja mitmekesisusest katab olemasolev andmestik vaid väikest osa siinsete elupaikade seenestiku mitmekesisusest. Samblike on inventeeritud laidudel (Marmor ja Leppik, 2012).

2006.-2008. a toimus Väinamere merepõhja elustiku inventuur EL LIFE projekti „Merekaitsealad Läänemere idaosas” raames, muuhulgas inventeeriti ka Matsalu lahe merepõhja elupaigatüüpe.

Matsalu rahvusparki külastust on samuti mitmete uuringute raames uuritud. 2008. a viidi INTERREG IIIB Neighbourhood programmi projekti „Agora- Network Sustainable Tourism Development in the Baltic Sea region” raames MTÜ Terra Maritima eestvedamisel Matsalu rahvusparkis läbi külastajauuring, mis hõlmas Matsalu mõjupiirkonda ehk 4 Läänemaa ja 2 Pärnumaa valda. 2009. a teostati Keskkonnaameti tellimusel ja osaliselt Euroopa Liidu ressursside abil (Euroopa Regionaalarengu Fond ning Euroopa naabus- ja partnerlusinstrument) uuring „Sise- ja välituristid Matsalu rahvusparkis ja Matsalu piirkonnas 1. jaanuar – 31. detsember 2009”. Projekti „Parks & Benefits – Generating socio-economic effects by sustainable management of protected areas for the benefit of their regions” raames viis Keskkonnaamet 2010. a külastajaküsitluse. Riigimetsa Majandamise Keskus alustas külastuse uuringuid Matsalu rahvusparkis 2009. a, esimene RMK koordineeritud külastajauuring toimus 2011. a., järgmine on planeeritud 2015. a.

Rahvusparkis on toimunud ka rida erinevaid kultuuripärandi valdkonda puudutavaid inventuure. Olulisemateks neist on 2012. ja 2013. a koondatud rahvusparki mälumaastikud, mis on nüüdseks nähtavad Maa-ameti avalikus Geoportaal, ning samadel aastatel toimunud Matsalu rahvusparki arhitektuuri ja asustusstruktuuri inventuur. Lisaks on tehtud mitu rahvusparki küla puudutavat koduloolist uuringut – „Meelva, ühe Lõuna Läänemaa põlisküla elu-olust XX saj 30.-ndatel aastatel” (L. Varblane), „Kelu küla lugu” (R. Tõnnemaa), „Saastna küla”. Toimunud on ka mitmeid tudengipraktikaid: „Matsalu RP püha- ja pärimusega paigad. Seisukord ja hooldus” (C. Tamm), „Pärandkultuur Kloostri ja Kelu külades Läänemaal” (E. Vollmer), „Haeska küla pärandkultuur ja maastik” (H. Kaselo), „Matsalu ümbruse muististest” (J. Slirand), „Kloostri piirkonna külad ja talud” (L. Selg). Valminud on ka magistritöö osa „Keemu asundusküla kujunemine” (E. Lutsepp).

1.5.2. RIIKLIK SEIRE

Matsalu rahvusparkis on 110 Eesti Looduse Infosüsteemis (EELIS) registreeritud seirejaama või mõõtekohta, kuigi mitte kõigis neist ei toimu regulaarset seiret.

Sademetee keemiat seiratakse ühes (Matsalu) seirejaamas kuu keskmistena. Jõgede hüdroloogiat, hüdrokeemiat ja hüdrobioloogiat seiratakse Kasari ja Liivi sildade ning Penijõe truubi juurest;

hüdroloogiline seire kaitseala piiril asuvas Kasari postis on igapäevane, hüdrokeemiline ja hüdrobioloogiline seire toimuvad viie aasta tagant. Kasari jõest alustati 2005. aastal ka rahvusvahelise tähtsusega kalaliikide seiret, kuid seda pole hiljem jätkatud. Rannikumere seire raames toimub Matsalu lahes viieaastase sammuga mitmes seirejaamas mereelustiku ja ohtlike ainete seire.

Mullaelustikku seirati Matsalu rahvuspargis 1999–2011. Kaks seireala olid luhas, üks aruniidul. Maismaataimestiku ja taimkatte seirejaamu näitab EELIS enam kui kahtekümmet, kuid tegelik seire on üsna hõre. Iga-aastaselt seiratakse üksnes rohekat õõskeelt Keemu rannakarjamaal nn seisundiseire metoodika alusel. Teiste kaitsealuste liikide selle metoodikaga läbiviidava seire valimisse on viimase viie aasta jooksul rahvuspargis sattunud kärbesõis (Keemu), niidukuremõök (Allika) ja emaputk (Mõisaküla). Saleveres seiratakse kahte kaitsealust samblaliiki (suurelehine porella ja longus rippammal, vastavalt nelja- ning kaheksa-aastase sammuga). Taimkatte ruuduseiret tehakse Allika puisniidul viieaastase sammuga. Seisundiseire valimisse on alates programmi rakendamisest sattunud rannaniidud Kiideval (2006. a) ja Haeskal, Keemul ning Saastnas (2011. a); luhad Kirikukülas (2007. a) ja Rannamõisas (2009. a) ning puisniidud Tukul (2010. a) ja Matsalus (2011. a). Sellise sagedusega läbiviiduna täidab küll Matsalu rahvuspark oma ülesannet olla üle-Eestilise seire läbiviimise üheks kohaks, kuid selline seire ei anna piisavat teavet rahvuspargi kaitsekorralduse tõhususe hindamiseks; ka viimast saaks hinnata sama seisundiseire meetodit kasutades, kuid oluliselt tihedama sammuga, nii et kõik poollooduslikud kooslused käiakse läbi vähemalt kaks korda kümne aasta jooksul. Osaliselt saab poollooduslike koosluste tulemusseiret teha ka hooldamise kontrollide andmetele tuginedes.

Kõige põhjalikum on Matsalu rahvuspargi linnustiku seire. Väinamere saarte haudelinnustikku on 2008–2012 seiratud meresaarte, niitude ja luhtade linnustiku seire raames. Enne seda seirati valitud elupaikade haudelinnustikku rannaniitudel (1999–2007) ja luhtadel (1999–2000), saartel 2006. Rannaniitudest on kõnealusel perioodil kõige järjepidevam olnud Põgari-Sassi haudelinnustiku loendamine, mis toimus kõigil aastatel, Keemul on loetud pooltel aastatel, Pagarannas kolmel aastal ja Haeskas ühel. Hanede, luikede ja sookure seire raames loetakse sookurgi sügisrändel igal aastal, pesitsemas kolmeaastase sammuga. Iga-aastased on sama allprogrammi raames ka kevadised väike-laukhane rändeloendused, sügisesed haneloendused ja kevadised luigeloendused. Merikotka seire toimub kotkaste ja must-toonekure allprogrammi raames kolmeaastase sammuga. Tegelikkuses seiratakse pesi sagedamini. Sisuliselt katmata on praegu riikliku seirega Matsalu roostikulinnustik, mujal annab riiklik seire minimaalse vajaliku teabe kaitse korralduse tõhususest kätte, kuigi tihedam seiresamm oleks kasulik ka niitude linnustiku osas.

Kahepaiksete ja roomajate seire raames toimub Kumaril ja Saastnas iga-aastaselt kahepaiksete seire. Imetajaid (hülged, nahkhiired, saarmad, jahiulukid) seiratakse vastavate allprogrammide raames kokku kümnekonnas seirejaamas. Nii kahepaiksete kui imetajate osas vastab riiklik seire

rahvuspargi kaitse tõhususe hindamise minimaalsele vajadusele, kuigi nahkhiirte suviste elupaikade osas on ilmselt vajalikud täiendavad inventuurid (järgmine punkt).

Kokkuvõtvalt on täiendava tulemusseire vajadus kõige suurem kaitstavate taimede ja taimekoosluste puhul, kus oleks vajalik viieaastase seiresammuga valitud elupaikade seire; tüüpilise roostikulinnustiku osas, kus oleks vaja vähemalt kord viie aasta tagant teha öiseid loendusi; samuti niidulinnustiku osas, kus on vajalik kõigi prioriteetsete rannaniitude ja luhtade linnustiku loendust vähemalt igal kolmandal aastal. Ülejäänus pakub praegune riiklik seire enam-vähem piisavat teavet ka kaitse tulemuslikkuse hindamiseks.

1.5.3. INVENTUURIDE JA UURINGUTE VAJADUS

Märgala linnustikku on uuritud põhjalikumalt kui teisi elustikurühmi, kuid ala tähtsus linnustikule on sedavõrd suur, et täiendavate andmete vajalikkus on siiski ilmne. Eelkõige on vaja senisest paremaid andmeid ohustatud liikide pesitsusedukuse, neile mõjuvate ohutegurite olulisuse ja kaitsemeetmete tõhususe kohta. Täna teame seirataivate liikide arvukuse muutusi, kuid ei saa eelhoiatust võimaliku arvukuse languse kohta lähimas tulevikus, sest selleks on vaja rohkem andmeid liikide pesitsusedukuse ja ellujäämise kohta, mida annaksid vaid täiendavad uuringud. Samuti on vaja üksikasjalikumat teadmist teguritest, mis põhjustavad ohustatud liikide pesitsusedukuse vähenemist või suremuse kasvu, mis võimaldaks vajadusel täpsustada liikide kaitseks rakendatavaid meetmeid.

Eelnevaga on seotud võõrliikide, nagu mink ja kährik, ning arvukate pärismaiste liikide, nagu rebane ja metssiga või ronk ja hallvares, mõju uurimine kaitstavatele liikidele. Kõik nimetatud liigid võivad rüüstata maas pesitsevate lindude pesi, kuid kui suurt tähtsust omab ühe või teise liigi röövlus, me usaldusväärset ei tea. Samuti on selge, et metssiga võib tuhnida üles meie kápalisi, kuid mõju olulisus on tegelikult teadmata. Eeltoodud uuringutest sõltub, millise liigi ohjamine võiks olla kaitstavate liikide säilitamise seisukohalt olulisem, samuti see, kas tuleks kaitsekorra muutmisel näha ette võimalus varese ja ronga ohjamiseks rahvuspargis. Uue aktuaalse uurimissuunana on lisandunud šaakali populatsiooni leviku, tekkepõhjuste, mõju ja ohjamisvajaduste ning -võimaluste selgitamine.

Kuigi nimetatud uuringud pole vajalikud üksnes Matsalu rahvuspargi kontekstis, vaid ka üleüldisemal eesmärgil, on Matsalu rahvuspark kui ulatuslik uuringuteks sobiv ala, paljude avamaalinnuliikide jaoks olulisimaid pesitsusalasid ja rändlindude jaoks üheks olulisimaks peatumiskohaks Eestis ja kápaliste poolest rikkalik ala üheks sobivaimaks kohaks selliste uuringute teostamiseks.

Kaitstavatest imetajarühmadest on teabe puudulikkus kõige rohkem tõhusat kaitsekorraldust takistavaks teguriks nahkhiirte elupaikade osas. Kõige vähem teame nende suviseid elupaiku,

sealhulgas poegimiskolooniate asukohti. See lünk ei võimalda esitada piisavalt üksikasjalikke nõudmisi näiteks raieteatiste või ehituslubade menetlemisel. Oluliselt paremad, kuid samuti mõneti ebapiisavad, on andmed talvituspaikade kohta, mis ehituslubade menetlemise juures võib osutada oluliseks.

Andmed selgrootute kohta on vaatamata paljude autorite uuringutele ebapiisavad. Praegu on väga puudulikud andmed roostike kiilifaunast, mis on aga vajalik lehtersuudme ja lõugaste olukorra hindamiseks ning kaitse tõhusamaks korraldamiseks. Täiendavaid andmeid on vaja ka niitude selgrootute, sh tolmeldajate kohta, mis võimaldaks täpsustada niidu hooldajatele esitatavaid nõudeid. Samuti on tänaseks ajakohastatud inventuuridega kaetud vaid osa märgala metsadest ja puisniitudest, mistõttu on jätkuvalt vajaka andmeid vanade puudega seotud putukafauna kohta. Täpsem putukafauna tundmine võimaldaks paremini kavandada elupaikade taastamis- ja hooldustöid ning langetada informeeritumaid otsuseid raieteatiste menetlemisel.

Puudulikud on andmed Matsalu märgala metsaelupaikade seente ja samblike kohta. Täpsemad ja ajakohasemad inventuurid on vajalikud nii elupaikade taastamise korraldamise kui ka raieteatiste menetlemise jaoks. Täpsustamist vajaks ka Matsalu märgala kaitsealuste taimede (näiteks roheline kaksikhammas, emaputk, paljud käpalised) elupaigad. Elupaigatüüpidest on hetkel kõige puudulikumalt kaardistatud metsaelupaigad, sest viimane inventuur oli valikuline ega katnud kõiki märgala puistuid. See andmelünk on samuti takistuseks elupaikade kaitse korraldamise täpsel kavandamisel. Samamoodi on puudulikud mõningate rannikuelupaikadega seotud info (rannikulõukad ja rannad).

2. VÄÄRTUSED JA -EESMÄRGID

2.1. ELUSTIK

Alljärgnevalt käsitletakse liike, kes on Matsalu märgalale iseloomulikud ja kelle tulevik sõltub olulisel määral siinsest kaitsekorraldusest; need liigid on valdavalt loetletud Väinamere linnu- või loodusala kaitse-eesmärkidena ning on Eestis kaitsealused; kuivõrd Matsalu kehtiv kaitse-eeskiri ei loetle liike, kelle kaitse on ala kaitse-eesmärgiks, on kõigi liikide juures märgitud, et need ei ole kaitse-eeskirja järgi kaitse-eesmärgi osaks.

2.1.1. LINNUSTIK

Rahvuspargi kõige olulisemaks loodusväärtuseks võib pidada siit läbi rändavat, siin pesitsevat ja sulgivat linnustikku. Matsalu märgala paikneb Ida-Atlandi rändeteel, kevadrändel lendab siit üle enam kui 2 miljonit vee- ja rannikulindu, lühema või pikema rändepeatuse teeb neist 120 000 – 230 000. Matsalu on tähtis linnuala (IBA), kuulub Väinamere linnuala (SPA) koosseisu ja ka Matsalu märgala rahvusvaheline tähtsus (kuulumine Ramsari nimestikku) on suurel määral seotud siinse linnustiku mitmekesisusega. Matsalu linnustiku mitmekesisus on sedavõrd suur, et kõigi kaitsealuste liikide eraldi käsitlemine on praktiliselt võimatu, lisaks on rahvuspargil suur tähtsus ka ilma kaitsestaatuseta liikideta. Seetõttu käsitletakse eraldi vaid neid liike, kelle puhul on Matsalu rahvuspargil ilmne kaasvastutus nende säilitamisel. Samas tagab allpool käsitletud liikide elupaikade tõhus kaitsekorraldus ja vajalikus mahus järelevalve piisava kaitstuse ka ülejäänud linnuliikidele.

2.1.1.1. Väike-laukhani (*Anser erythropus*). I kat; LiD I; KE – ei (Haeska HA – jah), LoA – ei; LiA – jah; PR – äärmiselt ohustatud¹

Väike-laukhani on arktilises tundras ja metsatundras pesitsev ülemaailmselt ohustatud ja kaitstud haneliik. Ajalooliselt hõlmab nende levikuala kogu Euraasia mandri põhjaosa. Tänapäevaks on väike-laukhanede Euroopa-osa pesitusareaal kokku kuivanud väikesteks laikudeks Põhja-Norras ja Rootsis. Eestis nad ei pesitse, aga rändepeatuspaigana omab eeskätt Lääne-Eesti suurt tähtsust (Väike-laukhane liigikaitse tegevuskava).

Kevadrände ajal peatub Haeska põldudel ja rannaniidul regulaarselt 15–50 isendit, mis on märkimisväärne osa väike-laukhane Euroopa asurkonnast (Väike-laukhane seire 2012). Osa liigile olulistest põldudest asub rahvuspargi piiri taga ja nende säilitamiseks on loodud Haeska hoiuala. Haeska külas võib hanelistele soodsaks lugeda u 100 hektarit rannaniitu, sobivaid põlde

¹ Väärtustel siin ja edaspidi toodud: kaitsekategooria (kat); loodus- või linnudirektiivi lisis olemine (LoD/LiD); Matsalu rahvuspargi kaitse-eesmärgiks olemine (KE) või sulgudes mõne teise kaitsekorralduskavaga hõlmatud kaitstavaks alaks olemine; loodusala kaitse-eesmärgiks olemine (LoA); linnuala kaitse-eesmärgiks olemine (LiA); PR – staatus Eesti ohustatud liikide nimestiku kohaselt.

ja kultuurrohumaid on u 300 hektarit. Aastati siin nähtud lindude arv kõigub, kuid on alates 1990. aastate teisest poolest, mil selle liigi peatumine Haeskas (taas)tõestati, olnud piisav, et pidada Matsalu märgala väga tähtsaks väike-laukhane rändepeatuspaigaks. Matsalu rahvuspargi eesmärk – arvestades võimalikke negatiivseid tegureid väljaspool Matsalu märgala – on selle liigi taastumisele kaasaaitamine.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Matsalust läbi rändavate lindude arv on kasvanud vähemalt 100 isendini, liigile sobivas seisundis on vähemalt 300 hektarit Haeska ja selle ümbruse rannaniite. Jätkuvalt on kasutuses Haeska küla põllud ja kultuurrohumaad (u 300 ha) nii rahvuspargis kui hoiualal.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Läbirändavate isendite arv ei vähene, kolme aasta jooksev keskmine on vähemalt 30 isendit. Haeska rannaniidud ja rahud – kokku 200 ha rannaniitu – on väike-laukhanele sobivas seisukorras. Jätkuvalt on kasutuses Haeska küla põllud ja kultuurrohumaad (u 300 ha) nii rahvuspargis kui Haeska hoiualal.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord on läbirändavatele lindudele soodne, häirimine on minimaalne ja on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis tagab rändepeatuseks sobivate rannaniitude säilimise. Selle liigi jaoks on tähtsaim Haeska rannaniidu hooldamine.

+ Kasutuses olevate põldude ja kultuurrohumaade olemasolu, mis loob täiendavad rändepeatuse- ja toitumispaigad. Toetused hanede poolt kasutatavale põllumajandusmaale peavad kindlasti säilima.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Kaitsekorra rikkumised: häirimine ja liiki ohustavad ehitustööd. Tegu on ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk, kuid järelevalve puudumine võib hakata seda suurendama, eriti arvestades Haeska suurt külastatavust ja rannaniidu läheduses minevikus toimunud ebaseaduslikku ehitamist.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh

järelevalve.

- Linnujaht. Väike-laukhaned on kaitse all kogu Euroopas, aga neid on raske eristada teistest haneliikidest, eriti suur-laukhanedest, kes on hinnatud jahilinnud. Lisaks ei ole Haeska hoiualal, mis on liigi üks olulisimaid peatuspaiku, linnujaht keelatud. Õnneks peatub enamus väike-laukhanesid kevadel Eestis kevadisel jahikeeluajal. Sügisel, kui hanejaht on lubatud, peatuvad Eestis viimaste aastate seireandmete põhjal ainult üksikud väike-laukhaned. Sellest hoolimata on laekunud paar kinnitamata teadet kogemata mahalastud isenditest, mistõttu on tegemist potentsiaalse ohuteguriga.

Meede

Olulise tähtsusega on koostöö kohalike jahiseltsidega ning nende informeerimine väike-laukhanedega seotud probleemidest.

- Heas korras rändepeatuspaiga ebapiisav pindala. Liigi peatuspaigaks Matsalu märgalal on olnud eelkõige Haeska. Ilmselt on talle tähtis madalakasvulise rohuga kaetud võrdlemisi suurte lagedate alade olemasolu, kus suurtel pindadel on rohi madalmurune ja on piisavalt punast aruheina. Niitmise-karjatamise vähenemisega on osa sobivaist elupaigust – Haeska rahud – kulustunud, kattunud kõrgrohustuga ja roostunud. Kuigi tänaseks on karjatamine taastatud ka Haeska rahudel, ei ole sealne elupaiga seisund veel piisavalt hea.

Meede

Haeska rahude jätkuv hooldamine; hoolduse kvaliteedi parandamine karjatamiskoormuse tõstmise ja karjamaade üleniitmise teel.

- Põllumajanduse intensiivistamine. Haeska hoiuala kaitsekord ei välista senisest intensiivsema viljeluse kasutamise, sh rapsi monokultuurile üle minekut.

Meede

Maheviljeluse jätkamise propageerimine.

2.1.1.2. Kassikakk. (*Bubo bubo*). I kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – ohualdis

Eestis elab 50–90 paari kassikakke ning suurem osa populatsioonist on koondunud rannikualadele ning saartele. Viimastel aastatel on kassikakkude populatsioon olnud tugevas kuni mõõdukas languses (Elts et al, 2013), samamoodi on langeva arvukusega Euroopa populatsioonid (ligi 60% populatsioonidest). Peamisteks arvukuse languse põhjusteks on otsene vaenamine, hukkumine elektriliinides ning taimekaitsevahendi laialdasest kasutamisest tingitud mürgistused. Eesti kassikakupopulatsiooni mõjutavad enim toitumisalade kvaliteedi halvenemine, pesitsusaegne häirimine ja looduslikud ohutegurid (Kassikaku liigikaitse tegevuskava).

Praegu teadaolevalt pesitseb Matsalu rahvuspargis üks kassikakupaar Matsalu küla lähistel; varasemast ajast on teada ka pesitsemine teistes rahvuspargi osades, kokku 3–5 paari (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013).

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liigi soodne seisund on taastunud – arvukus vähemalt 3 paari.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Arvukus on taastumas (vähemalt 2 paari).

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord on kassikakule soodne, häirimine on minimaalne ega mõjuta pesitsusedukust, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Elupaikade mitmekesisus, pesapaikade ja toitumisalade hea seisund.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Pesade rüüstamine metssigade, kährikute või rebaste poolt. Andmed teguri tähtsuse kohta on ebapiisavad.

Meede

Röövluuse mõju uurimine, selgitamiseks välja liigid, kelle mõju on suurim.

Meede

Pesitsusedukust tugevalt kahandavate röövloomade arvukuse vähendamine.

2.1.1.3. Niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*). I kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – ohustatud²

Niidurüdi on soorüdi alamliik, kelle populatsioon Läänemere ääres ja ka Eestis on kiiresti kahanemas. Arvukuse languse peamine põhjus on olnud rannaniitude hooldamata jätmine. (Niidurüdi liigikaitse tegevuskava). Soorüdid arvukuseks on käesoleval ajal hinnatud 180–230 paari (Eltis et al, 2013).

Niidurüdi on Matsalu märgalale – eriti rannaniitudele – iseloomulik lind. Liigi arvukus on suurtel aladel langenud, praegustel hinnanguil pesitseb 80–100 paari (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013); ta on koondunud peamiselt kolme hästikarjatatud ja mere ning laglede mõju alla olevasse rannaniidupiirkonda; kokku on liigile sobivas seisus u 600 hektarit rannaniitusid. Et

² Eesti ohustatud liikide nimestikus on kaitse staatus määratud vaid soorüdil (niidurüdi on selle alamliik).

niidurüdi arvukus on langenud kõikjal Läänemere ümbruses, on Matsalu asurkonna suhteline tähtsus ilmselt isegi tõusnud. Eesmärgi seadmisel arvestatakse niidurüdi ajalooliselt suurt arvukust ja Matsalu rahvusvahelist tähtsust selle säilimisel.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liigi soodne seisund on taastumas – arvukus vähemalt 250 haudepaari ja jätkuvalt tõusva trendiga.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Pesitsev asurkond on kasvanud vähemalt 130 paarini ja arvukuse trend on tõusev.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord. Häirimine on minimaalne ega mõjuta pesitsusedukust, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis on igasuguse elupaikade kaitse eelduseks selle liigi puhul. Poollooduslike koosluste hooldamine peab kindlasti jätkuma.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Häirimine. Kuigi kehtiv kaitsekord on piisav välistamiseks liiki ohustavat häirimist, esineb praktikas siiski kaitsekorra rikkumisi, eelkõige liikumispiirangute eiramist. Tegu on ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk, kuid tuleb arvestada, et häirimine suurendab röövluse mõju, mistõttu ei saa seda täiesti ignoreerida.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelevalve.

- Elupaikade olukorra halvenemine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga. Liigi elupaigaks Matsalu märgalal on olnud eelkõige rannakarjamaad, vähemal määral ka luht ja rannaheinamaad. Ilmselt on talle tähtis madalakasvulise rohuga kaetud võrdlemisi suurte lagedate alade olemasolu, kus suurtel pindadel on rohi madalmurune ja veepiir on valdavalt avatud ning esineb madalveelisi lompe ja soonekohti. Niitmise-karjatamise vähenemisega on osa sobivaist elupaigust kulustunud, kattunud kõrgrohustuga, roostunud või võsastunud. Ka regulaarselt karjatavate rannaalade kvaliteet ei pruugi enam liigile sobida: tihti on vee piir täiesti roostunud ja pesakondadel puudub ligipääs veepiirile. Senine hooldamine on küll pidurdanud liigi

allakäiku, kuid siiski ei taga piisavalt palju piisavalt häid elupaiku, mistõttu on vajalikud täiendavad meetmed sobiva elupaiga pindala suurendamiseks ja kvaliteedi parandamiseks.

Meede

Märgade niitude hooldus ja taastamine suurtel aladel: hoolduse kvaliteedi parandamine, karjatamiskoormuse tõstmise või karjamaade üleniitmise, heinamaade madalama niitmise ning niidetud alade ädala järelkarjatamise või -äestamise, samuti märgade lohku puhastamise kaudu; võsastuvate-roostuvate alade puhastamine (sh eriti veepiiri avamine) ning hoolduse taaskäivitamine; kraavide ümberkujundamine laugete kallastega veekogudeks; piisavalt märja veerežiimi tagamine luhas ja rannaniitudel.

- Pesade rüüstamine vareste, ronkade, minkide, kährikute või rebaste poolt. Andmed teguri tähtsuse kohta on ebapiisavad, kuid kunstpesadega tehtud eksperimendid ja uuringute käigus tehtud pesade vaatlused lubavad oletada probleemi tõsidust. Puud, põõsad ja rootukad suurendavad röövluse riski, kuivõrd puud pakuvad varestele ja ronkadele sobivat vaatekohta pesade leidmiseks, põõsad ja rootukad aga on varjupaikadeks kährikutele.

Meede

Pesitsusedukust tugevalt kahandavate röövloomade arvukuse vähendamine.

Meede

Piisavalt suurte ühtlaselt lagedate alade säilitamine ja taastamine, puude-põõsaste väljaraie ning roo tõrjumine.

Meede

Röövluse (eelkõige pesarüüste) uuringud, selgitamiseks välja liigid, kelle negatiivne mõju on suurim; meede sisaldab ka pesakaamerate kasutamist.

- Pesade tallamine. Teadaolevalt vähese mõjuga ohutegur, mille kohta on käesoleval ajal andmeid vaid Haeska enamkarjatatud rannaniidult, kuid seoses vajadusega elupaikade paremaks hoolduseks ja seega ka suuremaks karjatamiskoormuseks, võib selle tähtsus suurened.

Meede

Suure karjatamiskoormusega aladel karjatamise alguse edasilükkamine 1. juunini (eeldab sügisel väga tugevat karjatamiskoormust, 2–2.5 lü/ha, soovitatavalt rohkem). Tegu ei ole kõrge prioriteediga meetmega, mis on vajalik üksnes koos karjatamiskoormuse olulise suurendamisega.

2.1.1.4. Merikotkas (*Haliaeetus albicilla*) I kat; LiD I; KE – ei (Puiatu merikotka PEP – jah); LoA – ei; LiA – jah; PR – ohulähedane

Merikotkas on Eesti rannikualadel ja suurte siseveekogude ja jõgede lähedal levinud haudelind, kelle arvukus on viimastel kümnenditel taastunud, kuid ajaloolist arvukuse taset ei ole seni saavutatud. Hinnanguliselt elab Eestis praegu 220–250 paari merikotkaid, kuid liigi arvukus oli sajaneid tagasi kindlasti suurem. (Merikotka liigikaitse tegevuskava).

Merikotka pesakohad on teada ja asuvad sihtkaitsevööndis ning on hõlmatud kotkaste seire programmiga. Pesitsevate paaride arv on järjekindlalt kasvanud alates 1970. aastatest, mil liik

Matsalu märgalale pärast mitmekümneaastast pausi taas pesitsema asus. Praegu on rahvuspargis 6– 8 haudepaari (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013). Kuue paari pesad on teada: Matsalu metsas, Neidsaare luhas, Keravere metsas, Tuka metsas, Puise metsas ja Tauksil. Liik on arvukas ka rahvuspargi ümbruses, sh üks vahetult rahvuspargiga piirnev pesitsusterritoorium, mille kaitseks on moodustatud Puiatu püsielupaik. Matsalu märgala on tähtis ka läbirändavatele ja mittepesitsevatele merikotkastele. Liigi olukorda rahvuspargis tuleb pidada soodsaks, saab rääkida vaid potentsiaalsetest ohuteguritest nagu häirimine, salaküttimine ning probleemid sobivate pesapaikade või toidubaasiga. Eesmärgiks selle liigi kaitseks Matsalu rahvuspargis on seega praeguse olukorra säilitamine ja potentsiaalsete ohtude tõrjumine, milleks piisab kaitsekorraldusest senisel tasemel. Eesmärgi seadmisel tuleb arvestada, et sobivad pesakohad rahvuspargis on ilmselt praeguseks hõivatud, mistõttu arvukuse jätkuvat kasvu ei saa eesmärgiks seada, samuti tuleb arvestada võimalike lühiajaliste arvukuse kõikumistega.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liigi soodne seisund on säilinud – arvukus ja populatsiooni struktuur ligilähedasel tänasel tasemel. Alal pesitseb vähemalt 8 paari merikotkaid.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Kuivõrd liigi seisund on kaitsealal täna soodne ja pikaajaline eesmärk suunatud tänase seisu säilitamisele, ühtib kaitse-perioodi eesmärk pikaajalisega: säilinud on liigi soodne seisund – arvukus ja populatsiooni struktuur ligilähedasel tänasel tasemel, tagatud vähemalt 8 paari merikotkaste pesitsemine.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord on merikotkale soodne, häirimine on minimaalne ega mõjuta pesitsusedukust, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist, samas pole põhjust liigi pesapaikades kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Mitmekesine metsa struktuur ja vanade, pesaks sobivate puude olemasolu. Metsa üldine olukord on seotud kaitsekorraga.

+ Piisav toidubaas. Merikotkas on oportunistlik toitaja, kes suudab toituda nii kaladest kui lindudest. Sellise laia spektri ulatuses on toidubaas tagatud, kui kaitsekorras ei toimu olulisi muutusi või ei juhtu mingit tõsisemat keskkonnakatastroofi.

+ Piisavalt puhas elukeskkond. Võrreldes mõnekümne aasta taguse ajaga, kui merikotkas oli

kloororgaaniliste ühendite (eelkõige DDT) mõju tõttu väljasuremise äärel, on olukord oluliselt paranenud. Tuleb välistada keskkonna saastamine bioakumuleeruvate mürkidega. Tegu on üldise keskkonnapoliitilise meetmekompleksiga, mis jääb kaitseala kaitsekorraldusest välja.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Kaitsekorra rikkumised: häirimine, salaküttimine ja liiki ohustavad raietööd. Tegu on potentsiaalse ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk, kuid mille kasv võib olla ootamatu ja väga tõsiste tagajärgedega, mistõttu on sellega arvestamine vajalik.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik Matsalu rahvuspargi ja Puiatu püsielupaiga kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelevalve.

2.1.1.5. Tutkas (*Philomachus pugnax*) I kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – ohustatud

Tutkas on maailma kahlajaliikidest üks arvukamaid, kuid Euroopa parasvöötmes pesitseva asurkonna arvukus on viimastel aastakümnetel katastroofiliselt kahanenud. (Tutka liigikaitse tegevuskava). Praegusel ajal on pesitsevate tutkaste arvukuseks hinnatud 10–30 pesitsevat emalindu (Elts et al, 2013).

Ajalooliselt on Matsalu märgala olnud tutka üks tähtsamaid pesitsuspiirkondi Eestis, pesitsevate emalindude arvu on varasematel aegadel hinnatud tuhatkonnale. Pesitsev asurkond on mõnekümne aasta jooksul katastroofiliselt kahanenud ning jõudnud kadumise piirile, praegu pesitseb rahvuspargis 5–10 emalindu (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013); ka rändeagne arvukus on tugevalt langenud, kuid rändel on liik siiski regulaarselt ja suhteliselt arvukalt esinev. Tutka arvukus on katastroofiliselt langenud kõikjal Eestis ja suuremas osas Euroopast, ilmselt ka Venemaal. Allakäigu kõiki põhjusi ei saa kindlalt esitada, ilmselt on tähtsad nii kohalikud kui ka laiemal alal ja rahvuspargist sõltumatult toimivad tegurid. Rahvuspargi-siseste tegurite hulgas on tõenäoliselt esikohal niitude kasutuse muutused, millest tulenevalt kahaneb tutkale sobivate elupaikade pind ja kvaliteet. Tutka Euroopa-asurkonna üldiselt kehv seis ja Matsalu märgala ajalooline tähtsus selle liigi jaoks on põhjuseks, miks sinise asurkonna soodsa seisundi taastamine on Matsalu rahvuspargi jaoks tähtis ülesanne. Elupaikade kaitse on ühtviisi tähtis nii pesitsevate kui läbirändavate tutkaste jaoks. Potentsiaalselt sobiks tutka elupaigaks suur osa luhast ja ka osa suuremaid rannaniidumassiive; siiski tuleb võtta arvesse ka mõnede teiste luhaga seotud liikide elupaiganõudlusi, mis alati ei ühti tutka vajadustega, näiteks ei ole mõeldav merikotka pesa ümbruses asuva võsastunud luha taastamine. Arvestades võimalikke negatiivseid tegureid väljaspool Matsalu märgala, ei ole paraku ka nende ülesannete täitmisel sinise asurkonna taastamine kindel. Eesmärgi seadmisel tuleb arvestada nii Matsalu märgala ajalooliselt suurt tähtsust tutka pesitsus- ja rändepeatuspaijana, selle varajasemat kõrget arvukust kui ka reaalseid võimalusi arvukust antud aja jooksul taastada.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liigi soodne seisund on taastumas – arvukus 1970.–80. aastatel toimunud suure arvukuse languse eelsel tasemel: vähemalt 50 pesitsevat emalindu ja jätkuvalt tõusuteel.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Pesitseva asurkonna taastumine on alanud: luhas ja rannaniitudel on kummalgi tõestatud vähemalt 5 emalindu (kokku Matsalu märgalal vähemalt 10 emalindu) pesitsemine.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord. Häirimine on minimaalne ega mõjuta pesitsusedukust, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis on igasuguse elupaikade kaitse eelduseks selle liigi puhul. Täna toimuv märgade niitude hooldamine peab tingimata jätkuma.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Häirimine. Kuigi kehtiv kaitsekord on piisav välistamiseks liiki ohustav häirimine, esineb praktikas siiski kaitsekorra rikkumisi, eelkõige liikumispiirangute eiramist. Tegu on ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk, kuid tuleb arvestada, et häirimine suurendab röövluse mõju, mistõttu ei saa seda täiesti ignoreerida.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelevalve.

- Elupaikade olukorra halvenemine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga. Liigi elupaigaks Matsalu märgalal on olnud eelkõige luht ja rannaheinamaad, vähemal määral ka rannakarjamaad. Ilmselt on talle tähtis madalakasvulise rohuga kaetud võrdlemisi suurte avatud alade olemasolu, kus tingimused varieeruvad niiskest vesiseni. Niitmise-karjatamise vähenemisega on osa sobivaist elupaigust kulustunud, kattunud kõrgrohostuga, roostunud või võsastunud. Tänapäevaseks toimiv niitude hooldamise süsteem on suutnud elupaikade kadumist pidurdada, kuid mitte täielikult vältida: märjemad luhaosad, mis liigile on väga tähtsad, on osaliselt jätkuvalt kasutusest väljas. Ka regulaarselt niidetavate luhaalade kvaliteet ei pruugi enam liigile sobida: suurenenud niitekõrgus (eriti vahepeal kasutamata olnud ja võsastuma hakanud aladel) võib kohati tekitada olukorra, kus luhas levivad suurel alal madalad pajupuhmad, samuti jäävad lohud korralikult

niitmata. Suurtel luhaaladel on maapinnale tekkinud mitmeaastane paks kamar niitmata jäänud rohust ja kiiresti kasvavast ädalast, kus ei leidu tutkale toiduks sobivaid putukaid. Delta omaaegse läbikaevamise järelmõjuna ei leidu kuivematel aastatel luha niidetavas osas liigi edukaks pesitsemiseks piisavalt märga elupaika.

Meede

Märgade niitude hooldus ja taastamine suurtel aladel: hoolduse kvaliteedi parandamine heinamaade madalama niitmise ning niidetud alade ädala järelkarjatamise või -äestamise, karjamaade üleniitmise, samuti märgade lohku puhastamise kaudu; võsastuvate-roostuvate alade puhastamine ning hoolduse taaskäivitamine. Meede on vajalik ka teiste kurvitsaliste ja luha kui elupaiga säilitamiseks.

Meede

Piisavalt märja veerežiimi tagamine luhas: luht on kevadel üle ujutatud ja kevadsuvel niiske kuni märja pinnasega, kraavid, lombid ja sooned on veega täitunud. Meede on vajalik ka teiste kurvitsaliste ja luha kui elupaiga säilitamiseks.

- Pesade rüüstamine vareste, ronkade, minkide, kährikute või rebaste poolt. Arvestatavad andmed teguri tähtsuse kohta puuduvad.

Meede

Pesitsusedukust tugevalt kahandavate röövloomade arvukuse vähendamine.

Meede

Piisavalt suurte ühtlaselt lagedate alade säilitamine ja taastamine, puude-põõsaste väljaraie.

Meede

Röövluse (eelkõige pesade rüüstamise) uuringud, selgitamiseks välja liigid, kelle negatiivne mõju on suurim; meede sisaldab ka pesakaamerate abil tehtavaid vaatlusi.

2.1.1.6. Hüüp (*Botaurus stellaris*) II kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – ohulähedane

Hüüp on Eestis väikesearvuline haudelind, kelle levik on seotud suuremate rooaladega. Eesti punase raamatu järgi on hüüp arvatud ohulähedaste liikide kategooriasse. Hüüpide arvukus on viimastel aastatel püsinud stabiilsena ning liigi Eesti populatsiooni suurus on hinnatud 300–500 haudepaarile. (Roostikulindude liigikaitse tegevuskava eelnõu).

Hüüp on olnud läbi aegade Matsalu lahe roostike tunnuslinnuks. Ta on jäänud arvukaks pika aja jooksul; eri aegadel erinevate autorite poolt pakutavad numbrid küll varieeruvad, kuid et pesitsejate arvu roostikus on raske hinnata, võivad arvukuse kahanemise või kasvamise hinnangud olla mõneti liialdatud. Praeguste hinnangute kohaselt on pesitsusajal 40–50 hüüdvat isast (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013). Hüübile sobivate roostike üldpindala võib täna hinnata 2000 hektarile. Seoses roostike laienemisega kogu Eestis on tõusnud ka hüübi arvukus, seetõttu on poole sajandi jooksul kahanenud ka Matsalu märgala suhteline tähtsus umbes kolmandikult ligikaudu kümnendikule kogu Eestis asurkonnast. Liigi seisundit tuleb

pidada soodsaks ja seega peab tema kaitse tagama eelkõige praeguse olukorra kestmise.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Säilitada liigi soodne seisund – arvukus ligilähedaselt tänasel tasemel, arvestades ka võimalikku looduslikku kõikumist: hüüdvate isaste arv vähemalt 40. Roostiku pindala on vähemalt 2000 ha.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Säilitada liigi soodne seisund – arvukus ligilähedaselt tänasel tasemel, arvestades ka võimalikku looduslikku kõikumist: hüüdvate isaste arv vähemalt 40. Roostiku pindala on vähemalt 2000 ha.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord on hüübile soodne, häirimine on minimaalne ega mõjuta pesitsusedukust, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.
+ Suurte rooalade olemasolu – ligikaudu 2000 hektarit.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Kaitsekorra rikkumised: häirimine ja liigne roovarumine. Tegu on potentsiaalse ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk, kuid järelevalve puudumisel võib hakata suurenema.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelevalve.

- Roostike liigne tihenemine, surnud roomassi kuhjumine ja vabade veealade kadumine. Võimalik ohutegur, mis siiski ei paista hetkel seda liiki mõjutavat. Samas tuleb arvestada tõsiasjaga, et hüübile loetakse sobivaks roostikke, kus vaba vee pindala on 10–20%; Matsalu siselahas on see juba praegu alla 10% ning pikaajaline suundumus on vabade vee laikude ja soonte kinnikasvamisele.

Meede

Roostikesse vabade veelaikude ja soonte sissenitmine või kaevamine (roostike mosaiiksuse taastamine ja kujundamine). Talvine pilliroolõikus – mosaiikne roovarumine .

Meede

Roostike kasutamise asjakohane reguleerimine kaitse-eeskirjas.

- Roo varumine liiga suurtel pindadel. Kui iga talv niita üle poole kogu roo pinnast, halvenevad hüübi pesitustingimused oluliselt. Tegemist on pigem potentsiaalse ohu kui realselt toimiva

negatiivse teguriga, kuid selle tähelepanuta jätmisel võib mõju osutuda väga suureks.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik järelevalve.

Meede

Rooala kasutusse andmisel asjakohaste tingimuste – vähemalt pool roomassiivist jäägu lõikamata ja lõikamine olgu valdavalt mosaiikne (v.a hooldatud niitudega piirnevail aladel, kus on soovitatav lausaline roovarumine) – seadmine.

Meede

Roostike kasutamise asjakohane reguleerimine kaitse-eeskirjas.

2.1.1.7. Väikeluik (*Cygnus columbianus*) ja laululuik (*Cygnus cygnus*) II kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – mittehinnatav

Väikeluik ja laululuik on Eestist läbirändavad luigeliigid. Viimastel aastatel on meil suurenenud ka pesitsevate laululuikede hulk, mistõttu võib seda liiki pidada Eestis ka arvestatavaks pesitsejaks, üksikud laululuiged ka talvituvad meil. Eesti on teadaolevalt tähtsaim väikeluige rändeaegne peatusala Ida-Atlandi rändeteel, kuhu koondub valdav osa sellest kahaneva arvukusega liigi asurkonnast. Siit läbirändavate väikeluikede arvu võib hinnata 15 000 isendile. Ka laululuik on meil üsna arvukas läbirändaja, rändavate laululuikede arvukuseks on hinnatud 10 000 isendit. Suurte muutustega maakasutuses ja häirimise olulise suurenemisega rannavetes on ohtu seatud paljud luikede traditsioonilised peatuspaigad Eestis, mille tagajärjeks võib olla lindude füsioloogilise seisundi üldine halvenemine ja asurkondade taastootmisvõime vähenemine (Luikede seire 2010. a koondaruanne; väikeluige kinnitamata kaitse tegevuskava).

Luiged on arvukad läbirändajad, eriti kevadel, peatudes nii madalas vees kui ka põldudel ja märgadel niitudel. Eriti tähtis on luikedele Matsalu siselahe ja roostike sihtkaitsevööndis olev vaba veeala (u 1500 hektarit), kus kehtiv kaitsekord tagab neile rahu. Peatuvate luikede arv on siiski viimastel aastatel langenud, viimane hinnang kevadrändel 2000–7000 väikeluuke ja 1000–3000 laululuuke (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013). Eesmärgiks peab seega seadma arvukuse taastamise arvukuse languse eelsele tasemele. Kuivõrd Matsalu on mõlemale liigile eriti tähtis just kevadrändel, on mõistlik eesmärgiks võtta kevadine arvukus.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Mõlema liigi soodne seisund on taastunud, arvukus on kevadrändel vähemalt 6000 isendit.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Mõlema liigi soodne seisund on taastumas, arvukus on kevadrändel vähemalt 3000 isendit.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

- + Kehtiv kaitsekord. Häirimine on minimaalne, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.
- + Madalaveelise taimestikurikka lahe olemasolu, mis tagab nendele liikidele väga head toitumistingimused ja sobivad rändepeatuspaigad.
- + Üleujutava luha olemasolu, mis on täiendavaks peatus- ja toitumisalaks
- + Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis tagab luhas piisavalt suurte lagedate alade säilimise.
- + Kasutuses olevate põldude ja kultuurrohumaade olemasolu, mis loob täiendavad toitumispaigad.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Veereostuse võimalik kasv ja selle tagajärjel muutused veetaimestikus, mis viivad toitumisala kvaliteedi langusele. Tegu on pigem potentsiaalse ohuteguriga.

Meede

Veekaitsemeetmete rakendamine vastavalt vesikonna majandamiskavale.

- Häirimine. Kuigi kehtiv kaitsekord on piisav välistamiseks liiki ohustav häirimine, esineb praktikas siiski kaitsekorra rikkumisi, eelkõige liikumispiirangute eiramist. Tegu on ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk, kuid potentsiaalselt võib see osutada oluliseks.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelevalve.

2.1.1.8. Rohunepp (*Gallinago media*) II kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; rohunepp – ohualdis

Rohunepp kuulub Eesti kõige haruldasemate ja kaitset vajavamate linnuliikide hulka. Ta on rangelt kaitstud Euroopa Liidu linnudirektiivi ja mitmete rahvusvaheliste lepete alusel. Eesti punase raamatu kohaselt on tegemist eriti ohustatud liigiga. (Rohunepi elupaikade inventeerimine, 2012).

Rohunepp on Kasari luhale ja vähemal määral teistele Matsalu märgala pikarohulistele märgadele niitudele iseloomulik liik. Mängivate isalindude arvukuse hinnang on 50–70 (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013), mis viitab mõningale arvukuse langusele viimastel

aastatel; liigile sobivate elupaikade (hooldatud luhtade) pindala on praegu vähemalt 3000 hektarit. Hetkel on rahvuspargis teadaolevalt umbes 8 rohunepi mängukohta.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liigi soodne seisund on taastatud – 12 mängukohta umbes 80 isaslinnuga.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Liigi arvukus on taastumas (vähemalt 60 mängivat isaslindu); 3500 ha rohunepile sobivaid elupaiku.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord. Häirimine on minimaalne ega mõjuta pesitsusedukust, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis on igasuguse elupaikade kaitse eelduseks selle liigi puhul ja peab kindlasti jätkuma.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Häirimine. Pesitsusaegne liikumine luhas on küll kaitse-eeskirjaga keelatud, kuid ebaseadusliku tegevusena siiski esineb. Tegu on ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelevalve.

- Elupaikade olukorra halvenemine.

Meede

Võimalusel tuleks taastada niidetavana ka osa praeguseks võsastunud luhta, lisaks keskmise kõrgusega lausikule ka madalamaid ja kõrgemaid alasid: kuivematel aastatel otsib liik madalamaid lohke, märjematel kõrgemaid põndakuid. Peale selle tuleb tagada ka mulla piisav niiskus ja nokaga läbitavus, et rohunepi peamine toit – vihmaussid – oleksid kättesaadavad. Piisava niiskuse säilitamiseks on vajalik ajutiste tõkestamisega (regulaatoritega) vajadusel pikendada kevadise üleujutuse kestust luhas. Nokaga läbitavuse tagavad õiged luha hooldamisvõtted (vt täpsemalt 2.2.4.5. Lamminiidud).

2.1.1.9. Mustsaba-vigle (*Limosa limosa*) II kat; LiD II; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – ohulähedane

Mustsaba-vigle on meil ebaühtlase levikuga harv haudelind (Jonsson, 2000). Tegemist on ohulähedases seisundis oleva liigiga, kelle arvukus on viimastel aastatel olnud mõõdukas languses. Hinnanguliselt pesitseb meil 400–700 paari mustsaba-viglesid. (Elts et al, 2013). Enim mõjutab mustsaba-viglesid nende elupaikade (rannakarjamaad, luhad, sood) seisund.

Kasari luha ja osade Matsalu rannaniitude põlisasukas, kelle looduskaitseline seisund on praegu ebasoodne, pesitsejate arvukus on langenud 15–20 (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013) paarini. Vigle arvukuse üldise languse taustal on Matsalu asurkond endiselt oluline, seega tuleb eesmärgiks seada selle liigi soodsa seisundi taastamine. Mustsaba-vigle jaoks on olulisemateks rannaniitudeks Keemu-Liustemäe rannaniit, Paga, Põgari ja Haeska rand ning Saardo rannaniit, linde on kohatud ka Haeska rahudel.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liigi soodne seisund on taastumas – pesitsejate arvukus vähemalt 150 paari ja jätkuvalt tõusva trendiga.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Pesitsejate arvukus vähemalt 30 pesitsevat paari ja tõusva trendiga.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord. Häirimine on minimaalne ega mõjuta pesitsusedukust, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis on igasuguse elupaikade kaitse eelduseks selle liigi puhul. Täna toimiv elupaikade hooldamine peab kindlasti jätkuma.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Häirimine. Kuigi kehtiv kaitsekord on piisav välistamiseks liiki ohustav häirimine, esineb praktikas siiski kaitsekorra rikkumisi, eelkõige liikumispiirangute eiramist. Tegu on potentsiaalse ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk. Siiski tuleb arvestada, et häirimine võib nõrga järelevalve tingimustes suurened ja see omakorda suurendab rõõvluse mõju.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelevalve.

- Elupaikade olukorra halvenemine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga. Liigi elupaigaks Matsalu märgalal on olnud eelkõige luht ja rannaheinamaad, vähemal määral ka rannakarjamaad. Vigle kasutab toitumiseks madalmuruseid alasid ja madalat vett, pesa peidab pisut kõrgema rohu sisse, vajades seega suuri alasid, kus oleks nii märjemaid kui kuivamaid ning nii lühema kui ka kõrgema rohuga kohti. Arvukuse langus on ilmselt osalt tingitud luha, rannaniitude ja teiste märgade rohumaade kasutusest väljalangemisest tulenevast kinnikasvamisest, osalt aga ka kasutuses olevate alade ebapiisavast hooldusest: väike karjatamiskoormus, liiga kõrge niitmine, märjemate kohtade niitmata jätmine, lompide ja soonekohtade kuivaks jäämine juba pesitsusajal. Kuigi toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem on aidanud ära hoida selle liigi elupaikade lausalise võsastumise, ei taga senine hooldamine veel piisavalt palju piisavalt häid elupaiku, mistõttu on vajalikud täiendavad meetmed elupaiga pindala suurendamiseks ja kvaliteedi parandamiseks.

Meede

Taastada kasutusest väljalangenud alasid ja parandada kasutuses olevate alade hooldust: suurendada rannaniitude karjatamiskoormust, puhastada madalad lombid viglele olulistel rannaniitudel (vt täpsemalt järgmine meede), tõrjuda Haeska rannaniidul veepiiril roogu, niita vähemalt osa luhast hästi madalalt, kombineerida niitmist ja karjatamist.

Meede

Hoida veerežiim liigile soodne – tagada piisav mulla niiskus ja veetase, mille korral madalad lombid ning sooned on pesitsusajal vähemalt osaliselt veega täidetud. Oluline on taastada mustsaba-viglele oluliste rannaniitude veerežiim kraavide osalise sulgemise teel kujundades kraavid laugetekks voolunõlvadeks.

2.1.1.10. Väikehuik (*Porzana parva*) II kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – ohualdis

Eestis on väikehuik väikesearvuline regulaarne haudelind, kelle pesitsusaegseks arvukuseks on hinnatud 20–100 paari (Eltis et al, 2013). Eesti punase raamatu kohaselt on tegemist ohualtis seisundis oleva liigiga. Kuna väikehuik on tüüpiline roostike asukas, on ka talle mõjuvad ohutegurid seotud roostikega, peamisteks teguriteks on roostike intensiivne majandamine ja nende mosaiiksuse kadumine (Roostikulindude liigikaitse tegevuskava eelnõu).

Väikehuik on Matsalus ilmselt ebasoodsas seisus, pesitseb vähem kui 5 paari (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013). Selle põhjused on suuresti ebaselged (võivad olla nii kohalikud kui ka seotud olukorraga rändeteedel) ja seetõttu ka raske püstitada eesmärke liigi kaitse korraldamiseks. Tema peamise elupaiga – roostiku – pindala on praegu ligi 2000 hektarit ja selle kaitsekorraldus peaks ilmselt tagama ka liigi asurkonna taastumise võimalused.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liik pesitseb regulaarselt. Roostiku pindala on vähemalt 2000 ha.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Liik pesitseb. Roostiku pindala on vähemalt 2000 ha.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: häirimine on minimaalne, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist.

+ Suurte rooalade olemasolu.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Häirimine. Kuigi kehtiv kaitsekord on piisav välistamiseks liiki ohustav häirimine, esineb praktikas siiski kaitsekorra rikkumisi, eelkõige liikumispiirangute eiramist. Tegu on ohuteguriga, mille praegust mõju on raske hinnata, kuid mis ennetuse puudumisel võib muutuda oluliseks.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelevalve.

- Roostike liigne tihenemine ja vabade veealade kadumine.

Meede

Roostikesse vaba vee laikude ja soonte sisseniiitmine või kaevamine (roostike mosaiiksuse kujundamine).

- Pesade rüüstamine, eelkõige minkide poolt.

Meede

Liigi jaoks ohtlike röövloomade, esmajoones minkide arvukuse vähendamine.

- Roo varumine liiga suurtel pindadel. Tegemist on pigem potentsiaalse ohu kui realselt toimiva negatiivse teguriga. Samas võib selle tähelepanuta jätmise hakata liigi elupaika tõsiselt ohustama.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik järelevalve tagamine.

Meede

Rooala kasutusse andmisel asjakohaste tingimuste – vähemalt pool roomassiivist jäägu lõikamata ja lõikamine olgu valdavalt mosaiikne (v.a hooldatud niitudega piirnevail aladel, kus on soovitatav

lausaline roovarumine) – seadmine.

- Ebapiisavatest andmetest tuleneda võivad väärad otsused kaitse korraldamisel.

Meede

Roostikulinnustiku kohta käivate andmete ajakohastamine – seire ja pesariüstajate mõju uuringud.

2.1.1.11. Naaskelnokk (*Recurvirostra avosetta*) II kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – ohulähedane

Naaskelnokk on Eestis levinud võrdlemisi kitsal alal – ta pesitseb vaid Hiiumaa, Saaremaa, Muhumaa ja Läänemaa rannikul ja rannikulähedastel laidudel (Elts, 2005). Eesti punase raamatu kohaselt on naaskelnokk ohulähedases seisundis, tema arvukus on meil viimastel aastatel olnud küllaltki stabiilne või isegi mõõdukas tõusus. Nüüdisajal pesitseb Eestis ligikaudu 150–300 naaskelnoka paari. (Elts et al, 2013). Naaskelnokki võib ohustada nii pesitsusaegne häirimine kui ka röövlus, samuti sobivate elupaikade roostumine.

Matsalus on naaskelnokad pesitsenud alates kahekümnenda sajandi seitsmekümnendatest aastatest piiratud alal Puise-Põgari rannikul ja kohati sealsetel saartel. Liigi arvukus on kaitsealal võrdlemisi stabiilne (10–20 pesitsevat paari) ja looduskaitsealine seisund ilmselt soodne (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013). Naaskelnoka pesitsuspiirkonnas on praegu talle sobivas seisus ligikaudu 250 hektarit rannaniidukooslusi; potentsiaalselt sobivaid rannaniite on Matsalu märgalal ka mujal, kuid neid täna liik ei asusta. On täiesti võimalik nende alade asustamine tulevikus, kuid seoses sellega, et liik pole seal teadaolevalt kunagi pesitsenud, samuti sellega, et liigi üldine seisund on soodne ega sõltu olulisel määral Matsalus pesitsevast asurkonnast, ei ole otseselt põhjust sellist leviku laiendamist ega arvukuse kasvamist eesmärgiks seada.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Säilitada liigi soodne seisund – arvukus ligilähedaselt tänapäevase tasemel, vähemalt 10 pesitsevat paari. Liigile sobivas seisundis on vähemalt 250 hektarit rannakarjamaid Puihes, Sassi poolsaarel ja Põgaris.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Säilitada liigi soodne seisund – arvukus ligilähedaselt tänapäevase tasemel, vähemalt 10 pesitsevat paari. Liigile sobivas seisundis on vähemalt 250 hektarit rannakarjamaid Puihes, Sassi poolsaarel ja Põgaris.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

- + Kehtiv kaitsekord. Häirimine on minimaalne ega mõjuta pesitsusedukust, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.
- + Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis on igasuguse elupaikade kaitse eelduseks selle liigi puhul.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Kaitsekorra rikkumised: häirimine ja liiki ohustavad ehitustööd. Tegu on potentsiaalse ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk, kuid arvestades kalasportlaste sadama lähedust liigi põhilisele pesitsusalale ja seal toimuvat ehitustegevust, potentsiaalselt suurenev.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelevalve.

2.1.1.12. Räuskiir (*Hydroprogne caspia*) II kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – ohualdis; jõgitiir (*Sterna hirundo*), randtiir (*Sterna paradisaea*), tutt-tiir (*Sterna sandvicensis*), väiketiir (*Sternula albifrons*) III kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – ohuväline (v.a väiketiir – ohulähedane)

Tiirud on koloniaalsed liigid, kes pesitsevad peamiselt Lääne-Eesti laidudel ja rannikul, harvem sisemaa veekogude ääres. Tiirude eelistused elu- ja pesapaigale on selgesti piiritletud ja nad on üsna nõudlikud, ehitades pesa taimestumata või vähese ja madala taimestuga pinnasele. Kalatoidulistena sõltuvad tiirud veekogude seisundist, pesa ehitavad aga taimestumata või vähese ja madala taimestuga pinnasele. Tiirud on ohustatud elupaikade vähenemise tõttu, neid mõjutab otseselt või kaudselt ka inimtegevus. (Tiirude kinnitamata kaitse tegevuskava). Tiirude arvukus on viimastel aastatel püsinud üsna muutumatuna, kuid räuskiiril ja väiketiiril on see olnud mõõdukas languses. Praegu on räuskiiru arvukuseks hinnatud 150–250 paari, väiketiiru arvukuseks 150–300 paari, tutt-tiiru arvukuseks 700–1000 paari, jõgitiiru arvukuseks 6000–9000 paari ja randtiiru arvukuseks 8000–12000 paari. (Elts, J., et al 2013).

Tiirud pesitsevad Matsalu rahvuspargi saartel ja laidudel ning jõgi-, rand- ja väiketiir ka rannikul. Viimaste loenduste järgi pesitses Masalu lahe põhjakaldal 3–10 paari rand- ja väiketiire (loendused 2007–2009) ning lahe lõunakaldal (loendused 2010–2012) kuni 30 paari randtiire ning 1–3 paari väiketiire. Nende loenduste käigus kohati ka üksikuid jõgitiire, kuid mitte igal aastal ja kindlas kohas, seetõttu ei oma mandril asuvad rannaniidud jõgitiirude jaoks kuigi suurt tähtsust. Väinamere väikesaartel toimusid viimased loendused 2013. ja 2014. a, nende põhjal

pesitses saartel umbes 165 paari räusktiire, tutt-tiire pesitses 4–5 paari, jõgitiire kuni 320 ja väiketiire kuni 20 paari. Randtiire pesitses saartel 2013. a 1352 paari, 2014. a seevastu 1612 paari. Tiirude jaoks on Väinameres asuvatest laidudest kõige olulisemad Anemaa, Papilaid, Papirahu, Kakrarahu, Tondirahu, Sõmeri läänepoolne rahuke ja Sipelgarahu. Matsalu lahes on kõige olulisemaks tiirulaiuks Kolmenasva.

Kuigi tiirude erinevad liigid pesitsevad Matsalu märgalal väga erinevais paigus, on sobiva elupaiga pindala tegelikult piiratud, sest nad pesitsevad eelkõige väiksematel laidudel, suurematest laidudest ja rannikust sobib neile vaid kitsas väga avatud vöönd. Tiirud vajavad pesitsemiseks madalmurust või lausa klibust randa.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Täna pesitsevad liigid on jätkuvalt Matsalu faunas olemas. Tiirud pesitsevad jätkuvalt neile olulistel laidudel ning Haeska ja Puise rannikul.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Täna pesitsevad liigid on jätkuvalt Matsalu faunas olemas. Tiirud pesitsevad jätkuvalt neile olulistel laidudel ning Haeska ja Puise rannikul.

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: häirimine on oht vähene ja elupaikade kahjustamise minimaalne. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Häirimine. Kuigi kehtiv kaitsekord on piisav välistamiseks liike ohustav häirimine, esineb praktikas siiski kaitsekorra rikkumisi, eelkõige liikumispääsude eiramist. Tegu on ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk, kuid tuleb arvestada, et häirimine suurendab röövluse mõju ja väikesaared on kasvavale turismile oluliseks magnetiks, mistõttu on ennetustöö väga vajalik.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelevalve.

- Elupaikade olukorra halvenemine. Avatud elupaikade eelistajatena sõltuvad tiirud taimestumata

või hõreda ja madala taimkattega alade olemasolust. Eriti kannatab pesakohtade kinnikasvamise tõttu väiketiir, kes hilise pesitsejana saab pesitseda ainult täiesti taimestumata pinnasel. Kuigi selliseid alasid tekitavad tormid ja jää liikumine ei ole see alati piisav.

Meede

Liikide jaoks oluliste laidude ja rannikuelupaikade võsast ning roost puhastamine ning järjepidev hooldamine (niitmine, karjatamine).

- Pesade rüüstamine.

Meede

Liikide jaoks ohtlike röövloomade, eelkõige rebase ja kähriku arvukuse ohjamine, eriti laidudel.

2.1.1.13. Valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*) III kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – mittehinnatav

Valgepõsk-lagled arvukus langes 20. sajandi keskel katastroofiliselt madalale, selle üheks põhjustajaks oli intensiivne jahipidamine. 1970. aastatel võeti lagle kaitse alla kõikides riikides, kus ta pesitses, rändas läbi või talvitus ning selle tulemusena hakkas valgepõsk-lagled arvukus paranema ning pesitsusala laienema. Sellest tulenevalt on valgepõsk-lagle heaks näiteks kaitsemeetmete tõhususest ohus oleva liigi päästmiseks. 2011. a lennuloendusel loendati Eestis kokku 143 150 laglet 65 kohas. Praeguse põllumajanduspoliitika tõttu on oluliselt vähenenud liigile sobivate rannaniitude ning teraviljapõldude levila. Muutused põllumajanduslike kõlvikute struktuuris ja levikus üheskoos kliimamuutustega on juba põhjustanud mitmeid, sealhulgas ebasoovitavaid nihkeid valgepõsk-lagled levikumustris ja rändestrategias ning see tendents suure tõenäosusega jätkub (Hanede seire 2011. a koondaruanne).

Matsalus on valgepõsk-lagle väikesearvuline pesitseja Väinamere saartel, kus tema asurkonna seisundit on halvendanud põhilise pesitsusaare – Papilau – hõivamine rebaste poolt. Läbirändel on valgepõsk-lagle väga arvukas, peatudes rannakarjamaadel ja põldudel, Matsalu märgala on liigi rändeteel keskse tähtsusega peatuskohaks. Kevadel peatub rahvuspargis 40 000 – 60 000 ja sügisel 30 000 – 40 000 laglet (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013). Liigile on kriitilise tähtsusega Keemu-Salmi, Haeska, Pagaranna, Saastna ja Põgari-Sassi rannaniidud (kokku ca 1000 ha). Rannaniitudel peatuvad lagled aitavad omakorda kaasa nende säilimisele, põldudel aga kahjustavad orast.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liigi soodne seisund rändel on säilinud: kevadel vähemalt 40 000 ja sügisel vähemalt 30 000 isendit. Liik pesitseb rahvusparki jäävatel laidudel, need on pesitsemiseks sobivas seisundis (rebase- ja kährikuvabad); vähemalt 1000 hektarit rannakarjamaid on rändepeatuspaigaks

sobivas seisundis: lagedad ja valdavalt madalmurused.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Säilinud on liigi soodne seisund rändel (kevadel vähemalt 40 000 ja sügisel vähemalt 30 000 isendit) ja taastatud selle pesitsemine laidudel. Papilaid ja Papirahu on pesitsemiseks sobivas seisundis (rebase- ja kährikuvabad); vähemalt 1000 hektarit rannakarjamaid on rändepeatuspaigaks sobivas seisundis: lagedad ja valdavalt madalmurused.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord. Häirimine on minimaalne ega mõjuta pesitsusedukust, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis on rändepeatus- ja toitumispaikade kaitse eelduseks selle liigi puhul. Täna toimiv elupaikade hooldamine peab kindlasti jätkuma.

+ Kasutuses olevate põldude ja kultuurrohumaa olemasolu, mis loob täiendavad rändepeatus- ja toitumispaigad. Toetused laglede poolt kasutatavale põllumajandusmaale peavad kindlasti säilima.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Kaitsekorra rikkumised: häirimine, salaküttimine ja liiki ohustavad ehitustööd. Tegu on potentsiaalse ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk, kuid järelevalve puudumine võib hakata seda suurendama, eriti arvestades külastatavuse võimalikku kasvu.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelevalve.

- Röövlus. Läbirändel peatuvate lindude suhtes on tegu nõrga mõjuga ohuteguriga, kuid laidudel pesitsemise suhtes võib selle tähtsus olla kriitiline.

Meede

Rebaste ja kährikute küttimine laidudel.

- Konflikt põllumajandustootjatega. Lagled peatuvad mitte üksnes rannakarjamaadel, vaid ka põldudel, kus nende mõju saakidele võib mõnel aastal olla märkimisväärne. See võib mõjutada põllumeeste tootmisotsuseid ja panna neid põllupidamisest loobuma. Samas on põllud oluline täiendav toitumispaik.

Meede

Oluline on toetada ekstensiivset (mahe)põllumajandust.

2.1.1.14. Mustviires (*Chlidonias niger*) III kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – ohulähedane

Mustviires on Eestis ebaühtlaselt levinud harv haudelind (Jonsson, 2000). Hinnanguliselt pesitseb meil 1000–2000 paari ning liigi arvukus on lähiaastatel olnud mõõdukas languses (Elts et al, 2013). Eesti punase raamatu kohaselt on mustviires ohulähedases seisundis. Mustviires pesitseb seltsinguliselt madalatel taimestikurohketel järvedel ja jõelammidel, aga ka riimveeliste merelahtede roostikes (Matsalu) (Jonsson, 2000), seetõttu ohutab teda enim pesitsuspaigaks oleva taimestikuga seotud muutused, nt roostike liigne vohamine või vastupidi nende liigne ekspluateerimine, lisaks on nende veepinnale rajatud pesad kergeks saagiks röövloomadele ja -lindudele.

Mustviires on Matsalu roostikele iseloomulik praegu ebasoodsa seisundiga liik, tema arvukus on hinnanguliselt 10–15 paari (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013). Pesitseb koloniaalselt mudapõhjala madalaveelistel roostiku ja muu taimestiku vahelistel laikudel.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liigi soodne seisund on taastumas – pesitsev asurkond vähemalt 50 paari. Roostiku pindala on vähemalt 2000 ha.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Pesitseva asurkonna kasv vähemalt 20 paarini. Roostiku pindala on vähemalt 2000 ha.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

- + Kehtiv kaitsekord, häirimine on minimaalne, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist.
- + Suurte rooalade olemasolu.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Häirimine. Kuigi kehtiv kaitsekord on piisav välistamiseks liiki ohustav häirimine, esineb praktikas siiski kaitsekorra rikkumisi, eelkõige liikumispiirangute eiramist. Tegu on potentsiaalse ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk, kuid ennetuse puudumisel võib see muutuda oluliseks.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelevalve.

- Roostike liigne tihenemine ja vabade veelade kadumine.

Meede

Roostikesse vabade veelaikude ja -soonte sissenüütmise või kaevamine (roostike mosaiiksuse kujundamine).

- Pesade rüüstamine.

Meede

Liigi jaoks ohtlike röövloomade arvukuse ohjamine.

- Roo varumine liiga suurte pindadel. Tegemist on pigem potentsiaalse ohu kui realselt toimiva negatiivse teguriga, kuid ennetuse puudumisel võib see muutuda kriitiliseks.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik järelevalve tagamine.

Meede

Rooala kasutusse andmisel asjakohaste tingimuste – pool roomassiivist jäägu lõikamata ja lõikamine olgu valdavalt mosaiikne (v.a hooldatud niitudega piirnevail aladel, kus on soovitatav lausaline roovarumine) – seadmine.

- Ebapiisavatest andmetest tuleneda võivad väärad otsused kaitse korraldamisel.

Meede

Roostikulinnustiku kohta käivate andmete ajakohastamine – seire ja pesarüüstajate mõju uuringud.

2.1.1.15. Roo-loorkull (*Circus aeroginosus*) III kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – ohuväline

Roo-loorkull on kogu Eestis levinud väikesearvuline haudelind. Viimastel kümnenditel on liik oma levikut laiendanud, tihedamalt on liik läbi aegade asustanud Lääne-Eesti rannikualasid ja suuremaid saari. (Roostikulindude liigikaitse tegevuskava eelnõu). Hinnanguliselt pesitseb meil 800–1300 paari soo-loorkulle (Eltis et al, 2013). Kuivõrd tegemist on tüüpilise roostiku asukaga, on ka talle mõjuda võivad võimalikud negatiivsed tegurid seotud roostikega (nt roostike üle ekspluateerimine).

Roo-loorkulli kõige olulisem pesitsusala Eestis on Matsalu roostik (Roostikulindude liigikaitse tegevuskava). Liik on lisaks roostikule ranniku ja märgade niitude roostumise tõttu asunud elama ka väljaspoole oma tüüpilisi elupaiku; tema arvukuseks Matsalu rahvusparkis on hinnatud 30–35 paari (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013). Kaitsekorralduslike eesmärkide seadmisel tuleb seega lähtuda tänasest seisust ja arvestada ka võimalikke arvukuse kõikumisi.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liigi soodne seisund on säilinud – pesitsev asurkond vähemalt 30 paari. Roostiku pindala on vähemalt 2000 ha.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Liigi soodne seisund on säilinud – pesitsev asurkond vähemalt 30 paari. Roostiku pindala on vähemalt 2000 ha.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord, häirimine on minimaalne, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine.

+ Suurte rooalade olemasolu.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Roo varumine liiga suurtel pindadel. Tegemist on pigem potentsiaalse ohu kui realselt toimiva negatiivse teguriga, kuid ennetuse puudumisel võib see muutuda kriitiliseks.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik järelevalve tagamine.

Meede

Rooala kasutusse andmisel asjakohaste tingimuste – pool roomassiivist jäägu lõikamata ja lõikamine olgu valdavalt mosaiikne (v.a hooldatud niitudega piirnevail aladel, kus on soovitatav lausaline roovarumine) – seadmine.

2.1.1.16. Rukkirääk (*Crex crex*) III kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – ohuväline

Rukkirääk on Eestis üldlevinud harilik haudelind, kes elutseb valdavalt kuivemates elupaikades: aru- ja lamminiitudel, kultuurrohumaadel, põldudel, madalsoodes jne (Jonsson, 2000). Rukkirääkude arvukus on hinnanguliselt 30 000 – 50 000 ning see on viimastel aastatel mõõdukalt langenud (Elts et al, 2013). Rääkude arvukuse peamiseks mõjutajaks peetakse intensiivset põllumajandust, eeskätt liiga varast niitmist.

Rukkirääk on Matsalu luha ja teiste pika rohuga elupaikade tüüpasukas, arvukus 200–320 hüüdvat isaslindu (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013) ning seisundit võib pidada soodsaks. Potentsiaalselt võiks liigi elupaigaks sobida kogu luht, kuid sel juhul võiks tekkida vastuolu mõne teise liigi kaitsevajadustega, sh luha võsastunud osas pesitseva merikotkaga või madalamat rohustut vajava tutkaga. Eesmärgi seadmisel tuleb arvestada liigi arvukuse võimalike

looduslike muutustega ja aastati varieeruva arvukuse kõikumisega.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liigi soodne seisund on säilinud: aastate keskmiselt vähemalt 200 hüdavat isast.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Liigi soodne seisund on säilinud: aastate keskmiselt vähemalt 200 hüdavat isast.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitse-kord. Häirimine on minimaalne ega mõjuta pesitsusedukust, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist või põhjustada elupaikade seisundi halvenemist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis tagab liigile sobivad elupaigad

+ Kasutuses olevate põldude ja kultuurrohumaade olemasolu, mis loob täiendavad elupaigad.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed:

- Liiga varajane niitmine. Rukkirääkude pesitsus kestab kaua ning liiga varajane niitmine ohustab räägupoegade ellujäämist.

Meede

Valdavat osa luhast ei või niita enne 10. juulit, et rukkiräägu pojad jõuaksid kooruda. Kvaliteetse luhahaheina saamiseks võib igal aastal siiski ligi kolmandiku luhast (u 30%) niita juba alates 1. juulist.

2.1.1.17. Sookurg (*Grus grus*) III kat; LiD I; KE – ei, LoA – ei; LiA – jah; PR – ohuväline

Sookure arvukus oli Eestis madalseisus kuni möödunud sajandi keskpaigani, kasvama hakkas see alles viimastel aastakümnetel. Kuna Eestis pesitseb oluline osa (ligi 8%) Euroopa sookurgedest, siis on selle liigi kaitsmine meil üle-euroopalise tähtsusega. Lisaks sellele, et Eestis pesitseb märkimisväärne osa Euroopa sookurgede asurkonnast, peatub siin sügisrändel ka ligikaudu 10% Euroopa sookurgede populatsioonist. Sookure 2012. a seire aruande kohaselt on sookure pesitsuspopulatsiooni pikaajaline kiire ja pideva kasvu periood lõppenud ning liigi arvukus ja levila suhteliselt stabiliseerunud, lähiaastatel peaks sookure pesitsuspopulatsioon olema Eestis hea. Ka sügisrändel peatuvate sookurgede arvukuse tõus peaks lähiajal lõppema, sest

pesitsuspopulatsiooni kasv on lakanud ja asurkonnaseisund stabiliseerunud. Siiski tuleb soorkurgi ka edaspidi kaitsta ja seirata, et tema seisundi võimalikku kiiret halvenemist tähelepanuta ei jäetaks (Sookure seire 2012. a koondaruanne; Sookure liigikaitse tegevuskava).

Matsalu rahvuspargis on sookurg hajusalt pesitseja ja massiline läbirändaja: sügisrändel 8000 – 20 000, kevadrändel mõneti vähem, pesitseb 20–50 paari (Mägi, Paakspuu, Vainu, Kaisel, Toming, 2013); liigi seisund on siin soodne. Matsalu märgala tähtsus pesitusala on keskmine, sügise rändepeatuspaigana väga suur. Eesmärgiks seega on olemasoleva olukorra säilitamine, arvestades arvukuse loomulikke kõikumisi. Läbirändel peatub luhas, rannaniitudel, põldudel ja kultuurrohumaaadel.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liigi soodne seisund on säilinud: pesitseb vähemalt 20 paari, sügisrändel vähemalt 7000 lindu.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Liigi soodne seisund on säilinud: pesitseb vähemalt 20 paari, sügisrändel vähemalt 7000 lindu.

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord. Häirimine on minimaalne ega mõjuta pesitsusedukust, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis tagab sellele liigile väga head toitumistingimused ja puhkepaigad.

+ Kasutuses olevate põldude ja kultuurrohumaaade olemasolu, mis loob täiendavad toitumispaigad.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Kaitsekorra rikkumised, eelkõige häirimine. Tegu on potentsiaalse ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk. Samas võib kasvav turismikoormus seda oluliselt suurendada, mistõttu on ennetus vajalik.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelvalve.

2.1.2. IMETAJAD

2.1.2.1. Nahkhiired: tiigilendlane (*Myotis dasysneme*) II kat, LoD II, KE – ei (v.a Rajametsa hoiala – jah), LoA – jah; LiA – ei; nattereri lendlane (*Myotis nattereri*), veelendlane (*Myotis daubentoni*), põhja-nahkhiir (*Eptesicus nilssonii*), pargi-nahkhiir (*Pipistrellus nathusii*), kääbus-nahkhiir (*Pipistrellus pipistrellus*), suurkõrv (*Plecotus auritus*), suurvidevlane (*Nyctalus noctula*) II kat; KE – ei, LoA – ei; LiA – ei; PR – ohuväline (v.a tiigilendlane – ohulähedane; nattereri lendlane ja kääbus-nahkhiir – puuduliku andmestikuga)

Nahkhiirte elupaikadeks on suvised päevased varjepaigad, talvituspaigad, ülemineku-varjepaigad ja lennupaigad. Suveperioodil veedavad nad päevase aja päevases varjepaigas ja talveperioodil talvituvad talvituspaigas. Nahkhiired on muutunud oluliselt sõltuvaks inimtekkelistest elupaikadest, eriti talvituskohtadest, mis on tingitud vajaduse nahkhiirte aktiivseks kaitseks. Enim ohustab nahkhiiri häirimine ja sobivate elupaikade kadumine. Nahkhiiri kaitsevad mitmed rahvusvahelised lepped, sh Berni konventsioon, Bonni konventsioon ja selle raames sõlmitud Euroopa nahkhiirte kaitse leping (EUROBATS). Eestis on laialt levinud ja suhteliselt arvukas põhja-nahkhiir (hinnanguliselt 100 000 – 300 000 isendit), suhteliselt levinud on ka veelendlane, suurkõrv ja pargi-nahkhiir (hinnanguliselt 20 000 – 50 000), paiguti levinud ja suhteliselt vähearvukas on tiigilendlane (hinnanguliselt 5000 – 20 000 isendit) ning paiguti levinud ja vähearvukad on suurvidevlane, nattereri lendlane ja kääbus-nahkhiir (Eestis hinnanguliselt kuni 5000 isendit) (Nahkhiirte kaitse tegevuskava 2005–2009).

Vaatamata erinevale rahvusvahelisele staatusele on mõistlik kõiki nahkhiireliike käsitleda koos, sest eesmärk, mõjurid ja meetmed ühtivad. Suvised varjepaigad, sealhulgas poegimiskolooniad, asuvad peamiselt vanade puude õõnsustes või pragudes ning vanemate majade katuste all või seinte sees välisvoodri all. Suvel on levinuim liik põhja-nahkhiir, kes asustab ka Tauksi saart; arvukuselt teine on pargi-nahkhiir (Lotman, 1997). Nahkhiiri leidub erinevate veekogude läheduses või puistutes, sh parkides, puisniitudel ja mosaiikses maastikus, kus on puistuid ja avamaastikku. Talvitumispaikadeks on vanad paevõlvidega keldrid, kus on leitud põhja-nahkhiirt, suurkõrva ja veelendlast. Matsalu on ulatusliku märgalakompleksina kindlasti oluline kõigile nimetatud liikidele. Matsalu rahvuspargis elavate nahkhiirte, samuti nende elupaikade ja varjekohtade kohta on üsna vähe andmeid, nt jõgedel käib toitumas palju tiigilendlasi, metsades ja puistutes elavad erinevad väikesed lendlased, kuid detailne info selle osas puudub.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Kõik täna esindatud liigid on Matsalu märgala faunas jätkuvalt olemas ja kõik suvekolooniad

ning talvitumispaigad on säilinud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Kõik täna esindatud liigid on Matsalu märgala faunas jätkuvalt olemas. Nahkhiirte suvekolooniad ning talvitumispaigad on leitud, nende teadmiste alusel võib kaitse-eesmärk täpsustuda.

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord on nahkhiirtele soodne, häirimine on minimaalne ega mõjuta pesitsusedukust, samuti on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist või elupaikade hävitamist, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Mitmekesine elupaikade struktuur: vanade puude, hoonete ja keldrite olemasolu, mitmekesised puistud ja pargid ning arvukad veekogud.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Toitumiskohtadeks olevate tiikide ja veesilmade kadumine (kinnikasvamine). Vee- ja tiigilendlastel on toitumiskohtadeks jõed ning suured mõisatiigid Matsalu, Väike-Rõude ja Kloostri mõisate juures. Kuna neid tiike on lähiminevikus lastud taimestikust ja mudast puhastada ning hetkel on nende veepeegel avatud, on tegu potentsiaalse ohuteguriga. Teised nahkhiireliigid kasutavad veekogusid joomiseks, mistõttu suvekolooniade läheduses olevad avatud veepeegli veekogud on kõikidele liikidele olulised. Kahjuks praegu suvekolooniade kohta andmeid napib, mistõttu konkreetseid veekogusid hetkel välja tuua ei saa.

Meede

Nahkhiirtele on oluline avatud veepeegli olemasolu, seetõttu on oluline tagada, et juba teadaolevad toitumiskohtadeks olevad tiigid ja veesilmad (Matsalu, Väike-Rõude ja Kloostri mõisate juures) säiliks avatuna. Kuna hetkel suvekolooniade kohta andmeid napib, siis ei saa seniste andmete põhjal konkreetseid tegevusi suvekolooniade läheduses asuvate, nahkhiirtele oluliste veekogude osas ette näha, kuid andmete täiendes võib vajalikuks osutada nt nende veesilmade mudast ja taimestikust puhastamine ja veepeegli avamine.

- Vanades majades, keldrites, varemtes jne elutsevate nahkhiirte elutingimuste halvenemine – talvitumispaikadeks olevate pragude ja tuulutussavade kinni müürimine ja talvitumispaikadeks olevate hoonete lagunemine (suurendab temperatuuri kõikumist ja see omakorda häirib loomade talvitumist), häirimine poegimise ja poegade kasvatamise ajal.

Meede

Vanades keldrites asuvad kividevahelised praod ja tuulutussavad sobivad hästi nahkhiirtele talvitumiseks ning neid ei tohiks keldrite restaureerimisel kõiki kinni müürida. Nahkhiirte

elupaikadeks olevad varemed tuleks võimalusel konserveerida.

Meede

Tuleb soosida vanade talukeldrite kasutuselevõttu, et need talviti soojad püsiksid (oleksid pluss kraadid). Nahkhiirte talvitumiskohaks oleva Kloostri mõisa pargis oleva keldri ukсед tuleks soojustada, et parandada seal talvituvate nahkhiireliikide elutingimusi. Teiste keldrite olulisust nahkhiirtele teada ei ole, seetõttu on vajalikud täiendavad inventuurid (vt järgmine meede).

Meede

Juhul, kui on teada, et vanades majades ja/või keldrites asuvad nahkhiirte elupaigad tuleks remonditöid teha väljaspool poegimis- ja poegade kasvatamisperioodi, st neid töid oleks soovitatav teha mais ja/või augustis.

- Ebapiisavad teadmised elupaikade kohta ja sellest tulenev ebakindlus kaitse korraldamisel. Kõige suurem infolünk puudutab suviseid elupaiku, eriti poegimiskolooniate asukohti, kuid ka talvituskohtade kohta ei pruugi teave olla piisav. Kaitseala valitseja ei pruugi tänase informeerituse taseme juures alati teha piisavalt põhjendatud otsuseid.

Meede

Elupaikade inventeerimine, eriti poegimiskolooniate asukohtade kindakstegemine.

2.1.2.2. Hülged: viiger (*Phoca hispida botnica*) II kat; LoD II; KE – ei, LoA – jah; LiA – ei; PR – ohustatud ja hallhüljes (*Halichoerus grypus*) III kat; LoD II; KE – ei, LoA – jah; LiA – ei; PR – ohuväline

Hallhüljes on kolmest Läänemere hülgealiigist arvukaim. Rohkem kui 100 aastat tagasi oli hallhüljes väga arvukas – 20. sajandi alguses oli asurkonna suuruseks umbes 80 000 – 100 000 isendit. Inimtegevuse otsese või kaudse tulemusena langes see sajandi lõpuks vaid 5–7 protsendini sajandialguse populatsioonist. Käesoleva sajandi alguses on populatsioon kogu põhilisel levikualal kõikjal kasvanud. Positiivne kasvutrend on tuvastatud ainult viimastel aastatel. Hüljeste seire Eestis ja Läänemeres on näidanud, et 21. sajandi esimese kümnendi lõpuks on vahepeal kuni 8% aastane juurdekasv asurkonnas tänaseks sisuliselt peatunud. Seni ei ole teada, kas selle trendi põhjuseks on Läänemere kaasaegne ökoloogiline kandevõime või tasakaalustab juurdekasvu inimtekkeline hüljeste suremus läbi küttimise ja kalanduse koos kliimamuutustest tuleneva langusega loomade sigimise edukuses (Hallhülge kaitse tegevuskava eelnõu).

Viigerhüljes on Läänemeres esindatud alamliigiga *P.h.botnica*. Eestis esineb tänapäeval viigerhülgeid Väinameres, Liivi lahes ja Soome lahe idaosas. Liik on ajalooliselt Läänemeres madalseisus ja umbes 5000 isendist asustab Eesti rannikut viiendik. Kahekümnendal sajandil on Läänemere viigerhüljeste arvukus ohtlikult vähenenud, langesdes 190 000 – 220 000 isendilt umbes 5000 isendini 1970ndatel aastatel, peamiseks arvukuse vähenemise põhjuseks oli üleküttimine ning keskkonnamürkidest tulenevad sigimishäired. Asurkonna juurdekasvu on Läänemeres peale liigi kaitse alla võtmist täheldatud vaid Botnia lahes, kus elab kolmveerand

kogu Läänemere viigritest. Mujal on viigrite arvukus pigem vähenenud. Arktilise päritolu tõttu on viiger väga kliimatundlik ja soojade talvede mõju asurkonnale on sigimise nurjumise tõttu ebasoodne. Eesti on Läänemere viigerhülge leviku lõunapiiril ja siin ilmnevad ilmastiku negatiivsed mõjud eriti selgelt. Paigatruu liigina on viigril välja kujunenud puhke- ja toitumisalad ning nende vahelised rändeteed, inimpeelgliku liigina on samas viiger tundlik mõjudele kõigis elupaiga osades. Peamised puhkealad on kaitsealade või püsielupaikadena kaitse alla võetud, kuid rände- ja toitumisalad on seni kaitseta, esineb ilmselt ka isendite kaaspüüki kalanduses. Viigerhüljeste peamiseks ohuteguriks on sigimiseks kriitiliselt vajaliku elupaiga kvaliteedi langus. Selle tõttu väheneb sigimise üldine edukus ning suureneb ohtlikult kisklus. Viiger on äärmiselt tundlik ka keskkonna keemilise reostuse suhtes (Viigerhülge kaitse tegevuskava eelnõu).

Hülgeid kohtab Väinameres regulaarselt ja Matsalu lahes ebaregulaarselt. Viigerhülge sigimisalad Väinameres jäävad rahvuspargi piirimaile, hallhüljes kasutab rahvuspargi veela üksnes väljaspool sigimisperioodi. Ilmselt on rahvuspargi ala viigri seisukohalt olulisem kui hallhülge seisukohalt, olles Liivi lahe viigri asurkonna elupaiga lahutamatuks osaks suurel osal aastast. Liivi lahe viigrid moodustavad eraldi asurkonna, mille seisund on ebasoodne; hallhüljes moodustab Läänemeres tervikliku asurkonna, mille seis on soodne. Eelnimetatud põhjusel ei ole kahtlust Matsalu tähtsuses mõlemale meie hülgele ja eriti viigri, kuid andmed arvukuse kohta on paraku ilmselt ebapiisavad kvantitatiivsete eesmärkide seadmiseks.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Mõlemad hülgeleigid on Matsalu rahvuspargi vetes jätkuvalt kohatavad.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Mõlemad hülgeleigid on Matsalu rahvuspargi vetes jätkuvalt kohatavad.

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist või elupaikade hävitamist.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Häirimine. Kuigi kehtiv kaitsekord on piisav välistamiseks liike ohustav häirimine, esineb praktikas siiski kaitsekorra rikkumisi, eelkõige liikumispiirangute eiramist. Tegu on ohuteguriga,

mille mõju on raske hinnata, kuid ennetuse puudumisel võib see kasvava turismikoormuse tingimustes muutuda oluliseks.

Meede

Ohu maandamiseks on vajalik järelevalve.

- Mõrdades uppumine.

Meede

Vältida kalapüügikoormuse tõusu.

Meede

Juurutada pilootprojektidena hüljestele ohutud ja hülgekindlad mõrrad.

2.1.2.3. Saarmas (*Lutra lutra*) III kat; LoD II; KE – ei, LoA – jah; LiA – ei; PR – ohuväline

Saarmas oli algselt levinud kogu Euroopas, kuid elupaikade hävimise ja üleküütmise tagajärjel hävis või oli hävimas Kesk-Euroopas ja Skandinaavias. Tänu edukale taastasustamisele ning kaitsele leidub saarmaid taas enamuses Euroopa maades. Baltikumis ja Eestis on saarmas laialt levinud ning suhteliselt arvukas liik. Ta elutseb kogu Eesti mandriosas ning viimastel aastatel on asunud elama ka Hiiu- ja Saaremaale. Saarma peamiseks ohuks on kujunenud koprajahil kasutatavad püünised, lisaks ohustab saarmast konkurents mingiga. (Vilbaste, 2004).

Liigi seisund Matsalu rahvuspargis on ilmselt soodne ja kaitsekorralduse ülesanne see säilitada. Arvukuse andmed on puudulikud ega võimalda seada kvantitatiivset eesmärki, samuti ei saa öelda, et Matsalu märgala oleks saarma eriliseks koondumisalaks. Samas on ilmne, et saarma loomulik areaal Eestis hõlmab ka Matsalu märgala ja seega on vähim võimalik eesmärgipüstitus selle liigi jätkuv esinemine siin nii kaitsekorraldusperioodi lõpus kui ka pikemas perspektiivis.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Saarmas on jätkuvalt Matsalu rahvuspargi loomastiku osa

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Saarmas on jätkuvalt Matsalu rahvuspargi loomastiku osa

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras

muutusi, mis võiksid oluliselt suurendada häirimist või elupaikade hävitamist.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Hukkumine teedel: kui silla või truubi konstruktsioon ei võimalda selle alt ujumata läbi saada, kipuvad saarmad ületama teed silla või truubi pealt. Tegu on vähese mõjuga ohuteguriga, sest liiklustihedus rahvuspargis ei ole väga suur, kuid turismi arenguga võib kaasneda liikluskoormuse kasv.

Meede

Ohu maandamiseks on soovitatav truupide ja sildade rekonstrueerimine viisil, mis võimaldaks saarmate läbipääsu tee alt. Tulenevalt ohuteguri vähesest mõjust on meede madala prioriteediga, kuid liikluse kasv võib seda hinnangut muuta.

2.1.3. KAHEPAIKSED

Kõre (*Bufo calamita*) I kat; LoD IV; KE – ei, LoA – jah; LiA – ei; PR – ohustatud

20. sajandi esimesel poolel oli kõre väga iseloomulikuks liigiks Lääne-Eesti ja Pärnumaa rannikualadel ning saartel. Viimase 50 aasta jooksul on kõre arvukus Eestis pidevalt langenud, jõudes käesolevaks ajaks seisu, kus liik on paljudest levila osadest kadunud. See tendents pole omane mitte üksnes Eestile, vaid esineb peaaegu kõigis kõre levilariikides. Kõre hääbumise peamiseks põhjuseks võib pidada liigile sobivate elupaikade (rannaniitude) kadumist (Kõre liigikaitse tegevuskava).

Kõre on kahekümnenda sajandi jooksul muutunud kõikjal Lääne-Eesti rannikualadel levinud liigist harulduseks. Kõre vajab suuri avatud alasid toitumiseks ja madalaid ajutisi veekogusid sigimiseks ning pehme mullaga kohti talviseks kaevumiseks, nende elupaikade kinnikasvamine mõjub talle väga negatiivselt. Matsalus oli pikka aega viimane üsna elujõuline jäänukasurkond Kumari laiul, kuid laiule viimastel aastatel jäänud kährik on kardetavasti selle hävitanud. Rahvuspargi mandriosas on mitmel pool üritatud kõret taasasutada, kuid Saastna on ainus koht, kus on täheldatud ka laulvaid isasloomi, kuigi piisavalt arvukat elujõulist asurkonda ei ole kujunenud ka seal. Viimati kuuldi Saastnas laulmas vaid kahte isaslooma ja sedagi pärast kaheaastast pausi (Eesti riikliku keskkonnaseire kahepaiksete ja roomajate allprogrammi 2012. aasta aruanne). Seetõttu on tegu ainsa liigiga, kes Matsalu rahvuspargis vajab taasasustamist. Lisaks on tegu ühega mitmest liigist, kes sõltub väga tugevalt rannaniitude kaitsekorralduse tõhusustest ja rannikumaastiku üldisest olukorrast.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Edukas sigimine vähemalt viies veekogus; vähemalt 50 laulvat isaslooma.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Asurkonna suurenemine, edukas sigimine vähemalt ühes veekogus, vähemalt viis laulvat isaslooma.

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras liigile kahjulikke muutusi, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis on igasuguse elupaikade kaitse eelduseks selle liigi puhul; siiski on vajalikud ka täiendavad kaitsemeetmed, mida olemasolev pool-looduslike koosluste hooldus ei paku (vt allpool).

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Elupaikade olukorra halvenemine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga. Liigi elupaigaks Matsalu märgalal on olnud eelkõige rannakarjamaad. Kõre kasutab toitumiseks madalmuruseid või taimestikuvabasid alasid ja sigimiseks madalat vett, vajades seega alasid, kus oleks nii märjemaid kui kuivamaid kohti ning madalveelisi lompe, samuti talvitumiseks sobivaid peidupaiku.

Meede

Taastada kasutusest väljalangenud alasid ja parandada kasutuses olevate alade hooldust: suurendada karjatamiskoormust, puhastada madalad lombid koos nende lähiümbrusega ning võimalusel taastada rikutud veerežiim.

- Asurkond on sedavõrd halvas seisus, et selle iseeneslik taastumine elupaikade taastamisel ei ole tõenäoline

Meede

Kõrede taasasustamine sobivatesse elupaikadesse vastavalt liigi tegevuskavale.

2.1.4. KALAD

Hink (*Cobitis taenia*), võldas (*Cottus gobio*), jõesilm (*Lampetra fluviatilis*) ja vingerjas (*Misgurnus fossilis*); III kat; LoD II; KE – ei, LoA – jah; LiA – ei; PR hink ja vingerjas – puuduliku andmestikuga, PR võldas ja jõesilm – ohuväline

Hink elab enamasti selgeveelistes veekogudes, liivase või savise põhjaga aladel. Eestis on hink oma leviku põhjapiiril. Ta elab meil nii jõgedes, järvedes kui ka Lääne-Eesti rannikumeres, näiteks Matsalu ja Saunja lahes. Võldas on tüüpiline põhjaeluviisiga kala, kes asustab

veekogudes tavaliselt kivise põhjaga alasid. Eestis on võldas paljudes jõgedes üks tavalisemaid kalu. Jõesilmu suguküpsed isendid elavad ning toituvad mere- või riimvees, kust rändavad sigimiseks jõgedesse. Jõesilm on Eestis võrdlemisi tavaline ja laialt levinud liik, sh elutseb ka Kasari jõgikonnas. Vingerjas on põhjaeluviisiga kala, kes elab jõgede vaikse veega osades, vanajõgedes ja kõrvalharudes, maaparanduskraavides, mudastes ja soistes järvedes. Vingerjas on Eestis oma levila põhjapiiril, kuid täpne ülevaade tema levikust meil puudub. Laiemalt on vingerjas muuhulgas levinud ka Kasari jõestikus. Kõiki nimetatud kalaliike ohustab eelkõige veekogude reostumine ja eutrofeerumine, jõgede kraavitamine, süvendamine ja paisutamine, veetaseme ja vooluhulga kõikumised reguleeritud jõgedes. (Järvekül, 2004)

Nende kalade seisund on Matsalu rahvusparkis arvatavasti soodne ja praegune kaitsekord peaks olema piisav. Elupaikade kohta on andmeid vähevõitu, kuid põhimõtteliselt on nende liikide potentsiaalseks elupaigaks kogu Matsalu märgala u 50 km pikkune vooluvõrk, 7500 hektari suurune Matsalu laht ja u 3000 hektari suurune ala deltalammil. Lisaks tuleb nentida, et kõnealune elupaigakompleks on oluline ka töönduslike kalaliikide taastealana.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Kõiki nimetatud kalaliike (hink, võldas, jõesilm ja vingerjas) leidub Matsalu rahvusparki vetes.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Kõiki nimetatud kalaliike (hink, võldas, jõesilm ja vingerjas) leidub Matsalu rahvusparki vetes.

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada vee-elupaikade kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Madalaveelise taimestikurikka lahe olemasolu, mis tagab nendele liikidele sobivad elupaigad.

+ Hingule ja võldasele sobivate vooluveekogude olemasolu

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Veetaseme liiga kiire alanemine endiste aegade süvendamiste ja kanaliseerimiste tagajärjel.

Meede

Looduslähedasema üleujutusrežiimi kujundamine: juhtudel, kui veekogu varajasema süvendamise, õgvendamise või kanaliseerimise tagajärjel alaneb üleujutus enne aprilli algust,

tuleb veekogu (Kasari ja Rõude jõgi) ajutise või osalise tõkestamisega üleujutuse kestust pikendada. Meedet ei rakendata säilinud looduslikel ojadel.

- Veereostuse võimalik kasv

Meede

Veekaitsemeetmete rakendamine vastavalt veemajanduskavale.

2.1.5. TAIMED

2.1.5.1. Rohekas õõskeel (*Coeloglossum viride*) I kat; KE – ei, LoA – ei; LiA – ei; PR – äärmiselt ohustatud

Rohekas õõskeel on tagasihoidliku välimusega orhidee, mis on Eestis tõsiselt hävimisohus. Mitmed Lääne-Eesti teadaolevad pikemat aega püsinud populatsioonid on hävinud ilmselt kasvukohtade ebasobivaks muutumise tagajärjel. Taimed kaovad kiiresti hoolduseta jäänud niitudelt, sest lühiealise liigina vanad isendid surevad ning idandid ei suuda tihedas kulus ja kamaras ellu jääda. Eestis on roheka õõskeele kaitse eesmärgiks seatud kõigi nelja seni alles olevate populatsioonide (Paope, Keemu, Oja ja Vohilaid) säilitamine looduslikus keskkonnas, hävinud populatsioonide taastamine ning võimalikult suure arvu isendite üleskasvatamine kunstlikes tingimustes ning hävinud populatsioonide taastamine (Rannaniitude hoolduskava; Kaitstavate soontaimede seire 2011. a koondaruanne).

Kasvab Keemu rannakarjamaal (suprasaliinsel rannaniidul ja rannalähedasel aruniidul), elupaiga täpne piiritlemine mõneti problemaatiline; Eesti looduse infosüsteemi (EELIS) järgi on elupaigaks märgitud polügooni pindala 50,32 hektarit; polügoon kajastab olukorda üsna optimistlikult; piiritledes täpsemalt konkreetseid liigi leiukohti jääb elupaiga suurus umbes 15 hektarit, mis sobib ka minimaalseks eesmärgiks. Populatsiooni suurus on riikliku seire aruande andmetel kõikunud 10–150 isendi vahel. Sobiva kaitsekorralduse tingimustes võib loota ka liigi levikut täiendavatele kasvukohtadele ja isendite arvu kasvu, kuid seda on praktiliselt võimatu prognoosida ning seetõttu sellist eesmärki otseselt ei seata.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Roheka õõskeelele sobivas seisus elupaik vähemalt 15 hektarit, isendite arv vähemalt 30.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Roheka õõskeelele sobivas seisus elupaik vähemalt 15 hektarit, isendite arv vähemalt 15.

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

- + Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.
- + Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Ülekarjatamine ja isendite otsene ärasõõtmine kariloomade poolt. Kuivõrd viimase tosina aasta jooksul on karjatamiskoormus alal tasapisi paranenud (tõusnud), kuid seire ei näita isendite arvu langust, ei ole põhjust pidada seda oluliseks ohuteguriks.

Meede

Teisaldatava elektrikarjusega piirata osa õõskeele kogumikke kuni taimede viljumiseni; meede ei ole kõrge prioriteediga, kuid juhul, kui seda rakendatakse, tuleb kindlasti hilissuvel neid kohti piisava koormusega karjatada, välistamaks nende kulustumist.

2.1.5.2. Emaputk (*Angelica palustris*), II kat; LoD II; KE – ei, LoA – jah; LiA – ei; PR – ohulähedane

Emaputk kasvab Eestis põhiliselt läänesaartel ja Lääne-Eesti rannikualadel. Taime kasvukohad on tavaliselt niisked ja märjad niidud, jõeluhad ja merelähedased alad mineraal- või soomuldadel. Liigi peamine oht peitub emaputke kasvualade tugevas võsastumises, kuid hävingut võivad põhjustada ka soostunud alade kuivendus ja ehitustegevus. (Vilbaste, 2004). Talle ei ole hea ka liigintensiivne maahooldus, eriti ülekarjatamine (Emaputke liigikaitse tegevuskava eelnõu). Eesti punase raamatu kohaselt on emaputk ohulähedases seisundis ning liigi arvukus on vähenemas.

Matsalu rahvuspargis on emaputk levinud niisketel kõrge rohustuga rannalähedastel niitudel rahvuspargi erinevates osades, kus pinnavesi püsib pidevalt piisavalt kõrge. Eelistab huumusrikast ja turbast pinnast kõrge orgaanika, süsiniku ja kaltsiumi sisaldusega, pH on neutraalne või nõrgalt aluseline. Samas ei talu see liik aga pikaajalisi üleujutusi, mulla hapnikusisaldus peab olema küllalt kõrge. Juurestiku läbikuivamine avaldab talle vähem mõju kui liigvesi ja ta kasvab ka mõõduka soolsusega kohtades. Praegu hajusalt ligi 30 hektaril, kuid andmed on ebapiisavad kvantitatiivse eesmärgi seadmiseks.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liiki leidub Kumari ja Liia laidudel ja Haeska rahudel ning suurematel rannaniitudel (Keemu ja Saastna).

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Liiki leidub Kumari ja Liia laiul ning suurematel rannaniitudel (Keemu ja Saastna).

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Elupaikade olukorra halvenemine: liik eelistab kõrget rohustut, negatiivselt mõjub nii võsastumine/roostumine kui liiga intensiivne karjatamine või varajane niitmine. Selline elupaiganõudlikkus võib olla vastuolus mõne teise liigi, eelkõige rannaniitude tüüpiliste lindude kaitsevajadusega, kes vajavad regulaarset karjatamist ja madalmurust elupaika.

Meede

Mõõdukalt karjatada ja/või hilissuvel niita liigi esinduslikke kasvukohti, juhul kui tegu ei ole niidurüdi, tutka või mustsaba-vigle oluliste pesitsusaladega.

- Ebapiisav teave liigi kõigist kasvukohtadest ja sellest tuleneda võivad väärad otsused kaitse korraldamisel.

Meede

Täpsustada levikuandmeid, sh teiste välitööde (rannaniitude taimestiku inventuurid ja seire, poollooduslike koosluste hoolduse ülevaatamine) käigus.

2.1.5.3. Pruun raunjalg (*Asplenium trichomanes*) ja müür-raunjalg (*Asplenium rutamuraria*), II kat; KE – ei, LoA – ei; LiA – ei; PR – ohualdis

Pruun ja müür-raunjalg on haruldased sõnajalgtaimed, mis peamiselt on levinud Lääne-Eestis ja mandri loodeosas. Tegemist on lubjalembeste liikidega, mida võib näha kasvamas paepaljanditel (Kull ja Kukk, 2005). Eesti punase raamatu kohaselt on pruun ja müür-raunjalg ohualtis seisundis ning peamiseks liikidele mõjuda võivateks ohuteguriteks on elupaiga kahjustamine (nt kaevamine vms) ja tallamine.

Matsalu rahvuspargis leidub pruun ja müür-raunjalga Salevere Salumäel (Keskkonnaregistris registreeritud 1995. a leitud 17 ha suurune kasvukoht, mille osas täpsemad andmed puuduvad) ja

Kirbla pangal (2010. a registreeritud 10 hajusalt paiknevat pruuni raunjala puhmast ja 2013. a kohati suured puhmikud müür-raunjalga). Kui on tagatud nende elupaikadeks olevate paljandite säilimine, säilivad tõenäolised ka mõlema liigi lokaalpopulatsioonid.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Mõlemad liigid on Salevere Salumäel ja Kirbla pangal esindatud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Mõlemad liigid on Salevere Salumäel ja Kirbla pangal esindatud.

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

2.1.5.4. Kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*), II kat; LoD II; KE – ei, LoA – jah; LiA – ei; PR – ohulähedane

Kaunis kuldking on meil levinud kõigis maakondades. Lubjalembese liigina paikneb suurem hulk kuldkinga leiukohti Põhja- ja Lääne-Eestis, kõige enam Saaremaal, Harju- ja Raplamaal. Kuldkinga peamisteks elupaikadeks Eestis on salu-, loo- ja laanemetsad või neist pikaajalise inimtegevuse tulemusena kujundatud puisniidud, harvem soo- ja kõdusoometsad. Keerulise sigimisbioloogia ja aastatepikkuse algarengu tõttu on paljunemisikka jõudmisel liik jäänud püsima eelkõige inimtegevusest vähemhäiritud vanemates metsades. Kuldking ei talu täisvarju ega ka täisvalgust ning niiskustingimuste muutusi. Peamisteks ohuteguriteks on kasvukohtade muutused ja hävimine metsade lageraiete, kuivendus- ja ehitustegevuse tagajärjel, kas otseselt kasvukohtades või nende naabruses. 2007. aastal läbi viidud üleriigilise inventuuri käigus ei leitud liigi isendeid ligikaudu veerandis varem registreeritud leiukohtades. Enamus registreeritud kuldkinga kasvukohtadest ja suurem osa heas seisundis populatsioonidest on tänaseks võetud kaitse alla seetõttu on liigi ohustatuse kategooria, vaatamata liigi kasvupaikade pidevale vähenemisele, määratletud Eesti punase nimestiku järgi – ohulähedane (Kauni kuldkinga liigikaitse tegevuskava eelnõu).

Kaunist kuldkinga esineb Matsalu rahvuspargis poolavatud mosaiiksetes puistutes.

Keskkonnaregistrisse on kantud kuldkinga kasvukohad puiskarjamaal rahvuspargi mandriosa edelanurgas (6,6 ha, arvukuse hinnanguks ohtralt) ja selle lähistel oleval loopealsel (0,03 ha, 35 võsu), samuti Liia saarel (0,4 ha, 245 võsu).

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liik on jätkuvalt Matsalu märgala floora osa, levik on stabiilne (levib ohtralt vähemalt 7 hektarilt) või laienev.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Liik on jätkuvalt Matsalu märgala floora osa; levik on vähemalt stabiilne (levib ohtralt vähemalt 7 hektarilt).

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Mosaiikne metsastruktuur.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Elupaikade olukorra halvenemine: kuldking eelistab valgusküllaseid puistuid, sh mõõdukas kasutuses puiskarjamaid; kasutusest väljalangemine ohustab liiki küll vähem kui tüüpilisi niidukäpalisi, kuid kui puurinne või kõrgrohustu hakkab elupaika liigselt varjutama, mõjutab see kuldkinga negatiivselt.

Meede

Mõõdukalt harvendada ja sobiva koormusega karjatada (soovitavalt üle aasta) liigi kasvukohti Mõisaküla puistutes ja Liia saarel.

2.1.5.5. Teised käpalised: punane tolmea (*Cephalanthera rubra*), harilik muguljuur (*Herminium monorchis*), kärbesõis (*Ophrys insectifera*), jumalakäpp (*Orchis mascula*) II kat; KE – ei, LoA – jah; LiA – ei jt III kat; KE – ei, LoA – ei; LiA – ei; PR – ohulähedane (v.a punane tolmea – ohualdis)

Teised käpalised on selgelt seotud poollooduslike kooslustega ja nende kaitseks on vajalik eelkõige elupaikade säilitamine. Konkreetsed leiukohad kajastavad meie tänaseid teadmisi ega

pruugi haarata kõiki tegelikke kasvukohti. Eesti looduse infosüsteem (EELIS) ei näita kõiki leiukohti, samuti on osa leiukohti näidatud punktina, osa polügoonina, mistõttu seda ei saa võtta aluseks kaitse-eesmärgi seadmisel. Samuti tuleb arvestada liikide leviku loomulikku dünaamikat looduses, kus mõned lokaalpopulatsioonid võivad hääbuda ja samas tekib uusi.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Kõik loetletud liigid on jätkuvalt Matsalu floora osa.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Kõik loetletud liigid on jätkuvalt Matsalu floora osa.

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Elupaikade olukorra halvenemine: osa käpaliste elupaiku on hooldusest väljas või ebapiisavalt hooldatud.

Meede

Taastada kasutusest väljalangenud poollooduslike kooslusi ja parandada kasutuses olevate koosluste hooldust.

- Ebapiisavatest liigiandmetest tuleneda võivad probleemid kaitse korraldamisel.

Meede

Käpaliste levikualade täpsustamine.

2.1.5.6. Roheline kaksikhammas (*Dicranum viride*), II kat; LoD II; KE – ei, LoA – jah; LiA – ei; PR – ohulähedane

Roheline kaksikhammas eelistab kasvada peamiselt vanadel elusatel tammedel, harvem ka teiste lehtpuude elustüvedel või tüügastel. Liik on Eestis kohatise levikuga, enim leiukohti on teada Põhja- ja Lääne-Eestis, tamme- ja tamme-segametsadest. Suurim taime ohustav ohutegur on selle kasvukohaks olevate puude raiumine. (Rohelise kaksikhamba liigikaitse tegevuskava eelnõu).

Esineb vanades poolavatud mosaiiksetes puistutes, sh puiskarjamaadel ja puisniitudel, tänase seisuga on rahvuspargis teada kaks leiukohta, mis mõlemad asuvad Matsalu külas. Neist üks asub puisniidu piiril tammikus ja teine vanal pärnal, mis piirneb nõrgalt karjatatud puiskarjamaaga. Mõlemad kasvukohad on leitud 2002. a ning täpsemad andmed nende kasvukohtade kohta puuduvad.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liik on Matsalus jätkuvalt esindatud, kõik teadaolevad leiukohad on säilinud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Liik on Matsalus jätkuvalt esindatud, kõik teadaolevad leiukohad on säilinud.

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Mosaiikne metsastruktuur.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Ebaseaduslikud raietööd. Tegu on potentsiaalse ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk, kuid ennetuse puudumisel võib see osutada kriitiliseks.

Meede

Ohu maandamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sealhulgas järelevalve.

- Ebapiisavad teadmised liigi leviku ja kaitsevajaduse kohta.

Meede

Täiendavad kaitsealuste sammalde inventuurid.

2.1.5.7. Hall soolmalts (*Halimione pedunculata*) ja rand-soodahein (*Suaeda maritima*) II kat; KE – ei, LoA – ei; LiA – ei; PR – ohulähedane

Eesti punase raamatu kohaselt on hall soolmalts ja rand-soodahein stabiilse arvukuse ja spetsiifilise elupaiganõudlusega taimeliigid, mis kasvavad enamasti vaid Lääne-Eesti

rannaniitude sooldunud laikudel ehk soolakutel. Tulenevalt taimede kasvukohast on nende suurimateks ohuteguriteks rannaniitude kinnikasvamine karjatamise katkemise tagajärjel, samuti tallamine.

Liigid kasvavad ligi 300 hektari suuruse Põgari-Sassi rannaniidu saliinses võõndis ja soolakutel. Neile liikidele soodsaks saab lugeda tugevalt karjatatud rannaniitu, kus nende seemned saavad paiguti paljanduval pinnasel idaneda. Kaitse saab lähtuda nimetatud rannaniidu kui terviku kaitsest: kogu rannaniit peaks olema piisava koormusega karjatatud.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Sobivas seisus rannaniitu vähemalt 300 hektarit ja mõlemad liigid on jätkuvalt esindatud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Sobivas seisus rannaniitu vähemalt 250 hektarit ja mõlemad liigid on jätkuvalt esindatud.

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Elupaikade olukorra halvenemine: osa rannaniidukompleksist on ebapiisavalt hooldatud.

Meede

Taastada kasutusest väljalangenud alasid ja parandada kasutuses olevate alade hooldust, suurendades karjatamiskoormust.

2.1.6. SEENED

Kellukmürkel (*Morchella semilibera*) II kat; KE – ei, LoA – ei; LiA – ei; PR – äärmiselt ohustatud

Puise metsas asub ainus teadaolev kasvukoht Eestis. Asurkonna seisundit ja seda ohustavaid tegureid on raske hinnata, kuna andmeid liigi olukorra kohta kaitsealal on väga vähe

(Keskkonnaregistris liigi kohta andmed puuduvad). Liik on iseloomulik vanadele laialehistele metsadele.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Liik on jätkuvalt Matsalu rahvuspargis (vähemalt Puise metsas) olemas.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Liik on jätkuvalt Matsalu rahvuspargis (vähemalt Puise metsas) olemas.

- Mõjutegurid

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Ebaseaduslikud raietööd. Tegu on potentsiaalse ohuteguriga, mille praegune mõju on nõrk, kuid ennetuse puudumisel võib see muutuda oluliseks.

Meede

Ohu maandamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sealhulgas järelvalve.

- Ebapiisavad teadmised liigi leviku kohta ja sellest johtuda võivad väärad otsused kaitse korraldamisel.

Meede

Täiendavad kaitsealuste seeneliikide inventuurid.

2.2. KOOSLUSED

Alljärgnevalt käsitletakse neid kooslusi, mis on EL tähtsusega elupaikadena loetletud loodusdirektiivi I lisas. Tulenevalt direktiivi nõudmistest on kõigi nende puhul üldiseks eesmärgiks soodsa seisundi säilitamine või taastamine, kusjuures võimalusel on igale elupaigatüübile sõnastatud ka kvantitatiivsed eesmärgid hektarites. Käesoleva kava lõpus olevas tulemuslikkuse hindamise tabelis on elupaikadele antud ka konkreetsed seisundihinnangud, mille juures võib kaitse-eesmärke lugeda saavutatuks.

2.2.1. RANNIKUELUPAIGAD

2.2.1.1. Veealused liivamadalad (1110); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Elupaigatüüp veealused liivamadalad hõlmavad veealuseid leetseljakuid – lainete kuhjatud madalaid pikliku kuju ning ebasümmeetrilise läbilõikega liivavalle. Ulatuslikud liivase põhjaga madalveealad on iseloomulikud Lääne-Eesti rannikumerele. (Paal, 2004).

Veealused liivamadalad on Matsalu märgalal laialt levinud, selle elupaiga pindala rahvuspargis on 2006.–2008. a toimunud merepõhja inventuuri raames hinnatud ligikaudu 7989 hektarile. Mere-elupaigatüüpide seisundit inventuuride raames ei hinnatud, kuna puudus seisundi hindamise metoodika ja aegread. (Martin, 2012). Seoses veereostuse vähenemisega eelmise sajandi viimasel aastakümnel võib siiski eeldada, et rahvuspargis asuvate veealuste liivamadalate seisund on hea. Sellest elupaigast on oluliselt sõltuvad paljud taimed, selgrootud, kalad, veelinnud (aulid, vaerad, merivardid, sõtkad, kaurid jt) ning hülged. Elupaik ei vaja aktiivset kaitset, selle kaitstus on tagatud, kui tagatakse kaitse-eeskirjast kinnipidamine ja välditakse veereostuse kasvu.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aasta jooksul

Elupaik on säilinud täies ulatuses (8000 ha).

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaik on säilinud täies ulatuses (8000 hektaril).

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Veereostuse võimalik kasv

Meede

Veekaitse- ja keskkonnanõuetest kinnipidamine (vastavalt veemajanduskavale).

- Süvendamine, kaadamine jms merepõhja kahjustamine.

Meede

Elupaigatüübi levikualal võib vaid olemasolevaid laevateid jm rajatise hooldada ning vajadusel minimaalses vajalikus mahus süvendada, keelatud on uute ehitiste rajamine elupaigatüübile, samuti ei või elupaigatüübile pinnast kaadata ega seda muul viisil tegevuste käigus kahjustada.

2.2.1.2. Jõgede lehtersuudmealad (1130); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Need on rannikuabajad, kus jõe- ja merevesi segunevad. Keskkonda kujundavad siin ka aeglase voolu tingimustes ladestuvad jõesetted. Eesti rannikul saab lehtersuudmena (merepõhja inventuuri kohaselt u 4743 ha) käsitleda vaid Matsalu lahte, kus soolsus suureneb enam-vähem ühtlaselt – magedaveelisest Kasari jõe suudmealast kuni kuue promillini Väinameres (Paal, 2004), selle idaosas paikneb ka Eesti suurim roostik. Tegemist on erinevate kalaliikide (nt koha, kiisk) olulise kudemisalaga. Lisaks sõltuvad elupaigast oluliselt mitmesugused veetaimed, selgrootud ning veelinnud. Eriti linnurohke on Keemu-Haeska joonest idapoolse jääv ala ja Haeska rannik. Läbirändel peatub siin tuhandeid laulu- ja väikeluiki, hanesid, laukusid, punapeavarte ning ujupart. Toituvad merikotkad jt kalatoidulised linnud. Roostikes pesitsevad hallhaned, kümnokk-luiged, hüübid, roo-loorkullid jt. Kalade taastootmispaik. Roog on oluline ehitismaterjal ning potentsiaalne energiatoore. Imetajaist väärrib tähelepanu saarmas. Vajadus aktiivse kaitse järgi on tagasihoidlik, soovitatav on senisest suurem roolõikus ja abinõud roostiku mosaiiksemaks muutmiseks.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aasta jooksul

Elupaik on säilinud vähemalt ligi 4700 hektaril.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaik on säilinud vähemalt ligi 4700 hektaril.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Veereostuse võimalik kasv.

Meede

Veekaitse- ja keskkonnanõuetest kinnipidamine (vastavalt veemajanduskavale).

- Roostike liigne tihenemine.

Meede

Roostikku vabade veelaikude ja -soonte sisseniiitmine või kaevamine (roostike mosaiiksuse kujundamine).

- Roostike üle-ekspluateerimine – hetkel vaid potentsiaalne oht.

Meede

Roostike kasutuse reguleerimine ja järelevalve.

- Roostike niitmise liiga range regulatsioon kehtivas kaitse-eeskirjas

Meede

Roostike kasutuse mõistlik reguleerimine uues kaitse-eeskirjas.

- Süvendamine, kaadamine jms merepõhja kahjustamine.

Meede

Elupaigatüübi levikualal võib vaid olemasolevaid laevateid jm rajatise hooldada ning vajadusel minimaalses vajalikus mahus süvendada, keelatud on uute ehitiste rajamine elupaigatüübile, samuti ei või elupaigatüübile pinnast kaadata ega seda muul viisil tegevuste käigus kahjustada.

2.2.1.3. Liivased ja mudased pagurannad (1140); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Läänemeres põhjustavad aju- ja paguvett tugevad tuuled. Paguvesi jätab sarnaselt mõõnaga kuivale suuri laugeid ranna-alasid, mis on toitumisalaks paljudele veelindudele. Pagurannad on Eestis levinud peamiselt Lääne-Eesti saarestiku piirkonnas, eriti Väinameres (Paal, 2004).

Liivased ja mudased pagurannad on Matsalu märgalal laialt esindatud, projekti „Merekaitsealad Läänemere idaosas” raames toimunud vee-elupaikade uuringu kohaselt levib seda kooslust Matsalu rahvuspargis ligikaudu 4032 hektaril. Seoses reostuse vähenemisega viimasel aastakümnel on nende seisund pigem hea, probleemiks on kohati roo vohamine. Sellest elupaigast on oluliselt sõltuvad veetaimed, selgrootud, kalad, veelinnud ja kurvitsad. Madala veeseisuga, mida hiliskevadel tihti esineb, on ideaalseks toitumisalaks tuhandetele kurvitsatele. Pagurandu kasutavad sookured sügisel ööbimiskohtadena. Vajadus aktiivse kaitsekorralduse järele on väike, kohati on vajalik roo tõrjumine.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aasta jooksul

Elupaik on säilinud täies ulatuses (ligikaudu 4000 hektaril), vähemalt 500 hektarit paguranda on roovaba.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaik on säilinud täies ulatuses (ligikaudu 4000 hektaril); vähemalt 300 hektarit paguranda on hoitud roovabana.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Veereostuse võimalik kasv.

Meede

Veekaitsemeetmete rakendamine vastavalt veemajanduskavale.

- Roostike liigne vohamine.

Meede

Tuleb soosida selle koosluse hooldamist ja taastamist piirnevate poollooduslike koosluste raames. Talvise roolõikuse tarbeks sellele kooslusele roolõikamise mahtudele lisapiiranguid ei seata ning roogu võib varuda terve koosluse ulatuses.

2.2.1.4. Rannikulõukad (1150*); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Rannikulõukad on madalad, merega veel ajuti ühenduses olevad rannikujärved, mis on tekkinud madalate abajate ja lahtede eraldumisel merest. Rannikulõukad on meil levinud põhiliselt Lääne-Eestis ja sealsetel saartel. (Paal, 2004).

Rannikulõukaid on Matsalu märgalal kaks: Sauemeri ja Teorehe järv. Arvukaid väiksemaid ajutisi lompe ei ole eraldi rannikulõugastena Matsalus käsitletud, vaid neid loetakse teiste rannikuelupaikade (peamiselt rannaniitude) osaks. Keskkonnaregistris on rannikulõukana inventeeritud (Natura pilootprojekti käigus) vaid ligikaudu 6,9 ha suurune Teorehe järv. Sauemeri (2014. a põhikaardi kohaselt ligikaudu 19,4 ha suurune) rannikulõukana registreeritud ei ole. Kuivõrd mõlema lõuka osas on andmed puudulikud, on kaitsekorraldusperioodi jooksul vajalik nende ulatuse ja seisundi hindamine. Seoses reostuse vähenemisega viimasel aastakümnel on nende seisund pigem hea, kuid roostumine on tõsiseks probleemiks, täna on roovaba vaid umbes 5 hektarit. Sellest elupaigast on oluliselt sõltuvad veetaimed, selgrootud, kalad, veelinnud;

roostumise tõttu on nende sobivus kurvitsatele vähenenud. Vajalik on roo kohatine tõrjumine. Soodsaks saab lugeda elupaiga seisundit kui Saumere taolisel suuremal lõukal on valdav osa veepiirist vaba ja roogu esineb kolmveerandil kuni kahel kolmandikul pindalast; Teorehe järv kui olulist rannaniitu poolitav kitsas lõugas peaks olema valdavalt roovaba. Kuivõrd hetkel puuduvad piisavad andmed rannikulõugaste ulatuse ja seisundi kohta, siis seatakse kaitse-eesmärk kõige olulisema ohuteguri – roostunud ala ulatuse, kaudu.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aasta jooksul

Sauemerest on maksimaalselt roostunud kolmveerand, Teorehe järv on valdavalt roovaba.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Välditud on veereostuse kasvu, tagatud on roovaba veepiir vähemalt 10 hektari vaba veega.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem (maaelu arengukava keskkonnameetme alameetmena ja loodushoiutoetused ning -tööd), mis aitab kaasa roovabade kallaste säilimisele või taastamisele, kui need piirnevad rannaniiduga.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Veereostuse võimalik kasv.

Meede

Veekaitsemeetmete rakendamine vastavalt veemajanduskavale.

- Roostike liigne tihenemine, vabade veelaikude ja vaba vee piiri kinnikasvamine.

Meede

Roostikku vabade veelaikude ja roovaba kaldajoone sisseniidmine (soovitavalt koos järgneva koristamisega, eriti kaldajoonel).

- Roostike üle-ekspluateerimine – hetkel vaid potentsiaalne oht, kuid ennetuse puudumisel võib see kujuneda tõsiseks.

Meede

Roostike kasutuse reguleerimine ja järelevalve.

- Puudulikud andmed rannikulõugaste ulatuse ja seisundi osas raskendavad nende kaitse planeerimist.

Meede

Inventeerida Matsalu rahvuspargi asuvad rannikulõukad Teorehe järv ja Sauemeri.

2.2.1.5. Laiad madalad lahed (1160); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Laiade madalate lahtede elupaigatüüpi kuuluvad lainetuse eest üsna kaitstud madalaveelised lahed ja abajad. Laiu madalaid lahtesid leidub eelkõige Lääne-Eesti rannikul. (Paal, 2004).

Väinamere mere-elupaikade ja põhjaelustiku inventuuri raames inventeeriti Matsalu rahvuspargis laiu madalaid lahtesid kaitseala põhjaosas (Topu laht, ligikaudu 390 ha). Seoses reostuse vähenemisega viimasel aastakümnel on lahe seisund hea. Sellest elupaigast on oluliselt sõltuvad veetaimed, selgrootud, kalad ning veelinnud, eriti rändel peatuvad ujupardid ja luiged. Vajadus aktiivse kaitse järgi on tagasihoidlik, soovitatav on senisest ulatuslikum roolõikus.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Elupaiga seisund on säilinud täies ulatuses, ligi 390 hektaril.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaiga seisund on säilinud täies ulatuses, ligi 390 hektaril.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine.

Ohutegurid ja meetmed nende maandamiseks

- Veereostuse võimalik kasv.

Meede

Veekaitsemeetmete rakendamine vastavalt veemajanduskavale.

- Roostike liigne vohamine.

Meede

Roo niitmine või hekseldamine (soovitatavalt järgneva koristamisega), eelkõige kaldajoonel.

2.2.1.6. Karid (1170); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Karidena käsitletakse merepõhjast märgatavalt kõrgemale ulatuvaid veealuseid, paiguti mõõnaga paljanduvaid kaljusid ja moreense või bioloogilise tekkega moodustusi. Eestis kaljuseid karisid

ei ole, ent siin mahuvad selle elupaigatüübi alla rahnuderikkad või aluspõhjaktivimeist merepõhjakõrgendikud, mis paguvee ajal võivad ulatuda üle merepinna. (Paal, 2004).

Merepõhja elupaigatüüpide inventuuri raames leiti karisid kahest Matsalu rahvuspargi piirkonnast – Kumari ja Papilaiu lähistelt (kokku ca 52 hektaril). Karid on olulised veelindudele ja hüljestele kui puhkamise kohad. Vajadus aktiivse kaitse järgi praktiliselt puudub, olukord on hea.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Elupaik on täies ulatuses (ligi 52 hektarit) säilinud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaik on täies ulatuses (ligi 52 hektarit) säilinud.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitse-kord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine.

Ohutegurid ja meetmed nende maandamiseks

- Veereostuse võimalik kasv.

Meede

Veekaitsemeetmete rakendamine vastavalt veemajanduskavale.

- Süvendamine, kaadamine jms merepõhja kahjustamine.

Meede

Elupaigatüübi levikualal võib vaid olemasolevaid laevateid jm rajatise hooldada ning vajadusel minimaalses vajalikus mahus süvendada, keelatud on uute ehitiste rajamine elupaigatüübile, samuti ei või elupaigatüübile pinnast kaadata ega seda muul viisil tegevuste käigus kahjustada.

2.2.1.7. Esmased rannavallid (1210); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Esmaste rannavallide alla liigitatakse lainete kuhjatud liiva-, kruusa- või klibuvalle veepiiril või selle lähedal. Esmaseid rannavalle näeb Eestis peaaegu kõikjal pankade naabruses, paerannikutel ning liivarandades. (Paal, 2004).

Esmaseid rannavalle on Matsalu rahvuspargis inventeeritud Natura pilootprojekti raames, toona

kaardistati seda kooslust rahvuspargi edelaosas Rannaküla rannikul, lisaks veel Kumari ja Sipelgarahu ümbruses, kokku u 20 ha. Tegemist ei ole lõpliku loeteluga ning tegelikkuses leidub seda kooslust rahvuspargis ka mujalgi, kuid hetkel selle kohta ametlikud andmed puuduvad. Alad on kasutatavad eelkõige meriski, liivatüllil, kivirullija ning rand- ja väiketiiru pesitsusaladena. Probleemiks on roostumine, mis seotud ebapiisava karjatamisega; avatud randadel seda probleemi peaaegu pole. Sellega seoses on kohati vajalik roo tõrjumine või karjatamine. Elupaik on tulenevalt rannikuprotsessidest muutlik ja väikse laiuse ning sujuva ülemineku tõttu teiste elupaikadega raskesti kaardistatav.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Elupaik on säilinud täies ulatuses, st ligi 20 hektaril, kuid tulenevalt looduslikest rannikuprotsessidest, mis võivad esmaseid rannavalle minema kanda, võib see pindala olla väiksem.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaik on säilinud täies ulatuses, st ligi 20 hektaril, kuid tulenevalt looduslikest rannikuprotsessidest, mis võivad esmaseid rannavalle minema kanda, võib see pindala olla väiksem.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem (maaelu arengukava keskkonnameetme alameetmena ja loodushoiutoetused ning -tööd), mis aitab kaasa roovabade rannavallide säilimisele, kui need piirnevad rannaniiduga.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Randade roostumine, mis esineb eelkõige karjatamata rannalõikudel.

Meede

Tuleb soosida selle koosluse hooldamist ja taastamist piirnevate poollooduslike koosluste raames. Talvise roolõikuse tarbeks sellele kooslusele roolõikamise mahtudele lisapiiranguid ei seata ning roogu võib varuda terve koosluse ulatuses.

- Ebapiisavad teadmised elupaigatüübi levikust võivad raskendada selle kaitse korraldamist.

Meede

Täpsustada Matsalu rahvuspargis rannaelupaikade (1210, 1220) levikut ja seisundit.

- Ehitamine

Meede

Lubatud on olemasolevate ehitiste hooldustööd nii, et need ei kahjustaks elupaigatüüpi, kuid keelatud on uute ehitiste püstitamine (sh paadisildade ja lautrikohtade rajamine).

2.2.1.7. Püsitaimestuga kivirannad (1220); LoD I, KE – ei, LoA – jah

See elupaigatüüp hõlmab jämedast kruusast ja veeristikust rannavalle ning kiviseid moreenrandu, kuhu tormilained tavaliselt ei ulatu ning kus on kujunemas või kujunenud püsitaimestu. Kivirannad moodustavad nii ajas kui ka ruumis loomuliku jätku esmastele kivivallidele. Moreenrannad on levinud eelkõige Põhja-Eesti klindiesisel avatud rannikul, aga ka Saaremaa läänerannikul, Väinamere saartel ja Liivi lahe põhjaosas. (Paal, 2004).

Nagu ka eelmist kooslust on ka püsitaimestuga kivirandu inventeeritud vaid Natura pilootprojekti raames. Selle käigus on püsitaimestuga kivirandu leitud vaid Kumari laiul põhjaosas ligikaudu 0,6 ha suuruselt alalt. Keskkonnaregistri kohaselt leidub seda kooslust kaasneva kooslusena ka Kolmenasva saarel (u 2,3 ha). See info on kindlasti ebapiisav ning tegelikkuses on tegemist üsna levinud kooslusega, seetõttu on vajalik püsitaimestuga kivirandade levikuala täpsustamine. Rahvuspargis esinevad püsitaimestuga kivirannad peamiselt saartel ja merele avatud poolsaartel, valdavalt kompleksis eelmise elupaigaga. Kuna hetkel on andmed selle koosluse leviku osas väga puudulikud, ei ole võimalik sellele ka praegu täpsemat kaitseeesmärki seada.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed tegurid

+ Kehtiv kaitsekord: on välistatud elupaikade tõsine kahjustamine.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem (maaelu arengukava keskkonnameetme alameetmena ja loodushoiutoetused ning -tööd), mis aitab kivirandade roovabana hoidmisele, kui need piirnevad rannaniiduga.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Randade roostumine, mis toimub valdavalt karjatamata aladel.

Meede

Roo niitmine või hekseldamine (soovitavalt järgneva koristamisega).

Meede

Karjatamine piirneva rannaniidu hoolduse raames.

- Ebapiisavad teadmised elupaigatüübi levikust võivad raskendada selle kaitse korraldamist.

Meede

Täpsustada Matsalu rahvuspargis rannaelupaikade (1210, 1220) levikut ja seisundit.

- Ehitamine

Meede

Lubatud on olemasolevate ehitiste hooldustööd nii, et need ei kahjustaks elupaigatüüpi, kuid keelatud on uute ehitiste püstitamine (sh paadisildade ja lautrikohtade rajamine).

2.2.1.8. Väikesaared ning laiud (1620); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Eestis on üle kolmesaja ühe kuni kümne hektari suuruse saare ning rohkem kui tuhat veel väiksemat laidu ja pisisaart. See elupaigatüüp on oluline eeskätt lindude pesitsus- ja puhkepaigana ning hüljeste lesilana. (Paal, 2004).

Asustamata väikesed saared kujutavad endast kompaktseid komplekse eespoolkäsitletud elupaikadest. Mitmed suuremad neist (Kumari, Papilaid) olid varem asustatud, mingisugust inimõju kalurite ajutiste elamiste, niitmise, karjatamise jm näol on tundnud kõik vähegi suuremad saarekesed. Lindude keskmine asustustihedus saartel on üle 150 paari/ha, mõnedel eriti sobilikel saartel üle 300; tiheda koloonia olemasolul pesitseb saarel mitmeid tuhandeid linde hektaril. Enamik saari on rohkem või vähem kulustunud või võsastunud, niidutaimestik on säilinud enamasti väiksemate lappidena ja niidulinnustik suuresti hääbunud, seega on nende looduskaitseline väärtus mõneti langenud. Saarte paljud loodusväärtused, ennekõike niidutaimestik ja rannikulinnustik, on seotud varajasema inimtegevusega, seega on vajalik aktiivne kaitsekorraldus: niitmine koos niite koristamisega, karjatamine, võsaraie ja röövulukite kütmine. Aktiivne kaitsekorraldus on võimalik sihtkaitsevööndis, kuhu kuulub saarte enamus. Samas on mitmekesisuse huvides vajalik ka vaid looduslikule arengule jäetud saarte olemasolu, seetõttu on mõned saared arvatud loodusreservaati (Tondi, Sipelga jt) ja seal ei ole aktiivne kaitsekorraldus lubatud. Väärtuse näitajaks on taimestiku liigirikkus, rannikulinnustiku liigirikkus, kõre esinemine, avatud alade esinemine, traditsioonilise maakasutuse olemasolu. Jättes pindala arvestusest välja suuremad saared (Tauksi, Liia, Sõmeri), mida ei loeta sellesse elupaigatüüpi, on elupaigatüübi pindala rahvuspargis 35 hektarit.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Saarte elurikkus on säilitatud kogu elupaiga ulatuses 35 hektaril.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Sihtkaitsevööndis olevate saarte elupaikade mitmekesisus on taastatud ja reservaadiks olevatel saartel on tagatud inimesest võimalikult mõjutamata looduslik areng. Saarte elurikkus on säilitatud kogu elupaiga ulatuses 35 hektaril.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

- + Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.
- + Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem (maaelu arengukava keskkonnameetme alameetmena ja loodushoiutoetused ning -tööd), mis võimaldab toetada ka saarte pärandkoosluste hooldamist. Samas tuleb mõõnda, et toetuse määrad ei ole piisavad katmaks kõiki saarte pärandkoosluste hooldamisega seotud kulusid.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Võsastumine, kulustumine ja roostumine, mille tagajärjel väheneb saarte elupaikade mitmekesisus.

Meede

Jätkata praegu kasutuses olevate alade karjatamist (sh tagada loomade varjetingimused ning transport saartele ja tagasi) ning talgukorras niitmist koos niite koristamisega, taastada kasutusest väljalangenud karjamaad, eemaldada võsa ning puhastada madalad lombid ja rand roost.

Negatiivsed tegurid ja nende maandamise meetmed

- Praht, mida saartele uhutakse merest või jäetakse vahetult saartele ebaseaduslike külastajate poolt.

Meede

Saarte puhastamine.

Meede

Järelevalve.

- Ehitamine

Meede

Lubatud on olemasolevate ehitiste hooldustööd nii, et need ei kahjustaks elupaigatüüpi, kuid keelatud on uute ehitiste püstitamine (sh paadisildade ja lautrikohtade rajamine).

2.2.1.9. Rannaniidud (1630*) ja soolakulised muda- ja liivarannad (1310); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Rannaniidud on lauged madalakasvuliste taimedega looduslikud või poollooduslikud rohumaad. Ühelt poolt mõjutab nende niitude taimkatte kujunemist maakerge, teisalt kujundab neid inimene. Madalmurused rannaniidud on paljude lindude pesitsus- ja toitumispaigad. Eestis on ulatuslikumad rannaniidud Saaremaal, Hiiumaal, Läänemaal ja Pärnumaal. Et Läänemere vesi on vaid nõrgalt soolane, pole ka rannaniitude mullad eriti sooldunud, mõnikord leidub neil siiski

soolakulaike (1310), kus märjal sooldunud mullal kasvavad suuremate või väiksemate laikudena soolalembesed üheaastased taimed. (Paal, 2004).

Rannaniidud on Matsalu märgalal laialt esindatud. Keskkonnaregistri kohaselt levivad rannaniidud Matsalu rahvuspargis ligikaudu 2593 hektaril (1735 ha A, 489 ha B, 115 C ja 254 D esinduslikkusega). 2013. a seisuga hooldatakse ligikaudu 1307 ha rannaniite ning taastamisel on omakorda üle 200 ha. Elupaik on ühtne kompleks oma eriilmelise väärtusliku taimkattega, selgrootute faunaga ning spetsiifilise linnustikuga. Iseloomulikeks kurvitsateks on niidurüdi, tutkas, kiivitaja, punajalg-tilder, mustsaba-vigle, suurkoovitaja. Iseloomulikeks hanelisteks on pesitsusajal luitsnokk-part ja rägapart, rändel valgepõsk-lagle, hallhani, rabahani, suur-laukhani ja haruldusena väike-laukhani. Läbi aegade olulised karja- ja heinamaad. Valdavalt on tegu primaarse, kuid pool-loodusliku elupaigaga, mille kujunemisel oli otsustav karjatamine või niitmine koos maakerkega. Elupaiga piiritlemine ja kaardistamine on alati mõneti probleemne, sest see läheb ühest küljest üle sellisteks väiksepinnalisteks rannikuelupaikadeks nagu rannavallid, kivirannad, liivarannad ja soolakud, teisalt jälle maa poolt aruniitudeks, loopealseteks ja kadastikeks. Soolakud on Matsalu märgalal alati osaks rannaniitude elupaigakompleksist ja on mosaiikse ning paiguti dünaamilise levikuga, mistõttu nende kaardistamine ja pindala määramine on praktiliselt võimatu, seetõttu käsitletakse seda elupaigatüüpi kaitsekorralduskavas ühiselt koos rannaniitudega. Kuivõrd tegemist on kooslusega, mille pindala on üliraske määrata ja veel vähem ennustada, seotakse kaitsekorralduskavas soolakute eesmärk nende olemasoluga suurematel rannaniitudel (Põgari, Teorehe ja Keemu rannaniidud).

Rannaniitude probleemiks on roostumine, kulustumine ja võsastumine, mis seotud ebapiisava hooldusega. Soodsas seisundis olevaks saab lugeda rannaniitu, mis on lage ja vähemalt kolmandiku ulatuses madalmurune ning kus pesitsevad regulaarselt eelpool-loetletud linnuliigid (vähemalt kiivitaja ja punajalg-tilder) ning peatuvad kevadrändel hanelised (eelkõige valgepõsk-lagled). Sellistele tingimustele vastab praegu tuhatkond hektarit, kuigi ka nende puhul on vajalik paiguti võsa ja roo tõrjumine; ülejäänul vajab olulist karjatamiskoormuse tõstmist ja võsa ning roo eemaldamist. Eesmärk on säilitada kõik heas korras rannaniidud ja taastada kinnikasvanuid. Selleks on vajalik jätkata karjatamist ja niitmist, enamasti ka suurendada karjatamiskoormust, puhastada roost ja võsast kinnikasvanud rannaniite ja taasalustada seal karjatamist (või niitmist). Väärtuse näitajateks on iseloomulike lindude arvukus, iseloomulike kahepaiksete, eelkõige kõre esinemine, tüüpiliste taimekoosluste pindala ning ohustatud taimeliikide esinemine, samuti traditsioonilise looduskasutuse jätkumine.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Vähemalt 2600 hektarit rannaniite on säilinud soodsas seisundis (A-esinduslikkusega), kusjuures suurematel rannaniitudel (Põgari, Teorehe ja Keemu) esineb soolakuid.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Vähemalt 2000 hektaril on tagatud karjatamine ja/või niitmine (koos niite koristamisega) ning nende seisund on paranemas; esmatahtsad alad (Keemu-Liustemäe, Haeska, Põgari-Sassi, Pagarand, Teorehe – kokku vähemalt 500 hektaril) on soodsas seisundis ja optimaalse karjatamiskoormusega, kusjuures suurematel rannaniitudel (Põgari, Teorehe ja Keemu) esineb soolakuid.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem (maaelu arengukava keskkonnameetme alameetmena ja loodushoiutoetused ning -tööd), mis on rannaniitude säilimise absoluutne eeldus.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Vöastumine, kulustumine ja roostumine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga. Toimuv hooldamine on ära hoidnud elupaiga lausalise kinnikasvamise, kuid paljudel aladel on karjatamiskoormus ilmselt ebapiisav, samuti on osa alasid endiselt hooldusest täiesti väljas.

Meede

Taastada kasutusest väljalangenud alasid ja parandada kasutuses olevate alade hooldust: suurendada karjatamiskoormust või kombineerida karjatamist ja niitmist, eemaldada tekkiv võsa ning puhastada madalad lombid ja rand roost.

- Kuivendus. Tegu on tagasihoidliku mõjuga ohuteguriga, kuid mõningat mõju aegade jooksul rannaniitudele kaevatud kraavid siiski omavad.

Meede

Taastada rikutud veerežiim kraavide osalise sulgemise teel kujundades kraavid laueteks voolunõvadeks. Mitte rajada uusi kraave ja olemasolevaid hooldada minimaalses vajalikus mahus (eemaldada setted, kuid mitte süvendada kraave algsest mahust suuremaks või sügavamaks). Võimalusel tuleb rannaniitudele kujundada võimalikult lauged kaldad ning looduslikum (loogetega) kuju.

- Ehitamine

Meede

Lubatud on olemasolevate ehitiste hooldustööd nii, et need ei kahjustaks elupaigatüüpi, kuid keelatud on uute ehitiste püstitamine (sh paadisildade ja lautikohtade rajamine).

2.2.2. NÖMMED JA KADASTIKUD

2.2.2.1. Kuivad nõmmed (4030); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Nõmmeniidud esinevad lainja või enam-vähem tasase pinnamoega sanduritel, vanadel lamavatel rannavallidel ja kinnistunud luidetel. Nõmmeniidud on kujunenud raiete või põlengute tagajärjel nõmmemetsadest, vahel ka palumetsadest; esmased nõmmeniidud aga lahtiste luidete ja liivikute taimestumisel. Nõmmed on meil levinud peamiselt Põhja-, Loode- ja Kagu-Eestis. (Paal, 2007).

Nõmmeniitusid esineb vähesel määral Kiideva küla keskuse ligidal suure rannaniidumassiivi maapoolses osas. Keskkonnaregistri kohaselt leidub seal üks u 5 ha suurune niidulaik, mis on kõrge (B) esinduslikkusega. Niidu seisund on pigem soodne, kuigi ala ei ole hetkel kasutuses; ajapikku on praeguse olukorra jätkumisel siiski oodata kinnikasvamist. Seega tuleks taasalustada esimesel võimalusel ala niitmist või karjatamist.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Elupaiga seisund kogu ulatuses, 5 hektaril on soodne.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaiga seisund kogu ulatuses, 5 hektaril on soodne.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis võimaldab ka nõmmede hooldust.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Võsastumine ja kulustumine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga, sest antud elupaigas praegu ei karjatata.

Meede

Alustada karjatamist.

2.2.2.2. Kadastikud (5130); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Kadastikud on Eestis poollooduslikud kooslused, mis enamasti on kujunenud karjatamise ning niitmise lõppemisel loopealsetel (alvaritel), liivanõmmedel jm kuivades kasvukohtades asuvatele endistele niitudele. (Paal, 2007). Lookadastikke leidub kõige rohkem Saaremaal ning Loode- ja Põhja-Eesti paepealsetel, nõmmekadastikke sisemaa liiva-aladel (Paal, 2004).

Kadastikud on Matsalus laialt levinud kompleksis rannaniitude suprasaliinsete osade, aruniitude ja loopealsetega. Seisund on pigem soodne, kuid seoses karjatamise lakkamisega on reeglina vähenenud nende mosaiiksus. Seega tuleks taastada kadastike karjatamine ja neid vajadusel harvendada. Antud elupaigana tuleb käsitleda vaid vanemaid kadastikke, mitte mitmel pool niite vallutavat kadakavõsa, mis loodude jm niitude hooldamise ja taastamise käigus eemaldatakse. Keskkonnaregistri kohaselt leidub Matsalu rahvuspargis u 26 ha kadastikke, neist u 3 ha on kõrge (B) ja 23 ha keskmise (C) esinduslikkusega (madalama esinduslikkusega kooslused asuvad kaitseala loodeosas asuvatel saartel – Sõmeril ja Liial). 2013. a seisuga on vaid üks alla poole hektari suurune kadastikulaik koos ümbritsevate looladega hoolduses.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Kadastike seisund on vähemalt umbes 25 ha soodne.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Kadastike seisund on vähemalt umbes 25 ha soodne.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem (maaelu arengukava keskkonnameetme alameetmena ja loodushoiutoetused ning -tööd), mis võimaldab kadastike karjatamist toetada.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Kadastike liigne tihenemine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga.

Meede

Jätkata või taasalustada karjatamist.

Meede

Jätkata või taasalustada kadastike harvendamist.

- Vanade suurte kadakate väljaraie. Tegu on potentsiaalse ohuga, mis on kehtiva kaitsekorraga suuresti maandatud.

Meede

Taastamis- ja hooldamistegevuste kooskõlastamisel tuleb kindlasti soovitada vanade ja suurte kadakate alles jätmist.

2.2.3. MAGEVEEKOGUD

2.2.3.1. Jõed ja ojad (3260); LoD I, KE – ei, LoA – jah

See elupaigatüüp hõlmab Eestis jõgede ja ojade neid lõike, mis on püsinud looduslikus või looduslähedases seisundis. Enamasti loovad sellised jõed mitmekesiseid elupaiku, mida asustab liigirikas ja väärtuslik jõe-elustik. (Paal, 2004).

Matsalu piirkonna vooluveed (u 50 km) on valdavalt kanaliseeritud, mis vähendab üleujutuste kestust ning seekaudu nende looduslikku mitmekesisust ja väärtust, ning on seega vaid tinglikult loetavad nimetatud elupaiga alla käivaiks. Ka on vooluveed olnud varasemalt pikemat aega võrdlemisi suure saastekoormuse kandjaks. 2013. a riikliku jõgede seire kohaselt on Kasari ja Liivi jõe seisund hüdrokeemiliste tingimuste järgi väga hea, samas hüdrobioloogiliste komponentide põhjal oli nende jõgede ökoloogiline seisund hea. Penijõe seisund oli samal aastal hüdrokeemiliste tingimuste kohaselt kesine ning Tuudi jõe seisund hea. Nii Penijõe kui ka Tuudi jõe seisund vastavalt hüdrobioloogilistele näitajatele oli 2013. a toimunud riikliku seire kohaselt kesine.

Rahvuspargis asuvad jõed omavad tähtsust lahtede ja järvikute sissevooludena, kalade rändeteede ja kudemisaladena, lindude liikumiskoridoridena ja toitumispaikadena, kobraste ja saarmaste elupaikadena ning ka harrastuskalapüügi kohtadena. Samuti on jõgedele endiselt omased ulatuslikud üleujutused: veetase võib kõikuda üle kahe meetri. Osa vooluveestikust (õgvendamata osa Kasarist sillast kuni Karjamaa-auguni, Suitsu jõgi ülevalpool silda ja Kõera oja, kokku ligi 10 km) on siiski enam-vähem looduslikus seisundis. Veerežiimi taastamine võib parandada vooluveekogude looduskaitselist seisundit. Väärtuse näitajad – kalade kudemine, kobraste ja saarmate esinemine, vee kvaliteet ning üleujutuse kestus.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Rahvuspargi jõgede (kokku u 50 km ulatuses) seisund on soodne.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Jõgede ja kraavide elurikkus on taastatud, sh tagatud on piisava sagedusega toimuvad üleujutused; looduslikus olekus olevad vooluteed kokku ligi 10 km (õgvendamata osa Kasarist sillast kuni Karjamaa-auguni, Suitsu jõgi ülevalpool silda ja Kõera oja) on säilinud.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Veetaseme liiga kiire alanemine endiste aegade süvendamiste ja kanaliseerimiste tagajärjel.

Meede

Looduslähedasema üleujutusrežiimi kujundamine: juhtudel, kui veekogu varajasema süvendamise, õgvendamise või kanaliseerimise tagajärjel alaneb üleujutus enne aprilli algust, tuleb veekogu ajutise või osalise tõkestamisega üleujutuse kestust pikendada. Meedet ei rakendata säilinud looduslikel ojadel.

- Veereostuse võimalik kasv.

Meede

Veekaitsemeetmete rakendamine vastavalt veemajanduskavale.

2.2.4. NIIDUD

2.2.4.1. Kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*); LoD I, KE – ei (Rajametsa HA – jah), LoA – jah

Sellesse elupaigatüüpi kuuluvad poollooduslikud liigirohked aruniidud kuivadel ja poolkuivadel lubjarikastel muldadel, samuti sürjaniidud – mõlemad on olulised käpaliste kasvukohana. Aruniidud on levinud peamiselt Lääne-Eesti madalikul ja läänesaartel, aga ka Põhja-Eesti lavamaal. Sürjaniidud seevastu kasvavad eelkõige küngastel ja seljandikel põuakartlikel korese- ja lubjarikastel muldadel, neid leidub rohkem Põhja- ja Lääne-Eestis. (Paal, 2004).

Matsalu rahvuspargis on lubjarikkad aruniidud võrdlemisi levinud, tihti piirnevad suprasaliinsete rannaniitudega, olles osaks samast karjamaast. Keskkonnaregistri kohaselt leidub neid kooslusi kaitsealal ligikaudu 368 hektaril (ligikaudu 284 ha A-, 77 ha B- ja 7 ha C-esinduslikkusega), kusjuures neid hooldatakse 2013. a seisuga ligi 302 ha ning omakorda taastatakse u 6 ha.

Ebapiisava karjatamiskoormuse tõttu kipuvad need kooslused kulustuma ja võsastuma. Ligikaudu 60 hektarit on pikemat aega kasutusest väljas ja ebasoodsas seisus. Vajalik säilitada vähemalt senisel tasemel, soovitatav ka taastada praegu ebasoodsas seisundis olevaid alasid; selleks tuleb jätkata olemasolevat karjatamist ja niitmist ning puhastada kinnikasvanud niite võsast, millele peab järgnema karjatamise või niitmise ja koristamise taasalustamine. Väärtuse näitajaks on eelkõige taimestiku liigirikkus, eriti käpaliste rohkus.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Elupaik on täies ulatuses soodsas seisundis (vähemalt 370 ha).

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaik on vähemalt 300 ha soodsas seisundis, ülejäänud niitude (kokku ca 70 ha) seisund on paranemas.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorrast muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem (maaelu arengukava keskkonnameetme alameetmena ja loodushoiutoetused ning -tööd), mis on tagab võimalused niitude säilimiseks.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Võsastumine ja kulustumine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga, sest paljudel aladel on karjatamiskoormus liiga väike ja osa alasid on kasutusest väljas.

Meede

Taastada kasutusest väljalangenud alasid ja parandada kasutuses olevate alade hooldust: suurendada karjatamiskoormust ning järjekindlalt eemaldada tekkiv võsa.

2.2.4.2. Liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Siia elupaigatüüpi on arvatud nii liigirohked aruniidud lubjavaestel kuivadel või parasniisketel muldadel kui ka liigirikamad paluniidud. Võrreldes liigirikaste aruniitudega kasvavad selles koosluses toitainete suhtes vähem nõudlikud taimeliigid. Sellised niidud on levinud üle Eesti lubjavaeste liiv- ja liivsavimuldadega aladel. (Paal, 2004).

Liigirikkad niidud lubjavaesel mullal on Keskkonnaregistri kohaselt levinud Matsalu rahvuspargis kokku ligikaudu 346 ha suurusel alal (237 ha A-, 74 ha B-, 18 ha C- ja 18 ha D-esinduslikkusega). 2013. a seisuga hooldatakse Matsalu rahvuspargis u 100 ha liigirikkaid niitusid lubjavaesel mullal, hoolduses on muuhulgas ka eelnevalt mainitud 18 ha suurune D-esinduslikkusega kooslus. Probleemid ja kaitsekorralduse põhimõtted samad, mis eelmisel elupaigatüübil.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Elupaiga seisund on täies ulatuses (u 345 ha) soodne.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaik on vähemalt 310 ha soodsas seisundis ja ligikaudu 36 ha seisund on paranemas.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorrast muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem (maaelu arengukava keskkonnameetme alameetmena ja loodushoiutoetused ning -tööd), mis on tagab võimalused niitude säilimiseks.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Võsastumine ja kulustumine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga, sest suur osa antud elupaigatüübi esinemisalast on ebapiisavalt karjatatud.

Meede

Jätkata praegu kasutuses olevate niitude karjatamist ja/või niitmist koos niite koristamisega, taastada kasutusest väljalangenud alasid ja parandada kasutuses olevate alade hooldust: suurendada karjatamiskoormust ning järjekindlalt eemaldada tekkiv võsa.

- Ebaseaduslik ehitamine. Kuigi ehitussurve on praegu nõrk võib selle teguri mõju kiiresti kasvada uue majandusmulli tekkides.

Meede

Ohuteguri ennetamiseks on vajalik kaitsekorra säilitamine ja selle tegelik tagamine, sh järelevalve.

2.2.4.3. Lood (alvarid) (6280*); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Loopealsed katavad väga õhukese mullakihi (mõnest kuni paarikümne sentimeetrini) ja tasase pinnamoega paepealseid alasid. Need on enamasti kuivad või väga kuivad kasvukohad. Looniite leidub lubjakivi avamusaladel Lääne- ja Pärnumaal, saartel ja Põhja-Eesti lavamaal. (Paal, 2004).

Matsalu rahvuspargis on lood võrdlemisi levinud, tihti koos lubjarikaste aruniitudega ja kadastikega, palju esineb ka üleminekulisi kooslusi nii eelnimetatule kui rannaniitudele. Keskkonnaregistri kohaselt leidub kaitsealal loodusid ligikaudu 138 hektaril (63 ha A-, 68 ha B- ja 7 ha C-esinduslikkusega). 2013. a seisu järgi hooldatakse rahvuspargis ligi 56 ha looniite ning taastatakse ligikaudu 4,5 ha. Probleemiks eelkõige kinnikasvamine, põhiliseks hoolduse vahendiks karjatamine, mis on soodsa seisundi saavutamise ja säilitamise absoluutseks eelduseks. Soodsas seisundis olevaks saab lugeda sellist looniitu, mis on valdavalt lage ja madalmurune.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Elupaik on täies ulatuses (u 130 ha) säilinud soodsas seisundis.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaik on vähemalt 120 ha ulatuses soodsas seisundis ning ligikaudu 10 ha seisund on paranemas.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem (maaelu arengukava keskkonnameetme alameetmena ja loodushoiutoetused ning -tööd), mis on loob aluse niitude säilimiseks.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Vösastumine ja kulustumine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga, sest paljudel aladel on karjatamiskoormus ebapiisav.

Meede

Taastada kasutusest väljalangenud alasid ja parandada kasutuses olevate alade hooldust:

suurendada karjatamiskoormust ning eemaldada järjekindlalt tekkiv võsa.

2.2.4.4. Sinihelmikakooslused (6410); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Sinihelmikas kasvab savikatel toitaeinevaestel muldadel. Et Eestis on enamik sinihelmikaniitudest kujunenud tugeva inimõju (kuivendamise) tagajärjel, siis pole neil looduskaitselist väärtust. Tähelepanu vajavad kuivendamata aladel leiduvad rohke sinihelmikaga kooslused. (Paal, 2004).

See kooslus on Matsalu rahvuspargis võrdlemisi levinud, tihti piirnevad suprasaliinsete soostunud rannaniitudega, olles osaks samast karjamaast. Mosaiikse leviku tõttu ei ole seda elupaika ammendavalt kaardistatud, samuti on üleminekud teistele niidutüüpidele reeglina sujuvad ja ebamäärased. Keskkonnaregistri kohaselt leidub sinihelmikakooslusi Matsalu rahvuspargis ligikaudu 25,6 ha (25 ha B- ja 0,6 ha C-esinduslikkusega). 2013. a andmete kohaselt hooldatakse kaitsealal sinihelmikaniite ligikaudu 2 hektaril, ligikaudu 11,4 ha on taastamisel. Suuremad polügoonid on mingil määral karjatatud, kuid ebapiisava karjatamiskoormuse tõttu kipuvad kulustuma ja võsastuma, samuti on neile iseloomulik mätastumine, mistõttu loomad viibivad seal vähem ja ka niitmine on raskendatud. Soodsaks saab lugeda elupaiga seisundit juhul, kui see on lage ega võsastu. Vajalik säilitada vähemalt senisel tasemel; selleks tuleb jätkata olemasolevat karjatamist ja niitmist ning aeg-ajalt puhastada niite võsast.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Elupaik on vähemalt 25 ha soodsas seisundis.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaik on vähemalt 25 ha soodsas seisundis.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem (maaelu arengukava keskkonnameetme alameetmena ja loodushoiutoetused ning -tööd), mis on tagab niitude säilimise.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Võsastumine ja kulustumine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga.

Meede

Parandada alade hooldust: suurendada karjatamiskoormust ning eemaldada järjekindlalt tekkiv võsa.

- Kuivendamine uute kraavide rajamise või olemasolevate hooldamise kaudu.

Meede

Kuna tegemist on kuivendamise suhtes väga tundliku kooslusega, tuleb vältida uute kraavide rajamist sellele kooslusele ja selle vahetusse lähedusse, olemasolevate kraavide hooldamisel ei tohi kraave sügavamaks kaevata.

2.2.4.5. Lamminiidud (luhad) (6450); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Lamminiidud ehk luhad on Eesti kõige lopsakama taimekasvuga kooslused ning paiknevad eranditult jõgede aeg-ajalt üleujutatavatel lammidel. Oma lopsakuse võlgnevad nad väga viljakale mullale, mida rikastavad tulvaveest kantud toitainerikkad setted. Eestis on lamminiidud ulatuslikumalt säilinud suuremate jõgede – Emajõe, Kasari, Halliste, Raudna, Piusa, Põltsamaa, Pedja – ääres, samuti järvede (nt Peipsi) ääres. (Paal, 2004).

Luhad on Matsalule väga iseloomulikud. Täpne pindala on mõneti vaieldav, sest tüüpilisel kujul levivad luhad eelkõige Kasari deltas ja sellest väljaspoolt on suurtel aladel sujuvad üleminekud teisteks elupaikadeks, eelkõige madalsoodeks, rannaniitudeks ja märgadeks aruniitudeks; samuti on osa luhast võsastunud, kuid veel realistlikult luhaks taastatav. Keskkonnaregistri kohaselt leidub Matsalu rahvuspargis luhaniitused peaaegu 5500 ha (4131 ha A-, 641 ha B-, 104 ha C- ja 612 ha D-esinduslikkusega), kusjuures u 3400 ha luhast on hetkel hooldatud (2013. a seis) ning 165 ha on taastamisel. Luhas leidub ka mitmeid selle ajaloolise kasutusega seotud pärandkultuuriobjekte nagu kuhjaasemed, küünivundamendid, maakividest laotud ülepääsud. Luht on rukkiräägu ja mitmete kurvitsate pesitsuspaigaks, sealhulgas eluliselt tähtis rohunepi ala. Luha üldine seisund on tänu regulaarsele niitmisele pigem soodne, kuid esineb siiski järgmisi probleeme: luha veerežiim on muutunud kahekümneenda sajandi kahekümneandil ja kolmekümneandil aastail toimunud läbikaevamisega; niitmiskõrgus on kohati suur, soodustades viltja kulumati ja kohati ka madala pajustiku kujunemist isegi niidetavatel aladel (eriti pärast mõne-aastast pausi niitmises); luha suur produktiivsus (tõenäoliselt osaliselt 20. sajandi teisel poolel toimunud veereostuse tagajärg) tingib tugeva ädala kasvu, mistõttu isegi niidetud alad ei ole kevadel kuluvad; luha märjemad osad ja kohati ka kingud luhas on enamasti niitmata ja kulustunud, roostunud või võsastunud, seetõttu puudub pesitsevatel kurvitsatel kuivadel aastatel ligipääs veele, märgadel aga kuiv koht pesitsemiseks; luha niitmine võib isegi praeguse hilise alguse korral põhjustada maaspesitsevate lindude pesakondade mõningat suremust, kuid arvestades luha suurust ei ole võimalik seda praeguste tehniliste võimaluste juures veelgi edasi

lükata, ka on isegi praeguse niitmistähtaja juures heina kvaliteet võrreldes varajasemaga halvenenud. Võimalikud lahendused nendele probleemidele oleksid: üleujutuse pikendamine paisregulaatorite abil; luha täiendav äestamine või teine niide; karjatamine ädalas; võsa ja roo lõikamine. Väärtuse näitajaks on iseloomulike kurvitsaliikide ja rukkiräägu arvukus, lageluha pindala, traditsioonilise kasutuse jätkamine. Soodsas seisundis saab seega lugeda luhta, mis on valdavalt lage, kevadel üleujutatud ja pesitsusajal niiske kuni märja pinnasega, kus peatuvad kevadel hanelised ja kurvitsalised ning pesitsevad iseloomulikud kurvitsad (kahlajad) nagu vigle, tutkas, rohunepp, kiivitaja ja koovitaja; soodsas seisundis luht on regulaarselt niidetav koos niite järgneva koristamisega ja/või karjatatav sobiva koormusega.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Elupaiga seisund on kogu ulatuses (u 4900 ha) soodne.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaik on vähemalt 4700 ha säilinud soodsas seisundis ning ülejäänud alade seisund on paranemas (vähemalt 200 ha).

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem (maaelu arengukava keskkonnameetme alameetmena ja loodushoiutoetused ning -tööd), mis on loob alus luhtade säilimiseks.

+ Põtrade kõrge arvukus luhas, mis pidurdab mõningal määral võsastumist ja aitab säilitada võsastunud luhaosade mosaiiksust. Tänapäevane kaitsekord tagab luhas põtradele rahu ja vajab säilitamist.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Võsastumine, kulustumine ja roostumine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga, sest märkimisväärne osa luhas, sh kurvitsaliste toitumiseks väga vajalikud märjemad osad, on hooldusest väljas. Ka regulaarselt hooldatav luht ei ole alati parimas korras, sest kõrge niitmine ei eemalda kulu ja madalat võsa.

Meede

Taastada kasutusest väljalangenud alasid ja parandada kasutuses olevate alade hooldust:

eemaldada tekkiv võsa ning puhastada madalad lombid ja soonekohad. Osal luhast on õigustatud ädalas karjatamine või karjatamise ja niitmise vahetamine üle aasta. Vähem prioriteetsetel aladel (hetkel üksnes karjatamisega hooldatavad) on mõeldav ka hooldamine üksnes karjatamise abil.

- Kuivendus. Tegu on tagasihoidliku mõjuga ohuteguriga, kuid mõningat mõju omaaegne delta kanaliseerimine siiski omab, sest kuivadel aastatel võib luht juba lindude pesitsusajal jääda liiga kuivaks.

Meede

Taastada rikutud veerežiim: juhtudel, kui jõgede varajasema süvendamise, õgvendamise ja kanaliseerimise tagajärjel alaneb üleujutus enne aprilli algust (vesi on luhast taandunud), tuleb ajutise tõkestamisega üleujutuse kestust pikendada (Kloostri ja Rõude sildregulaatoritega).

- Kuivenduskraavide kinnikasvamine. Vahetut mõju luha ökosüsteemile on positiivne, kuid paiguti on tegu ka ohuteguriga, kui kraavide juhitud vesi koguneb kinnikasvanud kraavilõigu taha ning põhjustab seeläbi üleujutusi, mis omakorda takistab luha hooldamist.

Meede

Taastada niitmise ja lindude toitumisalade seisukohast olulised kuivenduskraavid laugeteks voolunõvadeks, mille nõlvad sobivad kurvitsaliste toitumisaladeks. Kalda kalle peaks olema 1:40 ehk kuni 10 cm sügavused nõvad peaks olema umbes 4 m laiused.

- Märgadele niitudele sobiva niitmistehnika vähesus

Meede

Hankida täiendavat eritehnikat märgade niitude hooldamiseks.

- Luhaheina üleküllus. Praegune luhaheina kasutus loomasööda, katlakütuse ja katuseroona on oluliselt väiksem, kui luhtadelt saadav heina kogus. Seetõttu on tekkinud olukord, kus luhta jäetakse suures koguses heinarulle. See on ohuks nii luhas pesitsevatele linnuliikidele (röövlinnud saavad luhapalle nõ vaatepostidena kasutada) kui ka kooslusele endale (pikaks ajaks luhapallide alla jääv koosluse osa hävineb) ning on visuaalseks reostusallikaks.

Meede

Kuivõrd seni ei ole teada kulutõhusaid meetodeid täiendava luhaheina kasutamiseks on vajalik viia läbi vastavad uuringud, mis pakuksid kulutõhusaid viise luhaheina kasutamiseks.

2.2.4.6. Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Sellesse elupaigatüüpi mahuvad vähesel määral kuni mõõdukalt väetatud rohumaad. Et väetamine vähendab oluliselt liigirikkust, siis pole niisugustel niitudel Eestis kaitseväärtust, kuid kohati võivad need olla olulised puhveralad muude väärtuslikumate elupaikade vahel ja ümber. Sellesse elupaigatüüpi kuuluvad ka rohkem kui kümne aasta eest sööti jäetud põllumaad, mille looduslik taimekate on enam-vähem taastunud. (Paal, 2004).

Need niidud on Matsalus esindatud peamiselt luha ja rannaniitude servaaladel; üleminekuid esineb enam-vähem kõigi niidutüüpidega. Keskkonnaregistri kohaselt leidub neid kooslusi Matsalu rahvuspargis kokku ca 210 ha (44 ha A-, 73 ha B-, 77 ha C- ja 16 ha

D-esinduslikkusega). 2013. a seisuga on hoolduses ligi 117 ha sellesse elupaigatüüpi kuuluvaid niite. Peamiseks kaitsekorralduse ülesandeks on olemasolevate niitude säilitamine, milleks tuleb tagada nende jätkuv niitmine koos niite koristamisega või karjatamine.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Elupaiga seisund on soodne täies ulatuses (vähemalt ligi 190 hektaril).

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaigatüüp on vähemalt ligikaudu 120 ha soodsas seisundis, ülejäänud osa (u 70 ha) seisund on paranemas.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis on tagab niitude säilimise.

2.2.4.7. Puisniidud (6530*); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Puisniidud on liigirikka taimestikuga poollooduslikud kooslused, kus avatud niidulapid vahelduvad väikeste puudetukkade ja põõsastega. Sel moel loodud mitmekesised valgus- ja niiskustingimused võimaldavad kõrvuti kasvada nii niidu- kui ka metsataimedel. Kõige rohkem puisniite on säilinud ja viimasel kümnendil ka taastatud läänesaartel, Lääne- ja Pärnumaal. (Paal, 2004).

Puisniidud on Matsalu märgalale ajalooliselt väga iseloomulikud, kuid nende pindala on 20. sajandi jooksul tugevalt vähenenud. Viimase kahe kümnendi pingutused on taas seda suurendama hakanud. Puisniite esineb nii suuremates metsades kui ka talulähedaste heinaaedadena. Esimesel juhul on paiguti raske puisniidu ja metsa täpsem piiritlemine, sest ajalooliselt ongi siinsed metsad olnud valdavalt puisniidud või -karjamaad ja kasutusest välja langemine ning järgnev kinnikasvamine on tihti toimunud järk-järgult; samuti on puisniidud alati olnud väga vahelduva tihedusega, üsna tihedaist peaaegu lagedateni. Teisel juhul seevastu on puisniidu ja sellega piirneva lageda niidu üleminek paiguti vaieldav. Lisaks on puisniitude ja -karjamaade piiritlemine paiguti probleemne, sest need kaks elupaika erinevad eelkõige

kasutusviisi poolest ning ajalooliselt on see mõnelgi juhul muutunud. Keskkonnaregistri kohaselt leidub Matsalu rahvuspargis ligikaudu 105 ha puisniite (31 ha A-, 58 ha B- ja 16 ha C-esinduslikkusega). 2013. a seisu järgi hooldatakse rahvuspargis ligikaudu 59 ha puisniite. Puisniitude üldseisu tuleb ajaloolisel taustal lugeda ebasoodsaks. Peamiseks ohuks on jätkuvalt niitmise lakkamisel järgnev võsastumine, sest kõik puisniidud on äärmiselt tundlikud konkreetse hooldaja otsuste suhtes – hooldaja loobumisel pole reeglina uut kusagilt võtta. Esmatähtsaks eesmärgiks on tagada olemasolevate/hooldatavate puisniitude jätkuv hooldus (niitmine ja heinakoristus), vajalik on ka täiendav võsastunud puisniitude taastamine koos järgneva hooldusega. Väärtuse näitajateks on taimestiku liigirikkus, käpaliste jm haruldaste taimede esinemine, sarapuude rohkus, tamme jt laialehiste puuliikide esinemine ning looduslik uuendus, linnurikkus, samuti traditsioonilise maakasutuse jätkumine.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Elupaiga seisund on soodne täies ulatuses (vähemalt 105 hektaril).

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaik on vähemalt ligikaudu 90 ha soodsas seisundis, ülejäänud puisniitude (u 15 ha) seisund on taastumas.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem (maaelu arengukava keskkonnameetme alameetmena ja loodushoiutoetused ning -tööd), mis on loob aluse niitude säilimiseks.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Võsastumine ja metsastumine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga, sest puisniitude hooldusega kaetud pindala on liiga väike ja mõned hooldajad kaaluvad eelkõige toetuste ebapiisavuse tõttu lõpetamist.

Meede

Jätkata praegu kasutuses olevate niitude niitmist (koos niite eemaldamisega), puhastada täiendavaid alasid võsast ja alustada hooldust.

- Vanade, suurte (sh surnud) puude väljaraie. Tegu on potentsiaalse ohuga.

Meede

Jätkata raieaeguste menetlemisel elupaiganõudluste arvestamist ja tagada järelevalve.

- PUISNIITE NIIDETAKSE KAS KÄSITSI VÕI HÕLPSAM MOODUS SELLEKS ON KASUTADA VÄIKETEHNIKAT, MIDA AGA KAHJUKS NAPIB.

Meede

Soetada puisniitude niitmiseks vajalikku väiketehnikat.

2.2.5. SOOD

Sookooslustest on rahvuspargis levinud liigirikkad madalsood (7230) ning allikad ja allikasood (7160). Allikad esinevad rahvuspargis väikeste laikudena, kusjuures osa allikaid ei moodusta isegi väikest soolappi. Väga suureks probleemiks on andmete puudulikkus – allikaid esineb kaitsealal mitmel pool, kuid andmed nende seisundi või veel enam täpse asukoha kohta on üsna puudulikud ning see on tõsiseks ohuks allikate säilimisele. Seetõttu on oluline nende inventuur ja/või veekvaliteedi hindamine. Liigirikkaid madalsoid käsitletakse pikemalt allolevas peatükis.

2.2.5.1. Liigirikkad madalsood (7230); LoD I, KE – ei, LoA – jah

See elupaigatüüp hõlmab liigirikamat osa madalsoodest, mis enamasti toituvad lubjarikkast põhjaveest. Valitsevad madalakasvulised tarnad ja pruunsamblad, rohkesti leidub lubjalembeseid liike, teste seas käpalisi. Eestis laieneb see elupaigatüüp ka liigirikastele soostuvatele niitudele. Liigirikkaid madalsoid kohtab rohkem Lääne-, Loode- ja Põhja-Eestis, mujal harva. Ka liigirikkad soostuvad niidud seonduvad peamiselt Lääne- ja Loode-Eestiga, eriti Kasari ja Pärnu jõgikonnaga. (Paal, 2004).

Matsalus esinevad aluselised madalsood valdavalt koos märgade niitudega (rannaniitude suprasaliinse vööndi soostumisel, lammil jõgedest kaugemates lohkudes, loolade halva äravooluga paigus) ja kohati ka väikeste laikudena metsas; enamasti on tegu suhteliselt noorte soodega, mille turbakiht ei ole kuigi tüse ja mida on varasematel aegade kasutatud heina- või karjamaadena. Keskkonnaregistri kohaselt leidub Matsalu rahvuspargis kokku u 64 ha liigirikkaid madalsoid, neist u 15 ha esinduslikkus on väga kõrge (A), 14 ha oma kõrge (B), 18 ha oma keskmine (C) ja 17 ha madalsoode esinduslikkus on hinnatud madalaks (D). 2013. a seisuga järgi hooldatakse rahvuspargis u 30 ha madalsoid ning taastatakse u 9 ha. Kuna osaliselt hooldatakse ja on asunud taastama ka 17 ha suurust madala looduskaitsealase väärtusega madalsood, arvestatakse ka seda kaitse-eesmärgi seadmisel. Niitmise või karjatamise lakkamisel toimub enamasti nende soode roostumine või võsastumine. Soodsaks saab selle elupaigatüübi esinemisala lugeda juhul, kui veerežiim on looduslähedane ja elupaik ei võsastu ning on kas lage või mosaiikne. Seisund on veerežiimi mõttes pigem soodne, suurte alade roostumise ja võsastumise tõttu kokkuvõttes siiski pigem ebasoodne. Tuleb jätkata praegu niidetavate/karjatavate alade hooldust, võimalusel tuleks hooldust laiendada. Tõsiseks

probleemiks on sobiva madala erisurvega tehnika leidmine (kohati sama probleem ka luhas).

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Elupaiga seisund on soodne vähemalt 64 hektaril.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaiga esinduslikkus on soodne vähemalt 29 ha ulatuses, ülejäänud alade (u 35 ha) seisund on paranemas.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem, mis on tagab niitude säilimise.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Võsastumine, kulustumine ja roostumine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga.

Meede

Jätkata praegu kasutuses olevate alade niitmist (koos niite eemaldamisega) või karjatamist, võtta taaskasutusse vahepeal kasutusest välja langenud alasid. Juhul, kui karjatamist ei ole võimalik taastada, tuleks kooslustel vajadusel vähemalt korra kaitsekorraldusperioodil võsa raiuda.

- Kuivendus. Tegu on tagasihoidliku mõjuga ohuteguriga, kuid mõningat mõju aegade jooksul kaevatud kraavid siiski omavad.

Meede

Taastada rikutud veerežiim kraavide osalise sulgemise teel kujundades kraavid laugeteks voolunõvadeks. Tuleb vältida uute kraavide rajamist.

- Märgadele niitudele sobiva niitmistehnika vähesus

Meede

Hankida täiendavat eritehnikat märgade niitude hooldamiseks.

2.2.6. LUBJAKIVIPALJANDID

2.2.6.1. Lubjakivipaljandid (8210); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Sellesse elupaigatüüpi kuuluvad meil paeseinandid nende pragudes kasvava taimestuga. Karbonaatsete kivimite seinandeid leidub Põhja-Eesti pankrannikul, Soome lahte suubuvate jõgede kanjonorgudes, üksikuid järsakuid on veel sisemaale jäävatel Lääne-Eesti klindi paekõlvikutel. (Paal, 2007).

Matsalu rahvuspargis on lubjakivipaljandid esindatud Kirblas, Kloostris ja Saleveres. Seisund on teadaolevalt soodne ja senine kaitsekord piisav. Kahjuks on inventuuriandmed olemas (Natura pilootprojektist) vaid Salevere Salumäel asuva paljandi kohta, mis tollaste inventuuride kohaselt on u 1,4 km pikkune. Kuna tegemist on maastikus väga selgelt eristuva kooslusega on põhikaardi abil võimalik hinnata ka teiste paljandite suurust – Kirbla u 870 m ja Kloostri u 860 m, ning kasutada neid kaitse-eesmärgi seadmisel. Kuivõrd puudub metoodika lubjakivipaljandite seisundi hindamiseks, siis seda kriteeriumit kaitse-eesmärgi seadmisel ei kasutata.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Kirbla (u 870 m), Kloostri (u 860 m) ja Salevere (u 1,4 km) paepaljandid on kogu pikkuses säilinud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Kirbla (u 870 m), Kloostri (u 860 m) ja Salevere (u 1,4 km) paepaljandid on kogu pikkuses säilinud.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

2.2.7. METSAD

Matsalu rahvuspargi metsakoosluste kohta pärinevad andmed peamiselt kahest allikast – Natura pilootprojektist ja 2012. a toimunud valikulisest metsaelupaigatüüpide inventuurist. Kui jätta

välja Keskkonnaregistris erinevateks poollooduslikeks (nt puisniitudeks ja -karjamaadeks) inventeeritud kooslused, on aktuaalseima põhikaardi kohaselt rahvuspargis ligikaudu 5900 ha metsa. Natura pilootprojekti raames metsakooslusteks inventeeritud ala hõlmab sellest u 1350 ha ning valikulise metsainventuuri käigus kontrolliti elupaigatüüpe u 2640 ha suurusel alal, seega ligikaudu 1900 ha metsa kohta inventuuriandmed puuduvad. Võttes arvesse ka seda, et Natura pilootprojekti raames toimunud inventuuride toimumisest on möödunud rohkem kui dekaad ning tollased inventuuri andmed olid tihti ebatäpsed (osaliselt täpsustati metsaelupaigatüüpide andmeid juba 2012. a toimunud inventuuri raames), samuti seda, et mitmetuhande hektari suuruse ala osas on andmed veel puudulikud, on väga oluline kaitsekorraldusperioodi jooksul rahvuspargi metsaelupaigatüüpide andmeid täpsustada.

Metsaelupaigatüüpide valikulise inventuuri raames tuvastati muuhulgas ka ligikaudu 50 ha vanu loodumetsi (9010*), kuid tegemist on metsadega, mille väärtus on madal või alla keskmise. Need kooslused asuvad ka piiranguvööndis, kus metsaelupaigatüüpide igakülgset kaitset on väga keeruline tagada, samas pole seniste andmete põhjal otstarbekas ka nende koosluste ümbertsoneerimine mõnda rangema kaitsereežiimiga vööndisse, just eespool nimetatud madala looduskaitse väärtuse tõttu. Peale eeltoodu on Matsalu piirkonna metsad üleüldiselt suhteliselt noored ning tugeva inimõjuga (niitmise/karjatamine), mistõttu pole vanade loodumetsade kaitse siin prioriteet. Eelnevast järeldades ei ole otstarbekas vanu loodumetsi eraldi kaitse-eesmärgina välja tuua.

Lisaks allpool toodud metsakooslustele leidub Matsalu rahvuspargis ka Eestis üsna haruldasi rusukalle ja jäärakute metsi (pangametsad) (9180*) ja lammi-lodumetsi (91E0). Pangametsi leidub Salevere Salumäel ning lammi-lodumetsi Kasari luhas Neidsaare mäel. Mõlemad kooslused on inventeeritud Natura pilootprojekti käigus ja igasugused täpsemad andmed nende kohta puuduvad, seetõttu ei ole seniste andmete põhjal võimalik neile kooslustele täpsemaid kaitse-eesmärke seada.

Enamike kaitsekorralduskava kaitse-eesmärgiks olevate metsakoosluste säilimiseks puurinde kujundamine raiete abil vajalik ei ole ning koosluste väärtust suurendab pigem looduslikule arengule jätmine. Siiski võib mõningates madalama väärtusega (eelkõige C- ja/või D-esinduslikkusega) metsakooslustes kujundusraie abil koosluse väärtust tõsta.

2.2.7.1. Vanad laialehised metsad (9020*); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Vanad salumetsad, mille puurindes valitsevad pärn, tamm, vaher, jalakas ja/või saar. Lopsaka alustaimestikuga laialehised metsad on meil jäänukid aastatuhandete tagusest soojemast ja niiskemast kliimaperioodist, ning need sarnanevad Kesk- ja Lõuna-Euroopas levinud laialehiste metsadega. Rohkem leidub neid Pandivere ja ka Otepää kõrgustikel, Harju-, Rapla- ja Läänemaal, Pärnumaa loodeosas ning Saaremaal. (Paal, 2004).

Vanad laialehised metsad on Matsalu märgalale väga iseloomulikud. Reeglina on tegu varem niidetud või karjatatud metsadega, mis on kasutuse lakkamisel kasvanud tunduvalt tihedamaks. Vanas metsapõlvkonnas kipuvad domineerima laia võraga tammed, vähemal määral teised laialehised puud. Nooremas põlvkonnas on tavaliselt valitsevaks saar, kask või sanglepp, kusjuures see metsapõlvkond on reeglina tihedam ja tihti sirgunud eelmisest kõrgemaks. Kinnikasvamisega kaasneb veerežiimi muutumine, mis tihti tingib suktsessiooni soostuvaks metsaks (9080), mistõttu on täpne kaardistamine ja pindala määramine raskendatud. Heaks näitajaks on vanade laialehiste puude esinemine, halvaks tamme järelkasvu vähesus ja vanade puude noorema puupõlvkonna varju jäämine. Vanad puud, eriti tammed, on antud elupaiga soodsa seisundi põhiliseks tunnuseks. Esmatähtsaks eesmärgiks tuleb pidada vanade laialehiste puude säilitamist, milleks praegune kaitsekord (raiate kooskõlastamise nõue) on piisav. Kohati on vajalik on ka puistute kohatine harvendamine (kujundusraie madalama väärtusega kooslustes), võimalusel tuleks alasiid taas karjatama hakata, mõnel juhul ka taastada puisniitudena. Väärtuse näitajateks on taimestiku liigirikkus, haruldaste sammalde ja seente esinemine, tamme jt laialehiste puuliikide looduslik uuendus, linnurikkus.

Natura pilootprojekti käigus inventeeriti vanadeks laialehisteks metsadeks 163 ha metsi (siit on maha arvestatud 2012. a täpsustatud andmed). Seisundit on hinnatud vaid ühel u 57 ha suurusel metsamassiivil ning tollase inventuuri järgi on koosluse esinduslikkus hinnatud kõrgeks (B). Tegemist on Matsalu külas valdavas ulatuses Matsalu parkmetsa sihtkaitsevööndis asuva metsakooslusega. Takseerandmete kohaselt on tegemist enamasti sinilille (kohati ka angervaksa ja kaguosas ka kastikuloo) kasvukohatüübil kasvava metsaga, mille peapuuliikideks on muuhulgas enamasti 70 kuni 120 aasta vanused tammed, haavad, saared kohati isegi vahtrad, mistõttu võib kameraalandmete põhjal kinnitada Natura pilootprojekti tulemusi. Ülejäänud pilootprojekti käigus inventeeritud metsakooslustele seisundi hinnanguid antud ei ole, ka nende koosluste takseerandmed on väga puudulikud, mistõttu on võimatu kinnitada Natura pilootprojekti käigus inventeeritud andmete paikapidavust ja seega ei ole mõistlik neid andmeid kasutada ka metsakoosluse kaitse-eesmärgi seadmisel, vaid eelisjärjekorras selgitada välja nende metsade iseloom ja seisund.

Metsaelupaigatüüpide valikulise inventuuri käigus 2012. a leiti vanu laialehiseid metsi kokku u 338 ha. Valdav osa neist metsadest (u 188 ha) on kõrge (B) esinduslikkusega, lisaks on 57 ha laialehiste metsade esinduslikkus hinnatud keskmiseks (C), alla hektari (täpsemalt 0,6 ha) leidub inventuurialal madala väärtusega (D) vanu laialehiseid metsi ning 93 ha metsade esinduslikkus on hinnatud potentsiaalseks (p). Kaitse-eesmärgiks on mõistlik seada kooslused, mis on osa suurematest metsamassiivides (eraldatud väikesed metsakooslused on niikuinii reeglina madala looduskaitse väärtusega). Lisaks tuleb kaitse-eesmärgi seadmisel arvestada koosluste paiknemist kaitseala vööndites: hetkel on suur osa kõrge ja keskmise väärtusega metsi küll erinevates sihtkaitsevööndites, kuid arvestatav osa neist jääb ka piiranguvöönditesse (nt osa

Põgari-Sassi ja Koidu külas asuvatest kõrge esinduslikkusega metsadest), kus metsaelupaigatüüpide kaitse tagamine on keeruline, seetõttu on oluline nende koosluste tsoneerimine sihtkaitsevööndisse ja arvestada neid terves ulatuses ka kaitse-eesmärgi seadmisel; kuna kõik madala väärtusega metsakooslused asuvad terves ulatuses sihtkaitsevööndites, võib ka neid kaitse-eesmärgi seadmisel arvestada; potentsiaalseid laialehiseid metsi (tegemist surevate saarikutega) on Matsalu rahvusparkis leitud Metskülas ja selle lähistel suure mitmesaja-hektarilise metsamassiivi äärealadel, need kooslused asuvad valdavas ulatuses eramaal ja piiranguvööndis. Nende metsade struktuuri ja funktsiooni säilimine laialehiste metsadena on inventuuri kohaselt väga ebatõenäoline. Samas, kui arvestada seda, et tulevikus tekib nendele aladele hulgaliselt puutüükaid, lamapuitu jne, on nende alade tuleviku väljavaated pigem vanadele loodumetsadele sarnased. Siiski tuleb arvestada seda, et see lähimate kümnendite jooksul ei juhtu, samuti asuvad need metsad piiranguvööndis ja valdavas osas eramaal, mistõttu neid kaitse-eesmärgina arvesse võtta ei ole mõistlik. Lisaks tuleb arvestada, et ligikaudu 3 ha kõrge (B) ja 1 ha keskmise (C) esinduslikkusega metsi asub üksikute koosluselaikudena valdavalt eraomandis oleval maal piiranguvööndis väheväärtuslike metsade sees kaugemal väärtuslikest, suurest ja kompaksetest metsamassiividest, kuid tulenevalt nende asukohast ei ole mõistlik neid kooslusi kaitse-eesmärkide hulka arvata.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Vähemalt ligikaudu 300 ha vanade laialehiste metsade seisund on soodne.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Vanad laialehised metsad on vähemalt 240 ha säilinud soodsas seisundis ja 60 ha seisund on paranemas. Seni inventeerimata või ebapiisavate andmetega metsade puhul on selgunud, milliste kooslustega on tegu. Vastavalt inventuuriandmetele võib kaitse-eesmärk suurenda.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Ulukite (eelkõige põdrad ja metskitsed) mõju puistule, mis aeglustab karjatamise lakkamisel toimuvaid suksessiooniprotsesse ja aitab säilitada elupaiga looduslikku mosaiiksust. Kehtiv kaitsekord tagab põtradele ja metskitsedele rahu ning see peab nii jääma ka tulevikus.

+ Natura 2000 toetused metsamaale maaelu arengukava raames

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Vanade, suurte (sh surnute) puude väljaraie. Tegu on potentsiaalse ohuga, mis on

sihtkaitsevööndis kehtiva kaitsekorruga suuresti maandatud.

Meede

Jätkata raieteatiste menetlemisel elupaiganõudluste arvestamist ja tagada järelevalve.

- Metsa mosaiiksuse vähenemine ja liigne tihenemine, vanade laiavõraliste laialehiste puude (eelkõige tammede) jäämine järgmise metsapõlvkonna (must lepp, kased, saar) varju, häilude arvu vähenemine.

Meede

Kujundusraie eesmärgiga parandada madalama (C- ja D-esinduslikkusega) metsades tammede ja teiste laialehiste puude valgustingimusi (nt häilude tekitamine, puistu harvendamine vms). Kuivõrd hetkel ei ole teada selliseid kooslusi, kus kujunduraie oleks vajalik, siis konkreetseid metsa-alasid välja ei tooda, kuid sellise vajaduse ilmnemisel tuleb kaitsekorralduskavas toodud meetmeid rakendada. See tegevus on lubatud eeskätt madalama looduskaitse väärtusega (C- ja D-esinduslikkusega kooslustes).

Meede

Karjatamine koos külgnivate puiskarjamaadega. Antud elupaiga puhul on Matsalu märgalal alati tegemist varem karjatatud või niidetud kooslustega, kus elurikkust toetav mosaiiksus on seotud ajaloolise kasutusega. Ajaloolise kasutuse osaline taastumine soosib ka mosaiiksuse taastumist.

- Osa väärtuslikke metsi Põgari-Sassi ja Koidu külas paikneb piiranguvööndis, kus metsakoosluste igakülgne kaitse ei ole tagatud.

Meede

Need metsad tuleb arvata sihtkaitsevööndisse.

- Osade laialehisteks metsadeks hinnatud koosluste seisund ja olemus on ebaselged, samuti võib seda kooslust leiduda väljaspool inventeerimata alasid ja see on tõsiseks ohuks nende säilimisele.

Meede

Täpsustada andmeid metsaelupaigatüüpide inventuuriga.

- Kobra tegevus koosluste sees ja lähistel olevates kraavides ja ojades. Koprataamid ujutavad üle nende ääres olevad metsakooslused, palju laialehised puuliigid, nagu tamm, pärn, vaher, liigniiskeid kasvutingimusi ei talu, mistõttu võivad koprataamidest tekitatud üleujutused olla suureks ohuks laialehiste koosluste püsijäämisele.

Meede

Reguleerida kaitsealal elavate kobra arvukust. Laialehiseid kooslusi mõjutavatelt kraavidelt on otstarbekas koprad likvideerida.

2.2.7.2. Puiskarjamaad (9070); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Puiskarjamaal vahelduvad avatud niidulapid hõreda metsa, puudetukkade või põõsastikega. Rohukamar, mille moodustavad eeskätt niidutaimed, on kujunenud pikaajalise karjatamise mõjul ning püsib vaid juhul, kui jätkub tavapärase kasutus. Puiskarjamaid leidub rohkem Lääne-Eestis ja sealsetel saartel. (Paal, 2004).

Puiskarjamaad on Matsalu märgalale väga iseloomulikud. Leidub nii puisniiduilmelisi karjatavaid puistuid, vanu karjatatavaid metsi kui ka karjamail levivaid võsastikke; looduskaitsealine väärtus on väga erinev. Kohati on probleemne täpne piiritlemine ja eristamine. Keskkonnaregistri kohaselt leidub Matsalu rahvuspargis ligikaudu 254 ha puiskarjamaasid (ligikaudu 30 ha A-, 84 ha B-, 125 ha C- ja 15 ha D-esinduslikkusega), neist hooldatakse 2013. a seisuga ligikaudu 195 ha ja taastatakse 5,5 ha. Muuhulgas on hooldatakse ja taastatakse 2013. a seisuga ka ligikaudu 12,5 ha madala (D) esinduslikkusega puiskarjamaid, seetõttu arvestatakse ka neid kooslusi kaitse-eesmärgi seadmisel.

Esmatähtis on sellel elupaigal jätkuva karjatamise tagamine, kohati on vajalik ka harvendamine, kusjuures tuleb arvestada puiskarjamaadele omast tiheduse varieeruvust tihedast metsast kuni väikeste lagendikeni. Väärtuse näitajateks on taimestiku liigirikkus, käpaliste jm haruldaste taimede esinemine, tamme jt laialehiste puuliikide esinemine ning looduslik uuendus, linnurikkus, samuti traditsioonilise maakasutuse jätkumine.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Elupaik on terves ulatuses (u 250 ha) soodsas seisundis.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Elupaik on vähemalt ligikaudu 100 ha ulatuses soodsas seisundis, ülejäänud koosluste (155 ha) seisund on taastumas.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord: välistatud on elupaikade tõsine kahjustamine. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada elupaikade õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toimiv poollooduslike koosluste hooldamise süsteem (maaelu arengukava keskkonnameetme alameetmena ja loodushoiutoetused ning -tööd), mis on tagab selle elupaiga säilimise.

+ Ulukite (eelkõige põdrad ja metškitsed) mõju puistule, mis aeglustab karjatamise lakkamisel toimuvaid suktessiooniprotsesse ja aitab säilitada elupaiga mosaiiksust. Kehtiv kaitsekord tagab põtradele ja metškitsedele rahu ning see peab nii jääma ka tulevikus.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Võsastumine ja metsastumine. Tegu on kõige olulisema ohuteguriga, sest karjatavate puistute

pindala on liiga väike ja paljudel juhtudel on koormus ebapiisav.

Meede

Jätkata praegu kasutuses olevate puiskarjamaade karjatamist, vajadusel suurendada karjatamiskoormust; puhastada täiendavaid alasid võsast ja alustada hooldust.

- Vanade, suurte (sh surnute) puude väljaraie. Tegu on potentsiaalse ohuga.

Meede

Jätkata raieatistide menetlemisel elupaiganõudluste arvestamist ja tagada järelevalve.

2.2.7.3. Soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*); LoD I, KE – ei, LoA – jah

Soostuvate ja soo-lehtmetsade elupaigatüüp on laiamahuline kooslus, millesse kuuluvad nii meie soostuvad metsad, (päris)madalsoometsad kui ka lodumetsad. Kõik need kasvavad tasasel maal, laugetes nõgudes või nõlvade jalamil, kus põhjavesi on maapinna lähedal. Soostuvaid ja madalsoometsi leidub kõikjal, kuid rohkem on neid Kesk- ja Loode-Eestis, lodumetsi kasvab enam Kirde-, Kesk- ja Edela-Eestis. (Paal, 2004).

Soostuvad lehtmetsad on märgalal võrdlemisi levinud, kohati eelmiste metsaelupaikadega keeruliselt põimudes. Natura pilootprojekti käigus inventeeriti seda metsakooslust ligikaudu 965 ha, täpsemad andmed koosluse iseloomu ja seisundi kohta puuduvad. Takseerandmete kohaselt (olemas pisut üle poole ala kohta) on enamasti tegemist tarna, angervaksa või tarna-angervaksa kasvukohatüübil kasvavate metsadega, kus peapuuliikideks on 70+ lehtpuud, mis tähendab, et Natura metsaelupaigatüüpide klassifikatsiooni kohaselt on suure tõenäosusega tegemist väärtuslike soostuvate ja soo-lehtmetsadega. Samas on ilma täpsemate andmeteta võimatu määrata koosluste täpset olemust ning seisundit, samuti ei ole osade metsade kohta teada ka takseerandmeid, seetõttu on väga oluline nimetatud alal metsaelupaigatüüpide inventeerimine. Tulenevalt andmete vähesusest ja ebatäpsusest ei ole hetkel mõistlik neid kaitse-eesmärgi seadmisel arvestada ning täpsem eesmärk tuleks seada alles pärast täpsustavaid inventuure. Kuna valdav osa nendest metsadest asub sihtkaitsevööndis, on tagatud nende säilimine.

Valikulise metsainventuuri kohaselt on see elupaigatüüp inventuuriala kõige levinum kooslus – kokku üle 1654 ha, sellest ligikaudu 57 ha on A- (väga kõrge), 1185 ha B- (kõrge), 244 ha C- (keskmise), 1 ha D- (madala) ja 167 potentsiaalse (p) esinduslikkusega. Valdav osa nendest kooslustest asub sihtkaitsevööndis. Suurem osa nendest metsakooslustest, mis asuvad piiranguvööndis, on suhteliselt madala või alles kujuneva väärtusega (ligikaudu 1,6 ha C-, 1 ha D- ja 20,5 ha potentsiaalse esinduslikkusega) ning paiknevad üksikute laikudena väheväärtuslike alade sees, mistõttu neid kaitse-eesmärgiks seada pole otstarbekas. Samuti jäävad suurtest kompaktsetest metsakooslustest kaugemale üksikute väikeste koosluselaikudena piiranguvööndis paiknevad (kokku u 2 ha) kõrge esinduslikkusega (B) soostuvate ja soo-lehtmetsade kooslused, mis eeltoodud põhjustel samuti kaitse-eesmärgiks seada (ja ka sihtkaitsevööndisse liita) pole

otstarbekas. Samas paiknevad Põgari-Sassi, Koidu, Sinalepa ja Metsküla külates asuvad suured väärtuslikud metsakooslused osaliselt piiranguvööndis, nende säilimise tagamiseks tuleks mainitud metsakooslused kindlasti terves ulatuses sihtkaitsevööndisse arvata.

Elupaiga seisundit tuleb lugeda pigem soodsaks, kuigi enamasti on tegu metsadega, mida on ajaloo jooksul mingil määral kuivendatud. Samuti on paljud sellesse elupaigatüüpi kuuluvad metsad noored, kuigi on ka selgete vana metsa tunnustega eraldisi. Kobraste tegevus on siiski looduslikku veerežiimi jõuliselt taastamas. Senine kaitsekord peaks olema piisav. Väärtuse näitajateks on looduslähedane veerežiim, linnurikkus, sh kotkaste pesitsemine.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Soostuvad ja soo-lehtmetsad on vähemalt ligikaudu 1240 ha ulatuses soodsas seisundis ning ülejäänud (389 ha) metsade seisund on paranemas.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Soostuvad ja soo-lehtmetsad on vähemalt ligikaudu 57 ha säilinud soodsas seisundis ning vähemalt 1572 ha metsade seisund on paranemas. Seni inventeerimata või ebapiisavate andmetega metsade puhul on selgunud, milliste kooslustega on tegu. Vastavalt inventuuriandmetele võib kaitse-eesmärk suurenedada.

- Mõjutegurid

Positiivsed mõjutegurid

+ Natura 2000 toetused metsamaale maaelu arengukava raames.

+ Kobraste tegevus on kohati taastanud varem kuivendatud metsade veerežiimi.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Osa väärtuslikke metsi Põgari-Sassi, Koidu, Sinalepa ja Metsküla külates paikneb piiranguvööndis, kus metsakoosluste igakülgne kaitse ei ole tagatud.

Meede

Need metsad tuleb arvata sihtkaitsevööndisse.

- Vanade, suurte (sh surnute) puude väljaraie. Tegu on potentsiaalse ohuga.

Meede

Jätkata raieteatiste menetlemisel elupaiganõudluste arvestamist ja tagada järelevalve. Kujundusraiet võib lubada madalama väärtusega kooslustes (eelkõige C- ja D-esinduslikkusega kooslustes), lubades nt kujundada häile, harvendada puistut, kusjuures vanad ja jalasurnud

jämedamad puud tuleb alati säilitada.

- Osa soostuvateks ja soo-lehtmetsadeks inventeeritud koosluste seisund ja olemus on ebaselged, samuti võib seda elupaigatüüpi leiduda väljaspool inventeerimata alasid, see on tõsiseks ohuks nende säilimisele.

Meede

Täpsustada andmeid metsaelupaigatüüpide inventuuriga.

Meede

Olemasolevate maaparandussüsteemide puhul lubada üksnes eesvoolude hooldamist minimaalses vajalikus mahus ning mujalt voolutakistuste eemaldamist. Uute kraavide rajamine on keelatud.

2.3. MAASTIK, PARGID JA ÜKSIKOBJEKTID

Eelmises peatükis käsitletud elupaikade mitmekesisus moodustab tervikliku maastikumustri, mis omab tähtsust nii elustiku liigilisele mitmekesisusele ja märgala ökosüsteemi toimimisele kui ka rahvuspargi mõtestamisele inimese poolt. Oluline on nii luhtade ja rannakarjamaade ning mõnede põldude avarus kui ka külade, väikeste põldude, niidulappide ja puistute mosaiik.

Kuigi rahvuspargi piir on, nagu igal kaitsealal, kunstlik joon, mis lähtub juriidikast rohkem kui ökoloogiast, on Matsalu märgala siiski maastikuline ja ökoloogiline tervik, mis koosneb paljudest omavahel tihedalt seotud elupaikadest. Matsalu lahte suubub idast Kasari delta, koos moodustavad nad Eesti ainsa lehtersuudme. Delta lääneosas ja lahe idaosas paikneb Eesti suurim roostik. Kasari alamjooksu lammil asub Eesti suurim luhamassiiv, mis üleujutuse ajal moodustab lahega ühtse veekogu. Lahte piiravad rannaniidud, mis tormidega samuti lahe poolt osalt üle ujutatakse, need lähevad kõrgematel aladel sujuvalt üle aruniitudeks, loopealseteks ja kadastikeks, vähemal määral ka teisteks elupaikadeks. Nii luhas kui rannaniitudel esineb soostuvaid laiike, suured sooniitude massiivid asuvad rannaniitude ja luha üleminekualadel. Lahte piiravad niidud on omakorda piiratud nii mitmesuguste metsaelupaikade ja puisniitude ning -karjamaadega kui ka külade ja põldudega. Läänes avaneb Matsalu laht Väinamerre, kus on arvukalt väikesaari ja väiksemaid lahtesid.

Ökosüsteemi seob ühtseks tervikuks selle veerežiim, samuti kasutab enamuse märgalaga seotud loomaliikidest rohkem kui ühte elupaika. Märgala kujundanud ja jätkuvalt kujundavad suktessiooniprotsessid on suuresti määratud maatõusu ja inimtegevuse poolt. Üheks märgala iseloomustavaks suktessiooniprotsessiks on maakerke ja pideva karjatamise/niitmise tingimustes toimuv üleminek rannaniidult luhale, kus merevee mõju asendub jõgede üleujutuse mõjuga. Kui maatõusu tagajärjel merevee mõju väheneb ja äravool halveneb, toimub soostumine. Need kaks protsessi võivad üpris keerukalt kombineeruda. Kui aga maakerke tagajärjel osa rannaniidust või luhast tõuseb piisavalt kõrgele, kujunevad sõltuvalt pinnakattest loopealsed, aruniidud või mõnel juhul ka nõmmed. Kui karjatamise/niitmise intensiivsus

võimaldab kohatist puu ja põõsarinde kujunemist, tekivad mosaiiksed kadastikud, puisniidud või -karjamaad. Karjatamise/niitmise täieliku lakkamise korral kujunevad sõltuvalt veerežiimist ja pinnasest tihedad roostikud, pajustikud, lepikud või kadastikud, millest hiljem kujunevad omakorda tihedad metsad.

Alljärgnevalt käsitletakse Matsalu märgala ökoloogilise ja maastikulise kompleksi neid elemente, mida ei käsitletud eelmises peatükis EL loodusdirektiivi 1. lisas loetletud kooslustena.

2.3.1. PÖLLUD JA KULTUURROHUMAAD

Põllud ja kultuurrohumaad on rändel (nii kevadel kui sügisel) toitumisalaks laulu- ja väikeluikedele ning hanedele ja lagledele. Kurvitsatest peatuvad siin kõige arvukamalt kiivitajad, tihti on näha ka rüüte. Sügisel käivad kõrrepõldudel toitumas sookured, kes hakkavad Matsalu lahe äärde kogunema juba augustis. Korraga võib sookurgi kohal olla 10 kuni 15 tuhat, nende üldarvukus rändeperioodi jooksul võib aga küündida 27–30 tuhandeni. Põllud ja kultuurrohumaad on olulised toitumisalad ka valge-toonekurele ning mitmele kulliliste liigile. Lisaks on sügisel küntud põld potentsiaalne koht, kus kõre saab kaevuda talvitumiseks. Põldude sööti jäämisel ja kultuurrohumaade kasutuse lakkamisel väheneb nende sobivus rändlindudele, seetõttu on vajalik, et enamus neist jätkuvalt kasutuses püsib.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Rahvuspargis ja külgnevatel hoiualadel on säilinud mitmekesine maakasutus, mis pakub ka läbirändavatele lindudele piisavalt toitumispaiku ilma liigse põllumajandusliku tegevuse kahjustamiseta; põllud ja kultuurrohumaad on kokku ligi 1600 hektaril.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Tänased põllud ja kultuurrohumaad on jätkuvas kasutuses (ligi 1600 hektarit).

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord võimaldab säilitada kaitseala kõlvikute struktuuri. Tuleb vältida kaitsekorrast muutusi, mis võiksid nõrgendada rahvuspargi maastiku õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

+ Toetused põllumaale maaelu arengukava raames ja rändlindude poolt tekitatud kahjude kompenseerimine riigiabina.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Põllumajanduse intensiivistamine, sealhulgas kemiseerimine. Tegemist on Matsalus pigem nõrga mõjuga teguriga, kuid potentsiaalselt võib selle mõju suurenedada.

Meede

Maaelu arengukava põllumajanduse keskkonna parandamisele suunatud meetmete, sealhulgas põllumajanduse-keskkonnatoetuse ja maheviljeluse propageerimine.

- Põllumajanduse hääbumine piirkonnas

Meede

Toetuste kättesaadavus, sh Natura 2000 toetuse jätkuv olemasolu

- Ehitamine (sealhulgas ebaseaduslik). Kuigi ehitussurve on praegu mõju nõrk, võib selle teguri mõju kiiresti kasvada uue majandusmulli tekkides.

Meede

Põllumajandusmaa kaitse vajaduse arvestamine ehituslubade menetlemisel.

Meede

Järelevalve ehitustegevuse üle.

2.3.2. PARGID, AIAD, TIIGID.

Pargid, aiad ja tiigid ilmestavad rahvuspargi maastikku ning on osa siinsest kultuuripärandist, samuti omavad tähtsust nahkhiirte ja mõnede lindude suviste elupaikadena. Mitmed pargid on üsna metsistunud, kuid sellisena ökoloogiliselt rikkad. Olulisemad pargid on Saastna mõisa park (4,6 hektarit, sh tiik 0,05 hektarit), Matsalu mõisa park (6,8 hektarit, suurim tiik 0,42 hektarit), Penijõe park (3,5 hektarit), Kloostri mõisa park (5,9 hektarit, suurim tiik 0,48 hektarit), Väike-Rõude mõisa park (ligi 15 hektarit, suurim tiik 0,18 hektarit), Haeska mõisa park (1,6 hektarit). Arvukate väljaspool mõisaparke asuvate väikeaedade ja nende tiikide käsitlemine üksikhaaval ei ole reaalne, seetõttu seatakse kaitse-eesmärk läbi mõisaparkide, sh nendes olevate tiigisüsteemide, säilimise

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Kõik olemasolevad mõisapargid, sh nende tiigisüsteemid, on säilinud; kokku on mõisaparke u 37 ha, sh tiike 1 ha.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Kõik olemasolevad mõisapargid, sh nende tiigisüsteemid, on säilinud; kokku on mõisaparke u 37 ha, sh tiike 1 ha.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord võimaldab säilitada kaitseala kõlvikute struktuuri. Tuleb vältida kaitsekorras muutusi, mis võiksid nõrgendada rahvuspargi maastiku õiguslikku kaitset, samas pole põhjust kaitsekorda senisest rangemaks muuta.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Puudub parkide, aedade ja tiikide loodusesõbraliku hooldamise süsteem

Meede

Parkide ja tiikide hooldamise käivitamine pilootprojektidena

2.3.3. GEOLOOGILISED VAATAMISVÄÄRSUSED.

Kuigi rahvuspargi peamised väärtused on seotud bioloogilise mitmekesisuse ja seda vormida aidanud inimtegevusega, ei saa maastiku käsitlemisel mööda vaadata geoloogiast, mis on ka üheks elupaikade mitmekesisuse põhjuseks, lisaks omavad geoloogilised vormid kultuurilist ja teaduslikku tähtsust. Ilmekamad paljandid on Salevere Salumäel ja Kirbla pangal. Tegu on siluri biohermidega, mille ümbruse on jää ära kulutanud ja hiljem meri ühe külje järsuks paljandiks vorminud. Biohermid teaduslik tähtsus on seotud eelkõige siin leiduvate fossiilidega. Kuigi potentsiaalselt võiks neid ohustada kaevandamine (kas üldiselt pae murdmine või spetsiifiliselt fossiilide otsimine) ja vandalism, on selline tegevus kaitse-eeskirjaga keelatud ja praegu mingisugust kõlvikuid ja paljandeid reaalset ohustavat tegevust ei toimu. Teistest reljeefvormidest väärib esiletõmmist Porimägi – Saastnas asuv kungas, mille täpne päritolu ei ole teada. Võib oletada selle teket Läänemere varasel, jää taandumisele vahetult järgnenud arengujärgul: madalikule sattunud jäämägi võis sulades jätta sinna maha endasse peidetud kivid. (Rahvapärimuse järgi on küll tegu Rootsi kuninga hauaga.) Potentsiaalselt võiks mäge ohustada kaevandamine, mis on aga keelatud ning mida ka ei toimu. Mäe maastikulist ilu aitaks eksponeerida piisava koormusega karjatamine. Rändrahnudest tuntumad ja turistidele enam eksponeeritavad on silmisgneisist koosnevad Pagaranna Näarikivid, mille ümber olev rannaniit on karjatatud ja mis on teelt hästi nähtavad, kuid rändrahne on märgalal hajusalt mujalgi (Rooglaid, Raana jm). Enamasti on tegu nii geoloogilise kui kultuurilise väärtusega. Potentsiaalselt võiks rändrahne ohustada äravedamine või vandalism, kuid see oht on väike. Teisalt on kivid kohati võsa poolt varjutatud ja nende osa maastiku ilmestajatena vähenenud. Kokkuvõtlikult võib öelda, et rahvuspargi geoloogilised väärtused on kaitstud, kui on tagatud kaitse-eeskirjast kinnipidamine, kuid nende osa maastiku ilmestajatena sõltub ka vaadete säilimisest, mida aitab tagada ümbruse karjatamine/niitmine ja võsaraie.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Säilinud on rahvusparki maastikupilt ja geoloogilised väärtused, sh Salevere salumägi, Saastna Porimägi, Kirbla mägi, Näärikivi.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Säilinud on rahvusparki maastikupilt ja geoloogilised väärtused, sh Salevere salumägi, Saastna Porimägi, Kirbla mägi, Näärikivi.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed mõjutegurid

+ Ala on kaitse all.

+Maastikuilmet säilitavate põllumajandustoetuste, eelkõige poollooduslike koosluste hooldamise toetuse olemasolu.

2.4. KULTUURIPÄRAND

2.4.1. ASUSTUSSTRUKTUUR

Matsalu rahvuspargi pärandmaastik hõlmab endas Matsalu rahvuspargi maastike üldilme, mis hõlmab nii hooneid, taristut kui looduslikke kooslusi. Iseloomulikud kultuurmaastikud luha-, ranna-, loo- ja puisniitude taustal moodustavad Lääne-Eestile iseloomuliku maastiku. Rahvuspargi pärandmaastiku asustusmuster ehk -struktuur hõlmab endas vanu asulakohti, külasüdameid, õuesid, põlde ja väljasid, teid, kraave, sildu, kiviaedu, põllukivihunnikuid, maamärke, veskeid, sadamaid ja lautrikohti. Asustusstruktuur maastikul annab ilmekaima pildi kunagisest külaelust – ajaloost, hoonete paiknemisest maastikul, asustusest, maakasutusest, elukorraldusest, elukeskkonnast – ja moodustab väärtusliku pärandi ka siis kui need objektid enam praktilist kasutust ei leia. Kaitseala väärtuslikumad pärandmaastiku mustrid on täpsemalt toodud kaitsekorralduskava lisas.

Rahvuspargi asustusmuster on üldiselt veel maastikus jälgitav, objektid säilinud, väärtuslikumad mälestistena arvele võetud Muinsuskaitse registris ning moodustub piirkonnale iseloomulik maastikupilt. Kuigi maastik on paratamatult ajas muutuv, alates maakerkest ja lõpetades kaasaja eluvajadustega kaasnevate ehitistega, peaks rahvuspargis väärtustatama ja võimalusel säilitama erinevaid ajastute jälgi maastikul, vältides nende ehitamist (kui just ei soovita ehitada sinna sama funktsiooniga ehitist), võsastumist, erilise vajaduseta lammutamist.

Asustusstruktuuri puhul hinnatakse kultuuripärandi seisukohast mitte niivõrd seisundit kui selle kujunemist toetavaid protsesse. Traditsiooniliselt on Matsalu rahvuspargis välja kujunenud hoonestusalad, neid teenindav teede ja kraavide süsteem ning maakasutus. Hoonestamist on valdavalt välditud põllumaale ja metsa v.a üksikud metsavahikohad ning talukohad, mis on kolhoosiaegse maaparanduse tulemusena jäänud keset põllumassiive. Praeguseks on mõned ajaloolised talukohad hävinud ja loodusväärtuste olemasolul määratud sihtkaitsevööndisse, kus hoonestustegevus ohustaks rahvuspargi kaitse-eesmärgiks olevaid liike ja/või loodusdirektiivi elupaigatüüpe. Piiranguvööndis, kus ehitustegevus võimalik, tuleb uute hoonete ehitamisel pidada silmas, et need järgiksid olemasolevat asustusstruktuuri ja -mustrit ning seeläbi säiliks rahvuspargi hoonestusstruktuur ja seda kujundav protsess. Asustusstruktuuri kujundavaks protsessiks on peetakse viisi ja põhimõtet, mille alusel rahvuspargis hoonestus on kujunenud – ühe ajalooliselt hoonestatud maaüksuse piires on loodud teine elamumaa (talud on nt laste/pereliikmete vahel jagatud).

Rahvusparki uute hoonete ehitamisel tuleb järgida järgmisi põhimõtteid:

- ühe maaüksuse piires on lubatud ehitada kuni kaks elamukohta. Need elamukohad võivad olla kas ühe õueala sees või üksteisest vähemalt 50 m kaugusel. Juhul, kui maaüksusele on juba ehitatud kaks elamukohta ja maaüksus jagatakse, siis jagamisel tekkinud maadele

- enam nimetatud põhimõtte ei kehti (teist elamukohta enam juurde ehitada ei või);
- endistele elamukohtadele on lubatud ehitada, välja arvatud sihtkaitsevööndis, kus kaitsekord välistab uute hoonete ehitamise;
- seni hoonestamata (s.t elamukohta pole maauksusel olnud ka minevikus) maaüksustele on lubatud eelkõige ehitada vaid piirkondades, mis on selleks ettenähtud (nn tihendatavad alad), sealjuures ei tohi uued elamukohad üldjuhul asuda üksteisele lähemal kui 50 m. Tihendatavad alad on toodud kaitsekorralduskava lisas olevatel kaartidel;
- eeltoodud põhimõtted ei kehti Kirbla asula kohta, kus ehitamisele kultuuripärandi seisukohast piiranguid ei seata.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Rahvuspargis on säilinud asustusstruktuur ja seda kujundanud protsess

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Rahvuspargis on säilinud asustusstruktuur ja seda kujundanud protsess

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed mõjutegurid

+ Rahvuspargi kaitsekord võimaldab ohjata sobimatut ehitust.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Kultuuriväärtuste selgusetu kaitsekord, puuduvad nende hävimist piiravad ja säilimist toetavad seadusandlikud meetmed.

Meede

Kultuuripärandile selge kaitse-eesmärgi seadmine Matsalu rahvuspargi kaitse-eeskirjas.

- Uusehitused domineerivad ajaloolise maastiku üle ning ei sobitu traditsioonilise külailmega.

Meede

Uute hoonete ehitamisel järgida olemasolevat asustusstruktuuri ja stiili.

2.4.3. HOONED, EHITISED JA TALUARHITEKTUUR

Matsalu rahvuspargis on säilinud märkimisväärselt nii vanu rehielamuid kui muid ennesõjaaegseid ehitisi, mille välisilmet pole oluliselt muudetud ja mis annavad veel võimaluse ette kujutada kunagist külamiljööd. Enamuses on tegu puithoonetega, kus tulenevalt materjalist hakkab kasutusaeg lähikümnendeil lõppema või ka kiviehitistega, mille kasutusaega vähendavad

ebapiisavast hooldusest või valedest ehitusvõtetest tulenevad probleemid, samuti ka materjalide ebahühtlane kvaliteet. Võib eeldada, et mitmete hoonete pikemaajaline säilitamine võib osutuda lähiajal võimatuks või nõuab põhjalikku rekonstrueerimist või renoveerimist.

Matsalu rahvuspargi traditsioonilises arhitektuuris oli kuni II Maailmasõjani levinud peamiselt rehielamud või rehielamu-laadsed koosehitised, kus eluruumid ja majandusruum/laut moodustas õue suurima ehitise, millele lisandusid väiksemamahulised aidad-laudad. Üksikutel juhtudel jõukamates taludes võis laut olla ka kooselamust suurem.

Eluhooned olid peamiselt ühemahulised, vanematel rehielamutel võis esineda rehetoa esiseina tagasiasteid räästaaluse varjualusena ja tagaseina väljaasted rehetoa taguse nn liiatoana. Verandad või tuulekojad paiknesid rehielamu puhul elamuosa keskteljel, nende kõrgus on väiksem kui põhimahul. Kõrvalhoonetel võis sageli kohata räästaaluseid tagasiasteid. Sama perioodi lõpus hakati ehitama ka esimesi, väiksemaid, ristkülikukujulise põhiplaaniga elamuid, mille pikema külje keskteljel oli veranda või tuulekoda. Üldiselt olid piirkonna ehitised lihtsad, tagasihoidliku arhitektuurilise lahendusega, puuduvad rõdud ja sambad.

2013. a toimus Matsalu rahvuspargis rahvuspargi arhitektuuri ja asustusstruktuuri inventuur, mille üks eesmärk oli kirjeldada rahvuspargi väärtuslikumad elamud ja hooneid ning anda soovitusi nende edaspidiseks haldamiseks. Hooneid hinnati järgmiste väärtuste: vanuse, autentsuse, ansambliisuse, arhitektuuri ja kultuuriloo alusel. Kokku hinnati väärtuslikuks 449 hoonet (sh 139 koosehitist ja 42 elamut). Traditsioonilised eluhooned jagunevad selle inventuuri kohaselt rahvuspargis kaheks: suurem rehielamu tüüp (laius u 6–8 m, pikkuse ja laiuse suhe 1:2 kuni 1:4) ja väiksem asunduselamu tüüp (laius 6–7 m, laiuse ja pikkuse suhe 1:1,5 kuni 1:2).

2.4.2.1. REHI- JA KOOSELAMUD, ELUHOONED, AIDAD, LAUDAD, SAUNAD, KUURID, SEPIKOJAD, KELDRID, KAEVUD

Tegemist on enamasti eraomanduses olevate hoonete ja ehitistega; võrdlemisi palju on säilinud veel algupärast, kust saame lugeda kunagisi ehitusvõtteid ja -tehnikaid. Rehielamutest pea pooled (rahvuspargis ja selle vahetus läheduses kokku 32, arvesse on võetud vähemalt osaliselt säilinud karbiosaga rehemajad) on inventeeritud ja kantud Muinsuskaitseameti Maaehituspärandi andmekogusse. Kaks talukompleksi, Kirikuküla Tika talu (rehielamu, kaev, kelder, 3.ruumiline ait, vahelikuga ait) ja Kelu küla Jaagu talu (rehielamu, kaev, kalaait, laut, meeait, riideait, viljaait) on mälestised, nende kaitsekorra määrab Muinsuskaitseamet.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Kõik muinsuskaitsealused taluhooned (vähemalt 32 seni arvel olevat taluhoonet) on säilinud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Kõik muinsuskaitsealused taluhooned (vähemalt 32 seni arvel olevat taluhoonet) on säilinud.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed mõjutegurid

+ Rahvuspark propageerib väärtuslike taluhoonete ja ehitiste säilitamist ning selle kaitsekord võimaldab kontrollida ehitustegevust.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Kultuuriväärtuste selgusetu kaitsekord, puuduvad nende hävimist piiravad ja säilimist toetavad seadusandlikud meetmed.

Meede

Kultuuripärandile selge kaitse-eesmärgi seadmine Matsalu rahvuspargi kaitse-eeskirjas.

-Vanade hoonete ja ehitiste amortiseerumine, kasutusvajaduste muutumine, sellest tulenev ümberehitamine. Probleemiks on ka nn „odavremondiga” kaasnev välisilme muutumine.

Meede

Traditsiooniliste, ajaloolistele hoonetele sobivate töövõtete tutvustamine koolituspäevadel, nõustamine, positiivsete näidete propageerimine ja omanike tunnustamine. Tutvustada tänapäevase elu võimalikke ja seejuures väärtusi säilitavaid lahendusi vanas majas. Luua heade näidete kogu.

- Puudub vanade ehitiste looduseseõbraliku remontimise ja taastamise toetamise süsteem

Meede

Vanade ehitiste hooldamise käivitamine pilootprojektidena

2.4.2.2. VÕRGUKUURID, KALAMAJAD, HEINAKÜÜNID, KUHJALAVAD

Rahvuspargile ajalooliselt omased võrgukuurid, kalamajad, heinaküünid ja luhas asuvad kuhjalavad on valdavalt hävinud, säilinud on Suitsu jõesadama läheduse u 100-aastased võrgukuurid (püügivahendite hoidmiseks) ja Puise ninal veidi hilisemad kalamajad (kalurite hooajapüügi aegsed ööbimiskohad, püügivahendite hoidmine). Suitsu matkaraja ääres on taastatud endise heinaküüni eeskujul uus, nagu ka Kiideva matkaraja juures (viimane küll järgib endiste mahtu ja üldstiili, aga on materjalikasutuselt väga erinev). Matsalu rahvuspargi arhitektuuri ja asustusstruktuuri inventuuri põhjal hinnati väärtuslikuks 2 võrgu- ja 1 paadikuur.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Olemasolevad võrgukuurid, kalamajad, heinaküünid on säilinud, luhas eksponeeritakse kuhjalavasid.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Olemasolevad võrgukuurid, kalamajad, heinaküünid on säilinud, luhas eksponeeritakse kuhjalavasid.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed mõjutegurid

+ Omanike huvi säilitada ja kasutada olemasolevaid võrgukuure ja kalamaju.

+ Rahvuspark propageerib väärtuslike taluhoonete ja ehitiste säilitamist ning selle kaitsekord võimaldab kontrollida ehitustegevust.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Kultuuriväärtuste selgusetu kaitsekord, puuduvad nende hävimist piiravad ja säilimist toetavad seadusandlikud meetmed.

Meede

Kultuuripärandile selge kaitse-eesmärgi seadmine Matsalu rahvuspargi kaitse-eeskirjas.

-Algse kasutusvajaduse kadumine

Meede

Uue sobiva kasutusevajaduse leidmine, et säiliks huvi hooldada ja korrastada ehitisi, säilitades seejuures võimalikult traditsioonilist väljanägemist. Luhas kuhjalava ehitamine (võimalik kasutada varjatult lindude vaatlemiseks)

2.4.2.3. ÜHISKONDLIKU KASUTUSEGA HOONED JA RAJATISED

Nendeks hooneteks on Matsalu rahvuspargis koolimajad (Metsküla, Kloostri, Rõude), rahvamajad/priitikuurid (Metsküla), kauplused (Pagasi), meiereid (Metsküla, Melva, Pagasi, Rõude), kõrtsid (Kiisakõrts), palvemajad (Põgari, Keravere), mis on suures osas minetamas oma algset funktsiooni, hoonetena enamikus siiski veel olemas ja annavad aimu kunagisest elukorraldusest. Veel on ühiskondlikest ehitistest mälestisena kaitse all Kirbla kirik. Matsalu rahvuspargi arhitektuuri ja asustusstruktuuri inventuuri põhjal hinnati väärtuslikuks 8 ühiskondlikku hoonet

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Kõik ühiskondlikud hooned on säilinud

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Kõik ühiskondliku kasutusega hooned on säilinud ja kasutuses.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed mõjutegurid

+ Metsküla koolimaja ja rahvamaja, Põgari palvemaja ja Kirbla kirik on oma alges funktsioonis kasutatavad ning ka teised ühiskondlikud hooned on säilinud

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Kultuuriväärtuste selgusetu kaitsekord, puuduvad nende hävimist piiravad ja säilimist toetavad seadusandlikud meetmed.

Meede

Kultuuripärandile selge kaitse-eesmärgi seadmine Matsalu rahvusparki kaitse-eeskirjas.

- Elanike vähenemisest või traditsioonide muutumisest tulenevalt võib hoonete kasutusvajadus muutuda ning see võib viia nende ümberehitamise ja väärtuse vähenemiseni.

Meede

Propageerida hääbuvate kultuuritraditsioonide väärtusi, toetada kogukonda traditsioonide säilitamisel, vajadusel aidata korrastada hooneid praktilise koolituse käigus, aidata leida hoonetele jätkusuutlikke kasutuslahendusi.

2.4.2.4. MÕISA-ARHITEKTUUR

Mõisa-arhitektuuri all mõeldakse mõisahäärberid ja -kõrvalhooned Rahvusparki mõisatest on renoveeritud ja kasutuses Haeska ja Penijõe peahooned, Suure-Rõude mõisa peahoone on kasutuses ja rahuldavas seisus, Kiideva ja Matsalu mõisa peahooned on säilinud tervikhoonetena, Väike-Rõude ja Kloostri mõisa peahooned on varemetes. Eelpoolnimetatutest on kõik, peale Penijõe mõisa, ka mälestisena kaitse all. Lisaks on mälestisena kaitse all ka Kloostri mõisa lauda ja keldri varemed, ait-kuivati ning Matsalu mõisa tall-tõllakuur, ait-kuivati, viinaköök, saun, moonakatemaja, jääkelder, küün, saun ja sepikoja varemed.

Lisaks põhimõisatele on säilinud karjamõisate hooneid Saleveres, Metskülas (Paga ja Võigaste) ning Saardu külas ning Saastna mõisa lagunenuid peahoone ja kõrvalhooned. Need hooned on enamasti eravalduses ja pole mälestisena kaitse all. Matsalu rahvusparki arhitektuuri ja

asustusstruktuuri inventuuri põhjal hinnati väärtuslikuks kokku 42 mõisakompleksidesse kuuluvat hoonet.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Rahvuspargi mõisahooned on säilinud (vähemalt 42 väärtuslikku mõisahoonet): hetkel kasutuses olevad hooned on jätkuvalt kasutuses ning varemed on endiselt varemetena vaadeldavad.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Mõisahäärberid ja abihooned on säilinud ja kasutuses vähemalt tänasega samas arvus (vähemalt 42 väärtuslikku mõisahoonet). Senised varemetes hooned on säilinud.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed mõjutegurid

+ Rahvuspargi kaitsekord võimaldab kontrollida ehitustegevust

+ Osa mõisahooneid on kasutuses ja omanikud on taganud nende esmase säilimise

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Kultuuriväärtuste selgusetu kaitsekord, puuduvad nende hävimist piiravad ja säilimist toetavad seadusandlikud meetmed.

Meede

Kultuuripärandile selge kaitse-eesmärgi seadmine Matsalu rahvuspargi kaitse-eeskirjas.

- Osa mõisaarhitektuuri hoonetest on lagunemas. Lisaks on hooned massiivsed ning nende korrastamine keerukas ja kulukas. Mälestiste staatus muudab ehitustegevuse veelgi kallimaks.

Meede

Toetada omanikke nõustamisega ning abistada neid seeläbi hoonete taastamisel. Riigimaal asuvate hoonete taastamine ning varemete konserveerimine.

2.4.3. HOONETE VÄLISILME

Hoonete renoveerimisel on soovitatav säilitada võimalikult palju ajaloolist välisilmet (kas rajamis- või ümberehitusaegset): maht, materjalikasutus, ehitusvõtted, avatäidete stiil ja kujundusdetailid, kusjuures tuleb siiski vältida hoone säilimist kahjustada võivaid ehitusvigu (tõrvapapp puitseinal, tsementmördi kasutamine lubimört-müürides, sadevete konstruktsioonidesse lubavad lahendused jms). Kui algupäraste detailide säilitamine mingil põhjusel võimalik ei ole, on soovitatav need dokumenteerida (pildistada-kirjeldada), et võimaluse

tekkimisel saaks need uuesti taastada. Vajadusel on lubatud väiksemamahulised (põhihoonest kindlasti väiksemad), hoonetüübile iseloomulikud juurdeehitused.

Võimalusel tuleb vältida väärtuslikuna hinnatud hoonete lammutamist, ümberehitamist ja teisaldamist. Kui hoone ei rahulda enam kasutusvajadusi, võib kaaluda pigem uue ehitamist ja vana säilitamist mingis teises funktsioonis. Kui kogu hoonet tervikuna ei ole võimalik säilitada, võib kaaluda ka üksikute osade säilitamist, kas uues hoones või uue funktsiooniga ning võimalusel eksponeerimine. Sama kehtib ka varemete kohta. Muinsuskaitse all olevate mälestiste, (hoonete ja varemete) kasutust ja ümberehituse korda reguleerib Muinsuskaitseamet.

Matsalu Rahvuspargi külade hoonete arhitektuur peegeldab mitmeid ehitusperioode ja neile iseloomulikke kujundusvõttes. Ühel taluõuel võib näha ümarpalkidest rehielamut, mis hiljem kaeti laudvoodriga ning palkidest või nii rõht- kui püstlaudisega abihooneid. Lisaks on ehitatud oma aja kohta täiesti uut tüüpi verandaga elamu, mis on kontrastis palkehitud. Ka see elamutüüp on üsna mitmekesine oma suuruselt, katusekaldelt, laudise paigutuselt, veranda mahult ja akende kujunduselt. Lisaks on igale hoonetüübile selle ajastu arhitektuurseid lahendusi iseloomustavad kujundusdetailid (nt akende paigutus fassaadil ja klaasijaotus, uste kujundus, akende- uste piirdelauad, voodrilaudise paigutus ja nende profiilid, katuse räästa kujundus, selle paksus või sarikaotste profileering, korstnate arv, suurus ja asend jms). Just kujundusvõttes koos detailide lahendusega toovad esile erinevate ajastute arhitektuuri. Seega peaks väga suurt tähelepanu suunama autentsemalt säilinud hoonete säilitamisele algupärasel kujul igas detailis (Matsalu rahvuspargi arhitektuuri ja asustusstruktuuri inventuuris käsitletud kui väga väärtuslikud hooned).

Tuginedes sellele, et Matsalu rahvuspargi külade arhitektuur on olnud pidevas muutumises, peaks see jätkuma ka tänapäeval. Uusehitiste puhul ei tohi olla eesmärgiks väärtuslike hoonete, nende kujundusvõtete ja detailide kopeerimine, vaid mahulise ülesehituse, proportsioonide ja ehitusmaterjali järgimine ning arhitektuursete kujundusvõtete kaasaegne interpreteerimine. Seega ei ole õige esitada uusehitiste arhitektuursele lahendusele lisaks käesolevas peatükis nimetatutele täpsemaid piiravaid tingimusi. Parima tulemuse saaks, kui hooned lasta projekteerida professionaalsel arhitektil. Kui see võimalus puudub, on soovitatavad arhitektuursetelt neutraalsed lahendused. Uued hooned ei tohiks minna vastuollu ajaloolise kontekstiga ja hakata selle üle ruumiliselt või visuaalselt domineerima.

Põlistes, säilinud tiheasustusega külasüdametes on soovitatav sobitada uued hooned eriti tähelepanelikult olemasolevatega, püüdes mitte domineerida mahu ja kõrguse osas ega liigselt eristuda arhitektuurilises välisilmes. Järgida tuleb järgmisi põhimõtteid:

- elumaja planeerida üldjuhul mahult suurem kui abihooned, soovitatav on osad majandusruumid elamuga kokku (ühte mahtu) ehitada;
- vältida domineerivaid ja suuri katuseuuke, need peaksid olema madalamad kui põhikatus;

- Vältida hoone põhimahu liigendamist, lubatud on väiksemad tagaseina juurdeehitised (ajalooliselt nn liiatoad) ja esiseina tagasiasted räästaaluste varjualustena. Verandad või tuulekojad paiknevad üldjuhul põhimahu pikema külje keskteljel (rehielamu puhul elamuosa esikülje keskteljel), nende kõrgus on väiksem kui põhimahul;
- soovitatav on projekteerimise aluseks võtta kahte tüüpi elamud – rehielamu või asunduselamu tüüp.

Hajaasustusse ehitades on soovituslikud arhitektuurselt neutraalsed lahendused, uus hoone ei tohiks minna vastuollu ajaloolise ja loodusliku kontekstiga ja hakata selle üle ruumiliselt ega visuaalselt domineerima. Järgida tuleb järgmisi põhimõtteid:

- hoonete välisviimistlusel tuleb soovituslikult jälgida ajaloolisele hoonestusele iseloomulikke, traditsioonilisi, naturaalseid materjale – soovitatav seinte materjal on tahumata ja värvimata ümarpalk, tahutud või saetud palk, roog või laudis ning osaliselt maakivi või paekivi; kaasaegselt kivist või muust materjalist seinte puhul on soovitatav krohvimine. Vältida tuleb ebatraditsioonilisi ning ajalooliste hoonetega kokkusobimatuid materjale nagu tööstuslikku ümarpalki, katusekattena s-kivi või profileeritud plekki ning kõiki plastmaterjale;
- katusekattematerjalina tuleks eelistada roogu, sindlit, laastu, laudist või tõrvapapilaadset rullmaterjali, ka asbestivaba eterniiti;
- soovitatav on kasutada neutraalseid traditsioonilisi värvitoone. Erksad, sünteetilised värvitoonid traditsioonilisse külamaastikku ei sobi. Soovitatav on olla tagasihoidlik ka rootsi punase ja musta värviga.

2.4.4. KIVIKALMED JA KALMISTUD

Rahvuspargi enamik kalmeid on arheoloogiamälestistena kaitse all ja nendel rakenduv täpsem kaitsekord Muinsuskaitseameti poolt korraldatud. Käesolevas peatükis vaadeldakse peamiselt mälestiste puhul nende tähistust ja vaadeldavust maastikul ning väljaspool mälestise staatust olevate võimalike kalmete puhul peamiselt omanikuhoiu olulisemaid aspekte.

Arheoloogiamälestisena arvel olevad kalmed ja kalmistud. Matsalu rahvuspargis asuvad senini kasutuses olevad, riikliku kaitse alused arheoloogiamälestised, Rõude kalmistu ja Kirbla kalmistu. Salevere Salumäelt Salu-Muuli maadelt on leitud I–II saj. pärit tarandkalme, Jalaka talu maadelt 15.–18. saj. pärit maa-alune kalmistu. Kõeras Tuisu talu maadel 1. a.t. e.Kr. pärinevast kalmest leiti põletamata inimluid. Kirbla pangal on esindatud üks Läänemaa noorema rauaaja kivikalmetüüpe – väikesed põletusmatustega kivivared. Kokku on Kirbla pangal olnud kaheksa (nendest kuus mälestist) kalmeteks peetavat kivivaret. Kõrvu kivikalmetega maeti surnuid põletamata kujul maasse kaevatud haudadesse. Kelu külas Tõdumäe kinnistul asub 14.–16. saj. dateeritav kalmistu „Ottamägi”, Tammiku külas Haapsalu Laiküla tee ääres 26.–27. km vahele jääv 15.–18.saj. pärinev kalmistu.

Matmispaigad ja kalmistud, mis pole mälestistena arvel: Üks II aastatuhande alguses rajatud maa-alune kalmistu on leitud Kloostri küla juurest. Väliselt Kõmsi muististekompleksiga (Kõmsi tarandkalmete ehitusaeg jääb uuematel andmetel 4.–2. sajandisse e. Kr.) sarnanevaid kivivaresid leidub Kloostri mõisa lähedal Salumäe nime kandnud endise hiiekoha naabruses. Lahe ümbrusest on teada mitmeid keskaegseid külakalmistuid, millest päevavalgele tulnud matused on dateeritud 16.–17. sajandiga. Neljas matusepaigas (Salevere Salumäe lähedal, Saastna küla Kalmu talu juures Kabelimäel, Puise külas Kabelikopli künkal ja Kiideva külas Turksi sauna naabruses) on korraldatud eesmärgipäraseid kaevamisi; ülejäänud matusepaikade kohta on säilinud rahvapärimuslikke teateid ning inimestel on neist päevavalgele tulnud juhuslikel kaevamistöödel. Saastna küla Kalmu talu maal paiknenud kabel ja kalmistu on seotud keskajal Saastna saart asustanud rootslastega.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Kõik teadaolevad kalmed on säilinud ja teave nende kohta on täienenud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Kõik teadaolevad kalmed on säilinud ja teave võimalike matmispaikade leiukohtade osas on täienenud.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed mõjutegurid

+ Kalmete asumine rahvuspargis võimaldab ohjata kontrollimatut ehitustegevust ja enamike mälestiste staatus reguleerib nende kaitset.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Kultuuriväärtuste selgusetu kaitsekord, puuduvad nende hävimist piiravad ja säilimist toetavad seadusandlikud meetmed.

Meede

Kultuuripärandile selge kaitse-eesmärgi seadmine Matsalu rahvuspargi kaitse-eeskirjas.

- Puudulikud teadmised, mis võivad teadmatusel viia nende hävimiseni ning raskendavad kalmete kaitse korraldamist.

Meede

Kalmete sihipärane uurimine, võimalike matusepaikade kaardistamine. Arheoloogilised inventuurid/proovikaevamised võimaliku rikkalikuma ajalooga kohtades.

Meede

Koostöö Muinsuskaitseametiga.

- Väljaspool mälestise staatust olevate kalmete hävimine ehitus- või majandustegevuse tõttu

Meede

Maaomanike üldsuse teavitamine arheoloogilistest väärtustest ja kaitse-soovitused nende maal asuvate kalmete kaitseks (nt infopäevade raames).

2.4.5. KIVIAIAD

Kiviaiad omavad tähtsust ristpardi pesitsemisel ja kõre varjekohtadena, samuti on need olulised kultuurilooliselt. Kiviaedade kogupikkuseks rahvuspargis on vähemalt 117 kilomeetrit ja need tuleb täies ulatuses säilitada. Säilitamine tähendab ka kiviaedade osalist taastamist neile iseloomulikult viisil, võimalikult palju arvestades kohalikku traditsiooni; osa kiviaedade aeglase looduslik lagunemine on samuti aktsepteeritav, kuid nende lammutamine ja ära vedamine mitte.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Kõik vanad kiviaiad, vähemalt 117 kilomeetrit, on säilinud või taastatud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Kõik vanad kiviaiad, vähemalt 117 kilomeetrit, on säilinud või taastatud.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ Kehtiv kaitsekord võimaldab kontrollida ehitustegevust.

+ Maaelu arengukavas on olemas kiviaedade hooldamise meede

2.4.6. VAIMNE PÄRAND

Matsalu märgala rahvastikule on ajalooliselt omased olnud mitmed piirkonnaomased oskused: rookasutus, kalapüük, paadiehitus, heinategu luhas ja puisniitudel jt. Neid teadmisi on toetanud valdavalt suuline pärimus, mis on tänaseks osaliselt dokumenteeritud, osaliselt veel alles kohaliku rahva mälestustes ning osaliselt ka hääbunud. Kuigi taolised muutused on teatud määral vältimatud, on rahvuspargi üks eesmärkidest pärandkultuuri säilitamine elujõulisena ja/või selle jäädvustamine.

2.4.6.1. TEADMIDED JA OSKUSED

Rahvuspargi teadmisteks ja oskusteks on igapäevases elulaadis kasutusel olnud teadmised ja oskused, nagu rookasutus (katusematerjalina, soojustus, dekoratiivse elemendina jm), kalapüük (tulusel käimine, erilise kujuga meremõrrad, jõenooda vedamine), paadiehitus (madalapõhjalise lootsiku ja ühepuuvene valmistamine), ehitusvõtted (taluhoonete ruumijaotus, materjalikasutus ning töövõtted), heinategu (kõrged kuhjalavad luhas ja heinaküünid), käsitöö ja rahvarõivad (piirkonnas levinud punasepõhjaliste vaipade ja seelikute eelistamine, Lihula lilltikand, seelikud, särgid, põlled, tanud, vöö-ja kindakirjad, mustrid, patselapilised vaibad, neolõngade kasutus, kaislast valmistatud tarbeesemed jms); kohalik toit, taimede kasutamine toiduks, raviks ja tarbeks (värvimine, aroomid, rituaalid, retseptid); pea sajandipikkused teadusuuringud (Matsalu linnustiku seire, taimeinventuurid jm loodusuurimuslikud artiklid)

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Teadmised ja oskusteave on kogutud, koondatud, süstematiseeritud, kättesaadav ning kasutuses. Olulisimad tavad ja oskused on vaimse pärandi nimistusse kantud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Piirkonna teadmised ja oskusteave on kogutud, koondatud, kasutuses. Kohalik roostikukasutus ja kalapüük on kantud vaimse pärandi nimistusse

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed mõjutegurid

+Laiapäevast teadmistest ja oskustest koostatakse Matsalu loodusvaatlustes, kohalike muuseumide kogudes, külaseltside valduses, põhjalikumalt on uuritud ja kirjeldatud Lihula lilltikandit, on säilinud oskus kududa patselapilist vaipa ja värvida ning kasutada neolõngu. On uuritud Matsalu madalapõhjalise lootsiku ehitust, koolituste käigus ehitatud 3 uut lootsikut, mille käigus said kohalikud paadiehituse oskuse ning taas on meie vetel maastikuhooldajate kasutuses 3 traditsioonilist paati.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Teadajate kadumine, elanikkonna vähenemine, oskuste hääbumine

Meede

Koondada oskusteave muuseumidest ja arhiividest, jätkata koostööd erinevate kultuurikandjate vahel (seltsid, koolid, riigiasutused jmt), küsitleda kultuurikandjaid ja talletada teadmisi ning oskuste kirjeldusi.

2.4.6.2. SUULISED TRADITSIOONID JA VÄLJENDUSVAHENDID

Suulised traditsioonid ja väljendusvahendid on Matsalu kihelkondade erinev murdekeel, pärimused (sh kohapärimused) ja rahvalaulud ning laulikud (Ann Masler, Eliise Junts jt).

Mälumaastike inventuuriga täiendati Kirjandusmuuseumi kohapärimusi vahepeal lisandunud pärimuse üleskirjutamisega, anti maastikul kohakoordinaadid, pärimus on osaliselt sisestatud Maa-ameti rahvusparkide mälumaastike kaardirakendusse avalikult kasutatavaks. Rahvalaulude tekstid on vanemate laulikute puhul osaliselt säilinud ja uuritud, Eliise Juntsi laulud ja helindid osaliselt säilinud Eesti Raadio arhiivis. Uuemaid laule kirjutati üles ka Mälumaastike inventuuriga.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Suulised traditsioonid ja väljendusvahendid on kirjeldatud ning kättesaadavad Mälumaastike veebirakenduses, rahvalaulud on koos viisidega kättesaadavad.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Kohalikku kõnepruuki on salvestatud, kogutud käibel olnud viise, laulutekste, esitlusi, et säiliks ka kaasaegne pärand, võimaldatud juurdepääs Mälumaastike veebirakenduse kaudu, Kirjandusmuuseumi ja teiste muuseumide kogudest kogutud kohapärimus on sisestatud Maa-ameti rakendusse.

- Mõjutegurid ja meetmed

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Pärimusekandjaid jääb aina vähemaks, suulise jutustamistraditsiooni hääbumine. Laulutraditsioon ja teave rahvalaulude helitaustast hääbub

Meede

Suulise pärimuse koondamine. Koostöös kohalike rahvamuusikute ja muusikaajaloolastega uurida, talletada ja elustada laulutraditsiooni

2.4.7. AJALOOLISED HOONED KUI OLULISED ELUPAIGAD

Ajaloolised hooned on olulised maastikuliselt ja kultuuripärandina. Ühtlasi on vanad hooned suvel elupaigaks nahkhiirtele, sh nende poegimiskolooniatele, keldrid aga on nahkhiirte

talvituspaikadeks. Rookatused ja osalt ka vanad palkseinad on olulised selgrootute, eriti kiletiivaliste elupaigad. Esialgne hinnang ajaloolisele asustusele (Matsalu rahvuspargi ehituspärandi ja asustusstruktuuri analüüs, 2014) annab enne 1947. aastat ehitatud elukohtade üldarvuks rahvuspargis 387, millest saabki mõneti tinglikult lähtuda ajalooliste hoonete säilitamise eesmärgi seadmisel. Praegu varemetses olevate hoonete puhul vastab rahvuspargi kaitse-eesmärgile nii nende taastamine ligilähedaselt vanas mahus kui ka säilitamine varemetsena. Varemetsede kokku lükkamine ja nende jälje kaotamine maastikus on rahvuspargi kaitse-eesmärgiga vastuolus, kuid loomulikult on lubatavad ohutuse huvides läbiviidavad tööd.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline kaitse-eesmärk 30 aastaks

Vanad ehitised (387 hoonetekompleksi ehk elukohta) on jätkuvas kasutuses, taastatud või senised varemetsed endiselt säilinud varemetsena.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Vanad ehitised (387 hoonetekompleksi ehk elukohta) on jätkuvas kasutuses, taastatud või senised varemetsed endiselt säilinud varemetsena.

- Mõjutegurid ja meetmed

Positiivsed mõjutegurid

+ Kehtiv kaitsekord võimaldab kontrollida ehitustegevust.

Ohutegurid ja nende maandamise meetmed

- Puudub vanade ehitiste looduseseõbraliku remontimise ja taastamise süsteem

Meede

Vanade ehitiste hooldamise käivitamine pilootprojektidena

Meede

Maaomanike nõustamine ja suunamine ning üldise teadlikkuse tõstmine läbi koolistuste ja infopäevade, samuti hoonete renoveerimisel ehitustingimuste seadmine (projekteerimistingimuste, detailplaneeringute ja ehitusprojektide kooskõlastamisel).

3. ALA JA SELLE VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE NING KÜLASTUSKORRALDUS

Matsalu rahvuspark on külastajate hulgas tuntud nii sisemaiselt kui rahvusvaheliselt eelkõige linnualana, kuid populaarne on ta ka laiemalt looduse ja pärandkultuuri huviliste hulgas. Matsalu looduskeskuse ja sealse ekspositsiooniga tutvub aastas umbes 7000 inimest. Populaarsed on ka vaatlustornid koos nendega seotud matkaradadega ning Salevere Salumägi ja Kirbla astang. Kokku on Matsalu rahvuspargi enimkülastatud paikade külastuskordade arv ligi 30 000 aastas. Külastajatega seotud probleemid on sporaadilist laadi ega anna põhjust arvata ala külastuskoormust ülemääraseks. Külastajad on potentsiaalselt oluline sihtrühm ala loodusväärtuste tutvustamisel, samuti aitavad nad kohalikku majandust elavdada ja mitmekesistada. Keskkonnaamet (KeA) ja Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK) on mõlemad seotud rahvuspargi tutvustamisega, kusjuures riikliku külastustaristu korrashoiu tagab RMK. Lisaks on antud valdkonnas tegevad turismiettevõtjad ja mittetulundusühingud, kes on koostöös omavalitsustega rajanud mõningaid külastustaristu objekte. Paiguti on probleemiks sellise taristu omavoliline rajamine, mis näitab vajadust aktiivsema teavituse ja tõhusama järelevalve järgi.

Visioon ja eesmärk

- Visioon 30 aastaks

Külastajate arv on tänasega samal tasemel või mõnevõrra kasvanud (kuni 100 000); külastajatele jagatav teave on mitmekesine ja -keelne ning soodustab keskkonnateadlikkuse kasvu, nende poolt saadav tagasiside on samuti mitmekülgne; Matsalu looduskeskus on pidevalt areneva ja ajakohase ekspositsiooniga, mis laieneb ka õuealale ja pakub külastajatele põhjalikku ülevaadet Matsalu rahvuspargi loodusest, ajaloost, kultuuripärandist ja külastusvõimalustest, samuti on ajakohased ja mitmekülgsed võimalused ja vahendid keskkonnahariduse edendamiseks; külastusega seotud taristu on piisav, kvaliteetne ja korras, kuid mitte ülemäärane ega kahjusta rahvuspargi elupaiku ja maastikupilti; rahvuspargis on hästi toimiv ja kvaliteetne turismiteenuste pakkujate võrgustik, mis soodustab külastajate pikemat viibimist alal ja suurendab nende panust kohalikku majandusse; ettevõtjate, kohalike omavalitsuste ja riigiasutuste vahel toimub tõhus turismialane koostöö; avalikud külastusobjektid koos eraettevõtjate poolt pakutavaga moodustab ühtse, kvaliteetse ja toimiva võrgustiku.

- Eesmärk

Keskkonnaamet, RMK ja erasektor ning mittetulundusühingud teevad koostööd külastuse korraldamisel ja loodushariduse edendamisel; külastuseks vajalik taristu on korras.

3.1. KÜLASTUSTARISTU:

3.1.2. MATSALU LOODUSKESKUS PENIJÕEL

Looduskeskuses on kaks ekspositsioonisaali, kus on võimalik tutvuda Matsalu märgala loodusega, sh maastiku kujunemise, erinevate elupaikade ja neid iseloomustavate liikidega ning siinse looduse kaitse ja uurimise korralduse ning ajaloo. Samuti on siin saal, kus on võimalik viia läbi temaatilisi üritusi, vaadata filme ja rahvusparki tutvustavat multimeediaprogrammi. Saalis ja teistes looduskeskuse ruumides saab korraldada näitusi. Lisaks on olemas õppeklass väiksemate loodusõppe-otstarbeliste ürituste läbiviimiseks. Matsalu looduskeskuses toimub loodusõpe ja keskkonnaharidus Keskkonnaameti ja RMK koostöös, looduskeskuses asub RMK Matsalu teabepunkt.

- *Meede*

Ekspositsiooni korrashoid ja arendamine ning rahvusparki tutvustamine.

- *Meede*

„Linnupargi” – lindude teemalise õuesõppe keskkonna – loomine Penijõe mõisaparki.

- *Meede*

Keskkonnaharidusprogrammide läbiviimine (RMK ja KeA).

3.1.3. PENIJÕE MATKARADA

Raja enam kasutatav osa kulgeb mööda Penijõe vasakut kallast kuni vaatetornini, looduskeskusest alustades on teekond u 2 km. Raja lühem variant on edasi-tagasi tornini, kuid on olemas ka raja pikemad variandid, sealhulgas ka Viita puisniidu juurde suunduv. Rajal on võimalik tutvuda karjatavate luha- ja madalsookooslustega, samuti roostikuga. Rada läbib karjatavat ala. Matkaraja enimkäidav osa kulgeb mööda Penijõe omaaegsel süvendamisest tekkinud vallil paiknevat pinnasteed. Vähem käidav osa kulgeb osaliselt omaaegse poolelijäänud poldri vallil, märjematesse kohtadesse on rajatud laudteed. Lisaks Penijõe kaldal oleval tornile on raja poldri-vallil oleval osal ka vaateplatvorm. Penijõe torn on amortiseerunud, mis tähendab vajadust suurema remondi või uue torni ehituse järgi. Samuti võib tekkida vajadus raja osaliseks ümbersuunamiseks, vähendamaks läbitavate eramaade osakaalu. Raja alguses on tiik vee-elustiku õppimiseks, mis vajab perioodilist võsast ja taimestikust puhastamist. Rajal on neli teabetahvli ja kuus puhkekohta. Kavandatud on Penijõe vaatetorni ja matkarajal asuva Saare mäe vaateplatvormi rekonstrueerimine 2015. a, sealjuures rekonstrueeritakse ja uuendatakse ka mõlema objekti juures olevad infotahvlid. Rada on võimalik pikendada mööda Penijõe kaldavalli, et võimaldada külastajatel pääseda sügavamale roostikku ning seal varjeonnis tüüpilisi roostikulinde jälgida.

- *Meede*

Raja ja tiigi jooksev hooldamine.

- *Meede*

Torni ja raja rekonstrueerimine.

- *Meede*

Telkimisvõimaluse loomine Penijõe pargis.

- *Meede*

Suuremate rekonstrueerimiste käigus viia võimalikult suur osa rajast riigimaale.

- *Meede*

Raja pikendamine mööda Penijõe kaldavalli ning selle lõppu varjeonni rajamine.

3.1.4. SUITSU MATKARADA JA PUHKEKOHT

Torn asub Suitsu jõe vasaku kalda lähedal metsa piiril, sellest on vaadeldav Suitsu luht, osa Matsalu metsast ja Matsalu siselahest ning Kirikuküla Suitsu jõe poolne serv. Parkla asub Suitsu jõe paremal kaldal, parklas on teabetahvel; tornini pääsemiseks tuleb ületada sild ja jalutada sadakond meetrit. Torni all on teabetahvel; selle juurest algab u 500 m pikkune laudtee läbi metsa. Laudtee teises otsas on vaateplatvorm vaatega soostunud niidule; vaateplatvormi lähedal on taastatud heinaküün. Laudtee ja vaateplatvorm on varustatud väikeste teabetahvlitega, milles olev tekst on paiguti aegunud. Laudtee on paiguti amortiseerunud ja paikneb osaliselt eramaal, kusjuures kokkulepe selle kasutamiseks on maaomanikuga olemas vaid lühikeseks ajaks. Võimalusel (nt suuremahuliste rekonstrueerimistööde korraldamisel) tuleks matkarada nihutada senisest asukohast lõunapool asuvatele riigimaadele.

Lisaks asub matkaraja lähedal sillast põhjapool hetkel jätkuvalt riigiomandis oleval maal kaks nn kalurionni, millest põhjapoolsem on kunagi restaureeritud, kuid nüüdseks on jälle amortiseerunud ning vajab põhjalikumat remonti. Põhjapool asuva kalurionni aluse maa omandi tulevik on hetkel veel ebaselge, kuid tehakse ettevalmistusi selle riigiomandisse arvamise taotlemiseks. Juhul, kui nimetatud onn edaspidi riigimaale jääb, on otstarbekas kasutada seda võimalust Matsalu siselahe kalapüügi traditsioonide, mis on väga olulise osa rahvuspargi kultuuriloos, eksponeerimiseks.

- *Meede*

Objektide jooksev hooldamine.

- *Meede*

Raja rekonstrueerimine ja teabetahvlite uuendamine (eeldab selle kasutamise osas eramaa omanikuga kokkuleppimist või raja asukoha nihutamist).

- *Meede*

Telkimisvõimaluse loomine.

- *Meede*

Slipitee ja randumiskoha rajamine.

- *Meede*

Kalurionni restaureerimine ning traditsioonilist kalapüüki kujutava ekspositsiooni loomine ja tutvustamine.

3.1.5. KLOOSTRI VAATETORN

Torn asub Kasari delta Kloostri haru (kanali) vasakus kaldas Kloostri silla juures ja sellest on vaadeldav luht mõlemal pool kanalit. Rände ajal võib tornist näha üsna esinduslikku valimit luhalinnustikust, tornist on väga hea vaadelda luhas liikuvaid põtru, samuti saab seda torni kasutada luha maastiku tutvustamisel. Torni all on teabetahvel. Parkla asub sajakonna meetri kaugusel. Kloostri vaatetorni juurde kõrvale 2014. a ehitatud sild-regulaatoriga rajati paatide veeskamiseks ka slipitee, oluline oleks samasse piirkonda rajada ka paatidele randumiskoht.

- *Meede*

Objekti jooksev hooldamine ja vajadusel rekonstrueerimine.

- *Meede*

Parkla juurde puhkekoha ja käimla rajamine.

- *Meede*

Randumiskoha rajamine.

3.1.6. KARUSSELJA PÄRN JA PUHKEKOHT

Karuselja pärn asub Kloostri metsas ja on üksikobjektina looduskaitse all. Pärna all on pink. Selle juurde viib hooldatav (niidetav) rada. Rada algab Penijõe-Kloostri teelt, tee ääres puudub parkla või parkimistasku ja rada algab kurvi kohast, mille tõttu on parkimisvõimalused piiratud. Pärna ümbrusest on kümmekond aastat tagasi välja raiutud seda varjutavad nooremad puud, praegu niidetakse pärna ümbrust vastavalt vajadusele.

- *Meede*

Karuselja pärna ümbruse puhkekoha jooksev hooldamine.

3.1.7. RANNAJÕE VAATEPLATVORM JA PUHKEKOHT

Platvorm asub Rannamõisa jõe luhaga piirneva suure niiske niidu servas. Sügisrändel võimaldab kurgede ja hanede vaatlust, muul ajal luhalinnustiku ja -maastiku vaatlemist. Platvormi lähedale pääseb mööda Laiküla-Haapsalu tee kõrvale jäävat kõvakattega munitsipaalteed (tee õgvendamisel kõrvale jäänud maanteelõik), kus on vähe liiklust ja seetõttu hõlbus tee ääres parkida. Teelt viib platvormini sadakond meetrit pikk meetri laiune laudtee, mis on läbitav ka ratastoolis. Tegu on ainsa vaateplatvormi või -torniga Matsalu rahvuspargis, kus ratastooliga saab ka üles. Laudtee alguses on teabetahvel, platvormi jalamil puhkekoht.

- *Meede*

Objekti jooksev hooldamine ning vajadusel rekonstrueerimine.

3.1.8. HAESKA VAATETORN

Torn asub Haeska külas Tuulingu talu õues eramaal Matsalu lahe põhjakaldal. Tegu on

kevadrände ajal ühe Euroopa parima rändevaatluskohaga, samuti on siin väga hea vaadelda ka sügisrännet ning isegi suvel on siin võimalik näha rannaniidul pesitsevaid linde. Tuulingu talu pakub majutus- ja toitlustusteenust. Autoparkla asub u 200 m kaugusel, bussiparkla u kilomeetri kaugusel Haeska mõisa juures. Objekti hooldaja ja haldaja on maaomanik.

- *Meede*

Objekti jooksev hooldamine ja rekonstrueerimine vastavalt vajadusele.

- *Meede*

Koostöö arendamine maaomanikuga.

3.1.9. KEEMU PUHKEKOHT JA VAATETORN

Keemu puhkekoht ja vaatetorn on Matsalu rahvuspargi populaarseimad külastusobjektid, kuhu 2014. a tehti u 17 tuhat külastust. Torn asub Keemu külas samanimelise väikesadama juures Matsalu lahe lõunakaldal Haeska linnutorni vastas. Vaade rannaniidule jääb võrreldes eelmisega veidi tagasihoidlikumaks ja ka lähim meri kipub olema natuke vähem linnurikas. Sellegi poolest on tegu väga hea kohaga nii kevad- kui sügisrände vaatlemiseks, teatud määral ka suvisteks loodusvaatlusteks. Puhkekohta külastavad lisaks linnuvaatlejatele ka harrastus- ja kutselised kalurid, õpilased ekskursioonide ja õppeprogrammide käigus, perepuhkajad jm loodushuvilised. Torni all on rookatusega puhkekoht. Käimla asub eramaal. Puhkekoha juurde on võimalik rajada ka vaatlusonn-platvormi, et võimaldada paremat vaadet lähedale jäävale rannaniidule ja Kolmenasva laiule. Koht on auto või bussiga hõlpsasti ligipääsetav ja parkimine probleemivaba.

- *Meede*

Objekti jooksev hooldamine ja vajadusel rekonstrueerimine.

- *Meede*

Võimalusel käimla rajamine riigimaale.

- *Meede*

Vaateonn-platvormi rajamine.

3.1.10. KIIDEVA VAATEPLATVORM-SADAMAHOONE

Asub Kiideva külas samanimelise väikesadama juures Matsalu lahe põhjakaldal. Vaade lahele ja rannaäärsele roostikule. Autot saab parkida mõnekümne meetri kaugusel. Objekt on munitsipaalomandis ja selle kasutamise korraldamine looduse tutvustamiseks ning rahvuspargi külastuskorralduseks on võimalik vaid mitmepoolses koostöös omavalitsuse, rajatist hooldava MTÜ ja kaitseala valitseja vahel.

3.1.11. KIIDEVA-PUISE MATKARADA

Läbib mööda vana teed Puise metsa, hooldajaks MTÜ Kalaküla Rohelised. Raja ääres on taastatud vana heinaküün. Võimalik tutvuda vana metsa elupaigakompleksiga (laialehine mets,

soomets, puisniit). Rada läbib mitmeid eramaid, mistõttu selle raja hooldamine ja haldamine on võimalik vaid mitmekülgses koostöös maaomanike, kohaliku MTÜ ja riigiasutuste vahel.

- *Meede*

Matkaraja jooksev hooldamine, rekonstrueerimine ja teabe uuendamine.

3.1.12. SALEVERE MATKARADA

Asub Salevere Salumäel ja võimaldab tutvuda selle omapärase objekti geoloogia, elupaikade ja pärandkultuuriga. Klindi peal kulgeb rada mööda pinnast, siin saab tutvuda lookadastiku ja laialehise loometsaga (endine puiskarjamaa või -niit), samuti muistse valli jäänustega. Klindist alla kulgeb trepp, kus on võimalik näha paiga geoloogiat, trepile järgneb laudtee, mis viib Silmaallikale, kust läheb omakorda üles trepp. Laudteel on võimalik näha klindialust metsa. Matkaraja algul on parkimistasku, selle juures käimla ja kaks teabetahvli, kaks puhkekohta ja prügikonteiner, matkarajal on lisaks veel kaks infotahvli ja jaanituleplatsil 4 pinki puhkamiseks. Raja ääres on ka kohaliku rahva jaanitulekoht. Raja juures on paar pinkidega puhkekohta. Matkarada kulgeb enamuses eramaadel ja koht on väga tähtis kohalikule rahvale, seetõttu on kõigi tööde teostamisel vaja teha koostööd maaomanike ja kohaliku kogukonnaga.

- *Meede*

Objekti korrashoiu tagamine koostöös kohaliku MTÜga.

3.1.13. NÄÄRIKIVIDE ÕPPERADA

Asub Paga rannaniidul ja on tüüpiline näide looduse mõningast konfliktist ühelt poolt looduse tutvustamise ja turismi vajaduste ning teiselt poolt rannaniidul pesitsevate lindude häirimise ja minimeerimise, rannaniidul vajaliku karjatamise korraldamise vajaduse vahel. Viimasest lähtudes oleks õigem õpperada täielikult sulgeda; samas on tegu rannaniidu ja siinsete geoloogiliste vaatamisväärsuste tutvustamiseks väga sobiva kohaga.

Kõiki asjaolusid arvestades on otstarbekas lõpetada selle ala eksponeerimise õpperajana. Mõistlikum on edaspidi reguleerida ala külastust nii, et rannas asuvaid näärivikiviseid tutvustatakse kui üksikobjekti. See omakorda vajab kaitse-eeskirja muutmist, kuna kehtiva kaitsekorra kohaselt võib sellel rannaniidul liikuda vaid talvel. Vajalik on eeskirja muutmise nii, et näärivikivideni viival rajal viibimine oleks lubatud pärast lindude peamist pesitsusperioodi (u 15. juulist).

- *Meede*

Soovitav õpperajana likvideerida, kuid tagada ligipääs üksikobjektile, sh vajadusel isesulguva karjaaia soetamine (hetkel on probleemiks ka külastajate poolt lahti jäetud karjaaed).

- *Meede*

Kaitse-eeskirja muutmise nii, et kivideni viival rajal oleks pärast lindude peamist

pesitsusperioodi (u 15 juulist) lubatud viibida.

3.1.14. EERIK KUMARI MÄLESTUSKIVI JA KIRBLA ASTANG

Prof Eerik Kumari mälestuskivi asub Kirbla mäel selle astangu läheduses, Risti-Virtsu maantee läheduses. Maanteel on olemas väike parkimistasku. Ala on karjatav, elektrikarjuses on olemas väravakoht. Kivi on ümbritsetud lattaiaga, mistõttu selle vahetut ümbrust tuleb niita.

Et paremini tutvustada Kumari mälestuskivi, samuti Kirbla asula kultuuripärandi objekte ning astangu geoloogiat ja selle lähedusse jäävat muistset kalmet, on võimalik rajada matkarada, mis ühendaks Kirbla asulat ja Kumari mälestuskivi. Kuna alale jäävad karjatatavad alad ja tegu on astangupealsega, ei ole vajalik täiendavate (laud)radade rajamine, vaid piisab juhatavatest viitadest ja infotahvlistest, aga astangu tutvustamiseks on vaja rajada trepp.

- *Meede*

E. Kumari kivi jooksev korrashoid, sh kivi ümbruse niitmine.

- *Meede*

Matkaraja rajamine.

3.1.15. LIUSTEMÄE TEE VAATEPLATVORM

Liustemäe tee kõrval Salmi rannaniidu ääres paiknes alles hiljuti vaateplatvorm, mis pakkus võimalust tutvuda rannaniidu ja kõrelombiga seotud elustikuga, sh. rändel pakub head vaadet lindudele. Vaateplatvorm amortiseerus ja lammutati.

- *Meede*

Vaateplatvormi taastamine ja järgnev korrashoid

3.1.16. TOMINGA TALU VAATEPLATVORM

Asub Salmi rannaniidu ääres eelmise vastas ja pakub võimalust tutvuda rannaniidu ja kõrelombiga seotud elustikuga, sh. rändel pakub head vaadet lindudele. Vaateplatvorm on amortiseerunud ja vajab parandamist, samuti asub see eramaal ja maaomanikuga on vaid väga ammune suuline kokkulepe selle kasutamiseks.

- *Meede*

Vaateplatvormi parandamine ja järgnev korrashoid.

3.1.17. ÜKSIKUD TEABETAHVLIID

Matsalu rahvuspargis paikneb hulgaliselt üksikuid infotahvleid, mis on erinevate projektide käigus rajatud (peamiselt aastatel 2000–2009) mitmesuguste koosluste ja väärtuste tutvustamiseks. Rahvuspargis on kokku seitse riigiomandis olevat teabetahvliit – Allika puisniidul, Liustemäel, Saastna poolsaarel, Põgari-Sassil, Teorehel, Puise ninas ning Kiideva ja

Puise mõisate juures. Vajalik on nende tahvlite jooksev hooldamine.

- *Meede*

Stendide jooksev korrashoid.

3.1.18. VÄIKESADAMAD

Kohalikud väikesadamad (Jugassaare, Puise, Kiideva, Saardo, Haeska, Kloostri, Penijõe, Suitsu, Keemu, Saastna, Rooglaiu) on vajalikud nii kohaliku rahva kui ka harrastuskalurite merele pääsuks, need on vajalikud kaitseala valitsemise ja järelevalvega seotud tegevusteks; samuti on neid potentsiaal hakata tulevikus suuremat osa mängima kaitseala tutvustamisel ja turismil. Viimane eeldab kaitse-eeskirja uuendamisel mõneti vabama merele minemise lubamist kui seni, mis oleks põhimõtteliselt lubatav, kuid tuleks rakendada meetmeid looduse häirimise olulise suurendamise vältimiseks. Täitmaks neid ülesandeid tuleb väikesadamaid vastavalt vajadusele hooldada, mis võib hõlmata ka sadamakanalite hooldamist ning peab tingimata arvestama külgnevate elupaikade ja neis leiduvate liikide kaitsevajadustega. Lisaks tuleb sadamaid aeg-ajalt rekonstrueerida ning võimalusel rajada randumiskohad ja slipiteed. Suuremate avalikult rahastatud hooldustööde korral tuleb sama projekti raames alati paigaldada ka rahvusparki ja selle kaitsekorda tutvustavad teabetahvlid.

- *Meede*

Väikesadamate (sh. vajadusel sissesõidukanalite) hooldamine

- *Meede*

Rahvusparki ja selle kaitsekorda tutvustavate stendide hooldamine või paigaldamine.

3.1.19. PENIJÕE VÄLIBAAS-METSAMAJA

Penijõe välibaas-metsamaja asub Kloostri külas, Lihula vallas, Penijõe jõe suudmes, Kasari ja Penijõe jõgede ristumiskohas. Välibaas ehitati 1980. aastate lõpus. Välibaasis on saun, kaminaruum väikese kööginurgaga ja teisel korrusel 8 magamiskohta. Välibaasi vahetus läheduses asub Kasari jõe veemõõdupunkt, mis kuulub välibaasi juurde. Välibaasi juurde kuulub ka välikäimla. Hoonet on seni kasutatud teadus- ja uurimistöödel osalenute majutamiseks. Välibaasisile on ligipääs võimalik vaid paadiga. RMK tellitud eksperthinnangu kohaselt on välibaasis olevad ehitised amortiseerunud, jõed on aja jooksul välibaasi aluskonstruksioonide all olevat valli kulutanud, seetõttu on välibaas muutunud selle küllastajatele ohtlikuks. Kuna tegemist on amortiseerunud hoonetega, mis ohtlikud, tuleb need lammutada. Lisaks on tegemist väga raskesti ligipääsetava objektiga ning selle taastamine endisele kujule on väga ressursimahukas, seetõttu ei ole otstarbekas välibaasi senisel kujul enam taastada. Samas on tegemist olulise peatuspaigaga, mis kasutatavad nii teadus- ja uurimistöid tegevad inimesed kui ka harrastuskalurid ning jõgedel paatide või kanuudega sõitvad turistid. Seega on vajalik, et pärast välibaasi lammutamist see asendataks platvorm-vaateonniga, mida jõgesid külastavad inimesed saaksid kasutada, samuti ehitataks sinna randumiskoht.

- *Meede*

Amortiseerunud Penijõe välibaas-metsamaja likvideerimine ning selle asendamine platvorm-vaateonni ja randumiskohaga.

3.1.20. PENIJÕE MÕISA METSAMAJA

Metsamaja asub Penijõe mõisa vahetus läheduses. Penijõe metsamajas on saun, kaminaruum, kööginurk ja 2 neljakohalist tuba. Metsamajas oli 2011/2012 a talvel veeavarii ja RMK tellitud ekspertiisi kohaselt vohab metsamajas puiduseen ja hallitus. Kahjustuste likvideerimiseks teostati 2012. a mais majas esmased tõrje- ja avariitööd (puhastati seinad, võeti üles põrandad, avati laekonstruktsioonid ja kandetalad ning teostati hallituse ja seenetõrje). Vajalik on maja täielik rekonstrueerimine.

- *Meede*

Penijõe mõisa metsamaja rekonstrueerimine.

4. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED JA EELARVE

4.1. TEGEVUSTE KIRJELDUS

4.1.1. INVENTUURID, SEIRE, UURINGUD

4.1.1.1. Merikotka riiklik seire Matsalu rahvuspargis ja Puiatu püsielupaigas

Tegevus on vajalik väärtusele 2.1.1.1 (merikotkas) seatud eesmärgi täitmise jälgimiseks.

Kotkaste ja must-toonekure seire toimub riikliku keskkonnaseire eluslooduse mitmekesisuse ja maastike allprogrammi raames ega vaja kaitseala valitseja täiendavat panust ning seega ka täiendavat kirjeldamist käesoleva kava raames, küll aga on see kaitseala valitsejale oluliseks teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks otsuste langetamisel. Riikliku seire osana on tegu I prioriteedi tegevusega. Tegevust rahastatakse riikliku seire raames.

4.1.1.2. 1. Maas pesitseva linnustiku riiklik seire.

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.8 (naaskelnokk), 2.1.1.9 (rohunepp), 2.1.1.10 (mustersaba-vigle), 2.1.1.14 (rukkirääk), 2.1.1.17 (tiirud), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.12 (laiud ja väikesaared), 2.2.18 (luhad) jaoks seatud eesmärkide täitmise kontrolliks. Tegevus toimub riikliku keskkonnaseire eluslooduse mitmekesisuse ja maastike allprogrammi raames (meresaarte, luhtad ja niitude haudelinnustiku projekt, varem valitud elupaikade haudelinnustiku projekt) ja on kaitseala valitsejale oluliseks teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks otsuste langetamisel. Tegevus kaetakse riikliku seire eelarvest. Riikliku seire osana on tegu I prioriteedi tegevusega.

4.1.1.2.2. Maas pesitseva linnustiku täiendav riiklik seire.

Riiklik seire võimaldab Matsalu rahvusparki kasutada linnustiku üldiste trendide jälgimiseks ja osaliselt ka hinnata rahvuspargi kaitsekorralduse tulemuslikkust, kuid on selleks siiski mõneti ebapiisav. Seetõttu on II prioriteedina vaja täiendavalt tihendada seireprogrammi, kuid lühema loenduse sammuga – kõigi prioriteetsete rannaniitude ja luhtade linnustiku loendus vähemalt igal kolmandal aastal. Tegevuse piirkonnad on näidatud lisas 4 oleval 1. kaardil.

4.1.1.3. Kassikaku riiklik seire

Tegevus on vajalik väärtuse 2.1.1.4 (kassikakk) jaoks seatud eesmärgi täitmise kontrolliks. Tegevus toimub riikliku keskkonnaseire eluslooduse mitmekesisuse ja maastike allprogrammi raames ja on kaitseala valitsejale oluliseks teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks otsuste langetamisel. Tegevust rahastatakse kassikaku riikliku seire raames. Riikliku seire osana on tegu I prioriteedi tegevusega.

4.1.1.4. Hanede, luikede ja sookure riiklik seire

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.5 (väike-laukhani), 2.1.1.11 (valgepõsk-lagle), 2.1.1.15

(väikeluik ja laululuik), 2.1.1.16 (sookurg) kaitse-eesmärkide saavutamise jälgimiseks. Tegevus toimub riikliku keskkonnaseire eluslooduse mitmekesisuse ja maastike allprogrammi raames ja on kaitseala valitsejale oluliseks teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks otsuste langetamisel. Tegevust rahastatakse riikliku seire raames. Riikliku seire osana on tegu I prioriteedi tegevusega.

4.1.1.5. Hanede, luikede ja sookure täiendav riiklik seire

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.5 (väike-laukhani), 2.1.1.11 (valgepõsk-lagle), 2.1.1.15 (väikeluik ja laululuik), 2.1.1.16 (sookurg), aga ka teiste rändlindude seisundi ning kaitse-eesmärkide saavutamise jälgimiseks. Hanede, luikede sookure riiklik seire võimaldab osaliselt ka hinnata rahvusparki kaitsekorralduse tulemuslikkust ja linnustiku arvukuse dünaamikat ajas, kuid on selleks siiski kohati ebapiisav ja pealiskaudne. Seetõttu on vajalik igal aastal II prioriteedina seireprogrammi tihendada nii, et kaitsekorraldusperioodi lõpuks oleks olulisemates peatuskohtades (põllud, luht, rannaniidud, siselaht ja välislaht) linnud vähemalt kaks korda täiendavalt üle loendatud. Igas piirkonnas loendatakse rändlinnud vähemalt neli korda aastas, rände tippajal (vähemalt kolm korda kevadel ning korra sügisel). Samuti toimub korra perioodi jooksul merel olevate rändlinnukogumike lennuloendus nii kevadisel kui ka sügisel rändeperioodil.

4.1.1.5. Hüübi ja ruiklaste tulemusseire.

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.6 (hüüp), 2.1.1.7 (väikehuik), 2.2.2 (lehtersuudmed), 2.2.4 (rannikulõukad) kaitse tulemuslikkuse hindamiseks. Viiakse läbi õiste loendustena. Hinnanguline kulu on 400 eurot aastas. I prioriteedina vähemalt kahel aastal kaitsekorraldusperioodi jooksul; II prioriteedina kokku kahel perioodil (kumbki kolm aastat järjest) kaitsekorraldusperioodi jooksul. Tegevuse piirkond on näidatud lisas 4 oleval 2. kaardil.

4.1.1.6. Nahkhiirte riiklik seire

Tegevus on vajalik väärtuse 2.1.2.1 (nahkhiired) jaoks seatud eesmärgi täitmise kontrolliks. Tegevus toimub riikliku keskkonnaseire eluslooduse mitmekesisuse ja maastike allprogrammi raames ja on kaitseala valitsejale oluliseks teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks otsuste langetamisel. Tegevust rahastatakse riikliku seire raames. Riikliku seire osana on tegu I prioriteedi tegevusega.

4.1.1.7. Hüljeste riiklik seire

Tegevus on vajalik väärtuse 2.1.2.2 (hülged) jaoks seatud eesmärgi täitmise kontrolliks. Tegevus toimub riikliku keskkonnaseire eluslooduse mitmekesisuse ja maastike allprogrammi raames ja on kaitseala valitsejale oluliseks teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks otsuste langetamisel. Tegevust rahastatakse riikliku seire raames. Riikliku seire osana on tegu I prioriteedi tegevusega.

4.1.1.8. Saarma riiklik seire

Tegevus on vajalik väärtuse 2.1.2.3 (saarmas) jaoks seatud eesmärgi täitmise kontrolliks. Tegevus toimub riikliku keskkonnaseire eluslooduse mitmekesisuse ja maastike allprogrammi raames ja on kaitseala valitsejale oluliseks teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks otsuste langetamisel. Tegevust rahastatakse riikliku seire raames. Riikliku seire osana on tegu I prioriteedi tegevusega.

4.1.1.9. Kahepaiksete riiklik seire

Tegevus on vajalik väärtuse 2.1.3 (kõre) jaoks seatud eesmärgi täitmise kontrolliks. Tegevus toimub riikliku keskkonnaseire eluslooduse mitmekesisuse ja maastike allprogrammi raames ja on kaitseala valitsejale oluliseks teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks otsuste langetamisel. Tegevust rahastatakse riikliku seire raames. Riikliku seire osana on tegu I prioriteedi tegevusega.

4.1.1.10. Kaitsealuste taimede riiklik seire

Tegevus on vajalik väärtuse 2.1.5 (taimeliigid) jaoks seatud eesmärgi täitmise kontrolliks. Tegevus toimub riikliku keskkonnaseire eluslooduse mitmekesisuse ja maastike allprogrammi raames ja on kaitseala valitsejale oluliseks teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ühe liigi (rohekas õõskeel) osas ning sisendiks otsuste langetamisel. Tegevust rahastatakse riikliku seire raames. Riikliku seirega osana on tegu I prioriteedi tegevusega.

4.1.1.11. Rannikumere riiklik seire

Tegevus on vajalik väärtuste 2.2.1 (veealused liivamadalad) ja 2.2.2 (jõgede lehtersuudmed) jaoks seatud eesmärgi täitmise kontrolliks. Tegevus toimub riikliku keskkonnaseire rannikumere seire allprogrammi raames ja on kaitseala valitsejale oluliseks teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks otsuste langetamisel. Seire viiakse läbi minimaalselt iga kuue aasta järel. Tegevust rahastatakse riikliku seire raames. Riikliku seire osana on tegu I prioriteedi tegevusega.

4.1.1.12. Ohustatud taimekoosluste riiklik seire

Tegevus on vajalik poollooduslike koosluste jaoks seatud eesmärgi täitmise kontrolliks. Praegu riikliku keskkonnaseire eluslooduse mitmekesisuse ja maastike all programmi raames ohustatud taimekoosluste (Natura 2000 kooslused) seire nime all toimuval kujul annab seire otseselt andmeid väärtuste 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.18 (luhad), 2.2.20 (puisniidud), 2.2.24 (nõmmed) ja kaudselt ka teiste, nendega seotud pärandkoosluste kohta. Riikliku seirega tagatud ulatuses on tegu I prioriteedi tegevusega.

4.1.1.13. Maastike riiklik kaugseire

Tegevus on vajalik peatükis 2.3 kirjeldatud maastikuliste väärtuste jaoks seatud eesmärkide

täitmise järgimiseks. Tegevus toimub riikliku keskkonnaseire raames ja on kaitseala valitsejale oluliseks teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks otsuste langetamisel. Tegevust rahastatakse riikliku seire raames. Riikliku seire osana on tegu I prioriteedi tegevusega. Tegevused on näidatud lisa olevatel kaartidel.

4.1.1.14. Röövluse mõju uuringud

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.4 (kassikakk), 2.1.1.7 (väikehuik) jt. jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Täna ei ole röövluse mõju piisavalt teada; veel enam, ei ole teada, millised looduslikud vaenlased mõjutavad pesitsusedukust kõige enam. Puudulikud on teadmised sellest, millist mõju omavad kohalikud liigid, nagu vares, ronk või rebane; millist mõju pikemat aega meie looduses elanud võõrliigid, nagu mink või kährik; samuti, milline on uudse liigina teadmata viisil Matsalu rahvusparki elama asunud šaakali mõju. Röövluse negatiivse mõju tõhusa vähendamise eelduseks on seega selle põhjalik uuring, mis peaks sisaldama pesakaamerate paigaldamist ja häirimise vähendamiseks ka tehispesade kasutamist. Ühtlasi peaks uuring pakkuma kulutõhusaid teid ohtlikumate röövloomade ohjamiseks. Uuringu kogueelarve hinnang on 2500 eurot. Tegemist on vajaliku rakendusuuringu (II prioriteet).

4.1.1.15. Nahkhiirte elupaikade inventeerimine

Tegevus on vajalik (II prioriteet) nahkhiirte (väärtus 2.1.2.1) kaitse-eesmärgi tagamiseks, luues eeldused elupaikade tõhusaks säilitamiseks. Eriti puudulikud on andmed suviste elupaikade, sh. poegimiskolooniate kohta, samuti Väinamere saartel suvel ja kevadisel ning sügisel rändel olevate nahkhiirte kohta; kuid vajalik on ka talvitumiseks oluliste keldrite täiendav inventeerimine. Suviste elupaikade leidmisel tuleb kasutada detektoruuringuid. Liigiliselt on andmed eriti puudulikud harvem esinevate liikide kohta. Eelarve koguhinnang on 1500 eurot.

4.1.1.16. Kalastiku uuringud

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.4 (hink ja võldas) jaoks seatud eesmärgi täitmiseks, võimaldades vajadusel täpsemaid kaitsemeetmeid; eelkõige on vajalik nende liikide elupaikade täpsustamine. Kuivõrd seniste andmete järgi on praegune olukord mõlemale liigile soodne ja vajadust aktiivsete meetmete järgi ei ole tuvastatud, on tegemist teise prioriteedi tegevusega. Samuti tuleks jätkata kalastiku riikliku andmekogumise programmi raames katsepüükidega, mida teostatakse standardsete seirevõrkudega. Sisuliselt on tegu seirega, kuid formaalselt ei kuulu see andmete kogumine riikliku seire alla. Katsepüükide alusel on võimalik hinnata töenduslike kalade seisundit Matsalu lahes, ühtlasi annab see ka mõningast teavet hingu ja võldase kohta. Täpsemaid andmeid nende liikide kohta saab siiski spetsiaalselt nende uurimiseks korraldatud noodapüügist. Tegevust rahastatakse kalandusprogrammist ja Tartu ülikooli vahenditest. Tegemist on II prioriteedi tegevusega.

4.1.1.17. Kaitstavate taimede inventuurid

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.5 (kaitstavad taimed) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks, sest vaatamata pikaajalisele botaaniliste uuringute reale ei ole andmed kaitstavate taimede leviku kohta sugugi piisavad. Ebatäielikud on näiteks emaputke (2.1.5.1) ja enamiku käpaliste (2.1.5.4) ning roheline kaksikhamba (2.1.5.7) leviku andmed, mistõttu on neile praktiliselt võimatu seada täpseid kvantitatiivseid kaitsekorralduse eesmäärke. Samuti on tegevus vajalik väärtuste 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.20 (puisniidud), 2.2.21 (puiskarjamaad), 2.2.22 (laialehised metsad) kaitse korraldamise tõhustamiseks. Uuringute kogueelarve hinnang on 5000 eurot. Kuivõrd andmete kvaliteedi parandamine on kaitse tõhustamiseks oluline, kuid ka praeguste andmete põhjal on võimalik kaitset korraldada, on tegemist II prioriteedi tegevusega.

4.1.1.18. Kaitstavate ja haruldaste seente ning samblike inventuurid

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.6 (kellukmürkel jt haruldased seened) ja 2.2.21, 2.2.22, ning 2.2.23 (metsaelupaigad) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks, sest vaatamata senistele uuringutele ei ole andmed kaitstavate ja haruldaste seente ning samblike leviku kohta sugugi piisavad. Uuringute kogueelarve hinnang on 5000 eurot. Kuivõrd andmete kvaliteedi parandamine on kaitse tõhustamiseks oluline, kuid ka praeguste andmete põhjal on võimalik kaitset korraldada, on tegemist II prioriteedi tegevusega.

4.1.1.19. Metsaelupaikade inventuurid

Tegevus on vajalik väärtuste 2.2.22 (laialehised metsad) ja 2.2.23 (märjad metsad) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Käesoleva kava eeltööna läbi viidud metsaelupaikade inventuur katab vaid ligi poole Matsalu rahvusparki metsadest, vajalik on sama meetodikaga inventeerida ka ülejäänud metsad. Uuringu kogueelarve hinnang on 9500 eurot. Kuivõrd andmete kvaliteedi parandamine on kaitse tõhustamiseks oluline, kuid ka praeguste andmete põhjal on võimalik kaitset korraldada, on tegemist II prioriteedi tegevusega.

4.1.1.20. Allikate inventuurid ja vee kvaliteedi uuringud

Tegevus on vajalik väärtuste 2.2.27 (allikad ja allikasood) jaoks seatud eesmärgi täitmiseks. Käesoleva kava ettevalmistamise käigus vaadati osa allikaid üle, kuid see ei asenda korrapäraselt inventuuri, samuti on praegu teadmata allikate vee kvaliteet. Uuringu kogueelarve hinnang on 1500 eurot. Kuivõrd andmete kvaliteedi parandamine on kaitse tõhustamiseks oluline, kuid ka praeguste andmete põhjal on võimalik kaitset korraldada, on tegemist II prioriteedi tegevusega.

4.1.1.21. Kalmete inventeerimine ja kaardistamine

Tegevus on vajalik väärtuse 2.4.1 (kivikalmed ja kalmistud) jaoks seatud eesmärgi täitmiseks. Tänapäevaks olemasolev andmestik on ilmselt ebatäielik. Uuring peaks hõlmama ka vanemate põllukivihunnikute kui potentsiaalsete kalmete inventeerimist ja arheoloogiliste tööde vajaduse hindamist. Uuringu kogueelarve hinnang on 1500 eurot. Kuivõrd andmete kvaliteedi parandamine on kaitse tõhustamiseks oluline, kuid ka praeguste andmete põhjal on võimalik

kaitset korraldada, on tegemist II prioriteedi tegevusega.

4.1.1.22. Vaimse pärandi uuringud

Tegevus on vajalik väärtuste 2.4.4 (vaimne pärand) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Uuringu käigus tuleb koondada dokumenteerida rahvuspargi teadmised ja oskused, sinne laulutraditsioon, kogukondlikud ja perekondlikud traditsioonilised tegevused, aga ka pärimuse, sh töövõtete, tootmisviiside ja haljastuskommete ajalised muutused. Uuringu kogueelarve hinnang on 1500 eurot. Kuivõrd kultuurilised muutused on paratamatud, on põlise vaimse kultuuri säilitamiseks vajalik selle uurimine ja dokumenteerimine; tegemist on II prioriteedi tegevusega.

4.1.1.23. Märgala biomassi (hein, roog, võsa) täiendavate kasutusvõimaluste rakendusuuringud

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.5 (väike-laukhani), 2.1.1.8 (naaskelnokk), 2.1.1.9 (rohunepp), 2.1.1.10 (mustsaba-vigle), 2.1.1.11 (valgepõsk-lagle), 2.1.1.14 (rukkirääk), 2.1.1.17 (tiirud), 2.1.3 (kõre), 2.1.5.1 (emaputk), 2.1.5.2 (kaunis kuldking), 2.1.5.3 (teised kälalised), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.12 (laiud ja väikesaared), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.17 (sinihelmikaniidud), 2.2.18 (luhad), 2.2.19 (madalikuniidud), 2.2.20 (puisniidud), 2.2.21 (puiskarjamaad), 2.2.25 (kadastikud), 2.3.6 (maastikuilme ja geoloogilised vaatamisväärsused) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Nimetatud väärtuste kaitseks on vajalik erinevate märgalaelupaikade, eelkõige pärandkoosluste heina koristamine ja roo ning võsa eemaldamine. Tänapäevane kasutus loomasööda, katlakütuse ja katuseroona on väiksem, kui koristamise vajadus, mistõttu palju heina jm biomassi jääb väga palju üle. Vaja on leida üle jäävale biomassile täiendavad kuluefektiivsed kasutusviisid loomasööda, energiatoorme või kompostina. Uuringu kogueelarve hinnang on 3000 eurot. II prioriteet.

4.1.1.24. Täiendavad putukate inventuurid.

Tegevus on vajalik väärtuste 2.2.2 (lehtersuudmed), 2.2.4 (rannikulõukad), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.20 (puisniidud), 2.2.21 (puiskarjamaad), 2.2.22 (laialehised metsad), 2.2.23 (märjad metsad) kaitse korraldamise tõhustamiseks. Praegu on väga puudulikud andmed roostike kiilifaunast, mis on aga vajalik lehtersuudme ja lõugaste olukorra hindamiseks. Niitudega seotud putukafauna, sh tolmeldajad, ei ole samuti piisavalt uuritud. Samuti on tänaseks ajakohastatud inventuuridega kaetud vaid osa märgala metsadest ja puisniitudest. Täpsem putukafauna tundmine võimaldaks täpsemalt kavandada koosluste taastamis- ja hooldustöid ning langetada informeeritumaid otsuseid raieteatiste menetlemisel. III prioriteet, eelarve 4000 eurot.

4.1.1.25. Rahvuspargi külastajate seire. Registreeritakse Matsalu looduskeskuse ja külastustaristu kasutajad ning jälgitakse külastajate mõju enimkülastatud paigus. Selleks kasutatakse automaatloendure külastusobjektidel ja viiakse läbi külastajate küsitlusi. II prioriteet.

4.1.1.26. Uuring külastuskorralduseks vajaliku taristu arendamiseks: uute radade asukohtade võimaluste selgitamine, võimaliku häiringu suuremise hindamine. Hinnatakse olemasoleva taristu senisest tõhusama ja nõudlikumale loodushuvilisele elamust pakkuva kasutamise võimalusi, mille põhjal langetatakse otsus, kas täiendav taristu ja/või liikumiskiirangute paigutine leevendamine oleks õigustatud; vajaduse olemasolul leitakse asukohad, kus täiendavad rajad ja/või varjekohad ei tekita arvestatavat häiringut, kusjuures arvestatakse ka ajalooliste teede ja radade võrgustikuga. II prioriteet, eelarve 3000 eurot.

4.1.1.27. Rannikuelupaigatüüpide inventuur. Tegevus on vajalik väärtuste rannikulõukad (2.2.1.3.), esmased rannavallid (1210) ja püsitaimestuga kivirannad (2.2.1.7.) eesmärkide täitmiseks. Lisaks leidub kaitsealal ka püsitaimestuga liivarandasid, kuid neid ei ole ühegi inventuuri raames ametlikult registreeritud. Kuivõrd tegemist on väärtuste säilimiseks olulise inventuuriga, on tegemist II prioriteedi tööga, orienteeruv maksumus 1500 eurot.

4.1.1.28. Looduslike pühapaikade inventuur. Tegevus on vajalik väärtuste „Loodusega seotud uskumused ja tavad” (2.4.4.4) säilimiseks. Kaitsealal leidub hulgaliselt ohvripuid, -kive, allikaid ja hiiekohtasid, kuid teave nende kohta on laiali pillutatud, seetõttu on oluline, et see info koondataks ja dokumenteeritaks. II prioriteet, orienteeruv maksumus 2000 eurot.

4.1.2. HOOLDUS, TAASTAMINE JA OHJAMINE

4.1.2.1. Karuputke võõrliikide tõrje

Tegevus on vajalik väärtuste 2.2.18 (luhad) ja 2.2.19 (madalikuniidud) jaoks seatud eesmärgi täitmiseks. Töid tehakse samade lepingute raames rahvuspargis ja sellest väljas. Tegevus toimub karuputke võõrliikide tõrje riikliku programmi raames ja täies ulatuses on tegu I prioriteedi tegevusega.

4.1.2.2. Imetajate võõrliikide (mink ja kährik) tõrje ning rebase arvukuse ohjamine

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.4 (kassikakk), 2.1.1.7 (väikehuik) jt. jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Tegevus toimub lõksude või koertega jahipidamisena, mille tingimused sätestatakse rahvuspargiga piirnevate jahipiirkondade kasutajatega sõlmitavates lepingutes. Papilaiul ja Kumaril on tegemist I prioriteediga, ülejäänud laidude II, mujal III prioriteedi tegevusega. Eelarve hinnang on nii Papil kui Kumaril 500 eurot aastas, mujal määratlemata. Sõltuvalt punktis 4.1.1.16 nimetatud röövluse mõju uuringu tulemustest võivad prioriteetide hinnangud muutuda, samuti võib osutuda vajalikuks täiendavate liikide lisamine ohjatavate nimekirja.

4.1.2.3. Kõre taastasustamine

Tegevus on vajalik väärtuse 2.1.3 (kõre) jaoks seatud eesmärgi täitmiseks. Tegevus toimub

vastavalt liigikaitse tegevuskavale. Kõrede noorloomad kasvatatakse ette Penijõe ohustatud liikide keskuses ja asustatakse sobivatesse elupaikadesse rannakarjamaadel. Tegevus hõlmab ka kudeveekogude hooldamist ja vajadusel täiendavate kudeveekogude rajamist. Kõrede ettekasvatamine Penijõe ohustatud liikide keskuses ja nende asustamine Saastnasse ning Kirikuküla karjamaale (eelarve hinnang 2000 eurot aastas) on I prioriteet. Sõltuvalt eelkirjeldatud taasisustamise tulemuslikkusest ning täiendavate ressursside kättesaadavusest võib tekkida võimalus ja vajadus täiendavaks asustamiseks väljapoole eelnimetatud kohti, neid vajadusel täpsustades; sellise täiendava tegevuse hinnanguline maksumus oleks 2000 eurot aastas ja see on II prioriteet. Taasisustamise piirkonnad on skemaatiliselt näidatud lisas 4 oleval 8. kaardil.

4.1.2.4. Roostike mosaiiksuse taastamine

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.6 (hüüp), 2.1.1.7 (väikehuik), 2.1.1.12 (mustviires), 2.1.4 (hink, võldas jt kalad), 2.1.2.1 (nahkhiired), 2.2.2 (lehtersuudmed), 2.2.4 (rannikulõukad) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Suhteliselt hiljuti kinnikasvanud sooned ja vabad veeaugud niidetakse või hekseldatakse suvel vabaks; kulukama, kuid tulemuslikuma alternatiivina võib neis kohtades ka roo risoomid välja kaevata. Väljakaevatud materjalist saab teha roostikusse kunstaared või siis materjal täielikult veekogust ja selle lähedastest elupaikadest eemaldada ning komposteerida. Osa soontest peavad olema ühendatud lahe vaba vee ja jõe deltaharudega (vajadusel kaevatakse kaldavalli täiendavaid auke), parandamaks kalade kudemistingimusi ning soodustamaks vee liikumist läbi roostiku; osa aukudest tehakse tihedamasse roogu eraldiseisvana, sest kaladele raskesti ligipääsetavad väikeveekogud on olulised veeselgrootutele ja kahepaiksetele. Tegemist on II prioriteedi tegevusega. Tegevuse piirkonnad on skemaatiliselt näidatud kaardil; kujutatud polügoonide pindalast (u 360 hektarit) niidetakse vabaveeliseks mosaiiksel kuni pool, kaevatakse risoomid ja muda kuni viiendikul pindalast. Tegevus hõlmab eeltööna tööde projekteerimist. Tegevus on skemaatiliselt näidatud lisas 4 oleval 9. kaardil. Tööde kogumaksumus on hinnanguliselt 600 000 eurot.

4.1.2.5. Roostike talvine hooldamine – roovarumine.

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.6 (hüüp), 2.1.1.7 (väikehuik), 2.1.1.12 (mustviires), 2.1.4 (hink, võldas jt kalad), 2.2.2 (lehtersuudmed), 2.2.4 (rannikulõukad) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Roostikud, kokku ligi 1500 hektaril, niidetakse igal talvel viiendiku kuni poole ulatuses ära: kui roostike niita harvem kui viie aasta tagant, hakkavad need võsastuma, niites igal talvel üle poole roostike, ei jää kevadel roostikulindudele sobivaid pesitusalasid, samuti väheneb roostiku kvaliteet selgrootute elupaigana. Hooldatud niitudega piirneval alal niidetakse erinevalt ülejäänud roomassiivist saja kuni kahesaja meetri laiuse ribana lausaliselt, suurendamaks kevadeks niidulindudele vajalikku lagedat ala. Roostunud niidualadel, mida ei ole veel jõutud taastada, niidetakse samuti kogu roog lausaliselt. Eelnimetatud alasid ei „reserveerita” roovarumiseks, kavandatavate tegevuste ruumilise kattumise korral on niidu ja vaba vee piiri taastamistööd eelistatud roovarumisele; roogu varutakse seal lausaliselt seni, kuni vaba vee piiri

taastamistöid ei ole veel ette võetud. Lausaliselt niidetavaid alasid on kokku 1100 hektarit. Kogu talvise roovarumisega seotud tegevus peab olema üldjuhul lõpetatud 1. märtsiks ja platsid peavad olema koristatud. Hilise kevade korral, kui märtsi algul on veel püsiv jääkate, võib kaitseala valitseja lubada tööde lõpetamise tähtaega edasi lükata kuni rändlindude saabumiseni, kuid mitte kauem kui 20. märtsini. Roo väljaveoga ei tohi kahjustada märgade niitude taimestikku. Roovarumine on majanduslikult tasuv tegevus ja selle töö tellimine ega kompenseerimine ei ole vajalik, kuid tingimuste seadmine kaitseala valitseja poolt ja nende täitmise jälgimine on esimese prioriteedi tegevus. RMK, kes esindab riiki kui maaomanikku, peab jälgima, et roovarumiseks saavad loa vaid need kasutajad, kes on varasematel aastatel täitnud Keskkonnaameti poolt seatud tingimusi. Olulisemad roostiku talvise hooldamise kohad on näidatud 4. lisas oleval kaardil 10. Tegevus kuulub I prioriteeti.

4.1.2.6. Vaba vee piiri taastamine ja säilitamine

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.5 (väike-laukhani), 2.1.1.10 (mustsaba-vigle), 2.1.1.17 (tiirud), 2.1.3 (kõre), 2.2.2 (lehtersuudmed), 2.2.3 pagurannad, 2.2.4 (rannikulõukad), 2.2.5 (lahed), 2.2.7 (rannavallid), 2.2.8 (kivirannad), 2.2.9 (soolakud), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.11 (liivarannad), 2.2.12 (laiud ja väikesaared), 2.2.18 (luhad) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Roostunud ja/või võsastunud sooned ja vabad veeaugud rannalähedastel lagedatel elupaikadel ning niitude roostunud/võsastunud veepiir niidetakse suvel vabaks või hekseldatakse roog koos risoomidega. Niide on soovitatav koristada. Vähemalt 10% alast tuleb roo risoomid ja põõsaste juured välja kaevata ning tekitada niimoodi madala vaba veega lombid. Väljakaevatud materjalist saab teha kraavi suudmetesse ja roostiku serva kuntsaared. Tegemist on hästihooldatud rannaniitude piirkondades (Teorehe, Salmi, Haeska) I prioriteedi, mujal valdavalt II prioriteedi tegevusega. Kokku on kavandatud töid 560 hektaril, sellest esmatähtsad on 95 hektarit, teine eelistus on 430 ja kolmas 35 hektarit. Kavandatavate tööde prognoositav maksumus on 280 000 eurot sh esmatähtsail 47 500, teise eelistuse aladel 215 000 ja kolmanda tähtsuse aladel 17 500 eurot. Tegevus on skemaatiliselt näidatud lisas 4 oleval 9. kaardil.

4.1.2.7. Vaba vee piiri puhastamine rämpsust ja mereheitest

Tegevus on vajalik väärtuste 2.2.2 (lehtersuudmed), 2.2.3 pagurannad, 2.2.4 (rannikulõukad), 2.2.5 (lahed), 2.2.7 (rannavallid), 2.2.8 (kivirannad), 2.2.9 (soolakud), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.11 (liivarannad), 2.2.12 (laiud ja väikesaared) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Rannik käiakse võimalikult suures ulatuses läbi ja koristatakse nii inimtekkeline rämps kui looduslik mereheide, millest esimene suunatakse prügimäele ja teine komposteeritakse väljaspool ülalloetletud elupaiku. Konkreetseid töö asukohti kaitsekorralduskavas välja ei tooda, kuna prügi uhutakse merest välja eri aastatel erinevates kohtades ning koristusi tuleb korraldada vastavalt vajadusele. Mereheidet kogutakse vaid neil aastail ja kohtades, kus see segab poollooduslike koosluste hooldamist. Tööd on kõige ratsionaalsem korraldada vabatahtlike abiga talgute korras, hinnang maksumusele on 500 eurot aastas. Tegemist on III prioriteedi tegevusega.

4.1.2.8. Vooluveekogude looduslikuma veerežiimi taastamine

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.10 (mustsaba-vigle), 2.1.1.17 (tiirud), 2.1.3 (kõre), 2.2.2 (lehtersuudmed), 2.2.3 (pagurannad), 2.2.4 (rannikulõukad), 2.2.5 (lahed), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.13 (jõed ja ojad), 2.2.18 (luhad) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks.

4.1.2.8.1 Jõgede veerežiim luhas. Rõude ja Kasari jõe le on tänaseks rajatud sild-regulaatorid. Nimetatud regulaatorite abil aeglustatakse üleujutusvee taandumist luhas nii, et mai lõpus oleks luha pinnas veel märg ning lombid ja sooned ei oleks veel kuivad. Hiliskevadise kõrge veeseisu korral, kui kraavid, sooned ja jõed on vett täis, regulaatorite abil vett ei paisutata. Reguleerimise hind on 800 eurot aastas. Tegemist on II prioriteedi tegevusega. Regulaatorite asukohad on näidatud 11. kaardil.

4.1.2.8.2 Kraavide veerežiim rannaniitudel ja nendega piirnevatel aladel. Kraavide looduslikumaks muutmiseks tuleks nende nõlvad kujundada laugemaks, kraavi laiuse ja selle sügavuse suhe peaks olema võimalusel vähemalt 1:40. Roost ja võsast puhastatud kraavidesse asetatakse suured kivid, mis kujundavad looduslikuma voolusängi. Kraave ei aeta täielikult kinni, vaba veepind ja vee voolamise võimalus säilitatakse. Väiksematesse kraavidesse võib asetada ka mättaid kõrvalolevalt karjamaalt. Vajadusel puhastatakse kraavid roost ja võsast punktis 4.1.2.9 kirjeldatud põhimõtteid arvestades. Eeltööna on vajalik projekteerimine. Tegevuse asukohad on näidatud 12. kaardil. Tegemist on hästihooldatud ja kurvitsalistele oluliste rannaniitude piirkondades I prioriteedi tegevusega, mujal II prioriteediga.

4.1.2.9. Poollooduslike koosluste võsast ja puudest puhastamine ning hoolduse käivitamine või tõhustamine

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.5 (väike-laukhani), 2.1.1.8 (naaskelnokk), 2.1.1.9 (rohunepp), 2.1.1.10 (mustsaba-vigle), 2.1.1.11 (valgepõsk-lagle), 2.1.1.14 (rukkirääk), 2.1.1.17 (tiirud), 2.1.3 (kõre), 2.1.5.1 (emaputk), 2.1.5.2 (kaunis kuldking), 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.12 (laiud ja väikesaared), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.17 (sinihelmikaniidud), 2.2.18 (luhad), 2.2.19 (madalikuniidud), 2.2.20 (puisniidud), 2.2.21 (puiskarjamaad), 2.2.25 (kadastikud), 2.3.6 (maastikuilme ja geoloogilised vaatamisväärsused) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Tegevust rahastatakse loodushoiutööde ja -toetuste eelarvest. Tegevus hõlmab alade võsast puhastamist ja asjakohaseid raietöid ning raiutud võsa põletamist või alalt eemaldamist. Vajadusel tuleb tuleohutusreegleid jälgides talvisel ajal kulu põletada. Täpsemalt on tegevus kirjeldatud alalõikude kaupa järgnevalt.

4.1.2.9.1. Prioriteetsete rannakarjamaade puhastamine pealetungivast võsast. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.5 (väike-laukhani), 2.1.1.8

(naaskelnokk), 2.1.1.10 (mustersaba-vigle), 2.1.1.11 (valgepõsk-lagle), 2.1.1.17 (tiirud), 2.1.3 (kõre), 2.1.5.3 (teised kãpalised), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.12 (laiud ja väikesaared), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.17 (sinihelmikaniidud), 2.3.6 (maastikuilme ja geoloogilised vaatamisvãarsused) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Vaatamata karjatamisele kipub peenike võsa, sõltuvalt kohast lepp, paju, paakspuu, kadakas ja mõnedel juhtumitel mänd tungima ka kasutuses karjamaadele. Kurvitsalistele olulised rannaniidud ja nendega piirnevad aruniidud ja loopealsed tuleb hoida võimalikult lagedatena. Seetõttu tuleb kaitsekorraldusperioodi jooksul vähemalt korra puhastada pealetungivast võsast kõik olulisemad alad: Keemu-Salmi, Pagaranna, Teorehe, Saastna, Sassi ja Haeska. Tööd tehakse kas võsalõikajaga või jäätmaaniidukiga, mõlemal juhul tuleb tagada võimalikult maapinnalähedalt lõikamine. Kohati on võimalik töid teha vabatahtlike abiga. Võimalusel koristatakse kogu võsa. Eelarve koguhinnang kaitsekorraldusperioodi jooksul on 15 000 eurot (4000 eurot 2014. aastal, 3000 eurot 2015. aastal, 3000 eurot 2016.aastal ja 5000 eurot 2017. aastal). Tegevus on näidatud kaardil 13. Tegemist on I prioriteedi tegevusega.

4.1.2.9.2. Võsastunud rannakarjamaade ja -heinamaade taastamine. Tegevus on vajalik vãärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.5 (väike-laukhani), 2.1.1.8 (naaskelnokk), 2.1.1.10 (mustersaba-vigle), 2.1.1.11 (valgepõsk-lagle), 2.1.1.17 (tiirud), 2.1.3 (kõre), 2.1.5.1 (emaputk), 2.1.5.3 (teised kãpalised), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.12 (laiud ja väikesaared), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.17 (sinihelmikaniidud) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Hooldatud rannaniitide ja nendega piirnevate aru- ning looniitide naabruses või nende vahel asuvate võsastunud alad puhastatakse täielikult võsast ja taas-alustatakse karjatamist. Võsa lõigatakse võimalikult madalalt ja eelistatult hilissuvel, sest siis taastub see aeglasemalt kui talvel lõigates. Kogu lõigatud võsa koristatakse. Kadakavõsa tuleb lõigata üks kord kaitsekorraldusperioodi jooksul, lepa- ja pajuvõsa kaks korda. Paiguti võib põõsad juurida ja kujundada madalamates lohkudes kasvatate võsatukkade kohale madalad lombid. Kogumaksumuse hinnang on 26 000 eurot. Tegevus näidatud kaardil 14. I prioriteediks on selliste võsatukkade eemaldamine, mis kasvatavad keset karjatavat ala (2000 eurot), II prioriteedina need, mis asuvad karjatava ala servas või piirnevad sellega vahetult (12 000 eurot), III aga sellised alad, kus hooldamine tuleb alles uuesti sisse seada (12 000 eurot).

4.1.2.9.3. Võsastunud luhaalade taastamine. Tegevus on vajalik vãärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.9 (rohunepp), 2.1.1.10 (mustersaba-vigle), 2.1.1.14 (rukkirãák), 2.2.18 (luhad), 2.2.19 (madalikuniidud) jaoks seatud eesmärkide saavutamiseks. Hooldatud luhaalade keskel ja nende naabruses on palju erineva suuruse ja vanusega võsatukkasid, millel üldjuhul ei ole kõrget looduskaitselist vãärtust ning mille taastamine niidetavaks luhaks suurendaks tüüpiliste luhaliikide

elupaiga pindala ja parandaks selle kvaliteeti. Siiski on osa nendest tukkadest juba omandanud lammimetsa tunnused, samuti pesitseb ühes sellises tukas merikotkas. Merikotka pesapaik ja mõned teised metsatukad säilitatakse. Enamus luha võsastikest tuleb aga raadata tagasi niidetavaks luhaks, madalamates kohtades kasvavatest võsatukkadest võib kujundada madalad veekogud. Võsa lõigatakse soovitatavalt hilissuvel, võimalikult maapinna lähedalt, vajadusel kannud freesitakse; pärast võsa eemaldamist võetakse ala niidetavana kasutusse. Osaliselt võib lasta ka võsal taastuda, sest noore ja madala võsa väiksemate tukkade olemasolu niidetavas luhas ei põhjusta arvestatavalt elupaiga killustumist ning on rohunepile ja rukkiräägule soodne. Sellisel juhul lõigatakse võsa kaks kuni kolm korda kaitsekorraldusperioodi jooksul. Tegevus näidatud kaardil 15. Kogumaksumuse hinnang on 280 000 eurot. Aladel, kus võsa killustab muidu hooldatud luhaelupaika, on tegu I prioriteedi tegevusega (60 000 eurot), ülejäänud luhavõsa puhul II prioriteediga (200 000 eurot), tugevalt kahjustatud ja võsastunud luha puhul III (20 000 eurot).

- 4.1.2.9.4. Kadastike harvendamine. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.25 (kadastikud) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Aladel, kus kadakaid ei võeta lageda niidu taastamiseks lausaliselt maha, vaid säilitatakse kadastikud, tagatakse võsaraietöödega elupaiga mosaiiksuse säilimine. Kadaka sobivaks katvuseks loetakse 30–60%, kuid seda piiri ei saa võtta väga dogmaatilisel ja arvestada pigem kogu kadastiku keskmisena: kui vanade suurte kadakate katvus on laiguti üle 60% on mõistlik sellised tukad siiski säilitada. Eemaldatakse eelkõige nooremad põõsad ja taastatakse varajasem olukord. Vähesel määral võib välja raiuda ka vanemaid põõsaid ja jätta nooremaid järelkasvuks. Võib jätta üksikuid suuremaid tihedama võsa tukkasid ja raadata mõned platsid lagedaks. Tegevus näidatud kaardil 16. Tööde kogumaksumus on 22 000 eurot. II prioriteediga on töö täna karjatavates, kuid liiga tihedais kadastikes (17 000 eurot); alad, kus karjatamine tuleb taasalustada, on tegu III prioriteediga (5000 eurot).
- 4.1.2.9.5. Rannast kaugemate aru- ja looniitide taastamine. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.17 (sinihelmikaniidud) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Aru- ja looniidud, mis asuvad rannast kaugel ega oma kurvitsaliste pesitsemisel suurt tähtsust, taastatakse mosaiiksel, jättes üksikud puud ja põõsad kasvama, tagades puu- ja põõsarinde katvuse alla 20%. Peamine erinevus kadastike taastamisest on lõpptulemuse suurem avatus ja sellest tulenevalt ka kõrgem vajalik karjatamiskoormus. Tegevus näidatud kaardil 17. Eelarve on hinnanguliselt 6000 eurot, sellest II prioriteet 4000 eurot ja III 2000 eurot.
- 4.1.2.9.6. Puisniitide ja puiskarjamaade võsast puhastamine ning harvendamine. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.5.2 (kaunis kuldking), 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.20 (puisniidud), 2.2.21 (puiskarjamaad) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Vanad puud ja põõsad säilitatakse, arvestatakse puisniidu ajaloolist struktuuri (tihedamate ja

hõredamate alade vaheldumine), eemaldatakse noorem lausvõsa ja osa nooremaid puid, säilitades siiski piisav järelkasv. Puurinde keskmine liituvus viiakse üldjuhul alla 50%, kuid aladel, kus vanad puud on ilmselt pikemat aega tihedalt kasvanud, jäetakse need siiski alles. Võsastunud aladel taastatakse mitmekesine ja hõre põõsarinne. Võsa võetakse maha võimalikult madalalt, võimaldamaks ala järgnevat niitmist või karjatamist; vajadusel eemaldatakse hiljem kannutüükad uuesti. Tegevus näidatud kaardil 18. Eelarve on hinnanguliselt 38 000 eurot, sellest II prioriteet 34 000 ja III 4000 eurot.

4.1.2.10. Poollooduslike koosluste hooldamine

Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.5 (väike-laukhani), 2.1.1.8 (naaskelnokk), 2.1.1.9 (rohunepp), 2.1.1.10 (mustsaba-vigle), 2.1.1.11 (valgepõsk-lagle), 2.1.1.14 (rukkirääk), 2.1.1.17 (tiirud), 2.1.3 (kõre), 2.1.5.1 (emaputk), 2.1.5.2 (kaunis kuldking), 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.12 (laiud ja väikesaared), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.17 (sinihelmikaniidud), 2.2.18 (luhad), 2.2.19 (madalikuniidud), 2.2.20 (puisniidud), 2.2.21 (puiskarjamaad), 2.2.24. (nõmmed), 2.2.25 (kadastikud), 2.2.27 (madalsood) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Tegevust rahastatakse Maaelu Arengukava (poollooduslike koosluste hooldamise toetus) vahenditest. Alljärgnevalt on kirjeldatud detailsemalt erinevate pärandkoosluste hooldamise põhimõtteid. Arvestada tuleb sedagi, et üleminekud erinevate pärandkoosluste vahel on tihti sujuvad ja samal karjamaal võib olla mitu kooslust, mistõttu üldine skeem võib vajada konkreetsetel juhtudel mõningat kohandamist.

4.1.2.10.1. Rannakarjamaade hooldamine. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.5 (väike-laukhani), 2.1.1.8 (naaskelnokk), 2.1.1.10 (mustsaba-vigle), 2.1.1.11 (valgepõsk-lagle), 2.1.1.17 (tiirud), 2.1.3 (kõre), 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.12 (laiud ja väikesaared), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.17 (sinihelmikaniidud), 2.2.27 (madalsood), 2.3.6 (maastikuilme ja geoloogilised vaatamisväärsused) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Rannaniitude ja nendega piirnevate poollooduslike koosluste peamiseks kasutusviisiks ajalooliselt ning põhiliseks hooldusviisiks täna on nende karjatamine. Kariloomadel peab olema pääs rannani ja võimalus tärkavat roogu süües takistada niidu roostumist. Karjatamiskoormus peab olema üldjuhul 0,4–1,3 lü/ha (soovitavalt 1–1,3 lü/ha) ja tulemus selline, et sügiseks on madalmurune (kuni 5 cm kõrgune) 30–80% karjamaast ja karjamaa kulustumine, roostumine ning võsastumine on takistatud. Kuivõrd tegemist on rannakurvitsaliste (eeskätt niidurüdi ja tutkas) jaoks elutähtsate aladega, soovitatav, et sügiseks oleks madalmurune vähemalt 75% karjamaast. Kõigi täna hooldatavate rannakarjamaade jätkuv karjatamine on I prioriteedi tegevus; täna hooldamata rannaniitude taas-kasutusse võtmine on II prioriteet. Karjatamine on

rannikukurvitsate ja rannalähedastel niitudel kasvavate käpaliste elupaiga säilimise eeldus, kuid samas on pesade tallamine ja taimede ärasõõmine enne õitsemist vähesel määral ohuteguriks. Seetõttu on soovitatud ka karjatamise edasilükkamist ajani, mil enamus pesakondi on koorunud ja taimed juba õitsevad ning jõuavad vähemalt osalt nii ka viljuda. Selline edasilükatud karjatamine rüdile ja käpalistele eriti tähtsatel rannakarjamaadel on III prioriteediks, kusjuures see on mõeldav üksnes koos sügisperioodil tavapärasest suurema karjatamiskoormusega – karjatamist alustatakse pärast 1. juunit ja koormus peab sellisel juhul olema 2–2,5 lü/ha. Kui vaatamata sobivale karjatamiskoormusele jääb osa alast ebapiisavalt sööduks aastast aastasse, on võsastumise vältimiseks vajalik jäätmaaniidukiga purustamine. Ebapiisava koormusega karjatatud aladel on vajalik üleniitmine koos niite koristamisega. Karjatamise asendumine niitmise ja seega alade üleminek käesolevast alajaotusest järgmisesse ei ole soovitatav, kuid parem kui ala täielik hülgamine. Kogueelarve on kuni 350 800 eurot aastas, sellest I prioriteedi alade oma on 286 200, II prioriteedi aladel 44 000 ja III 20 600 eurot aastas. Tegevus on näidatud lisa 4 kaardil 19.

- 4.1.2.10.2. Rannaheinamaade hooldamine. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.10 (mustsaba-vigle), 2.1.1.14 (rukkirääk), 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.17 (sinihelmikaniidud), 2.2.27 (madalsood) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Osa rannaniitudest (koos piirnevate kooslustega) on ajalooliselt olnud heinamaad ja mõned neist on ka täna niidetavad. Niitmine (tingimata koos järgneva heinakoristusega) tekitab võrreldes karjatamisega ühtlasema taimiku, mis arvatakse olevat soodne näiteks tutkale; samuti kipub niidetavadel aladel olema suurem taimede väikeskaalaline liigirikkus. Neil põhjustel tasub kindlasti osa rannaniitude ja nendega piirnevate koosluste hooldusena ka edaspidi rakendada niitmist koos heina koristamisega. Samas kaasnevad niitelise kasutusega ka mõned probleemid, mis peamiselt tingitud täna kasutatavast tehnikast: kõige märjemad alad ei kannu traktorit ja jäävad kasutusest välja, mistõttu veepiir ja -sooned roostuvad; niite kõrgus on selline, et ka regulaarselt kasutatavatel aladel kipub tekkima mõningane kulukiht, ebaregulaarse kasutuse korral võib alal hakata levima ka madal pajuvõsa; seoses vähese huviga rannaniitude ja madalsoode heina suhtes kipub osa heina maha jääma, mis halvendab koosluse seisundit. Loetletud põhjustel tuleb kindlasti jälgida niidetavate alade hoolduse kvaliteeti, samuti tuleks soodustada mõnedel aastatel rannaheinamaadel loomade karjatamist, kas ädalas pärast niitmist või mõnel aastal niitmise asemel. Kuivõrd niitmine on lennuvõimestumata pesakondadele väga ohtlik, saab tänase kiire tehnikaga lindudele oluliste rannaniitude niitmist alustada alles 10. juulist ja niita tuleb servast serva või keskelt lahku. Kui erandina lubada niitmist alates 1. juulist, ei tohi sel ajal niidetava pinna osakaal ületada 30% kõigist rannaheinamaadest; sellist varajasemat niitmise lubamist tohib lubada aladel, mis on piisavalt kuivad eeldamaks, et enamus

pesakondi on lahkunud sealt märjematele aladele. Kõigi täna kasutuses olevate rannaheinamaade jätkuv hooldamine eelarvega 42 000 eurot aastas on I prioriteedi tegevus, soovitatavalt kombineerides niitelist kasutust karjatamisega. Niitmise asendumine karjatamisega ja seega alade üleminek käesolevast alajaotusest eelmisesse on aktsepteeritav. Tegevus on näidatud lisa 4 kaardil 20.

4.1.2.10.3. Luhtade hooldamine. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.9 (rohunepp), 2.1.1.10 (mustsaba-vigle), 2.1.1.14 (rukkirääk), 2.2.18 (luhad), 2.2.19 (madalikuniidud), 2.3.6 (maastikuilme ja geoloogilised vaatamisväärsused) jaoks seatud eesmärkide saavutamiseks. Luhtade peamiseks ajalooliseks kasutuseks on olnud heinavarumine, kuid teatud määral on luhas ka loomi karjatatud. Niitmine (koos järgneva heinakoristusega) tekitab võrreldes karjatamisega ühtlasema taimiku, mis arvatakse olevat soodne näiteks tutkale; samuti sobib niidetavade luhaalade kevadsuvine kõrge taimik rohunepile ja rukkiräägule. Neil põhjustel tuleb kindlasti suure osa luhamassiivi ja sellega piirnevate koosluste hooldusena ka edaspidi rakendada niitmist koos heina koristamisega. Samas kaasnevad niitelise kasutusega ka mõned probleemid, mis peamiselt tingitud täna kasutatavast tehnikast: kõige märjemad alad ei kanna traktorit ja jäävad kasutusest välja, mistõttu veepiir ja -sooned roostuvad; niite kõrgus on selline, et ka regulaarselt kasutatavatel aladel kipub tekkima mõningane kulukiht, ebaregulaarse kasutuse korral võib alal hakata levima ka madal pajuvõsa; seoses vähese huviga luhaheina suhtes kipub osa heina maha jääma, mis halvendab koosluse seisundit. Loetletud põhjustel tuleks soodustada mõnedel aastatel luhas loomade karjatamist, kas ädalas pärast niitmist või mõnel aastal niitmise asemel. Samuti võib jätkata täna karjamaana kasutatavate perifeersete luhaosade tänast kasutuviisi. Kuivõrd niitmine on lennuvõimestumata pesakondadele väga ohtlik, saab tänase kiire tehnikaga lindudele oluliste luhaalade niitmist alustada alles 10. juulist ja niita tuleb servast serva või keskelt lahku. Erandina alates 1. juulist niita lubatava luha pindala ei tohi ületada 30% kogu luhast; sellist varajasemat niitmise lubamist tohib lubada aladel, mis on piisavalt kuivad eeldamaks, et enamuse pesakondi on lahkunud sealt märjematele aladele. Aastaeelarve on 565 000 eurot; taastatavate luhtade arvelt võib juurde tulla eelarvevajadus kuni 53 000 eurole aastas. Kõigi täna kasutuses olevate luhaalade jätkuv hooldamine on I prioriteedi tegevus, soovitatavalt kombineerides niitelist kasutust karjatamisega. Tegevus on näidatud lisa 4 kaardil 21.

4.1.2.10.4. Kadastike, nõmmede, loopealsete, soostunud niitude ja aruniitude hooldamine. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.5.3 (käpalised), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.19 (madalikuniidud), 2.2.24. (nõmmed), 2.2.25 (kadastikud), 2.3.6 (maastikuilme ja geoloogilised vaatamisväärsused) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Kadastikel ja loopealsetel on peamiseks hooldamiseviisiks karjatamine, aruniitudel võib see olla nii karjatamine kui niitmine (koos niite koristamisega). Kui vaatamata piisavale

karjatamiskoormusele tuleb võsa jätkuvalt peale, tuleb seda mehhaaniliselt tõrjuda. Eelarvevajadus on 83 700 eurot aastas. Täna ulatuses on tegu I prioriteedi tegevusega, mille kulu 68 500 eurot aastas; II prioriteedi kuuluvad alad on kergesti hooldatavad ilma täiendava taastamiskuluta ja nende eelarvehinnang on 12 000 eurot aastas; III prioriteedi niitude hoolduse kulu on 3200 eurot aastas. Tegevus on näidatud lisa 4 kaardil 22.

4.1.2.10.5. Puisniitude hooldamine. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.5.2 (kaunis kuldking), 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.20 (puisniidud), 2.3.6 (maastikuilme ja geoloogilised vaatamisväärsused) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Puisniitude peamiseks hooldusviisiks on niitmine koos heina järgneva koristamisega. See soodustab puisniitudele omase väikeskaalalise liigirikkuse kujunemist ja säilimist. Kõigi täna kasutuses olevate puisniitude jätkuv hooldamine on I prioriteedi tegevus ja selle vajalik eelarve on 29 800 eurot aastas. II prioriteedina lisandub taastavate alade hooldus aastaeelarvega ligi 22 500 eurot aastas. Niitelise kasutuse asendumine karjatamisega ja seega alade üleminek järgmisesse alajaotusse on ebasoovitav, kuid selgelt eelistatud hoolduse täielikule lakkamisele. Tegevus on näidatud lisa 4 kaardil 23.

4.1.2.10.6. Puiskarjamaade hooldamine. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.5.2 (kaunis kuldking), 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.21 (puiskarjamaad) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Peamiseks hooldusviisiks on karjatamine. Eelarve koguhinnang on 126 800 eurot aastas, sellest esmatähtis 60 400, teise tähtsusega 24 200 ja kolmas tähtsusklass 42 200 eurot aastas. Täna kasutuse ulatuses on tegu I prioriteedi tegevusega. Regulaarse niitmise sisseviimist ja alade üleminekut eelmisesse alajaotusse tuleb enamasti lugeda soovitatavaks. Tegevus on näidatud lisa 4 kaardil 24.

4.1.2.11. Põldude ja kultuurohumaade kasutamise jätkamine Matsalu rahvuspargis ja Haeska hoiualal. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.5 (väike-laukhani), 2.1.1.11 (valgepõsk-lagle), 2.1.3. (kõre) ja 2.3.1 (maastik – põllud ja kultuurrohumaad) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Vajalik on seejuures vältida kasutamise intensiivistamist, eelistatult peaks suurenema mahetootjate osakaal. Tegevust rahastatakse ÜPP, sh. Maaelu Arengukava, vahenditest; samuti arvestatakse selle tegevuse läbiviimise vajadustega riigimaade kasutusse andmise konkursside läbiviimisel, kus tuleb eelistada mahetootjaid ja pool-looduslike koosluste karjatajaid. Tegu on II prioriteedi tegevusega.

4.1.2.12. Parkide hooldamine. Tegevus on vajalik väärtuse 2.3.2 (maastik – pargid, aiad tiigid).

4.1.2.12.1. Penijõe pargi jätkuv hooldamine. Penijõe mõisas asub rahvuspargi külastuskeskus ja seda täna hooldatakse. Hoolduse katkemine mõjuks külastuskeskusele ilmselt halvasti. Tegevust rahastatakse keskuse halduskuludest. Tegu on II prioriteedi tegevusega.

- 4.1.2.12.2. Matsalu mõisa pargi jätkuv hooldamine. Matsalu mõisa pargis alustati 2013. aastal lammaste karjatamist, mis on ilmselt üks kuluefektiivne ja loodusesõbralik pargi hooldamise viis. Täna teeb mõisaomanik seda tegevust oma kuluga. Tegevuse jätkamine on II prioriteet.
- 4.1.2.12.3. Mõisaparkide loodusesõbraliku hooldamise süsteemi käivitamine. Rahvuspargis olevate vanade mõisaparkide hooldus peaks olema ekstensiivne, niitmine võiks olla sarnane puisniitude hooldamisele, alternatiiviks sellele võiks olla karjatamine, soovitatavalt ilma lisaõõtmiseta. Tegevuse sisuks oleks Matsalu mõisa pargi hoolduse kvaliteedi parandamine (näiteks lisaõõtmise lõpetamine), samuti sarnase hooldusviisi kasutuse laiendamine teistele mõisaparkidele eeldaks toetusmehhanismi väljatöötamist ja rakendamist: vastasel juhul, kui nõudeid kehtestada üksnes administratiivselt on risk hoolduse katkemiseks liiga suur. Alustada võiks projektipõhiselt, edasiseks finantseerimise allikaks võiks olla kas loodushoiutööd ja -toetused või MAK; mõlemal juhul on vajalik nii eelarve kui alusdokumentide läbivaatamine. Tegu on III prioriteedi tegevusega.
- 4.1.2.13. Hüljestele ohutute ja hülgekindlate mõrdade kasutuselevõtu pilootprojekt. Vajalik väärtuse 2.1.2.2 (hülged) kaitseks. Toetatakse hüljestele ohutute ja hülgekindlate – mõrra suu ette on pandud traatvõre või suuresilmaline võrk ning kalakott on valmistatud dyneema kiust – mõrdade soetamist ja/või olemasolevate mõrdade ümbertegemist eeltoodud põhimõtteid arvestades; praeguste kogemust järgi on ühe mõrra ümbertegemise hind 400–1000 eurot; selliste mõrdade kasutajaid tuleb eelistada ka püügilubade jagamisel. Tegemist on II prioriteedi tegevusega.
- 4.1.2.14. Nahkhiirte elupaikade taastamis- ja hooldustööd. Vajalik väärtuse 2.1.2.1 (nahkhiired) kaitseks. Talvitumispaikadeks olevate keldrite uste tihendamine, võlvide konserveerimine või taastamine, võsaraie keldrite pealt. Kloostri mõisa pargis olev kelder on II prioriteet (eelarve 3000 eurot), teised rahvuspargis olevad keldrid III (eelarve 6000 eurot). III prioriteet on ka pesakastide paigaldamine, mida võib teha kõikjal rahvuspargis. Sõltuvalt punktis 4.1.1.16 kirjeldatud nahkhiirte elupaikade inventeerimise tulemustest võivad töö mahud ja iseloom täpsustuda.
- 4.1.2.15. Roheka õõskeele kasvukohtade piiramine ajutise karjusega. Vajalik väärtuse 2.1.5.3 (rohekas õõskeel) kaitseks täieliku ärasõõmise eest enne taimede viljumist, kuid tingimata on vajalik võimaldada kariloomade ligipääs suve teisel poolel, välistamaks taimede jäämist konkurentide ja kulu varju. Karjused paigaldatakse enne karjatamise algust ja eemaldatakse pärast 24. juunit. Kuivõrd vaatamata karjatamiskoormuse tõusule on õõskeele populatsioon pigem kasvava trendiga, on tegemist III prioriteedi tegevusega. Aia asukoht tuleb igal aastal enne paigaldamist üle täpsustada. Sõltuvalt punktis 4.1.1.10 nimetatud ohustatud taimede seirest võib tegevuse maht ja prioriteetsus täpsustuda. Töö eelarve on 1000 eurot.

4.1.3. TARISTU, TEHNIKA JA LOOMAD

4.1.3.1. Loodusradade ja vaatlus- ning puhkekohtade rajamine. Vajalik peatükis 3. „Ala ja selle väärtuste tutvustamine ning külastuskorraldus” seatud eesmärgi täitmiseks. Tegevuste ligikaudsed asukohad on asjakohastel juhtudel näidatud lisa 4 kaardil 25. Tegevused vajavad eeltööna projekteerimist, mille käigus nende asukohad võivad täpsustuda. Enim külastatud ja rahvuspargi loodusharidusliku potentsiaali seisukohalt olulisema taristu rekonstrueerimine on II prioriteet, ülejäänud III prioriteet.

4.1.3.1.1. Penijõe „linnupark”. Penijõe mõisa parki, Matsalu rahvuspargi külastuskeskuse juurde rajatakse õppeotstarbeline väliekspositsioon (osaliselt teisaldatav), mis võimaldab õues õppida meie tavalisemaid linde. II prioriteedi tegevus.

4.1.3.1.2. Penijõe lõkkekoht (telkimisvõimalusega). Penijõe mõisa pargi serva rajatakse telkimisplats. Viimastel aastatel on tõusnud jalgsimatkaajate ja jalgratastel liikujate osakaal, kes tunnevad huvi telkimisvõimaluste kohta rahvuspargis. Kuna avalikud lõkkekohad rahvuspargis puuduvad ja väga vähesed ettevõtjad pakuvad telkimisvõimalust, on kavandatud pikemas perspektiivis ka avalike telkimiskohtade loomine rahvuspargis (vt ka lõkkekohad edaspidi). II prioriteedi tegevus.

4.1.3.1.3. Penijõe invatee ja -platvorm. Penijõel kui rahvuspargi külastuskeskuses peaks olema ka liikumispuudega inimestel võimalus rahvuspargi looduse vahetumaks kogemiseks. Arendatakse koos „linnupargiga”. II prioriteet.

4.1.3.1.4. Suitsu lõkkekoht (telkimisvõimalusega). III prioriteet, teostab RMK, huvilised või maaomanik(ud).

4.1.3.1.5. Liustemäe vaatlusonn/vaateplatvorm. Asukoht: vana Liustemäe tee ääres, kõretiikide juures. Võimaldab näha lähedalt prioriteetselt Salmi rannaniitu ilma sealseid linde häirimata. Vana amortiseerunud platvorm on maha lammutatud, uus tuleb rajada samasse kohta või selle lähedusse. Stend tuleks uuendada. III prioriteet.

4.1.3.1.6. Tominga talu vaateplatvorm. Asub eelmise vastas üle Salmi rannaniidu. Platvorm on amortiseerunud ja vajab tõsist remonti. Asub eramaal. III prioriteet.

4.1.3.1.7. Põgari-Sassi vaatlusonn. Hetkel sellist onni ei ole. Kavandatav asukoht Põgari-Sassi rannaniidu servas tee ääres. Sõltuvalt punktis 4.1.1.29 nimetatud uuringu tulemustest võib kaaluda asukoha nihutamist mõningal määral rannaniidu sisse. Võimaldaks näha lähedalt rannaniidu linnustiku seda häirimata. III prioriteet.

4.1.3.1.8. Keemu lõkkekoht telkimisvõimalusega. Keemu sadama ja puhkekoha piirkonda kujundatakse lõkkekoht telkimisvõimalusega. III prioriteet.

4.1.3.1.9. Ajaloolised teed ja rajad kui matkarajad. Sõltuvalt punktides 4.1.1.24, 4.1.1.25 ja 4.1.1.29 nimetatud uuringute tulemustest võiks kohaliku huvi olemasolul kujundada osa vanadest teedest matkaradadeks. Tegevuse käigus tuleb võimalikult suures ulatuses säilitada või vajadusel taastada teede ajalooline ilme. III prioriteet.

4.1.3.1.10. Vaatetornide põhjalikum ümberehitus ühtse disaini alusel. III prioriteet. Sõltuvalt

tornide seisundist võib tekkida vajadus selle tegevuse prioriteetsust jooksvalt ümberhinnata kõrgemaks.

- 4.1.3.1.11. Lubjaahjumäe alune roostikurada ja „varjesein”. Täna on rahvuspargis võimalused roostikku vahetult kogeda üsna piiratud, kõnealune rajatis võimaldaks neid oluliselt avardada. III prioriteet.
- 4.1.3.1.12. Suitsu roostikutorn. Roostikutorn oleks vajalik samal põhjusel eelmise punktiga. III prioriteet.
- 4.1.3.1.13. Penijõe roostikurada ja varjeonn. Raja täiendav haru tornist edasi mööda rannavalli ja varjeonn. Võimaldaks lähedalt vaadelda roostikule omast linnustikku. III prioriteet.
- 4.1.3.1.14. Haeskas varjeonn. Hetkel puudub, rajada avalikuks kasutuseks vaatlusonn vaatetorni alla või selle lähedusse. II prioriteet.
- 4.1.3.1.15. Slipiteed Suitsu ja Rõude sildade juures. Slipiteede puudumine soodustab paatide kaootilist tegevust paatide vette laskmisel ja põhjustab kallaste kahjustamist. III prioriteet.
- 4.1.3.1.16. Penijõe välibaas-metsaonni likvideerimine. Teostab RMK, II prioriteet.
- 4.1.3.1.17. Jõgede vahelise platvorm-vaateonni ja randusmiskoha ehitamine. Teostab RMK. III prioriteet.
- 4.1.3.1.18. Kirbla matkaraja rajamine. Teostab RMK. III prioriteet.
- 4.1.3.1.19. Suitsu kalurionni taastamine. Siia hulka kuulub ka traditsioonilist kalapüüki esitleva ekspositsiooni loomine ning külastajatele tutvustamine. Teostab RMK. III prioriteet.
- 4.1.3.1.20. Keemu vaateonn-platvormi rajamine. Teostab RMK, III prioriteet.

4.1.3.2. Loodusradade ja vaatlus- ning puhkekohtade hooldamine ja rekonstrueerimine. Vajalik peatükis 3. „Ala ja selle väärtuste tutvustamine ning külastuskorraldus” seatud eesmärgi täitmiseks. Tegevus hõlmab asjakohast koristamist, vajadusel rohu niitmist ja üldist korrashoidu, aga ka suuremat rekonstrueerimist. Objektid on skemaatiliselt näidatud lisa 4 kaardil 26, täpsemad tööjoonised on esitatud RMK külastuskorralduskavas. Alltoodud objektide juures on ka teabetahvlid, hooldus sisaldab ka nende seisukorra jälgimist.

- 4.1.3.2.1. Penijõe matkarada ja vaatetornid. Koos raja alguses oleva tiigiga ja hõlmab ka uut roostikurada ja varjeonni. Hooldab RMK. II prioriteet.
- 4.1.3.2.2. Suitsu puhkekoht (sh vaatetorn) ja matkarada. Hooldab RMK. II prioriteet.
- 4.1.3.2.3. Kloostri vaatetorn. Hooldab RMK vastavalt Matsalu rahvuspargi külastuskorralduskavale. II prioriteet.
- 4.1.3.2.4. Karusselja puhkekoht. Hooldab RMK. III prioriteet.
- 4.1.3.2.5. Keemu puhkekoht (sh vaatetorn). Hooldab RMK. II prioriteet.
- 4.1.3.2.6. Haeska puhkekoht (sh vaatetorn). Hooldab eraomanik. II prioriteet.
- 4.1.3.2.7. Kiideva vaateplatvorm. Hooldab MTÜ „Kalaküla rohelised”. II prioriteet.
- 4.1.3.2.8. Kiideva-Puise matkarada. Hooldab MTÜ „Kalaküla rohelised”. II prioriteet.
- 4.1.3.2.9. Salevere matkarada. Hooldab RMK. II prioriteet.
- 4.1.3.2.10. E. Kumari mälestuskivi. Hooldab RMK. II prioriteet.

- 4.1.3.2.11. Rannajõe vaateplatvorm-puhkekoht. Hooldab RMK vastavalt Matsalu rahvuspargi külastuskorralduskavale. II prioriteet.
- 4.1.3.2.12. Penijõe „linnupargi” hooldamine. II prioriteet, RMK korraldab.
- 4.1.3.2.13. Penijõe lõkkekoha hooldamine. RMK korraldab, II prioriteet.
- 4.1.3.2.14. Penijõe invatee ja -platvormi hooldamine. Korraldab RMK. II prioriteet.
- 4.1.3.2.15. Suitsu lõkkekoha hooldamine. Korraldab RMK, III prioriteet.
- 4.1.3.2.16. Liustemäe vaatlussonni/vaateplatvormi hooldamine. Korraldavad huvilised või maaomanik(ud). III prioriteet.
- 4.1.3.2.17. Tominga talu vaateplatvormi hooldamine. Korraldavad huvilised või maaomanik(ud). III prioriteet.
- 4.1.3.2.18. Põgari-Sassi vaatlussonni hooldamine. Korraldab RMK. III prioriteet.
- 4.1.3.2.19. Keemu lõkkekoha hooldamine. Korraldavad huvilised või maaomanik(ud), III prioriteet.
- 4.1.3.2.20. Kloostri jalgratta- ja mõisa tee korrastamine. Kloostri tee on populaarne jalgratturite seas (KOV suunab sinna jalgrattureid ning peagi on see lõik osa Narva-Aegviidu-Penijõe RMK matkarajast), seetõttu on oluline see tee korras hoida. Lisaks teeb Kloostri mõisa eest läbi mineva, Kloostri vaatetorni juurde viiva tee olukord väga raskeks bussidega läbipääsu, mis võiks arvestades kõnealuse torni tähtsust olla tagatud II prioriteet. Korraldab RMK koostöös kohaliku omavalitsusega.
- 4.1.3.2.21. Lubjaahjumäe aluse roostikuraja ja „varjeseina” hooldus. Hooldajaks huvilised ja/või maaomanik(ud). III prioriteet.
- 4.1.3.2.22. Suitsu roostikutorni hooldamine. Korraldab RMK, III prioriteet.
- 4.1.3.2.23. Haeska vaatlussonni hooldamine. Korraldavad huvilised ja/või maaomanik(ud). II prioriteet.
- 4.1.3.2.24. Jõgede vahelise platvorm-vaateonni ja randumiskoha hooldamine. Korraldab RMK, III prioriteet.
- 4.1.3.2.25. Penijõe mõisa metsamaja hooldamine. Teostab RMK, II prioriteet.
- 4.1.3.2.26. Kohalike väikesadamate hooldamine. Kohalikud sadamad on Jugassaare, Puise, Kiideva, Saardo, Haeska, Kloostri, Penijõe, Suitsu, Keemu, Saastna, Rooglaiu. Tegevus hõlmab vajadusel ka sadamakanalite hooldamist ning peab tingimata arvestama külgnevate elupaikade ja neis leiduvate liikide kaitsevajadustega. Suuremate avalikult rahastatud hooldustööde korral tuleb sama projekti raames alati paigaldada ka rahvusparki ja selle kaitsekorda tutvustavad teabetahvlid. III prioriteet.
- 4.1.3.2.27. Kirbla matkaraja hooldamine. Tegevus on III prioriteediga ning seda teostab RMK.
- 4.1.3.2.28. Suitsu kalurionni, sh traditsioonilise kalapüügi ekspositsiooni, hooldamine. Korraldab RMK, III prioriteet.
- 4.1.3.2.29. Keemu vaateonn-platvormi hooldamine. Korraldab RMK, III prioriteet.
- 4.1.3.2.30. Infotahvlite hooldamine. Lisaks olemasolevate külastusobjektide juures olemasolevatele teabetahvlitele tuleb hooldada ka üksikuid infotahvleid (Allika puisniit, Liustemäe, Saastna poolsaar, Põgari-Sassi, Puise nina, Kiideva mõis,

Matsalu mõis, Teorehe). Hooldab RMK. II prioriteet.

4.1.3.4. Rahvusparki välispiiri ja vööndite ning liikumiskiirangute tähistamine. Vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.9 (rohunepp) ja 2.1.1.10 (mustraba-vigle) kaitseks, samuti peatükis 3. „Ala ja selle väärtuste tutvustamine ning külastuskorraldus” seatud eesmärgi täitmiseks. Tööd teostab RMK.

4.1.3.4.1. Rahvusparki välispiiri tähistamine. II prioriteet enimkasutatud rahvusparki sisenemise kohtades; III prioriteet keskmiselt kasutatud kohtades, kus liiguvad valdavalt kohalikud inimesed, ja ratastranspordiga läbipääsmatutel piirilõikudel. Tööd on näidatud kaardil 27.

4.1.3.4.2. Rahvusparki vööndite ja liikumiskiirangute tähistamine. II prioriteet kohtades, kus on suurim surve ebaseaduslikuks liikumiseks liikumiskiirangutega aladel, III prioriteet mujal külastatavates kohtades ja raskesti läbipääsetavates kohtades. Prioriteetsed tööd on näidatud kaardil 28.

4.1.3.4.3. Motoriseeritud liikumise kiirangute tähistamine. II prioriteet kohtades, kus surve ebaseaduslikuks sõitmiseks sihtkaitsevööndi on suur. Keelumärgi alla lisada info, et kaitseala valitseja loal on liikumine lubatud. Prioriteetsed tööd on näidatud kaardil 29.

4.1.3.4.4. Puiatu püsielupaiga piiri tähistamine. III prioriteet – püsielupaik on raskesti ligipääsetav.

4.1.3.5. Tehnika soetamine. Elupaikade hooldus vajab tihti mitmesugust üsna spetsiifilist ja kallist tehnikat, mistõttu on teatud juhtudel mõistlik kaitseala valitsejal see soetada. Soetatud tehnika antakse elupaikade hooldajatele looduskaitseeaduses ette nähtud korras. Tehnika soetus on mõistlik üksnes juhtudel, kui see on ilmselt kulutõhusam võrreldes vastava töö sisseostmisega alltöövõtjalt, kellel analoogiline tehnika juba olemas või kes on võimeline seda iseseisvalt soetama. Üldjuhul on tegu III prioriteedi tegevustega.

4.1.3.5.1. Roostike mosaiiksuse taastamiseks vajalik tehnika. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.6 (hüüp), 2.1.1.7 (väikehuik), 2.1.1.12 (mustviires), 2.1.4 (hink, võldas jt kalad), 2.2.2 (lehtersuudmed), 2.2.4 (rannikulõukad) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Tehnika peab olema amfiibne ja väga madala erisurvega ning võimaldama roo lõikust koos järgneva koristusega, samuti ka roo risoomide ja muda väljakaevamist ning muu veetaimestiku eemaldamist.

4.1.3.5.2. Koosluste taastamise talgutel kasutatav varustus: mootorsaed (3), võsalõikajad (5), kirved, kiinid, labidad, vikatid, rehavad, hangud. Mittetulundusühingutega koostöös korraldatavatel talgutel ei ole alati koostööpartner piisavalt varustatud, seetõttu võiks kaitseala valitseja omada ka teatud varustust, mida koosluste taastamistöödel kasutada. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.5 (väike-laukhani), 2.1.1.8 (naaskelnokk), 2.1.1.9 (rohunepp), 2.1.1.10 (mustraba-vigle), 2.1.1.11 (valgepõsk-lagle), 2.1.1.14 (rukkirääk), 2.1.1.17 (tiirud), 2.1.3

(kõre), 2.1.5.1 (emaputk), 2.1.5.2 (kaunis kuldking), 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.12 (laiud ja väikesaared), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.17 (sinihelmikaniidud), 2.2.18 (luhad), 2.2.19 (madalikuniidud), 2.2.20 (puisniidud), 2.2.21 (puiskarjamaad), 2.2.25 (kadastikud), 2.2.27 (madalsood) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks.

- 4.1.3.5.3. Väga märgade niitude hooldamiseks vajalik tehnika. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.10 (mustraba-vigle), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.17 (sinihelmikaniidud), 2.2.18 (luhad), 2.2.27 (madalsood) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Väga märgad niidualad on kriitiliseks osaks paljude kurvitsaliste elupaikadest. Nende hooldamisel on probleemiks tänase tehnika suur erisurve, sest need alad vajavad väga väikese erisurvega tehnikat. Vajalik on mitte üksnes traktorite, vaid ka haakeriistade erisurve vähendamine. Vähemalt kaks traktorit koos heinapresside ja -kärudega oleks vaja varustada kas mitmekordsete ratastega või kummiroomikutega.
- 4.1.3.5.4. Puisniitude hooldamiseks vajalik tehnika. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.5.2 (kaunis kuldking), 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.20 (puisniidud), 2.3.6 (maastikuilme ja geoloogilised vaatamisväärsused) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Puisniitude hooldamine nõuab väikest ja hea manööverdusega, kuid samas piisava jõudluse ja töökindlusega tehnikat. Vajalikud on kahe rattalised frontaalsniidukid (eelistatult sõrgadega) ning väiksed hea manööverdusvõimega traktorid, mis varustatud sobivas suuruses kaaruti, heinapressi ja käruga. Kokku kõiki viis komplekti.
- 4.1.3.5.5. Kariloomaade saartele vedamiseks vajalik tehnika (parved või loomaveoks kohandatud paadid). Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.17 (tiirud), 2.1.3 (kõre), 2.1.5.1 (emaputk), 2.1.5.2 (kaunis kuldking), 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.12 (laiud ja väikesaared), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.21 (puiskarjamaad), 2.2.25 (kadastikud), 2.2.27 (madalsood) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Vajalik kaks parve või paati.
- 4.1.3.5.6. Veebikaamerad. Vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi) ja 2.1.1.10 (mustraba-vigle) kaitseks ning on seotud tegevusega 4.1.1.16 (röövluse mõju uuringud), samuti peatükis 3. „Ala ja selle väärtuste tutvustamine ning külastuskorraldus” seatud eesmärgi täitmiseks. Kaamerad peaksid olema internetiühenduse võimalusega. Matsalu rahvusparki vajaduste katmiseks oleks vaja viit kaamerat.

4.1.3.6. Sillad, truupid, teed ja küünid. See infrastruktuur on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.10 (mustraba-vigle), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.17 (sinihelmikaniidud), 2.2.18 (luhad), 2.2.27 (madalsood) jaoks seatud eesmärkide täitmise eelduseks olevate hooldus-

ja taastamistööde läbiviimiseks.

- 4.1.3.6.1. Truupide rajamine. Truubid või sillad puisniitudel, luhas ja rannaniitudel olevatele kraavidele – rajamine või renoveerimine, kokku 14 truupi. Raskesti ületatavad kraavid on paiguti takistuseks niitude hooldamisel. II prioriteet. Tööde ligikaudsed asukohad on näidatud kaardil 30.
- 4.1.3.6.2. Heinaveoteed luhas. Luha jt märgade niitude pinnas ei kannata alati korralikult heinaveotehnikat; samas on luhas igasugune tee võõrobjekt, mis killustab elupaika ja soodustab ebaseaduslike luhta tungijate tegevust. Luhateed tuleb rajada või korrastada võimalikult looduslähedaselt. Kui võimalik, siis tuleks nende katteks kasutada luhataimiku mäntaid, mida võiks võtta teede kõrvalt, moodustades nii madalaid voolunõvasid ja lohke tee äärde. Tegevus hõlmab eeltööna projekteerimist. Suuremate võimalike teede orienteeruvad asukohad on näidatud 31. kaardil, täpsemalt märgitakse teede asukohad projekteerimise käigus. Tegemist on III prioriteedi tegevusega, mille vajadus väheneks veelgi senisest madalama erisurvega tehnika laialdasemal kasutuselevõtul.
- 4.1.3.6.3. Heinaküünide rajamine. Heinaküünid luha läheduses. Luha hooldamisel tekib väga suur kogus heina, mille säilivuse tagamiseks oleks vajalik selle hoiustamine katuse all. Tegevus hõlmab eeltööna projekteerimist. Perspektiivsed kohad on skemaatiliselt määratud 32. kaardil, kuid täpsustuvad projekteerimise käigus. II prioriteet.
- 4.1.3.6.4. Kraavide ja soonte puhastamine luhas jt märgadel niitudel. Kraavid ja sooned on luhas valdavalt kinni kasvanud, mis teeb jätkuva niitmise ning koristamise raskeks. Kraavide ja soonte puhastamisel eemaldatakse võsa ja roog ning vajadusel ka sete, kuid süvendamist välditakse; tööde käigus kujundatakse looklevad lauged kaldad võimaldamaks kurvitsaliste pesakondadel neid toitumispaikadena kasutada. Vajadusel avatakse ka peaharude kaldavallid. Tegevus hõlmab ka tööde projekteerimist, mille käigus võivad asukohad täpsustuda. Orienteeruvad asukohad on näidatud kaardil 33. I prioriteet.
- 4.1.3.6.5. Voolutakistuste eemaldamine Rõude jõel ja vajadusel ka teistel deltaharudel. Rõude jõele on kuhjunud voolutõke, mis võib põhjustada luha liiga pika üleujutuse ja takistada luha hooldamist. I prioriteet.

4.1.3.7. Kariloomad. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.5 (väike-laukhani), 2.1.1.8 (naaskelnokk), 2.1.1.9 (rohunepp), 2.1.1.10 (mustsaba-vigle), 2.1.1.11 (valgepõsk-lagle), 2.1.1.14 (rukkirääk), 2.1.1.17 (tiirud), 2.1.3 (kõre), 2.1.5.1 (emaputk), 2.1.5.2 (kaunis kuldking), 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.12 (laiud ja väikesaared), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.17 (sinihelmikaniidud), 2.2.18 (luhad), 2.2.19 (madalikuniidud), 2.2.20 (puisniidud), 2.2.21 (puiskarjamaad), 2.2.25 (kadastikud), 2.2.27 (madalsood) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Täna ei ole Matsalu rahvusparki kariloomade arv piisav kõigi täna hooldamata, kuid hooldust

vajavate alade hooldamiseks, ka praegu hooldatavatel aladel on tihti alakarjatamise tunnused. Samuti sõltub kariloomade arvust vajadus heina järgi ja seega kaudselt ka niitmise teel hooldatavate alade kasutuse jätkusuutlikus. Praegu on küll mitme edukama taluniku karjad kasvamas, kuid vajadused on ilmselt suuremad. Heade pärandkoosluste hooldajatena on ennast tõestanud lihaveised, ka on nende kasvatamine majanduslikult pärandkoosluste hooldamisega kõige tõhusamalt ühildatav. Seetõttu on vähenõudlike lihaveiste soetamine jätkuvalt peamine suund; siiski on parima hoolduse tagamiseks vajalik mitmekesine karjatamine, seetõttu oleks soovitatav lisaks lihaveistele ka hobuste või lammaste karjade suurendamine. Tegu on II prioriteedi tegevusega.

4.1.3.8. Karjamaade tarastamine ja kariloomade varjualuste, söödaplatside, jootmiskohtade (vajadusel puurkaevudega) ning sõnnikuhooldlate rajamine. Täna karjatamata alade taaskasutusse võtmine eeldab nende tarastamist, kariloomade arvu kasv aga talveks vajalike varjualuste ja nendega seotu ehitamist. Samuti nõutakse loomade karjamaadel puhta joogivee olemasolu, mis mõnedel juhtudel eeldab puurkaevude rajamist. Asjakohastel juhtumitel on tegevuse esimeseks etapiks projekteerimine. Soovitatav rahastamisallikas Maaelu Arengukava investeeringutoetused, nende kättesaamatuse korral KIK. II prioriteet.

4.1.4. KAITSE-EESKIRI JA KAITSEKORRALDUSKAVA.

4.1.4.1. Kaitse-eeskirja uuendamine. Vajalik kõigi käesoleva kavaga seatud eesmärkide saavutamiseks. Täna kehtiv kaitse-eeskiri on igati aegunud ja vajab kiiret uuendamist. Kaitsekorralduskava ettevalmistamisel tekkinud ettepanekud uues kaitse-eeskirjas arvestamist vajavatest asjaoludest on esitatud lisa 2. I prioriteet.

4.1.4.2. Kaitsekorralduskava vahehindamine (2019. a) ja uuendamine (2023. a). I prioriteet.

4.1.5. RAHVUSPARGI TUTVUSTAMINE JA KESKKONNAHARIDUS.

Vajalik peatükis 3. „Ala ja selle väärtuste tutvustamine ning külastuskorraldus” seatud eesmärgi täitmiseks.

4.1.5.1. Loodusfotoalbum rahvusparki loodust ja selle kaitsekorraldust tutvustvate lühitekstidega. III prioriteet.

4.1.5.2. „Loodusevaatlused” väljaandmine. III prioriteet.

4.1.5.3. Rahvusparki, sh siinsete külastusobjektide ajakohastatud tutvustamine Keskkonnaameti ja RMK kodulehekülgedel. II prioriteet.

4.1.5.4. Ekspositsiooni hooldamine, tutvustamine ja arendamine rahvusparki külastuskeskuses Penijõel. II prioriteet.

4.1.5.5. Loodus- ja keskkonnaharituslike programmide arendamine ja rakendamine

Keskkonnaameti ja RMK poolt. II prioriteet.

4.1.5.6. „Matkates ümber Matsalu” uus, ajakohastatud väljaanne. III prioriteet.

4.1.5.7. Noore looduskaitse kursused. II prioriteet.

4.1.5.8. Rahvuspargi sümboolika ajakohastamine. III prioriteet.

4.1.5.9. Rahvuspargis kehtivate liikumispiirangute regulaarne tutvustamine massimeedias. III prioriteet.

4.1.5.10. Talgute korraldamine. Eespool kirjeldatud elupaikade taastamise ja hooldamise tegevused (4.1.2) on osaliselt teostatavad talgukorras, ühendades nii kulutõhusalt keskkonnahariduse ja teised kaitsekorralduse eesmärgid. Üks kolmepäevane talgulaager aastas on II prioriteet, kaks täiendavat on III prioriteet.

4.1.5.11. Koolituspäevad traditsiooniliste, ajaloolistele hoonetele sobivate töövõtete tutvustamiseks, kus tutvustatakse ka tänapäevase elu võimalikke ja seejuures väärtusi säilitavaid lahendusi vanas majas. Vajadusel võimalik aidata korrastada ühiskondliku kasutusega hooneid ja rajatise praktiliste koolituste käigus. II prioriteet.

4.1.5.12. Traditsiooniliste ja ajalooliste hoonete restaureerimise heade näidete kogu loomine, võimalik nt koondada rahvuspargi kodulehele. III prioriteet.

4.1.5.13. Luhta traditsioonilise kuhjalava ehitamine. Võimalik ehitada nt Suitsu matkaraja lähistel oleva heinaküüni juurde. II prioriteet.

4.1.6. JÄRELEVALVE.

Vajalik kõigi käesoleva kavaga seatud eesmärkide saavutamiseks, sest jõustamata regulatsioonid lakkavad toimimast ja kõik häirimise vm ebaseadusliku tegevusega seotud ohutegurid muutuvad järjest tugevamaks. Vastavalt praegusele seadusandlusele on järelevalve Keskkonnainspektsiooni ülesanne.

4.1.6.1. Kevadise kalapüügiaegne järelevalve luhas. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.9 (rohunepp), 2.1.1.10 (mutsaba-vigle), 2.1.1.14 (rukkirääk), 2.2.18 (luhad) jaoks seatud eesmärkide saavutamiseks. Tung luhta on kevadel tugev, nagu ka potentsiaalne mõju sealsele elustikule. I prioriteet.

4.1.6.2. Suvine järelevalve kalapüügi üle. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.6 (hüüp), 2.1.1.7 (väikehuik), 2.1.1.12 (mustviires), 2.1.4 (hink, võldas jt kalad), 2.2.2 (lehtersuudmed) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Siselahe, kus surve ebaseaduslikule kalapüügile ja selle mõju pesitsevale linnustikule on tugev, I prioriteet, mujal III.

4.1.6.3. Suvine järelevalve vaba-aja paatide üle. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.8 (naaskelnokk), 2.1.1.10 (mutsaba-vigle), 2.1.1.11 (pesitsev valgepõsk-lagle), 2.1.1.17 (tiirud), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.12 (laiud ja väikesaared) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Saartel randumine on kasvav trend ja sellest suurenev oht samuti. Saarte ümbruses I prioriteet, mujal III.

4.1.6.4. Järelevalve metsades kehtivate liikumis- ja raiepiirangute üle. Tegevus on vajalik väärtustele 2.1.1.1 (merikotkas), 2.1.1.4 (kassikakk), 2.2.22 (laialehised metsad), 2.2.23 (märjad lehtmetsad) seatud eesmärkide täitmiseks. Surve rikkumisele ei ole väga kõrge, seetõttu on

tegevus II prioriteediga kotka- ja kakupesade läheduses ja III mujal.

4.1.6.5. Järelevalve ehitustegevuse üle. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.8 (naaskelnokk), 2.1.1.10 (mustraba-vigle), 2.1.1.11 (valgepõsk-lagle), 2.1.1.17 (tiirud), 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.16 (looniidud), 2.2.25 (kadastikud), 2.3.6 (maastikuilme ja geoloogilised vaatamisväärsused) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Tegemist on hetkel nõrga, majanduse kasvades keskmise ohuteguriga. II prioriteet.

4.1.6.6. Järelevalve maaparanduse üle. Tegevus on vajalik väärtuste 2.1.1.2 (tutkas), 2.1.1.3 (niidurüdi), 2.1.1.9 (rohunepp), 2.1.1.10 (mustraba-vigle), 2.1.1.14 (rukkirääk), 2.1.5.3 (teised käpalised), 2.2.10 (rannaniidud), 2.2.14 (lubjarikkad aruniidud), 2.2.15 (lubjavaesed aruniidud), 2.2.17 (sinihelmikaniidud), 2.2.18 (luhad), 2.2.19 (madalikuniidud), 2.2.27 (madalsood) jaoks seatud eesmärkide täitmiseks. Ajalooliselt väga oluline ohutegur, kuid praegune mõju nõrk. III prioriteet.

4.1.7. KOOSTÖÖKOGU.

Koostöökogu on vajalik huvirühmade jooksvaks kaasamiseks rahvusparki kaitse korraldamisesse, sealhulgas ka rahvusparkide kogukondade vahelise suhtlemise soodustamiseks. Rahvusparkide senine töökogemus ja käesoleva kava avalikustamiskoosolekute kogemus kinnitab vajadust järjepidevat kohalike kogukondade kaasamist võimaldava ühiskondliku kogu järele. Sellisele järeldusele on jõutud ka Keskkonnaameti rahvusparkide töörühma poolt. Koostöökogu moodustatakse pt 3.1 nimetatud huvirühmade esindajaist. II prioriteet.

4.2 EELARVE

Eelarve tabelisse on koondatud eelnevate analüüsidenä esitatud tööd, mis on täitmiseks käesoleva kaitsekorralduskavaga ettenähtud perioodi jooksul.

Tabelis on tegevused jaotatud vastavalt tegevuse olulisusele järgmistesse prioriteetsusklassidesse:

- 1) esimene prioriteet – hädavajalik tegevus, milleta kaitse-eesmärkide täitmine planeeritavas ajavahemikus on võimatu, see on väärtuste säilimisele ja toimiva ohuteguri kõrvaldamisele suunatud tegevus; kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks vajalik tegevus;
- 2) teine prioriteet – vajalik tegevus, mis on suunatud väärtuste taastamisele, eksponeerimisele ja potentsiaalsete ohutegurite kõrvaldamisele;
- 3) kolmas prioriteet – soovituslik tegevus ehk tegevus, mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele.

Jrk	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Pri orit eet	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Kokku
					Sadades eurodes										
Inventuurid, seired, uuringud															
4.1.1.1	Merikotkas	Riiklik seire	KAUR	1	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	60
4.1.1.2.1	Maas-pesitsevad linnud	Riiklik seire	KAUR	1	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	300
4.1.1.2.2	Maas-pesitsevad linnud	Tulemusseire	KeA/KAUR	2	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	800
4.1.1.3	Kassikakk	Riiklik seire	KAUR	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
4.1.1.4	Haned, luiged, sookurg	Riiklik seire	KAUR	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	80
4.1.1.5	Hüüp ja ruiklased	Tulemusseire	KeA/KAUR	1		4					4				8
4.1.1.5	Hüüp ja ruiklased	Tulemusseire	KeA/KAUR	2			4	4				4	4		16
4.1.1.6	Nahkhiired	Riiklik seire	KAUR	1	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	40
4.1.1.7	Hülged	Riiklik seire	KAUR	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
4.1.1.8	Saarmas	Riiklik seire	KAUR	1	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	40

4.1.1.9	Kahepaiksed	Riiklik seire	KAUR	1	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	60
4.1.1.10.	Kaitsealused taimed	Riiklik seire	KAUR	1	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	40
4.1.1.11.	Rannikumeri	Riiklik seire	KAUR	1			300						300		600
4.1.1.12.	Ohustatud taimekooslused	Riiklik seire	KAUR	1		4	4				4	4			16
4.1.1.13.	Maastike kaugseire	Riiklik seire	KAUR	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	X
4.1.1.14.	Röövlus	Uuring	KeA	2		10	5	5	5						25
4.1.1.15.	Nahkhiirte elupaigad	Inventuur	KeA	2			15								15
4.1.1.16.	Kalastik	Uuring	KKM/TÜ	2	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	1000
4.1.1.17.	Kaitstavad taimed	Inventuur	KeA	2			15	10			10	15			50
4.1.1.18.	Kaitstavad seemned	Inventuur	KeA	2			10	15			10	15			50
4.1.1.19.	Metsa-elupaigad	Inventuur	KeA	2		95									95
4.1.1.20.	Allikad	Inventuur	KeA	2			15								15
4.1.1.21.	Kivikalmed	Inventuur	KeA	2		15									15
4.1.1.22.	Pärimus	Andmete kogumine	KeA	2		10	5								15
4.1.1.23.	Biomassi kasutus	Uuring	KeA	2		10	10	10							30
4.1.1.24.	Putukad	Inventuurid	KeA	2			10		10		10		10		40
4.1.1.25.	Külastajad	Tulemusseire	RMK	2	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	40
4.1.1.26.	Külastustaristu arenguvajadused	Uuring	KeA/RMK/H	2		30	30	30							90
4.1.1.26.	Rannikuelupaigatüü pide inventuur	Inventuur	KeA	2					25						25
4.1.1.28.	Looduslike pühapaikade inventuur	Inventuur	KeA	2			20								
Hooldus, taastamine ja ohjamine															
4.1.2.1	Karuputke võõrliigid	Probleemliigi tõrje	KeA	1	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
4.1.2.2	Mink, kährik, rebane Pabil	Probleemliigi tõrje	KeA	1	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50
4.1.2.2	Mink, kährik, rebane Kumaril	Probleemliigi tõrje	KeA	2	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50

4.1.2.2	Mink, kährik, rebane mujal	Probleemliigi tõrje	KeA	3	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
4.1.2.3	Kõre Saastnas ja Kirikukülas	Liigi ümberasustamine	KeA	1	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	200
4.1.2.3	Kõre mujal	Liigi ümberasustamine	KeA	2	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	200
4.1.2.4	Roostike mosaiiksus	Liigi elupaiga hooldustöö	RMK	2	0	200	200	200	200	200	200	200	200		1600
4.1.2.5	Roovarumine	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	0
4.1.2.6	Vaba vee piir	Liigi elupaiga taastamistöö	KeA/RMK	1		475									475
4.1.2.6	Vaba vee piir	Liigi elupaiga taastamistöö	KeA/RMK	2			500	500	500	650					2150
4.1.2.6	Vaba vee piir	Liigi elupaiga taastamistöö	KeA/RMK	3							175				175
4.1.2.7	Ranna koristamine	Koosluse hooldustöö	RMK/H	3	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50
4.1.2.8.1	Jõgede veerežiim luhas	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	2	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	80
4.1.2.8.2	Kraavide veerežiim rannaniitudel ja nendega piirnevatel aladel	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	1		200	200								400
4.1.2.8.2	Kraavide veerežiim rannaniitudel ja nendega piirnevatel aladel	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	2				300	300						600
4.1.2.9.1	Rannas väike võsa	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK/H	1	40	30	30	50							150
4.1.2.9.2	Rannas suurem võsa	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	1		20									20
4.1.2.9.2	Rannas suurem võsa	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	2			120								120

4.1.2.9.2	Rannas võsa	suurem Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	3					120						120
4.1.2.9.3	Luhavõsa	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	1		200	400								600
4.1.2.9.3	Luhavõsa	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	2				500	1000	1500					2000
4.1.2.9.3	Luhavõsa	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	3							200				200
4.1.2.9.4	Kadastiku harvendus	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	2	20	50	50	50							170
4.1.2.9.4	Kadastiku harvendus	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	3							50				50
4.1.2.9.5	Aruniidutaastamine	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	2						20	20				40
4.1.2.9.5	Aruniidutaastamine	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	3							20				20
4.1.2.9.6	Puisniidutaastamine	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	2	20	20	50	50	50	50	50	50			340
4.1.2.9.6	Puisniidutaastamine	Koosluse taastamistöö	KeA/RMK	3									40		40
4.1.2.10.1	Rannakarjamaad	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	1	2862	2862	2862	2862	2862	2862	2862	2862	2862	2862	28620
4.1.2.10.1	Rannakarjamaad	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	2							440	440	440	440	2200
4.1.2.10.1	Rannakarjamaad	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	3									206	206	618
4.1.2.10.2	Rannaheinamaad	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	1	420	420	420	420	420	420	420	420	420	420	4200
4.1.2.10.3	Luhad	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	1	5650	5650	5650	5650	5650	5650	5650	5650	5650	5650	56500
4.1.2.10.3	Luhad	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	2			100	100	100	100	100	100	100	100	800
4.1.2.10.3	Luhad	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	3							430	430	430	430	2150

4.1.2.10.4	Kadastikud, aruniidud	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	1	685	685	685	685	685	685	685	685	685	685	6850
4.1.2.10.4	Kadastikud, aruniidud	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	2				120	120	120	120	120	120	120	840
4.1.2.10.4	Kadastikud, aruniidud	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	3						32	32	32	32	32	160
4.1.2.10.5	Puisniidud	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	1	298	298	298	298	298	298	298	298	298	298	2980
4.1.2.10.5	Puisniidud	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	2						225	225	225	225	225	1125
4.1.2.10.6	Puiskarjamaad	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	1	604	604	604	604	604	604	604	604	604	604	6040
4.1.2.10.6	Puiskarjamaad	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	2						242	242	242	242	242	1210
4.1.2.10.6	Puiskarjamaad	Koosluse hooldustöö	KeA/RMK	3						422	422	422	422	422	2110
4.1.2.11	Põllud, kultuurrohumaad	Maastiku hooldustöö	KeA	2	3000	3040	3080	3120	3180	3220	3280	3320	3360	3400	32000
4.1.2.12.1	Penijõe park	Pargi hooldustöö	RMK	2	540	25	25	25	25	25	25	25	25	25	765
4.1.2.12.2	Matsalu park	Pargi hooldustöö	MO	2	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
4.1.2.12.3	Kõik pargid	Pargi hooldustöö	RMK/MO	3					200	200	200	200	200	200	1200
4.1.2.13	Hülgekindlad püünised	Kaaspüügi vähendamise pilootprojekt	KeA/H	2			10	10	10	10	10	10	10	10	80
4.1.2.14	Nahkhiirte elupaigad	Liigi elupaiga taastamistöö	KeA/RMK	2	160										30
4.1.2.15	Nahkhiirte elupaigad	Liigi elupaiga taastamistöö	KeA/RMK	3				30			30				60
4.1.2.16	Roheka õõskeele kaitse teisaldatava elektrikarjusega	Liigi elupaiga hooldustöö	KeA/RMK	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
Taristu, tehnika ja loomad															
4.1.3.1.1	Penijõe 'linnupark'	Radade ja puhkekohtade	RMK	2				50							50

		rajamine													
4.1.3.1.2	Penijõe lõkkekoht	Radade ja puhkekohtade rajamine	RMK	2		20									20
4.1.3.1.3	Penijõe invatee ja -platvorm	Radade ja puhkekohtade rajamine	RMK	2						300					300
4.1.3.1.4	Suitsu lõkkekoht	Radade ja puhkekohtade rajamine	RMK/MO/H	3						100					100
4.1.3.1.5	Liustemäe vaateplatvorm	Radade ja puhkekohtade rajamine	RMK	3				250							250
4.1.3.1.6	Tominga vaateplatvorm	Radade ja puhkekohtade rajamine	H/MO	3					250						250
4.1.3.1.7	Põgari-Sassi vaatlusonn	Radade ja puhkekohtade rajamine	RMK	3					350						350
4.1.3.1.8	Keemu lõkkekoht	Radade ja puhkekohtade rajamine	H/MO	3			60								60
4.1.3.1.9	Ajaloolised rajad matkaradadeks	Radade ja puhkekohtade rajamine	RMK/H	3				5	5	5	5	5			25
4.1.3.1.10.	Tornide ümberehitus	Radade ja puhkekohtade rajamine	RMK/H	3		560	300	100					100	100	1060
4.1.3.1.11.	Lubjaahjumäe alune roostikurada ja varjesein	Radade ja puhkekohtade rajamine	H/MO	3						400	400				800

4.1.3.1.12.	Suitsu roostikutorn	Radade puhkekohtade rajamine ja	RMK	3					300						300
4.1.3.1.13.	Penijõe roostikurada ja varjeonn	Radade puhkekohtade rajamine ja	RMK	2				300							300
4.1.3.1.14.	Haeska varjeonn	Radade puhkekohtade rajamine ja	H/MO	2				20							20
4.1.3.1.15.	Slipiteed Suitsu ja Rõude sildade juures	Muu taristu rajamine	RMK	3			200	200							400
4.1.3.2.16.	Penijõe välibaas-metsaonn	Muu taristu likvideerimine	RMK	2		300									300
4.1.3.2.17.	Jõgede vaheline platvorm-vaateonn	Radade puhkekohtade rajamine ja	RMK	3				30	60						90
4.1.3.1.18.	Kirbla matkaraja rajamine	Radade puhkekohtade rajamine ja	RMK	3								150			150
4.1.3.1.19.	Suitsu kalurionn	Radade puhkekohtade rajamine ja	RMK	3		20	20	30	30						100
4.1.3.1.19.	Keemu vaateonn-platvorm	Radade puhkekohtade rajamine ja	RMK	3							80				80

4.1.3.2.1	Penijõe matkarada ja vaatetornid	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	2	8	8	8	8	200	4	4	4	4	4	220
4.1.3.2.2	Suitsu puhkekoht ja matkarada	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	2	8	8	150	4	4	8	8	8	8	8	198
4.1.3.2.3	Kloostri vaatetorn	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	2	8	350	4	4	4	8	8	8	8	8	402
4.1.3.2.4	Karusselja puhkekoht	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
4.1.3.2.5	Keemu puhkekoht	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK/H	2	8	100	4	4	4	6	6	6	6	6	150
4.1.3.2.6	Haeska puhkekoht	Radade puhkekohtade hooldamine ja	MO	2	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	80
4.1.3.2.7	Kiideva vaateplatvorm-sadamahoone	Radade puhkekohtade hooldamine ja	MO/H/KOV	2	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	80
4.1.3.2.8	Kiideva-Puise matkarada	Radade puhkekohtade hooldamine ja	MO/H/KOV	2	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	80
4.1.3.2.9	Salevere matkarada	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	2	8	8	80	8	8	8	8	8	8	8	152

4.1.3.2.10	E. Kumari mälestuskivi	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
4.1.3.2.11	Rannajõe vaateplatvorm-puhkekoht	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	2	8	8	75	75	4	4	4	4	4	4	190
4.1.3.2.12	Penijõe „linnupark“	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	2					1	1	1	4	4	8	19
4.1.3.2.13	Penijõe lõkkekoht	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	2			10	10	10	10	10	10	10	10	80
4.1.3.2.14	Penijõe invatee ja -platvorm	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	2							1	1	1	4	7
4.1.3.2.15	Suitsu lõkkekoht	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	3							10	10	10	10	40
4.1.3.2.16	Liustemäe vaateplatvorm	Radade puhkekohtade hooldamine ja	H/MO	3					1	1	1	4	4	8	19
4.1.3.2.17	Tominga vaateplatvorm	Radade puhkekohtade hooldamine ja	H/MO	3						1	1	1	4	4	11
4.1.3.2.18	Põgari-Sassi vaatlusonn	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	3					1	1	1	4	4	8	19

4.1.3.2.19	Keemu lõkkekoht	Radade puhkekohtade hooldamine ja	H/MO	3					8	8	8	8	8	8	8	56
4.1.3.2.20	Kloostri jalgratta- ja mõisa tee	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK/KOV	2		10	100	10	10	10	10	10	10	10	10	180
4.1.3.2.21	Lubjaahjumäe alune roostikurada ja vaatlusonn	Radade puhkekohtade hooldamine ja	H/MO	3									1	1	1	3
4.1.3.2.22	Suitsu roostikutorn	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	3						1	1	1	4	4	4	11
4.1.3.2.23	Haeska varjeonn	Radade puhkekohtade hooldamine ja	MO/H	2						1	1	1	4	4	4	11
4.1.3.2.23	Jõgede vaheline platvorm-vaateonn	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	3						1	1	1	4	4	4	11
4.1.3.2.24	Penijõe mõisa metsamaja	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	2			50	50	500	500	4	4	4	4	4	1116
4.1.3.2.25	Sadamahooldus	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK/MO/H	3	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	600
4.1.3.2.27.	Kirbla matkarada	Radade puhkekohtade hooldamine ja	RMK	3									1	1	1	3

4.1.3.2.28.	Suitsu kalurionn	Radade ja puhkekohtade hooldamine	RMK	3						4	4	4	4	4	20
4.1.3.2.28	Keemu vaateonn-platvorm	Radade ja puhkekohtade hooldamine	RMK	3							1	1	1	4	7
4.1.3.2.30	Infotahvlite hooldamine	Infotahvlite hooldamine	RMK	2	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	40
4.1.3.4.1	Rahvuspargi välispiiri tähistamine	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	2			100								100
4.1.3.4.1	Rahvuspargi välispiiri tähistamine	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	3				67							67
4.1.3.4.2	Rahvuspargi võõndite ja liikumispääsude tähistamine	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	2			65								40
4.1.3.4.2	Rahvuspargi võõndite ja liikumispääsude tähistamine	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	3			55								55
4.1.3.4.3	Motoriseeritud liikumise piirangute tähistamine	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	2		36									36
4.1.3.4.4	Puiatu püselupaiga piiri tähistamine	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	3				4							4
4.1.3.5.1	Roostiku-hooldustehnika	Tehnika/Loomade soetamine	KeA/H	3			600								600
4.1.3.5.2	Talguvarustus	Tehnika/Loomade soetamine	KeA/H	2		15					20				35
4.1.3.5.3	Luhatehnika	Tehnika/Loomade	KeA/H	3				1500		1500					3000

		soetamine													
4.1.3.5.4	Puisniidutehnika	Tehnika/Loomade soetamine	KeA/H	3		255			255			255			765
4.1.3.5.5	Loomaveoparved/-paadid	Tehnika/Loomade soetamine	KeA/H	3			300				300				600
4.1.3.5.6	Veebikaamerad	Tehnika/Loomade soetamine	KeA	2		40									40
4.1.3.5.6	Veebikaamerad	Tehnika/Loomade soetamine	KeA	3			40	40	40	40					160
4.1.3.6.1	Truupide rajaine	Muu taristu rajamine	RMK	2		40	40	40	20						140
4.1.3.6.2	Heinaveoteed	Muu taristu rajamine	RMK	3		100	100	100							300
4.1.3.6.3	Heinaküünide rajamine	Muu taristu rajamine	RMK	2		50	50	50	50						200
4.1.3.6.4	Luhakraavid	Muu taristu hooldamine	RMK	1	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	300
4.1.3.6.5	Rõude jõeal voolutakistus	Muu taristu hooldamine	RMK	1	30										30
4.1.3.6	Loomade soetamine	Tehnika/Loomade soetamine	H	2	500	500									1000
4.1.3.7	Kariloomaade varjualused, karjamaade tarastamine, jootmiskohad	Muu taristu rajamine	H	2		60	60	60							180
Kavad, eeskirjad															
4.1.4.1	Kaitse-eeskiri	Kaitsekorra muutmine	KeA	1	x										0
4.1.4.2	Kaitsekorralduskava	Tegevuskava	KeA	1					x					x	0
Kaitseala tutvustamine ja keskkonnaharidus															
4.1.5.1	Matsalu loodusfotoalbum	Trükiste väljaandmine ja	KeA	2		80									0

		infotahvlite koostamine														
4.1.5.2	'Loodusevaatlused'	Trükiste väljaandmine ja infotahvlite koostamine	KeA	3	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	600
4.1.5.3	Koduleht	Salvestised ja interaktiivne tutvustamine	KeA/RMK	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
4.1.5.4	Matsalu looduskeskuse ekspositsioon	Ekspositsioonide hooldamine ja arendamine	RMK/KeA	1												
4.1.5.5	Loodushariduslikud programmid	Õppeprogrammide väljatöötamine ja läbiviimine	KeA/RMK	1	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
4.1.5.6	'Matkates ümber Matsalu' uus anne	Trükiste väljaandmine ja infotahvlite koostamine	KeA/RMK	2	40											40
4.1.5.8	Noore looduskaitaja kursus	Õppeprogrammide väljatöötamine ja läbiviimine	KeA	2												
4.1.5.7	Sümboolika uuendamine	Sümboolika	KeA	3												
4.1.5.9.	Liikumispääsude tutvustamine	Artiklite kirjutamine	KeA	1												
4.1.5.10	Talgud	Talgud	KeA/H/RMK	2	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	300
4.1.5.10	Talgud	Talgud	KeA/H/RMK	3	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	600
4.1.5.11.	Koolituspäevad traditsiooniliste tövõtete tutvustamiseks	Koolitus- ja õppepäevad	KeA	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	20

4.1.5.12.	Heade näidete kogu	Rahvuspargi tutvustamine	KeA	3			X								X
4.1.5.13.	Kuhjalava ehitamine		KeA	2											
MUU															
4.1.6	Järelevalve	Muu	KKI	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	0
4.1.7	Koostöökogu	Muu	KeA	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	

KAUR – Keskkonnaagentuur

KeA – Keskkonnaamet

RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus

H – huvilised

MO – maaomanik

KOV – kohalik omavalitsus

KKI – Keskkonnainspeksioon

KKM – Keskkonnaministeerium

TU – Tartu Ülikool

5. KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE

Jrk	Väärtus	Indikaator	Kriteerium	Tulemus	Selgitus
2.1.1.1	Merikotkas	Pesitsejate arv	8 paari	Pesitseb vähemalt 8 paari	Hinnatakse riikliku seire alusel
2.1.1.2	Tutkas	Pesitsejate arv	10 emalindu	10 aasta pärast on pesitsemas vähemalt 10 emalindu	10 emalinnu pesitsemine mitu aastat järjest annab selge signaali asurkonna taastumise algusest; hinnatakse seire alusel
2.1.1.3	Niidurüdi	Pesitsejate arv	150 paari	10 aasta pärast on pesitsemas vähemalt 130 paari	130 paari järjepidev pesitsemine annaks signaali asurkonna taastumise algusest; hinnatakse seire alusel
2.1.1.4	Kassikakk	Pesitsejate arv	2 paari	10 aasta pärast pesitseb vähemalt 2 paari	2 paari järjepidev pesitsemine annaks signaali asurkonna taastumise algusest; hinnatakse seire alusel
2.1.1.5	Väike-laukhani	Läbirändajate arv kevadrändel	10 aasta keskmine 30 isendit tõusva trendiga	10 aasta lõpuks on perioodi keskmine Matsalu tuvastatud isendite arv vähemalt 30 ja perioodi trend on tõusev	Perioodi keskmine, mis ületaks mõneti tänase, koos tõusva trendiga näitaks asurkonna taastumise algust; hinnatakse seire alusel
2.1.1.6	Hüüp	Pesitsejate arv	30 hüüdvat isast	Hüüdvaid isaseid on vähemalt 30	Hüübi arvukus märgalal kõigub ja võib tänasega võrreldes ka langeda, kuid alla 30 hüüdva isase korral

					oleks tegu potentsiaalselt ohtliku langusega; hinnatakse seire alusel
2.1.1.7	Väikehuik	Pesitsejate arv	5 paari	Perioodi lõpuks on pesitsemas 5 paari	5 paari regulaarne pesitsus annaks selge märgi asurkonna taastumise algusest; hinnang seirest
2.1.1.8	Naaskelnokk	Pesitsejate arv	10 paari	Pesitseb vähemalt 10 paari	Pesitsejate arvukus kõigub 10-20 paari vahel, langemine alla 10 annaks signaali kohaliku asurkonna seisundi halvenemisest; hinnatakse seire alusel
2.1.1.9	Rohunepp	Mängivate isaslindude arv	50 lindu	Mängudes on kokku vähemalt 50 lindu	Mängus olevate isaslindude arv on vähenenud, tänane miinimum on 50; sellest allapoole langemine näitaks tõsist probleemi asurkonnas; hinnatakse seire alusel
2.1.1.10	Mustsaba-vigle	Pesitsejate arv	70 paari	Pesitseb vähemalt 70 paari	70 paari pesitsemine annaks signaali liigi taastumise algusest; hinnatakse seire alusel
2.1.1.11	Valgepõsk-lagle	Läbirändajate arv kevadrändel	50000	Kevadrändel vähemalt 50000 isendit	Arvukus kõigub, kuid alla 50000 isendi korral võiks hinnata seisuga halvaks; hinnatakse seire alusel
2.1.1.12	Mustviies	Pesitsejate arv	30 paari	Pesitseb vähemalt 30 paari	30 paari pesitsemine annaks signaali liigi taastumise

					algusest, hinnatakse seire alusel
2.1.1.13	Roo-loorkull	Pesitsejate arv	20 paari	Pesitseb vähemalt 20 paari	Pesitsejate arvukus kõigub, kuid langemine alla 20 annaks hädasignaali; hinnatakse seire alusel
2.1.1.14	Rukkirääk	Hüüdvate isaste arv	150 hüüdvat isast	Hüüdvaid isaseid on vähemalt 150	Räägu arvukus märgalal kõigub ja võib tänasega võrreldes ka langeda, kuid alla 150 hüüdva isase korral oleks tegu potentsiaalselt ohtliku langusega; hinnatakse seire alusel
2.1.1.15	Väike- ja laululuik	Läbirändajate arv kevadrändel	3000 isendit kummastki liigist	Kaitsekorraldusperioodi lõpuks on kevadrändel vähemalt 3000 isendit	Mõlema liigi arvukus on langenud, tõus 3000 isendini annaks märku taastumisest
2.1.1.16	Sookurg	Läbirändajate arv sügisrändel	7000	Sügisrändel vähemalt 7000 isendit	Arvukuse langus alla 7000 ületaks selgelt viimaste aastate kõikumise piirid; hinnatakse seire alusel
2.1.1.17	Tiirud	Liiginimestik	Räusktiir, jõgitiir, randtiir, tutt-tiir ja väiketiir	Räusktiir, jõgitiir, randtiir, tutt-tiir ja väiketiir pesitsevad jätkuvalt	Tiirude arvukus kõigub looduslikult väga tugevalt, kuid kõigi liikide jätkuv pesitsemine näitab nende kaitse tõhusust; hinnatakse seire alusel
2.1.2.1	Nahkhiired	Liiginimestik	tiigilendlane, nattereri lendlane, veelendlane, põhjanahkhiir, pargi-	tiigilendlane, nattereri lendlane, veelendlane, põhjanahkhiir, pargi-	Arvukuse hinnangud on tänaseks liiga ebaselged, et saaks püstitada arvulisi

			nahkhiir, kääbus-nahkhiir, suurkõrv, suurvidevlane	nahkhiir, kääbus-nahkhiir, suurkõrv, suurvidevlane on jätkuvalt Matsalus olemas	kriteeriume; hinnatakse seire alusel
2.1.2.2	Hülged	Liiginimestik	Viiger- ja hallhüljes	Viiger- ja hallhüljes on jätkuvalt Matsalus olemas	Mõlema liigi esinemine on liiga dünaamiline seadmaks arvulisi kriteeriume; hinnatakse seire alusel
2.1.2.3	Saarmas	Liiginimestik	Saarmas	Saarmas on jätkuvalt Matsalus olemas	Liigi arvukus on liiga raskesti määratav seadmaks arvulisi kriteeriume; hinnatakse seire alusel
2.1.3	Kõre	Hüüdvate isaste arv	5 hüüdvat isast	Hüüdvaid isaseid on kaitsekorraldusperioodi lõpuks vähemalt 5	See arv lubaks oletada asurkonna taastumise algust; hinnatakse seire alusel
2.1.4	Kalad	Liiginimestik	Hink ja võldas ning kõik täna esindatud töönduslikud liigid	Eelnimetatud liigid on kaitsekorraldusperioodi lõpus olemas	Arvukused on liiga dünaamilised kriteeriumide püstitamiseks; hinnatakse uuringute põhjal
2.1.5.1	Emaputk	Liiginimestik	Emaputk	Emaputk on kaitsekorraldusperioodi lõpus olemas	Arvukuse andmed ebapiisavad; hinnatakse seire ja inventuuride alusel
2.1.5.2	Kaunis kuldking	Isendite arv	Selgub seire käivitamisel	Arvukus püsiv või tõusev	Täna arvukuse andmed ebapiisavad; hinnatakse seire alusel
2.1.5.3	Rohekas õõskeel	Isendite arv	15	Seires leitakse vähemalt 15 isendit	Arvukus kõigub, kuid alla 15 isendi leidmine näitaks positiivse trendi puudumist; hinnatakse seire alusel
2.1.5.4	Teised käpalised	Liiginimestik	Punane tolmepea,	Liigid on Matsalus	Arvukuse andmed on liiga

			kärbesõis, harilik muguljuur, jumalakäpp	jätkuvalt olemas	puudulikud nende kasutamiseks; hinnatakse seire ja inventuuride alusel, nende puudumisel juhuvaatluste põhjal
2.1.5.5	Hall soolmalts ja rand-soodahein	Liiginimestik	Hall soolmalts ja rand- soodahein	Liigid on Matsalus jätkuvalt olemas	Tegemist on tugevalt kõikuva arvukusega liikidega; hinnatakse seire alusel
2.1.5.6	Pruun raunjalg ja müür-raunjalg	Liiginimestik	Pruun raunjalg ja müür- raunjalg	Liigid on Matsalus jätkuvalt olemas	Arvukuse andmed on liiga puudulikud nende kasutamiseks; hinnatakse seire ja juhuvaatluste alusel
2.1.5.7	Roheline kaksikhammas	Leiukohtade arv	2	Mõlemad leiukohad on säilinud	Täna on liik teada vaid kahest leiukohast; hinnatakse seire ja kordusinventuuride alusel
2.1.6	Kellukmürkel	Leiukohtade arv	1	Leiukoht on säilinud	Täna teada vaid üks leiukoht; hinnatakse kordusinventuuri alusel
2.2.1.1.	Veealused liivamadalad	Pindala	8000 ha	Pindala ei ole vähenenud	Lähtutakse tänasest olukorrast; hinnatakse Väinamere mereala kaitsekorralduskavas ettenähtud kordusinventuuri alusel
2.2.1.2	Lehtersuudmed	Pindala	4740 ha	Pindala ei ole vähenenud	Lähtutakse tänasest olukorrast; hinnatakse Väinamere mereala

					kaitsekorralduskavas ettenähtud kordusinventuuri alusel
2.2.1.3	Pagurannad	Pindala (elupaiga ja roovaba ala)	4030 ha elupaik, 300 ha roovaba	Pindala ei ole vähenenud, rand on roovaba	Lähtutakse tänasest olukorrast; hinnatakse Väinamere mereala kaitsekorralduskavas ettenähtud kordusinventuuri alusel ja ortofotode põhjal
2.2.1.4	Rannikulõukad	Roostunud ala pindala	Roovaba veepiir 10 ha	Seisund on paranenud	Kordusinventuuri ja ortofoto põhjal
2.2.1.5	Laiad madalad lahed	Pindala	390 ha	Pindala ei ole vähenenud	Lähtutakse tänasest olukorrast; hinnatakse Väinamere mereala kaitsekorralduskavas ettenähtud kordusinventuuri alusel ja ortofotode põhjal
2.2.1.6	Karid	Pindala	52 ha	Pindala ei ole vähenenud	Lähtutakse tänasest olukorrast; hinnatakse Väinamere mereala kaitsekorralduskavas ettenähtud kordusinventuuri alusel
2.2.1.7	Esmased rannavallid	Pindala	20 ha	Seisund ei ole halvenenud	Lähtutakse kordusinventuurist
2.2.1.8.	Laiud ja väikesaared	Pindala, taimestiku liigirikkus, rannikulinnustik	35 ha; esineb erinevaid kaitsealuseid taimeliike (emaputk, orhideed), linnustiku liigirikkus on	Seisund on säilinud	Pindala hinnatakse põhikaardi ja ortofoto järgi, taimeliikide olemasolu on võimalik kindlaks teha

		u liigirikkus, kõre esinemine, avatud alade esinemine, traditsioonilise maakasutuse olemasolu	säilinud, kõre esineb Kumaril, toimub koosluste hooldamine		juhukäikude abil, linnustikku inventeeritakse perioodiliselt, kõre olemasolu hinnatakse riikliku seire käigus, koosluste hooldamist kontrollitakse pisteliste käikude ja PRIA kontrollide abil.
2.2.1.9.	Rannaniidud ja soolakud	Pindala ja seisund, soolakute olemasolu	2224 ha A, 370 ha B, soolakute olemasolu	Niitude seisund on paranenud ning suurematel rannaniitudel (Põgari, Teorehe ja Keemus) esineb soolakuid.	Hinnatakse pisteliste käikude, PRIA kontrollide, ortofoto jms käigus
2.2.2.1.	Kuivad nõmmed	Pindala ja esinduslikkus	5 ha, seisundiga vähemalt A	Seisund on paranenud	Hinnatakse pisteliste käikude, PRIA kontrollide, ortofoto jms käigus
2.2.2.2.	Kadastikud	Pindala ja esinduslikkus	3 ha A, 23 ha C	Seisund ei ole halvenenud	Lähtutakse tänasest olukorrast. Hinnatakse pisteliste käikude, PRIA kontrollide, ortofoto jms käigus
2.2.3.1.	Jõed ja ojad	Seisund	Hüdrokeemiline seisund: Kasari ja Liivi – väga hea, Penijõgi – kesine, Tuudi – hea. Hüdrobioloogiline: Kasari ja Liivi – hea, Penijõgi ja Tuudi – kesine.	Seisund ei ole halvenenud	Hinnatakse riikliku jõgede seire alusel
2.2.4.1.	Kuivad niidud	Pindala ja	360 ha A, 8 ha B	Seisund on paranenud	Hinnatakse pisteliste

	lubjarikkal mullal	esinduslikkus			käikude, PRIA kontrollide, ortofoto jms käigus
2.2.4.2.	Liigirikkad niidud lubjarikkal mullal	Pindala ja esinduslikkus	310 ha A, 36 ha C	Seisund on osaliselt paranenud	Hinnatakse pisteliste käikude, PRIA kontrollide, ortofoto jms käigus
2.2.4.3.	Looniidud	Pindala ja esinduslikkus	130 ha A, 10 ha C	Seisund on paranenud	Hinnatakse pisteliste käikude, PRIA kontrollide, ortofoto jms käigus
2.2.4.4.	Sinihelmikakooslused	Pindala ja esinduslikkus	25 ha B, 0,6 ha C	Seisund ei ole halvenenud	Hinnatakse pisteliste käikude, PRIA kontrollide, ortofoto jms käigus
2.2.4.5.	Luhad	Pindala ja esinduslikkus	4700 ha A, 710 ha C	Seisund on paranenud	Hinnatakse pisteliste käikude, PRIA kontrollide, ortofoto jms käigus
2.2.4.6.	Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud	Pindala ja esinduslikkus	120 ha A, 90 ha C	Seisund on paranenud	Hinnatakse pisteliste käikude, PRIA kontrollide, ortofoto jms käigus
2.2.4.7.	Puisniidud	Pindala ja esinduslikkus	90 ha A, 15 ha C	Seisund on paranenud	Hinnatakse pisteliste käikude, PRIA kontrollide, ortofoto jms käigus
2.2.5.1.	Liigirikkad madalood	Pindala ja esinduslikkus	29 ha A, 18 ha B ja 17 ha C	Seisund ei ole halvenenud	Hinnatakse pisteliste käikude, PRIA kontrollide, ortofoto jms käigus
2.2.6.1.	Lubjakivipaljandid	Pikkus	Kirbla 870 m, Kloostri 860 m, Salevere 1,4 km	Pikkus ei ole vähenenud	Hinnatakse põhikaardi ja ortofoto alusel
2.2.7.1.	Vanad laialehised metsad	Pindala ja esinduslikkus	242 ha B, 57 ha C	Seisund ei ole halvenenud	Lähtutakse tänasest olukorrast; osaliselt hinnatakse kordusinventuuri alusel, juba inventeeritud

					osas ortofoto, pisteliste kontrollide jms käigus
2.2.7.2.	Puiskarjamaad	Pindala ja esinduslikkus	200 ha A, 50 ha C	Seisund on paranenud	Hinnatakse pisteliste käikude, PRIA kontrollide, ortofoto jms käigus
2.2.7.3.	Soostuvad ja soo-lehtmetsad	Pindala ja esinduslikkus	57 ha A, 1183 ha B, 242 ha C ja 147 ha p	Seisund ei ole halvenenud	Lähtutakse tänasest olukorrast; osaliselt hinnatakse kordusinventuuri alusel, juba inventeeritud osas ortofoto, pisteliste kontrollide jms käigus
2.3.1	Põllud ja kultuurohumaad	Kasutuses olev pindala	1600 ha	1600 hektarit põlde ja kultuurohumaad on jätkuvalt kasutuses	Lähtutakse tänasest olukorrast; hinnatakse igapäevase kogemuse ja satelliidiseire alusel
2.3.2	Pargid, aiad, tiigid	Parkide ja neis olevate tiikide pindala	Parke u 37 ha, sh neis olevaid tiike u 1 ha.	Parkide ja tiikide pindala on vähemalt senisel tasemel säilinud	Lähtutakse tänasest olukorrast; hinnatakse igapäevase kogemuse alusel
2.3.3	Geoloogilised vaatamisväärsused	Vaatamisväärsuste olemasolu	Salvere salumägi, Saastna Porimägi, Kirbla mägi, Näarikivid	Rahvuspargi maastikupilt ja geoloogilised väärtused on säilinud	Lähtutakse tänasest olukorrast; hinnatakse põhikaartide ja juhuvaatluste alusel
2.4.1	Asustusstruktuur	Asustusstruktuuri olemasolu	Asustusstruktuur ja seda kujundav protsess	Seni olemasolev asustusstruktuur ja seda kujundav protsess on säilinud: uusi hooneid ehitatakse ja vanu renoveeritakse kaitsekorralduskavas	Lähtutakse olemasolevast olukorrast; kontrollitakse juhuslike vaatluste käigus, lubade, üldplaneeringute, detailplaneeringute jms kooskõlastamisel

				toodud põhimõtteid järgides.	
2.4.2.1	Rehi- ja kooselamud, eluhooned, aidad, laudad, saunad, kuurid, sepikojad, keldrid, kaevud	Hoonete arv	32	Kõik praeguse seisuga muinsuskaitse all olevad hooned on säilinud	Lähtutakse tänasest olukorras; hinnatakse juhuvaatluste käigus
2.4.2.2	Võrgukuurid, kalamajad, heinaküünid, kuhjalavad	Olemasolevate hoonete säilimine	Suitsu jõesadama läheduses olevad võrgukuurid, Puise ninal asuvad kalamajad, Suitsu ja Kiideva matkaradade ääres asuvad heinaküünid	Kõik praegu olemas olevad hooned on säilinud	Lähtutakse tänasest olukorras; hinnatakse juhuvaatluste käigus
2.4.2.3	Ühiskondliku kasutusega hooned ja rajatised	Olemasolevate hoonete säilimine	Koolimajad (Metsküla, Kloostri, Rõude), rahvamajad/pritsikuurid (Metsküla), kauplused (Pagasi), meiereid (Metsküla, Melva, Pagasi, Rõude), kõrtsid (Kiisakõrts), palvemajad (Põgari, Keravere)	Kõik praegu olemas olevad hooned on säilinud ja kasutuses	Lähtutakse tänasest olukorras; hinnatakse juhuvaatluste käigus
2.4.2.4	Mõisa-arhitektuur	Hoonete arv	42	Senised mõisahooned on säilinud ja kasutuses. Hetkel varemets hooned on varemetsena säilinud.	Lähtutakse tänasest olukorras; hinnatakse juhuvaatluste käigus
2.4.3	Kivikalmed ja kalmistud	Seni leitud kalmete	Seni leitud kalmed on toodud	Kõik teadaolevad kalmed on säilinud ja teave	Lähtutakse tänasest olukorrast; hinnatakse

		olemasolu; teave võimalike uute leiukohtade kohta	kaitsekorralduskavas lk 123.	võimalike matmispaikade leiukohtade osas on täienenud.	igapäevase kogemuse alusel
2.4.4	Kiviaiad	Pikkus	117 km	Ajaloolised kiviaiad on täies pikkuses säilinud	Lähtutakse tänasest olukorrast; hinnatakse igapäevase kogemuse alusel
2.4.5.1	Teadmised ja oskused	Koondatud teabe olemasolu. Vaimsepärandi nimistus olemine	Oskusteave on kogutud; roostikukasutus ja kalapüük on vaimse pärandi nimistus	Piirkonna teadmised ja oskusteave on kogutud, koondatud, kasutuses. Kohalik roostikukasutus ja kalapüük on kantud vaimse pärandi nimistusse	Oskusteave on koondatud; kontrollitakse vaimse pärandi nimistust
2.4.5.2	Suulised traditsioonid ja väljendusvahendid	Koondatud teabe olemasolu	Suulised traditsioonid ja väljendusvahendid on Mälumaastike veebirakenduses.	Kohalikku kõnepruuki on salvestatud, kogutud käibel olnud viise, laulutekste, esitlusi, samuti info Kirjandus- ja teiste muuseumide kogudest ning need on sisestatud Mälumaastike-veebirakendusse	Kontrollitakse Mälumaastike veebirakendusest
2.4.6	Ajaloolised hooned kui olulised elupaigad	Hoonete arv	387	Vanad ehitised (387 hoonetekompleksi ehk elukohta) on jätkuvas kasutuses, taastatud või senised varemed endiselt säilinud varemetena.	Lähtutakse tänasest olukorrast; hinnatakse igapäevaste kogemuste alusel

6. KIRJANDUS

Aaloe, A., Kessel, H. 1984. Matsalu ümbruse geoloogiast. rmt. Eesti NSV riiklike looduskaitsealade teaduslikud tööd IV, Matsalu loodusest. Koost. V. Paakspuu. lk 5 - 17.

Albert, A. 2005. Matsalu siselahe taimestiku inventuur. Käsikiri.

Eesti riikliku keskkonnaseire rannaniitude alamprogrammi 2011. aasta aruanne. Tartu Ülikool, Ökoloogia ja maateaduste instituut, Botaanika osakond.

http://seire.keskkonnainfo.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=1368:2011-a&catid=965:eluslooduse-mitmekesisuse-ja-maastike-seire-2011&Itemid=3478

Eesti riikliku keskkonnaseire kahepaiksete ja roomajate allprogrammi 2012. aasta aruanne

http://eelis.ic.envir.ee/seireveeb/aruanded/13497_Amph_rept_seire_2012_aruanne.pdf

Eesti riikliku keskkonnaseire kotkaste ja must-toonekure allprogrammi 2012. aasta aruanne

http://seire.keskkonnainfo.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=2834:kotkad-ja-must-toonekurg-seire-2012&catid=1296:eluslooduse-mitmekesisuse-ja-maastike-seire-2012-&Itemid=5748

Erm, V., Kangur, M., Turovski, A. 1985. Matsalu märgala kalastik. rmt. Kumari, E. koost. Matsalu - rahvusvahelise tähtsusega märgala. Tallinn 'Valgus'

Erit, M., Kuresoo, A., Luigujõe, L., Pehlak, H. 2008. Niidurüdi *Calidris alpina schinzii* kaitse tegevuskava 2009-2013. Haapsalu

http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/Liikide%20tegevuskavad/Kinnitatud%20tegevuskavad/Niidurudi_tegevuskava_2009-2013.pdf

Eschbaum, R., Hubel, K., Jürgens, K., Rohtla, M., Saks, L., Špilev, H., Talvik, Ü., Verliin, A. 2013. Kalanduse riikliku andmekogumise programmi täitmine ja andmete analüüs. Rannikumere kalad. Eesti Mereinstituut.

http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1197325/Rannikumeri_kokku_2012.pdf

Helm, A. 2011. Eesti loopealsed ja kadastikud. Juhend koosluste hooldamiseks ja taastamiseks. Tartu Ülikool, Pärandkoosluste Kaitse Ühing. Koostatud Keskkonnaameti tellimusel.

http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/PLK%20hoolduskavad/Loopealsete_ja_kadastike_hoolduskava_2011.pdf

Ivask, M. 2001. Kurvitsaliste arvukuse vähenemise põhjused Matsalu looduskaitseala lageniitudel. Aruanne Keskkonnainvesteeringute Keskusele. Käsikiri.

Järvekülg, A., 1984. Matsalu lahe põhjaloomastik aastail 1977 - 1981. - Loodusevaatlusi 1981, I, lk. 121 - 130.

Kaisel, K., Paakspuu, T., Mägi, E. 1999. Muutustest Tauksi, Liia ja Sõmeri saarte linnustikus ja nüüdisaegse linnustiku üldisloomustus. - Loodusevaatlusi 1997-1999. lk 76-87.

Kakum, T. 1997. Raskemetallide sisaldus Matsalu kalades. Loodusevaatlusi 95/96. lk 58 - 67.

Kakum, T. 1998. Ülevaade Matsalu märgala pinnavee kvaliteedist ja toksikantide sisaldusest kalades ja hüljestes. Eesti Keskkonnauuringute Keskus. Käsikiri.

Kalamees, K. 1984. Matsalu seenestiku omapärast ja selle kaitsest. rmt. Eesti NSV riiklike looduskaitsealade teaduslikud tööd IV, Matsalu loodusest. Koost. V. Paakspuu. lk 57-60.

Kaljumäe, H. 1995. Põhjavee kvaliteet farmilähedastes vaatluskaevudes Matsalu kaitsealal. Loodusevaatlusi 1994, lk. 90 - 97.

Kaljuste, T. 2004. Kümme aastat taimkatte seiret Matsalu rannaniitudel. Loodusevaatlusi 2003, lk. 66 – 89.

Kassikaku (*Bubo bubo bubo*) kaitse tegevuskava. Eelnõu.

http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/Liikide%20tegevuskavad/Tegevuskavade%20eelnoud/KeM-i%20kinnitamisele%20esitatud%20eelnoud/linnud/kassikaku_LTK_eelnou_KeM.pdf

Kastepõld, T. 1995. Valge-toonekurg Matsalu lahe ja Kasari delta ümbruses 1994. aastal. Loodusevaatlusi 1994, lk. 37 - 38.

Kastepõld, T. 1995. Kühmnokk- luige arvukus Matsalu roostikes ja ümbruskonnas 1990. ja 1992. aastal. Loodusevaatlusi 1994, lk. 39 - 40.

Kastepõld, T., Mägi, E. 1994. Hallhane, *Anser anser* ja kühnokk-luige, *Cygnus olor* pesitsemisest Matsalu looduskaitseala, Virtsu-Laelatu-Puhtu ja Nehatu roostikes 1980-1988. - Loodusevaatlusi 1993, I. Tallinn. Lk.8-19.

Kattai, K. (vastutav täitja) 2012. Eesti riikliku keskkonnaseire kaitstavate soontaimede seire 2012.a. koondaruanne. EMÜ Põllumajandus- ja keskkonnainstituut, Tartu.

http://seire.keskkonnainfo.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=2839:ohustatud-soontaimede-ja-samblaliigid-2012&catid=1296:eluslooduse-mitmekesisuse-ja-maastike-seire-2012-&Itemid=5748

Kauni kuldkinga (*Cypripedium calceolus*) kaitse tegevuskava. Eelnõu.

http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/Liikide%20tegevuskavad/Tegevuskavade%20eelnõud/KeM-i%20kinnitamisele%20esitatud%20eelnõud/taimed/kuldkinga_LTK_eelnou_KeM.pdf

Keskpaik, J. 1995. Sookure pesitsemisest Matsalu märgalal 1994. aastal. Loodusevaatlusi 1994, lk. 34 – 36.

Kesler, M. 2005. Hingu *Cobitis taenia* kasvukiirus ja sigimisbioloogia Matsalu lahes. Magistriväitekiri. Tartu Ülikool, Bioloogia-geograafiateaduskond, Zooloogia ja hüdrobioloogia instituut, Ihtüoloogia ja kalanduse õppetool.

Krall, H., Ksenofontova, T., Pork, K. 1985. Ülevaade Matsalu Riikliku Looduskaitseala kesk- ja lääneosa taimekooslustest. Loodusevaatlusi 1982, lk. 72 – 93.

Kukk, T. 2012. Eesti riikliku keskkonnaseire allprogrammi 6.5.4 aruniitude kooslused, pärisaruniidud 2011. aasta aruanne. Pärandkoosluste Kaitse Ühing, Tartu.

http://seire.keskkonnainfo.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=1368:2011-a&catid=965:eluslooduse-mitmekesisuse-ja-maastike-seire-2011&Itemid=3478

Kukk, T. 2012. Eesti riikliku keskkonnaseire allprogrammi 6.5.4 aruniitude kooslused, pärisaruniidud 2012. aasta aruanne. Pärandkoosluste Kaitse Ühing, Tartu.

http://seire.keskkonnainfo.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=2901:ohustatud-taimekoosluste-natura-2000-kooslused-seire-2012&catid=1296:eluslooduse-mitmekesisuse-ja-maastike-seire-2012-&Itemid=5748

Kull, K. 1995. Allika puisniit. Loodusevaatlusi 1994, lk. 62 – 70.

Kull, T. 2000. Kaunis kuldking. Kaitsekorralduskava. Tartu.

http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/Liikide%20tegevuskavad/Kinnitatud%20tegevuskavad/Kaunis_kuldking_2001-2005.pdf

Kumari, E. koost. 1985. Matsalu - rahvusvahelise tähtsusega märgala. Tallinn 'Valgus'

Kuresoo, A., Kaisel, K., Luigujõe, L. 2002. Tegevuskava niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*)

kaitse korraldamiseks. EPMÜ ZBI , Matsalu LKA, käsikiri.

Kuresoo, A., Luigujõe, L. 2002. Tegevuskava rohunepe (*Gallinago media*) kaitsekorraldamiseks. Käsikiri.

Källe, M. 2003. Inimesed kaitsealal. Käsikiri.

Luhamaa H., Ikonen I., Kukk T. 2001. Läänemaa pärandkooslused. Pärandkoosluste Kaitse Ühing, Tartu - Turku, lk. 96.

Leibak, E., Lutsar, L. (toimet.). Eesti ranna- ja luhaniidud. Kirjameeste Kirjastus, Tallinn, lk. 247.

Lepik, A. 1997. Kobrastest Matsalu looduskaitseala jõgedel. Loodusevaatlusi 95/96. lk 73 - 75.

Lepik, I. 1997. Matsalu looduskaitseala kahepaiksete kudemispaikadest. Loodusevaatlusi 95/96. lk 66 - 72.

Lepik, I., Lepik, A. 1999. Pisiimetajate seirest Matsalu looduskaitsealal. Loodusevaatlusi 1997 – 1999. Lihula, 132 - 141.

Loide, M. 1999. Roheka õõskeele leiud Matsalu lahe lõunakaldal. Loodusevaatlusi 95/96. lk 122 - 124.

Lotman, A. Hüljeste uppumisest mõrdadesse Matsalu lahes. Loodusevaatlusi 1994, lk. 77 - 78.

Lotman, K. 2004. Niitude hooldamisest Matsalus: 1996. ja 2003. aasta võrdlus. Loodusevaatlusi 2003, lk. 100 - 117.

Lotman, K. 1997. Ülevaade Matsalu käsitiivalistest 1995. aasta suvel. Loodusevaatlusi 95/96. lk 79 – 84.

Lotman, S. 2011. Rannaniitude hoolduskava. Juhendmaterjal Keskkonnaameti maahoolduse spetsialistidele ja maa hooldajatele. Koostatud Keskkonnaameti tellimusel.

http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/PLK%20hoolduskavad/Rannaniitude_hoolduskava_2011.pdf

Mandel, M. 1993. Läänemaa esiajalugu. Rmt.: Läänemaa esiajalugu. Läänemaa. Haapsalu, 9 – 52.

Mandel, M. 2000. Lihula muinas- ja keskaeg, Tallinn.

Mardiste, H., Kaasik, T. 1985. Matsalu lahe ja Kasari jõe hüdroloogiline režiim. rmt. Kumari, E. koost. Matsalu - rahvusvahelise tähtsusega märgala. Tallinn 'Valgus' lk. 15-25

Martin, G. (vastutav täitja) 2011. Rannikumere ülevaateseire 2010. Aruanne. TÜ Eesti Mereinstituut. Tallinn.

http://eelis.ic.envir.ee/seireveeb/aruanded/11882_aru10_rannikumere_ulevaateseire.pdf

Matsalu märgala metsakorraldus, 1990. Kaart ja seletuskiri. Käsikiri.

Matsalu rahvuspargi ehituspärandi ja asustusstruktuuri analüüs. 2014. Artes Terrae. Tartu. Käsikiri.

Merikotka (*Haliaeetus albicilla*) kaitse tegevuskava. Eelnõu.

http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/Liikide%20tegevuskavad/Tegevuskavade%20eelnõud/KeMi%20kinnitamisele%20esitatud%20eelnõud/linnud/merikotka_LTK_eelnou_KeM..pdf

Meriste, Mart 2004. Mõnda Matsalu niitude ämblikest. Loodusevaatlusi 2003, lk. 90 – 99.

Meriste, Mats 2003. Loodusolude muutumise põhjused Matsalu märgalal. Loodusevaatlusi 2000 - 2002. Lihula. lk. 98 – 104.

Mesipuu, M. 2011. Aru- ja soostunud niitude hoolduskava. Pärnadkoosluste Kaitse Ühing. Koostatud Keskkonnaameti tellimusel.

http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/PLK%20hoolduskavad/Aru_ja_soostunud_niitude_hoolduskava_2012.pdf

Metsoja, J.-A. 2011. Luhtade hoolduskava.

http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/PLK%20hoolduskavad/Luhtade_hoolduskava_2011.pdf

Mägi, E. 1995. Kurvitsaliste pesitsemisest Matsalu RL Väinamere saartel. Loodusevaatlusi 1994, lk. 7 - 17.

Mägi, E. 2003. Kasari luha ja Matsalu siselahe roostike linnustik ning veerežiimi muutmise mõjust sellele. Loodusevaatlusi 2000 - 2002. Lihula. lk. 105 - 134.

Mägi, E., Kaisel, K. 1999. Kui palju linde elab Matsalu niitudel. Loodusevaatlusi 1997 – 1999.

Lihula, 88 – 103.

Mägi, E., Kastepõld, T., Paakspuu, T. 1993. Matsalu looduskaitseala Väinamere saarte haudelinnustiku asustustiheduse ja struktuuri muutustest. - Loodusevaatlusi 1991, I, lk. 9 - 16.

Mägi, E., Kastepõld, T., Paakspuu, T., Kaisel, K. 2004. Linnustiku arengust Matsalu rannaniitudel viimase poolesaja aasta jooksul. Loodusevaatlusi 2003, lk. 3 – 40.

Mägi, E., Paakspuu, T., Vainu, O., Kaisel, K., Toming, M. 2013. Matsalus kohatud lindude nimestik ja arvukus. Käsikiri.

Mägi, E., Pehlak, H. 2008. Tegevuskava tutka (*Philomachus pugnax*) kaitse korraldamiseks Eestis aastateks 2010-2013.

http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/Liikide%20tegevuskavad/Kinnitatud%20tegevuskavad/Tutkas_2010-2013.pdf

Naaber, J. 1984. Matsalu imetajatefauna olevikust ja tulevikust. rmt. Eesti NSV riiklike looduskaitsealade teaduslikud tööd, IV, lk. 104 - 130.

Ott, I. (vastutav täitja) 2011. Lääne Maakonna rannikulõugaste uuringud. Rannu. Lõpparuanne.

Ott, R. 1995. Elavhõbe kalades. Loodusevaatlusi 1994, lk. 79 - 89.

Oulasvirta, P., Leinikki, J., Reitalu, T. 2001. Underwater biotopes in Väinameri and Kõpu area, western Estonia. Ministry of the Environment.

Paakspuu, T. 1999. Sõmeri, Liia ja Tauksi saare ajaloolisest maakasutusest ja taimkatte muutumisest. Loodusevaatlusi 1997 – 1999. Lihula, 20 – 75.

Paakspuu, T. 2003. Matsalu looduskaitseala metsade, puisniitude ja kadastike haudelinnustikust. Loodusevaatlusi 2000 - 2002. Lihula. lk. 28 - 63.

Paakspuu, T. 2003. Matsalu looduskaitseala ajaloolis-kultuurilisest väärtusest. Käsikiri.

Paakspuu, V. 1973. Hallhane asurkonna ajaloost Matsalu lähel ja sellega piirnevatel aladel. - Matsalu maastik ja linnud. Ornitoloogiline kogumik VI. Tallinn. Lk. 60-71.

Paakspuu, V. (koost.) 1984. Matsalu loodusest. Eesti NSV riiklike looduskaitsealade teaduslikud tööd IV. Tallinn.

- Parmasto, E., Parmasto, I. 2004. Seeneleide Matsalu looduskaitsealalt. Käsikiri.
- Porgassaar, V., Simm, H. 1985. Matsalu lahe hüdrokeemiline režiim. rmt. Kumari, E. koost. Matsalu - rahvusvahelise tähtsusega märgala. Tallinn 'Valgus' lk. 26-35
- Pork, K. 1984. Matsalu metsa puisniidud. rmt. Eesti NSV riiklike looduskaitsealade teaduslikud tööd IV, Matsalu loodusest. Koost. V. Paakspuu. lk 82-88.
- Pork, K., Ingerpuu, N., Ksenofontova, T. 1981. Ülevaade Kasari jõe alamjooksu luha kaasaegsest taimkattest. Loodusevaatlusi 1979. lk. 51 - 60
- Pork, K., Ksenofontova, T., Krall, H., 1981. Matsalu Riikliku Looduskaitseala - taimkatte kaart ja kaardi legend. Käsikiri. Tartu.
- Pork, K., Truus, L., Azarov, S. 1984. Viita puisniit. rmt. Eesti NSV riiklike looduskaitsealade teaduslikud tööd IV, Matsalu loodusest. Koost. V. Paakspuu. lk 89-94.
- Põldsam, H. 1997. Põdra-hundi suhetest Kasari luhas. Loodusevaatlusi 95/96. lk 76-78
- Rannap, R., Briggs, L., Lepik, I., Pappel, P. 2004. Tegevuskava kõre (*Bufo calamita*) kaitseks Eestis. Keskkonnaministeerium, käsikiri.
- Rannap, R., Lepik, I., Pappel, P. 2009. Tegevuskava kõre (*Bufo calamita*) kaitseks Eestis 2010-2015. Tartu-Tallinn
http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/Liikide%20tegevuskavad/Kinnitatud%20tegevuskavad/Kore_2010-2015.pdf
- Ranniku, V. Matsalu lahe ümbruse ehitismälestised. Käsikiri Matsalu Rahvusparki arhiivis.
- Ratas, U., Mägi, E., Puurmann, E. 1999. Linnustiku mõju väikesaarte mullastikule ja taimestikule. Loodusevaatlusi 1997 – 1999. Lihula, 3 – 20
- Reedbed management for bitterns. Habitat management information. RSPB, English Nature, BRGA, Broads Authority.
<http://www.brga.org.uk/files/Download/Reedbed%20Management%20for%20Bitterns.pdf>
- Remm, K., 1986. Matsalu lahe zooplanktoni koosseis ja dünaamika. Tallinn. 40 lk.
- Rohelise kaksikhamba (*Dicranum viride*) kaitse tegevuskava. Eelnõu.
<http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk->

[hankematerjalid/Liikide%20tegevuskavad/Tegevuskavade%20eelnoud/KeMi%20kinnitamisele%20esitatud%20eelnoud/samblad/Roheline%20kaksikhammas%20KTK_eeln6u.pdf](http://www.pilliroog.ee/Roostike_strategia.pdf)

Roostike strateegia Väinamere piirkonnas 2008 - 2018. Tallinna Tehnikaülikool, Riiklik Looduskaitsekeskus, Tartu Ülikool. Tallinn 2008.

http://www.pilliroog.ee/Roostike_strategia.pdf

Roots, O., Kakum, T. 1999. Polükloreeritud bifenüülid ja kloororgaanilised pestitsiidid Matsalu elustikus. Loodusevaatlusi 1997 – 1999. Lihula, 142 – 154

Saat, T., Vetemaa, M., Albert, A., Eschbaum, R. 2008. Uuring Matsalu lahe sobivusest kohavarude taastootmiseks. Töövõtulepingu LA 35-11_5-2006/1743 aruanne. Tallinn.

Selirand, J. Matsalu ümbruse muististest. Käsikiri Matsalu rahvuspargi arhiivis.

Süda, I. 2009. Vanade tammeosalusega metsade mardikalised Matsalu rahvuspargis ja Puhtu-Laelatu looduskaitsealal. Tartu. Käsikiri.

Talvi, T. 2010. Eesti puisniidud ja puiskarjamaad. Hooldamiskava. Keskkonnaameti tellimusel koostatud juhendmaterjal. Viidumäe.

[http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-](http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/PLK%20hoolduskavad/Puisniitude_puiskarjamaade_hoolduskava_2011.pdf)

[hankematerjalid/PLK%20hoolduskavad/Puisniitude_puiskarjamaade_hoolduskava_2011.pdf](http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/PLK%20hoolduskavad/Puisniitude_puiskarjamaade_hoolduskava_2011.pdf)

Tolvanen, P., Toming, M., Pynnönen, J. 2004. Väike-laukhanede monotooring Lääne-Eestis aastatel 2001 - 2003. Loodusevaatlusi 2003, lk. 50 – 65.

Toming, M., Ojaste, I. 2008. Tegevuskava väike-laukhane *Anser erythropus* kaitse korraldamiseks Eestis 2009-2013. Tellija: Keskkonnaministeerium

[http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-](http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/Liikide%20tegevuskavad/Kinnitatud%20tegevuskavad/Vaike-laukhani_2009-2013.pdf)

[hankematerjalid/Liikide%20tegevuskavad/Kinnitatud%20tegevuskavad/Vaike-laukhani_2009-2013.pdf](http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/Liikide%20tegevuskavad/Kinnitatud%20tegevuskavad/Vaike-laukhani_2009-2013.pdf)

Trei, T. 1991. Matsalu lahe põhjataimestik. Tallinn, 66 lk.

Truus, L., Sassian, K. 1999. Kasari jõe hüdroloogilise režiimi muutumine vooluteede reguleerimise ja luha kuivendamise tagajärjel ning selle mõju Kasari luha taimkattele. Loodusevaatlusi 1997 – 1999. Lihula, 105 – 112

Turovski, A., Lotman, K. 1997. Matsalu lahe ja Kasari jõe suudmeala kalade parasitofaunast.

Loodusevaatlusi 95/96. lk 46 – 57.

Vetemaa, M. Läänemeri – kaladele, kaluritele, hüljestele, kormoranidele? Ettekande slaidid.

http://www.sea.ee/public/uudised/Mereteadus_2012_Markus_Vetemaa.pdf

Vilbaste, J., Haberman, H., Krall, E., Maavara, V., Martin, A., Remm, E., Remm, H., Siitan, V., Viidalepp, J., Vilbaste, A. 1985. Matsalu märgala maismaaselgrootud rmt. Kumari, E. koost. Matsalu - rahvusvahelise tähtsusega märgala. Tallinn 'Valgus' lk.140-198

Väike-laukhane seire 2012.a.. Töövõtuleping nr 14-7.2/12/33-1. Tellija: Keskkonnamet. Täitja: Eesti Ornitoloogiaühing

http://seire.keskkonnainfo.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=2825:haned-luigid-ja-sookurg-2012&catid=1296:eluslooduse-mitmekesisuse-ja-maastike-seire-2012-&Itemid=5748

Väikeluige (*Cygnus columbianus bewickii*) kaitse tegevuskava. Eelnõu.

http://www.keskkonnaamet.ee/hange/kkk-hankematerjalid/Liikide%20tegevuskavad/Tegevuskavade%20eelnõud/KeM-i%20kinnitamisele%20esitatud%20eelnõud/linnud/Vaikeluige_KTK_eelnou_KeM.pdf

Õunap, E. 2005. Ööliblikate seire tulemused Matsalus 2004. aastal. Käsikiri

Eelpool on loetletud Matsalu rahvuspargi kaitse korraldamise seisukohalt olulised ja kaitsekorralduskava ettevalmistamisel suuremat või väiksemat kasutust leidnud allikad. Kogu kirjandus on esitatud ühtse loendina, sõltumata sellest, kas tegemist on paberil ilmunud raamatu või artikliga, või üksnes internetis või ka Matsalu looduskeskuse arhiivis leitava käsikirjaga. Kavade, seirearuannete ja projekti lõpparuannete puhul on viidatud autori nimele juhtudel, kui see on leitav tiitellehel. Kui tiitellehel autori nime ei ole, on viidatud pealkirjale, sõltumata sellest, kas näiteks eessõnas või sissejuhatuses on autori nimi leitav või mitte.

LISAD

Lisa 1 Kaitsekorralduskavaga hõlmatud ala kaitsekord

Väljavõte Riigi Teatajast

Vabariigi Valitsuse määrus

Matsalu rahvuspargi kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine

[RT I 2005, 71, 556 - jõust. 01.01.2006]

Vastu võetud 05.05.1997 nr 94

RT I 1997, 36, 546

jõustumine 15.05.1997

Muudetud järgmiste aktidega:

Vastuvõtmine	Avaldamine	Jõustumine
14.10.1999	RT I 1999, 78, 727	25.10.1999
22.12.2005	RT I 2005, 71, 556	01.01.2006

Kaitstavate loodusobjektide seaduse paragrahvi 5 lõike 4 ja paragrahvi 6 alusel Vabariigi Valitsus määrab:

1. Kinnitada:

1) Matsalu rahvuspargi kaitse-eeskiri (juurde lisatud);

[RT I 2005, 71, 556 - jõust. 01.01.2006]

2) Matsalu rahvuspargi välispiiri kirjeldus (juurde lisatud).

[RT I 2005, 71, 556 - jõust. 01.01.2006]

2. [Kehtetu - RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

3. [Käesolevast tekstist välja jäetud.]

Kinnitatud

Vabariigi Valitsuse 5. mai 1997. a

määrusega nr 94

MATSALU RAHVUSPARGI KAITSE-EESKIRI

[RT I 2005, 71, 556 - jõust. 01.01.2006]

I. ÜLDSÄTTED

1. Matsalu rahvuspark (edaspidi kaitseala) moodustati Eesti NSV Ministrite Nõukogu 11. juuli 1957. a määrusega nr 242 «Abinõudest looduskaitse organiseerimiseks Eesti NSV-s» (ENSV Teataja 1957, 14, 125).

[RT I 2005, 71, 556 - jõust. 01.01.2006]

2. Kaitseala on loodud lindude rahvusvahelise tähtsusega rändepeatus-, pesitsus-, toitumis- ja sulgimispaikade – Matsalu lahe ja roostike ning saarterikka Väinamere ala kaitseks, samuti ohustatud poollooduslike koosluste – Kasari jõe suudmeala luhaniitude ning piirkonnale iseloomulike ranna- ja puisniitude taastamiseks ja säilitamiseks.

3. Kaitseala välispiir on määratletud Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud Matsalu rahvuspargi välispiiri kirjeldusega.

[RT I 2005, 71, 556 - jõust. 01.01.2006]

4. Kaitseala maa- ja veeala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele kolme tüüpi võõnditeks – seitsmeks loodusreservaadiks, kolmekümne üheks sihtkaitsevõõndiks ja piiranguvõõndiks.

5. Kaitseala ning selle võõndite piirid kantakse riiklikusse maakatastrisse.

6. Kaitseala ning selle võõndite piiride kirjeldus on koostatud riigiettevõtte Eesti Maauuringud 1991–1993. a maakasutuskaartide (möötkava 1:20 000) ja Eesti Metsakorralduskeskuse Matsalu märgala 1990. a puistuplaani ning talumaade osas kuni 1940. a väljaantud Katastri Ameti skeemiliste kaartide (möötkava 1:10 000) alusel.

II. KAITSEKORRA ÜLDPÕHIMÕTTED

7. Inimestel on lubatud viibida, marju ja seeni korjata ning ulukite arvukuse reguleerimiseks jahti pidada kogu kaitsealal, välja arvatud loodusreservaadis ja käesolevas kaitse-eeskirjas sätestatud juhtudel sihtkaitsevõõndis. Liikumine eramaal toimub vastavalt asjaõigusseadusele (RT I 1993, 39, 590; 1999, 44, 509) ja kaitstavate loodusobjektide seadusele (RT I 1994, 46, 773; 1998, 36/37, 555; 1999, 54, 583).

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

71. Telkimine ja lõkke tegemine on lubatud ainult kaitseala valitseja poolt selleks ettevalmistatud ja tähistatud paikades, välja arvatud teaduslikel välitöödel ning järelevalve- ja päästetöödel.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

8. Tähistatud matkarajad ja linnuvaatlustornid on aasta ringi avalikuks kasutamiseks.

9. [Kehtetu - RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

10. Jalgratastega liiklemine väljaspool teid ja radu ning mootorsõidukitega liiklemine ja nende parkimine väljaspool selleks ettenähtud teid ja parklaid on kaitsealal keelatud, välja arvatud teaduslikel välitöödel ning järelevalve- ja päästetöödel ning käesoleva kaitse-eeskirjaga lubatud põllumajandus-, metsa- ja roovarumistöödel.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

11.–13. [Kehtetud - RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

14. Poollooduslike koosluste taastamiseks ja säilitamiseks vajalikud kohustuslikud hooldetööd nagu niitmine, karjatamine, puu- ja põõsarde harvendamine ning kujundamine või muud raietööd tehakse kaitseala valitseja nõusolekul või kaitseala valitseja ja kinnisasja omaniku vahelise lepingu alusel.

15.–18. [Kehtetud - RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

19. Kalapüük kaitsealal on lubatud üksnes kalapüügiloa või lisalehega kalastuskaardi alusel, samuti kalapüük ühe käsiõngega Penijõe vasakul kaldal kaitseala välispiirist kuni Bogeri auguni ja kõigi sadamate territooriumidel, kui sadama eeskirjaga ei ole kehtestatud teisiti. Nimetatud dokumendid kehtivad kaitsealal ainult siis, kui nendel on kaitseala valitseja või kaitseala valitseja poolt volitatud isiku allkiri ja kaitseala pitsati jäljend ning need dokumendid on kehtivusajal ühtlasi viibimisloaks neile märgitud püügikohas.

20. [Kehtetu - RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

201. Kaitsealal on keelatud:

- 1) puhtpuistute kujundamine;
- 2) ajujaht ning püüniste (välja arvatud eluspüügi püünised mingi püüdmiseks) kasutamine jahipidamisel ulukite arvukuse reguleerimiseks;
- 3) lennud kõrgusel alla 1 km vastavalt loomastiku kaitse ja kasutamise seaduse (RT I 1998, 107, 1763; 1999, 54, 583) paragrahvile 18, välja arvatud teaduslikel uurimistöödel ning järelevalve- ja päästetöödel.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

21. Kaitseala valitseja nõusolekuta on keelatud:

- 1) katastriüksuse kõlvikute piiride ja pindala muutmine;

- 2) maakorralduskava kinnitamine;
- 3) detail- ja üldplaneeringu kehtestamine;
- 4) metsamajandamiskava väljastamine;
- 5) projekteerimistingimuste andmine.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

22. Kaitseala valitseja nõusoleku saamiseks käesolevas kaitse-eeskirjas ettenähtud juhtudel peab vastava loa taotleja või projekti või kava kooskõlastuse taotleja esitama kaitseala valitsejale kirjaliku taotluse. Kaitseala valitseja vastab taotlusele kirjaliku nõusoleku ja vajaduse korral omapoolsete tingimuste esitamise või motiveeritud keeldumisega nii taotlejale kui ka vastava loa andjale hiljemalt ühe kuu jooksul pärast taotluse saamist. Keskkonnamõju hindamise vajaduse korral on kaitseala valitsejal õigus taotlusele vastamist edasi lükata kuni ekspertiisiakti saamiseni, teavitades sellest nii nõusoleku taotlejat kui ka loa andjat.

Kaitseala valitseja vaatab metsaraie taotluse läbi ja tulenevalt koosluse liigilise ning vanuselise mitmekesisuse säilitamise eesmärgist annab oma kirjaliku nõusoleku või esitab motiveeritud keeldumise ja vajadusel omapoolsed tingimused kümne päeva jooksul pärast taotluse saamist.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

23.–24. [Kehtetud - RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

241. Kaitseala piiranguvööndisse jääva kaitstava looduse üksikobjekti kaitset korraldatakse kaitstavate loodusobjektide seaduse paragrahvi 5 lõike 5 kohase kaitse-eeskirja alusel. Loodusreservaati või sihtkaitsevööndisse jääva kaitstava looduse üksikobjekti kaitset korraldatakse käesoleva kaitse-eeskirja alusel.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

25. Teaduslikke välitõid kaitsealal tehakse kaitstavate loodusobjektide seaduse paragrahvis 25 sätestatud korra alusel.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

26. Vabariigi Valitsuse seaduse (RT I 1995, 94, 1628; 1996, 49, 953; 88, 1560; 1997, 29, 447; 40, 622; 52, 833; 73, 1200; 81, 1361 ja 1362; 87, 1468; 1998, 28, 356; 36/37, 552; 40, 614; 107, 1762; 111, 1833; 1999, 10, 155; 16, 271 ja 274; 27, 391; 29, 398 ja 401; 58, 608) paragrahvi 44 lõike 2 alusel on kaitseala piires asuva kinnisasja võõrandamisel riigi esindajaks ostueesõiguse teostamisel keskkonnaminister, kellele teatatakse kinnisasja võõrandamisest asjaõigusseaduses sätestatud korras.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

III. LOODUSRESERVAAT

27. Loodusreservaat on kaitseala otsesest inimtegevusest puutumata maa-ala, kus tagatakse koosluste areng üksnes loodusliku protsessina.

28. Kaitsealal on 7 loodusreservaati:

- 1) Papirahu loodusreservaat, kuhu kuulub Hanila vallas Papirahu;
- 2) Sipelgarahu loodusreservaat, kuhu kuulub Ridala vallas Sipelgarahu;
- 3) Tondirahu loodusreservaat, kuhu kuulub Ridala vallas Tondirahu;
- 4) Valgerahu loodusreservaat, kuhu kuulub Ridala vallas Valgerahu;
- 5) Anemaa loodusreservaat, kuhu kuulub Ridala vallas Hanemaa (Anemaa) rahu (saar);
- 6) Suur-Härjamaa loodusreservaat, kuhu kuulub Ridala vallas Suur-Härjamaa saar;
- 7) Väike-Härjamaa loodusreservaat, kuhu kuulub Ridala vallas Väike-Härjamaa saar.

29. Loodusreservaadis on keelatud:

- 1) inimeste viibimine, välja arvatud teaduslikel välitöödel ning järelevalve- ja päästetöödel;
- 2) majandustegevus ja loodusvarade kasutamine.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

30. [Kehtetu - RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

IV. SIHTKAITSEVÕÖND

31. Sihtkaitsevöönd on kaitseala maa- või veela, kus tagatakse looduslike koosluste areng üksnes loodusliku protsessina või poollooduslike koosluste säilitamine ja taastamine.

32. Kaitseala maa-ala (saared välja arvatud) jaguneb kahekümneks sihtkaitsevööndiks:

1) Saastna sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Hanila vallas (Moori sääre ümbruses) talude Suurdi (A12) (ranniku ja läänepoolseima kiviaia vaheline ala kaitseala piires), Põrgusaare (A15) (teest lääne poole jääv ala), Suurekivi (A16) (ranniku ja Matsalu märgala metsakvartali 96 eraldise 8 vaheline ala), Sääre (A17) (100 m laiune ala rannikul), Mäe (A18) (välja arvatud elamumaa ja kraavitatud ala) ja Moori (A19) (välja arvatud metsakvartali 96 eraldis 1, kraavitatud ala ja elamumaa) maad; (Mõisaküla lahe ääres) talude Hülge (A20) (500 m laiune ala rannikul, mille kagupiiriks on kirde-edelasuunaline kraav, ja kaguosas kraavitamata ala), Kaluri (A35), Ranna (A22), Tamme (A7) (loode-kagusuunalisest kraavist edela poole jääv osa), Kopli (A8) (metsakvartali 96 eraldised 13 ja 14, metsakvartali 97 eraldis 16 ning nimetatud eraldistest loode poole jääv ala), Vahtra (A9) (Rooglaiu neemele suunduvast teest lääne poole jääv ala), Pihelga (A11) (välja arvatud elamumaa ja kraavitatud ala) maad ja talude A18, A16, A17, A6, A2 (Mõisaküla mõis) ja A2, A37 (Massu mõis) lahusmaatükid; (Rooglaiu poolsaarel) talude 18, A24, A15, A35 (Väike-Virtsu mõis), A7, A38, A3, A8, A40, A21 (Massu mõis) ja A19, A5, A21

(Mõisaküla mõis) lahusmaatükid; (Kõera külas Topi lahe rannikul) talude Peetri (A10) (kiviaiast ja kraavitatud alast põhja poole jääv ala), Uustalu (1) (kraavist ja kiviaiast põhja poole jääv ala), Kipre (3) (kraavist ja kiviaiast põhja poole jääv ala), Paisu (18) (600 m laiune ala rannikul, mille kagupiiriks on kirde-edelasuunaline kiviaed), Vana-Ranna (19) (kiviaiast põhja poole jääv ala, välja arvatud kiviaiaga piiratud elamumaa), Uue-Ranna (20), Jõe (17) (idaosa, mille piiriks loodes on kirde-edelasuunaline kiviaed ja edelas loode-kagusuunaline tee), Mäe (16) (põhjaosa, mille edelapiiriks on loode-kagusuunaline tee), Kaunimäe (A2) (kraavist loode poole jääv ala), Põlde (22) (läänepoolne ala, mille idapiiriks on kraav ja kirde-edelasuunaline kiviaed), Lause (21) (välja arvatud elamumaa) maad ja talude 26 (kraavi ja tee vaheline ala talu maa lääneosas), 27 (teest lääne poole jääv ala), 24 (välja arvatud kraavist lõuna poole jääv ala), 25, 28, 14, 13, 15, 17, 6, 4 (kraavist põhja poole jääv ala), 18 (kraavist põhja poole jääv ala), 2 lahusmaatükid; Lihula vallas (Saastna poolsaarel) talu Lahevälja (A27) maa, talude A35, A31, A21, A20, A23, A2, A38, A4, A30, A8, A3, A33, A32, A5, A16, A14 (välja arvatud kraavitatud ala ja sadama territoorium) lahusmaatükid, talude A19, A17, A18, A34, A36 lahusmaatükid (välja arvatud Porimäe sihtkaitsevööndisse kuuluvad alad), Peetsiku (A22) talu maa (Porimäe sihtkaitsevööndist ja põhja-lõunasuunalisest kraavist lääne poole jääv ala), talude Sarapuu (A23), Metsaaluse (A21), Kruusiaugu (A20), Kraavi (A19) (välja arvatud sadama territoorium), Toominga (A36) (välja arvatud sadama territoorium), Pihelga (A35), Otsa (A34), Tamsalu (A18), Kopli (A17), Saastna (A16), Sillamäe (A15), Laasuma (A14) (välja arvatud elamumaa) maade kraavitamata alad Saastna poolsaare põhjarannikul; talude Mäealuse (A1), Kalda (A2), Pargi (A6), Kärneri (A7), Näarikivi (A8), Kүүni (A9) maade kraavitamata alad Saastna poolsaare lõunarannikul; ranniku ja merepoolseima kiviaia vaheline ala talude Välja (A38), Selja (A3), Aru (A4), Kuusiku (A30), Saare (A33), Sepa (A32) ja Ristikivi (A5) maadel, Kalmu (A12) ja Niidamäe (A11) talude maade idapoolsed kraavitamata alad, mille läänepiiriks on põhja-lõunasuunaline kiviaed, talude A15, A8, A7, 16, 17, 12, 13, 20 lahusmaatükid, Tiige (A13) talu maa idaosa, mille läänepiiriks on loode-kagusuunaline tee nimetatud talumaa lääneosas ning põhjaosa, mille lõunapiiriks on teega paralleelne kiviaed, talude Käära (11), Siimo (12), Pagaranna (13) ja Allika (14) maade Sauemereäärne kraavitamata ala; (Pagarannas) talude 22, 23, 24 lahusmaatükid, Kalapää (A26) (kiviaiast põhja poole jääv ala), Kägi kõrts (25) (välja arvatud elamumaa ja kraavitatud ala) maad; (Metskülas) talude Korju (36), Paali (44) ja Uuetoa (45a) maade kiviaiast mere poole jääv ala, talu Kärgi (46) maa ranniku ja Matsalu märgala metsakvartali 103 eraldiste 1, 2 ja 6, loode-kagusuunalise kiviaia ning eraldise 16 vaheline ala, talude 39, 33, 38, 37, 42, 43, 40, 49, 34, 41, A74, A48, A45 lahusmaatükid; (Salmi rannas) talude Reimani, Tõnne (A46), Koise (A50) (välja arvatud elamumaa), Vellema, Korju-Mardi (A39) ja Maret (A37) maade ranniku ja merepoolseima kiviaia vaheline ala, talude Annuse (A36), Siimu-Aadu (A35), Ristama ja Musti (A54) maade Matsalu–Metsküla teest põhja poole jäävad alad, talude A38, A42, A43, A44, A33, A32, A78, A79, A125, A124, A123 ja A77 lahusmaatükid ning talude A12, A76 ja A117 lahusmaatükkide ja talude Ubakivi (A118), Niinepuu (A119) ja Uuselu (A120) maade kraavist Salmi soone poole jäävad alad; (Keemu külas) talude A116, A115, A113, A111 lahusmaatükkide ja talude Ranna (A114), Auli (A110),

Mere (A112), Kajaka (A109), Tormi (A108) maade ranniku ja merepoolseima kiviaia vahelised alad, talude A100, A101, A112 ja A132 lahusmaatükid ning talude Laine (A107), Paadi (A106), Kruusiaugu (A105) ja Angerja (A104) maade läänepoolseimast teest lääne poole jäävad alad;

2) Suitsu sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Lihula vallas (Keemu külas) talude Keemu (A102) (välja arvatud elamumaa), Silmu (A101) (välja arvatud elamumaa), Räime (A100) (välja arvatud elamumaa), Võrgu (A99) (välja arvatud elamumaa), Kaluri (A98) (välja arvatud elamumaa) maad, talude A105, A103 lahusmaatükid ning talu Angerja (A104) maa Keemu sadama teest põhja poole jääv osa, talude Koplimesa (A95) ja Suurekivi (A94) maade kraavist põhja poole jäävad alad; (Matsalu rannas) Kaarli (A93) talu maa kraavist põhja poole jääv ala, talude A90 ja A89 lahusmaatükkide kraavist mere poole jääv ala, talude A93, A96, A78, A117, A118, A119, A121, A122, A97, A126, A128, A50, A19, A74 lahusmaatükid, talude A127, 28 (A49), A56, A129, A103, A102, A123, A124, A125, A120, A95, A94, A75, A76, A77, A12-A16, A7, A10, A8, A12, A19, A9, A18, A143 lahusmaatükkide teest mere poole jäävad alad; (Kirikumõisa) talude A22, A10-A19, A141, 65, 64, A160, A157, A124, A130, 77, 90, 84, 79, 95, 97, 97a, 83, 93, 86, 81 lahusmaatükid, riigi tagavaramaa lit. D, Penijõe asunduse (A1), Lihula kirikumõisa (A4, A5) lahusmaatükid; talude Tikka (59) (kiviaiast loode poole jääv ala), Väljasepa (60) (kiviaiast põhja poole jääv ala), Hallika (61) (kiviaiast kirde poole jääv ala), Lusti (62) (kraavitamata ala), Laiandi (64) (kraavitatud alast põhja poole jääv ala), Ladina (65) (kraavitamata ala põhja- ja loodeosas), Saare kõrts (A160), Tikavälja (70) (kiviaiast ja kraavist ida poole jääv ala), Viita (A5) (teest ida poole jääv ala), Kure (68) (kraavitamata ala, välja arvatud elamumaa) maad, talude 82 (kraavitamata ala), 85 (kaitseala piiresse jääv osa) lahusmaatükid; (Penijõe külas) Penijõe mõisa maa (A1) Penijõe vasakule kaldale jääv ala, talude Tänavotsa (A2) (teest loode poole jääv ala), Kopli (A5) maad, talu A58 lahusmaatükk; (Kloostri külas) talude Kustase (A49), Kloostri (A51) (kraavitamata ala), Kalda (A48) (kraavitamata ala rannikul) ning talude Nurme (A53), Põhja (A54), Möldri (A45) (välja arvatud elamumaa) maade ranniku ja peakraavi vahelised alad, talude A57, A77, A76, A71 ja A50 lahusmaatükkide kraavitamata alad rannikul, talude A46 (peakraavist põhja poole jääv ala), 15-18, 1, A44 (peakraavist põhja poole jääv ala), A43 (peakraavist põhja poole jääv ala) lahusmaatükid;

3) Kasari luha ja rannaniitude sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Lihula vallas (Kasari jõe vasakul kaldal) talude 2, 3, 4, 5, 7 lahusmaatükid, talude Kondivälja (14), Abrami (13), Mihkle (12), Lepiku (8) maade ja talude 6, 9/10, 11 lahusmaatüki peakraavist põhja poole jäävad alad, talude 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12a, 12, 13, 14, 15,16, 9, 19-33, 41, 34-40 lahusmaatükid (Kloostri mõis), talude A110, A84, A98, A24, A87, A95, A97, A88, A60, A101, A92, 81, 81a, 40-48, 53-55, 60, 39 (Lautna mõis), A55, 9, 10, 11, 13, 14, 15-33, 2-8, 12, 27a, 25a (Kloostri mõis), 34, A91, 33-65, 81, A51, A93, A94, A50, A71, A76-A79, A65, A60, A64, A81, A49, A44, A42, 54, 56, 57, 88, 77, 69, 61-63, 53-55, 64-66, 56-58, 33-42, 43-47 (kraavist põhja poole jäävad alad), 48-52, 12a, A18, A21, A26-A32, A9 (Lautna mõis), 1-16 (Kloostri mõis), A5 (Kirbla kirikumõis), 3-6, 14, 13, 1, 16, 19, 24, 35, 9, 26, 15, 10, 11, 23, 8, 12, 7, 17, 17a, 20-22, 27-40, 1-

26, A28, A29 (Seira mõis), A1-A3 (Kirbla kirikumõis), A4 (Kasari asundus) A147 (Lihula mõis), A12-A14, A8, A2-A4, A28, A19, A12 (Väike-Rõude mõis), A55, A60, 41 (Kloostri mõis) lahusmaatükid, talude Antsu-Mihkli (13) (kraavist põhja poole jääv ala), Juhkami (14) (kraavist põhja poole jääv ala), Kubja (15) (kraavist põhja poole jääv ala), Tõnumaa (Sant-Annuse) (16) (kraavist põhja poole jääv ala) (Kloostri mõis), Võeka-Mihkli (kraavist jõe poole jääv ala) (Lautna mõis) maad, riigimaa lit. U; (Vanajõe ja Kasari jõe vahel) talude A43-A47, A58, A53-A55, 42, A50, A49, A60-A66, A165, A166, A175, A144, A146, A147, A102, A1, A2, A96, A59, A84, A156, A93-A96, A91, A87-A89, A39, 14-17, 1-8, 18-25, 25a, 26, 27, A78-A81, 27a, 28-33, 40, 37, 38, 34-36, 13, 9-13, 15-18, 1-8, 12, A91 (Kloostri mõis), A13, 22, 11 (Lautna mõis) lahusmaatükid, Riigimetsade Talitusele kuulunud maad: A123-A143, A148-A151, A153, A154, A155, A156-A158, A160-A164, A167-A171, A174, riigimaad lit. y.z, A, R, P; (Vanajõe paremal kaldal) Riigimetsade Talitusele kuulunud ja hiljem erastatud maad A101, A103-A109, riigimaad B, O, N, L, K, J, E, D, H, talude A97, 9-11, 40, 34, 36, 35, 14, 13, 37-39, 19-25, 25a, 26, 27, 27a, 28-33, 12, 1-8, 18, 15-17, A100, A102 (Kloostri mõis), 42 (Lautna mõis), A22 (Keskküla mõis), A49, A4, A41, A42 (Laiküla mõis), 49-52, 56-68, 98, 33-38, 66, 61-63, 59 (Lautna mõis) lahusmaatükid; Martna vallas (Kasari jõe paremal kaldal) talude Altkõrtsi (A11) (kaitseala piiresse jääv ala), Sillaotsa (A8) (teest jõe poole jääv ala), Maia (6) (piirist, mis kulgeb mööda metsakvartali 89 eraldise 18 piiri kuni kõrgepingeliinini ning sealt edelasse mööda liini kuni kinnistu piirini, jõe poole jääv ala) maad, talude A19 (teest jõe poole jääv ala), A13, A5, A6, A7, A27, A24 (teest jõe poole jääv ala), A9 (teest jõe poole jääv ala), 5a (kuni metsakvartali 89 eraldise 18 piirini), 5 (kuni metsakvartali 89 eraldise 15 piirini), 7 (kuni metsakvartali 89 eraldise 14 piirini), Järvepere (kuni metsakvartali 89 eraldise 13 piirini) lahusmaatükid; (Liivi jõe vasakul kaldal) talude 9, 11, 23, 14, 7, 18, 4, 9, 9a, 10, 12, 6, 2, 10, 12, 3a, 4a, 4, A25, A11, A12, 1 lahusmaatükid; (Liivi jõe paremal kaldal) talude A43, A42, A32, A36, A45, A39, A49, A41, A34, A38 (Laiküla mõis), A30, A7, A29, A9, A46, A10, A21, A1, A6, A17 (Väike-Rõude mõis), A14, A18, A28, A6 (Lihula mõis) lahusmaatükid, talude Sillaotsa veski (Laiküla teest lõuna poole jääv ala), Arumardi (A16) (Liiva talu piiri kagunurga ja A28 lahusmaatüki loodenurga vahelisest sirgjoonest lõuna poole jääv ala) maad; (Kiisaojast lõuna pool) talude A15, A8, A10, A21, A3, A5, A24-A27 (Väike-Rõude mõis), A22, A26, 44, 26, IX, 25, 21, 6, 9, 17, 7, 10, 11, 8, 4, 5, 15, 12, 13, 14, 4, 18, 16 (Lihula mõis), 20, 23, A33, A11, 24, 21, 2, 5, 3, 20, A18, A58, A79, A59, A78 (Väike-Rõude mõis), A39 (Lautna mõis), A61, A69, A70, A63, A62, A66 (Kloostri mõis), A93 (Lautna mõis), 17, 19-21, 4, 26 (Väike-Rõude mõis) lahusmaatükid; (Kiisaojast põhja pool) talude 1-3 lahusmaatükid; (Kiisaoja ja Rõude jõe vahelisel alal) talude 29, 46, 22 (Väike-Rõude mõis), 12-15, 18, (Suure-Rõude mõis), 31, 32 (Väike-Rõude mõis), 30 (Kaarli), 30a (Lepiku), A5, A12, A11, A4 lahusmaatükid, talude Tamme (A4) (kraavitamata ala), A5 (edelapoolne kraavitamata osa) maad; (Rõude jõe paremal kaldal) talude 30, 31, 32, 30a, A45, 28, A44, 20-26 (Väike-Rõude mõis), 4, 7, 9, 6a, 6, 1, 5, 2, 3, 11 (Suure-Rõude mõis), 1, A5, A30, A7, A29, A3, A43, 34, 36-39, 34 (Väike-Rõude mõis) lahusmaatükid, Väike-Rõude mõisa (A12) (kiviaiast edela poole jääv ala) maa ja Männamäe (A14) talu maa, talude A13, A27, A1, A28, A2, A9 lahusmaatükid, talude A10, A11, A17, A4, A31, 48-50, A33, 43, 30-32, 30a,

A45, 28, A44, 24-26, 20-23, 40, A39, 45-50, A28 (Väike-Rõude mõis), A13, A30 (Suure-Rõude mõis), 9 (Jõe) (Jõgisoo mõis), A2 (Suure-Rõude mõis), A15, A48, A56, A20-A23, A50, A41, A7-A9, A29, A106, A107, A1, A120-122, A40, 39, 45, 48, 46, 42, 51, 11-17, A19, 18, A38, A46, A27 (Leidi), 43 (Vanaõue), A97-A107, A83-A91, A59-A64, 11, 12, 13 (Väike-Rõude mõis), A70, A71 (Keskvere mõis) lahusmaatükid, riigi tagavaramaa lit.E, lit. 2; (Rõude jõe vasakul kaldal) talude 45, 46, A49, 42, 41, 18, A19, A92, A6, A7, A54, 15-17, A58, A57, A51, A55, A53, A52, A47, A2, A10 (Suure-Rõude mõis), 11, A41, A42, A4, A49 (Laiküla mõis), A66-A82, A165 (Väike-Rõude mõis) lahusmaatükid, riigi tagavaramaa lit. K, J, E, D, H, B, L, O, N; (Raana jõe paremal kaldal) talude Jüri (16) (teest jõe poole jääv ala), Kudri (15) (kiviaiast jõe poole jääv ala) maad, talude A51, A32, 32-38, 17, 14, A19, 18 lahusmaatükid; (Raana jõe ääres) talude Ranna (14) ja Tagaranna (12-13) (teerajast edela poole jääv ala) maad ja talude 18, 15, 17, 16, A32-A38, A60-A71 (Keskvere mõis) lahusmaatükid; (Veisteaugus) talude A52-A59, A72 lahusmaatükid; (Rannamõisa jõe vasakul kaldal) talude A81, A82, A83, A27, A21, A34, A29, A28, A26, A30, A36, A1, A57, A4, A5, A7, A11, A38-A40, 6, A9, A10, A36-A39, A3, 85, 83, A12, A5, A2, A13, A8, A9, 96-103, A7, A6, A51, A4, A104-A109, A100, A162-A164, 101, A102 lahusmaatükid ja Veskimäe (A30) (maanteest lõuna poole jääv osa), Rõugu (A27) (maanteest lõuna poole jääv ala) maad, riigimaad N, M, L, O;

4) Haeska sihtkaitsevöönd Martna vallas (Rannamõisa jõe paremal kaldal) talude Kopliotsa (A31) (maanteest lõuna poole jääv ala, välja arvatud elamumaa), Ranna (A19) maad ja A32, A34, A21, A33, A20, A113, A23, 16 (Kuke), 23 (Tisleri), 27 (Muda), 13 (Eestsaua), A44, A42, A98, A22, A28, A29, A6, A13, A35 (Männiku), A12, A10, 18 (Veski), A33 (Loigu), 25/26 (Värava), A32, 28 (Laimetsa), A44, A42, A17, A114 (Palma), A11 (Kõrgemäe), 39-47, 68, A39, 79 (Sõeru), A15 (Kruusiaugu), A16 (Mätta), A17 (Rannapõllu), A18 (Torgu), A38-A41, 73, A84-A98, A55, A56, A63-A80, A5, A24, A25, A29, A31-A33, A22, 78 (Otsa), 74 (Uugi), A51, A52, A40 (Rannamõisa mõis), 45 (Enivere mõis), A3, A10 (Martna kirikumõis), A30, A36-A39, A44, A1, A17, A166, A8, A114, A11, A116, A16-A18, A13-A15, A45-A50, 34-36, 61, 67, 70, A51, Martna koguduse lahusmaatükid, riigi tagavaramaa lit. 11, lit. 6; Ridala vallas (Haeska külas) talude A12, A19, A14, A23, A6, A10, A39, A44, A45, A24 lahusmaatükid, talude A28, A43, A25 lahusmaatükide kiviaiast lõunasse jääv ala, talude A27, A48, A19, A22, A23, A41, A44-A47, A40, A50, A51, A5, A1, A10, A12-A15, A39, A36, A31-A33 lahusmaatükid ja talude Kalda (A33) (kiviaiast lääne poole jääv ala), Ööla (A32) (kiviaiast lääne poole jääv ala), Kruusiaugu (A31) (kiviaiast lõuna poole jääv ala), Välja (A34) (kiviaiast lõuna poole jääv ala), Tuulingu (Tuuliku) (A35) (välja arvatud elamumaa), Ranna (A36) (teest ja kiviaiast lõuna poole jääv ala), Tänavaga (A37) (kraavist lõuna poole jääv ala), Mägede (A50) (kiviaiast lõuna poole jääv ala), Mäeotsa (A1) (kiviaiast lõuna poole jääv ala), Liiva (A2) (kiviaiast lõuna poole jääv ala), Metsa (49) maad; (Saardo külas) talude Säase (A42) (kraavitamata ja hoonestamata ala lõunaosas), Lepiku (A2) (karjaaiast lõuna poole jääv ala), Alliku (A3) (karjaaiast lõuna poole jääv ala), Saarde (A4) (karjaaiast lõuna poole jääv ala), Välja (A5) (karjaaiast lõuna poole jääv ala) maad ja talude A1, A85, A90-A96, A99, A100, A39-A43, A45, A46, A37, A35, A33, A30,

A31, A28, A25, A24, A21 lahusmaatükid; (Kiideva külas) talude A53, A72, A70, A73 (Nurme) (peakraavist kagu poole jääv ala), A29 (peakraavist kagu poole jääv ala), A74, A77, A86, A60, A133, A61-A63, A67, A68, A87, A88, 52, 53, A19, A31-A35, A18, A44, A23 lahusmaatükid ja talude Põllusmaa (A67), Väljaotsa (A66), Tänavaoitsa (A88), Laheranna (A89), Laine (A68) ja Lahe (69) maade peakraavist kagu poole jäävad alad;

5) Põgari sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Ridala vallas (Puisse külas) talu Kalasadama (A117) maa (välja arvatud sadama territoorium) ning talude 40 ja 41 lahusmaatükid (välja arvatud sadama territoorium), talude A50, A131, A132, 38, 37, 35, 34 (Puisse sadamasse viivast teest lääne poole jääv ala), 29 (kiviaiast mere poole jääv ala), 31, 27, 24, 52, 25, 28 ja 26 lahusmaatükid ning talude Kõrtsu (39) (välja arvatud elamumaa), Põllumaa (38) (Puisse sadamasse viivast teest lääne poole jääv ala) ja Karjajaago (36) (kiviaiast ja puudereast lääne poole jääv ala) maa, ranniku ja merepoolseima kiviaia vaheline ala talude Umbaja (35), Oosaare (26), Sepa (25), Lageda (52), Kaevandu (24), Sooba (27), Soobasauna (28) ja Jaagu (29) maadel, talude Kooli (30) (kraavitamata ala talumaa loodeosas) ja Jugasaare (319) (välja arvatud sadama territoorium) maad ning ranniku ja maantee vahelised alad talude Järve-Ado (A8), Liivakõrtsi (A9) ja Vahevälja (A10) maadel; (Sassi poolsaarel) talude Rälli (28), Sassi (26) ja Poka (25) maade ning talude 27 ja 27a lahusmaatükkide maanteest põhja poole jäävad alad ning talude 11, 12, 22, 24, 24a, 25, 26, 26a, 27, 27a, 28 lahusmaatükid; (Põgari külas) ranniku ja maantee vaheline ala talude Mäe-Jaagu (20), Tooma-Jaani (21), Uuetoa (22), Palli (16), Pärdi (15), Tõnu (14), Kopli (24a), Pallijärna (24) ja Siimu (12) maadel, talude Matsi-Mihkli (11) (kraavitamata ala rannikul, välja arvatud elamumaa) ja Ranna-Mihkli (10) (kraavitamata ala) maad ning talude 19, 18, 23, 17, 34 lahusmaatükkide ranniku ja maantee vahelised alad;

6) Salevere sihtkaitsevöönd, kuhu kuulub Hanila vallas Matsalu märgala metsakvartal 102 (Salevere Salumägi);

7) Mõisaküla sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Hanila vallas Matsalu märgala metsakvartali 96 eraldised 15 kuni 19; metsakvartal 97, välja arvatud eraldised 1 ja 2 ning metsakvartal 99, välja arvatud eraldis 21;

8) Matsalu metsa sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Lihula vallas Matsalu märgala metsakvartalid 126 kuni 136; metsakvartal 137, välja arvatud eraldised 10, 11, 18, 21, 23, 24 ja 25; metsakvartalid 138 kuni 142; metsakvartal 143, välja arvatud eraldised 1, 8, 18, 20 ja 21 ning metsakvartali 129 eraldised 1 ja 16;

9) Matsalu parkmetsa sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Lihula vallas Matsalu märgala metsakvartali 104 eraldised 1 kuni 25 ja metsakvartali 114 eraldis 7;

10) Võigaste sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Lihula vallas Matsalu märgala metsakvartali 105

eraldised 10, 11, 16, 17, 18 ja 27; metsakvartali 108 eraldised 5, 6 ja 10; metsakvartali 109 eraldised 2, 3, 4, 7, 8, 9 ja 10; metsakvartali 110 eraldised 4 ja 8; metsakvartali 111 eraldised 7 ja 13; metsakvartal 112, välja arvatud eraldised 4, 5, 7, 15, 16, 20, 22, 23, 25 ja 26; metsakvartal 113, välja arvatud eraldised 1, 2, 8, 9 ja 18; metsakvartal 117; metsakvartal 118, välja arvatud eraldised 4 ja 7; metsakvartal 119, välja arvatud eraldised 1, 2, 4 ja 5; metsakvartal 120, välja arvatud eraldised 5, 10, 11, 12, 13, 14, 15 ja 16; metsakvartal 116; metsakvartali 121 eraldised 1, 5, 6, 7, 8 ja 12; metsakvartalid 122 ja 123; metsakvartali 103 eraldised 4, 5, 6, 8, 10, 11, 13, 14, 19, 31, 32, 34 ja 36; metsakvartali 106 eraldis 1 ning metsakvartali 125 eraldis 11;

11) Lubjaahjumäe sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Lihula vallas Matsalu märgala metsakvartali 114 eraldised 1 ja 2;

12) Kirikuküla sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Lihula vallas Matsalu märgala metsakvartal 146, välja arvatud eraldised 5, 6, 7, 10, 11, 13 ja 17; metsakvartali 147 eraldised 3, 5 ja 8; metsakvartali 148 eraldised 6, 8, 9 ja 10 ning metsakvartali 149 eraldised 3 ja 6;

13) Kloostri sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Lihula vallas Matsalu märgala metsakvartal 151 ja metsakvartali 152 eraldised 9 kuni 20;

14) Allika sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Lihula vallas Matsalu märgala metsakvartali 147 eraldised 10 ja 11 (Allika puisniit);

15) Viita sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Lihula vallas Matsalu märgala metsakvartali 148 eraldised 11, 12, 13 ja 14 (Viita puisniit);

16) Porimäe sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Hanila vallas Matsalu märgala metsakvartali 92 eraldised 6, 7 ja 10;

17) Neidsaare sihtkaitsevöönd, kuhu kuulub Lihula vallas Matsalu märgala metsakvartali 80 eraldis 15;

18) Keravere sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Martna vallas Matsalu märgala metsakvartal 44; metsakvartal 45, välja arvatud eraldised 10, 11 ja 12; metsakvartal 48; metsakvartal 49, välja arvatud eraldis 4; metsakvartal 50, välja arvatud eraldised 2, 3, 4, 5, 12, 14, 15, 16, 19, 20 ja 21; metsakvartal 59; metsakvartal 60, välja arvatud eraldis 11; metsakvartal 61, välja arvatud eraldised 19 kuni 30 ning metsakvartal 62, välja arvatud eraldised 1, 18 ja 21; Ridala vallas metsakvartal 46, välja arvatud eraldised 9 ja 14; metsakvartal 47, välja arvatud eraldis 6; metsakvartal 52, välja arvatud eraldised 1, 2, 8 ja 9; metsakvartal 57 ning metsakvartal 58, välja arvatud eraldis 11;

19) Saardo sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Ridala vallas Matsalu märgala metsakvartal 24, välja arvatud eraldised 1, 5 ja 9; metsakvartal 25, välja arvatud eraldised 2, 7, 8, 9, 10, 11 ja 12; metsakvartalid 26, 27 ja 28; metsakvartal 29, välja arvatud eraldised 4, 5 ja 13; metsakvartal 31, välja arvatud eraldised 13 ja 32; metsakvartalid 32, 33, 34, 35, 36, 37 ja 38; metsakvartal 39, välja arvatud eraldised 13, 14 ja 15 ning metsakvartali 41 eraldised 1 ja 2;

20) Puise sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Ridala vallas Matsalu märgala metsakvartali 8 eraldised 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14 ja 15; metsakvartal 9, välja arvatud eraldised 1, 7, 10, 12 ja 19; metsakvartalid 11 ja 12; metsakvartali 15 eraldis 15, metsakvartal 16, välja arvatud eraldised 1, 7, 13, 15, 16, 17, 18 ja 19; metsakvartal 17; metsakvartal 18, välja arvatud eraldised 20, 22 ja 23 ning metsakvartal 19.

33. Saastna, Suitsu, Kasari luha ja rannaniitude, Haeska ja Põgari sihtkaitsevööndites on keelatud inimeste viibimine luhas ja rannakarjamaadel lindude pesitsus- ja rändeajal (jääminekust kuni jääkatte tekkimiseni või jäävabadel talvedel 1. märtsist kuni 15. novembrini) kaitseala valitseja nõusolekuta, välja arvatud kinnisasja omanikul või muul seaduslikul valdajal oma kinnisasja piires ning teistel isikutel käesoleva kaitse-eeskirjaga lubatud tegevuseks.

34. Salevere, Mõisaküla, Matsalu metsa, Matsalu parkmetsa, Võigaste, Lubjaahjumäe, Kirikuküla, Kloostri, Allika, Viita, Porimäe, Neidsaare, Keravere, Saardo ja Puise sihtkaitsevööndites on keelatud inimeste viibimine puisniitudel ilma kinnisasja omaniku või valdaja loata 15. maist kuni heinatööde lõpuni.

35. Matsalu metsa sihtkaitsevööndis metsakvartali 130 eraldistes 17 kuni 21, metsakvartali 131 eraldistes 8 kuni 23, metsakvartali 134 eraldistes 5 kuni 7, metsakvartali 135 eraldistes 1 kuni 5 ja Keravere sihtkaitsevööndi kvartali 47 eraldistes 8 kuni 13, kvartali 48 eraldistes 6 kuni 14, kvartali 53 eraldistes 1 kuni 8; kvartali 54 eraldistes 1 ja 2; kvartali 59 eraldistes 3, 4 ja 8 on keelatud inimeste viibimine kaitseala valitseja nõusolekuta 1. märtsist kuni 1. septembrini, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel.

36. Saastna, Suitsu, Kasari luha ja rannaniitude, Haeska ja Põgari sihtkaitsevööndites on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine.

37. Salevere, Mõisaküla, Matsalu metsa, Matsalu parkmetsa, Võigaste, Lubjaahjumäe, Kirikuküla, Kloostri, Allika, Viita, Porimäe, Neidsaare, Keravere, Saardo ja Puise sihtkaitsevööndis on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, välja arvatud puu- ja põõsarinde harvendamine vastavalt kaitse eesmärgile kaitseala valitseja nõusolekul, kusjuures kaitseala valitsejal on õigus esitada nõudeid raie tehnoloogia, raieaja, puidu kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse osas.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

38. Salevere, Mõisaküla, Matsalu metsa, Matsalu parkmetsa, Võigaste, Lubjaahjumäe, Kirikuküla, Kloostri, Allika, Viita, Porimäe, Neidsaare, Keravere, Saardo ja Puise sihtkaitsevööndis on lubatud järgmine koosluste ja liikide säilitamiseks vajalik või neid mittekahjustav tegevus kaitseala valitseja nõusolekul:

- 1) olemasolevate maaparandussüsteemide hooldustööd;
 - 2) jahipidamine mingi, kähriku, rebase, hundi ja metssea arvukuse reguleerimiseks 1. novembrist 28. (29.) veebruarini;
 - 3) mittetootmisliku iseloomuga ehitiste rajamine.
- [RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

381. Saastna, Suitsu, Kasari luha ja rannaniitude, Haeska ja Põgari sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud jahipidamine mingi, kähriku, rebase, hundi ja metssea arvukuse reguleerimiseks 1. novembrist 28. (29.) veebruarini.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

39. [Kehtetu - RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

40. Saastna, Suitsu, Kasari luha ja rannaniitude, Haeska, Põgari, Salevere, Mõisaküla, Matsalu metsa, Matsalu parkmetsa, Võigaste, Lubjaahjumäe, Kirikuküla, Kloostri, Allika, Viita, Porimäe, Neidsaare, Keravere, Saardo ja Puise sihtkaitsevööndis on keelatud rahvaürituste korraldamine kaitseala valitseja nõusolekuta.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

41. [Kehtetu - RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

42. Salevere, Mõisaküla, Matsalu metsa, Matsalu parkmetsa, Võigaste, Lubjaahjumäe, Kirikuküla, Kloostri, Allika, Viita, Porimäe, Neidsaare, Keravere, Saardo ja Puise sihtkaitsevööndites on kohustuslikud hooldetööd puisniitude taastamiseks ja säilitamiseks (niitmine, puu- ja põõsarinde harvendamine ning kujundamine) käesoleva kaitse-eeskirja punktis 14 sätestatud korras.

43.–44. [Kehtetud - RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

45. Kaitseala veealad, saared ja roostikud jagunevad üheteistkümneks sihtkaitsevööndiks, mille piirid on määratletud järgmiste orientiiride järgi: 1 – Kiideva peakraavi suue, 2 – Haeska sadama muuli lõunaots, 3 – Põhja-Utirahu sääre lääneots, 4 – Lambarahu; 5 – Keemu sadama muuli põhjaots, 6 – Saare nina põhjaots, 7 – kari Munarahust põhjas, 8 – Munarahu lõunaots, 9 – Saastna I sadama muuli põhjaots, 10 – Saastna Pikanina põhjaots, 11 – Kilbu majakas, 12 – elamu talu Pihelga A11 maal, 13 – Puise nina lõunaots, 14 – Rassirahu põhjaots, 15 – punkt

Anemaa rahu lõunaotsast 500 m lõunas, 16 – Kägikõrtsi lautri lääneserv, 17 – põhja-lõunasuunalise kiviaia, mille lõunaots on Tuudi–Saastna–Salevere teeristil, põhjaots Matsalu lahe ääres, 18 – Rooglaiu neeme põhjaots. Kaitseala veelade, saarte ja roostike sihtkaitsevööndid on:

1) Matsalu siselahe ja roostike sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad veela ja roostikud orientiire 2, 3, 4 ja 5 ühendavast joonest ida poole kuni Kasari, Suitsu, Haeska sihtkaitsevööndite piirini ning sellel alal paiknevad saared: Haeska Väikerahu, Haeska Suurrahu, Roograhu, Põhja-Utirahu, Lõuna-Utirahu, Selgrahu, Kolmenasva rahu, Salarahu, Härglaid, Kasterahu, Põllurahu, Allirahu, Hiiurahu (ehk Ummikarahu);

2) Haeska-Saardo rannikuvee sihtkaitsevöönd, kuhu kuulub veela, mille piirideks on orientiire 1, 3 ja 2 ühendav joon ning rannajoon orientiiride 1 ja 3 vahelises lõigus;

3) Metsküla-Pagaranna rannikuvee sihtkaitsevöönd, kuhu kuulub veela, mille piirideks on orientiire 8, 7 ja 9 ühendav joon ning rannajoon orientiiride 8 ja 9 vahelises lõigus;

4) Matsalu lahe vabavee sihtkaitsevöönd, kuhu kuulub veela, mille piirideks on orientiire 1, 3, 4 ja 5 ühendav joon, rannajoon orientiiride 5 ja 6 vahelises lõigus, orientiire 6, 7 ja 9 ühendav joon, rannajoon orientiiride 9 ja 10 vahelises lõigus, orientiire 10 ja 13 ühendav joon ning rannajoon orientiiride 13 ja 1 vahelises lõigus, välja arvatud «Kalatee» sihtkaitsevööndisse kuuluv veela;

5) Väinamere vabavee sihtkaitsevöönd, kuhu kuulub veela, mille piirideks on orientiire 14 ja 15 ühendav joon ning selle sirgjooneline pikendus kaitseala välispiirini, kaitseala välispiir merel nimetatud joone ja kaitseala välispiiri lõikepunkti ning punkti, mille määrab tee sirgjoonelise pikenduse ja rannajoone lõikepunkti talu Suurdi A12 maal, vahelises lõigus, rannajoon sama punkti ja orientiiri 12 vahelises lõigus, orientiire 12 ja 11 ühendav joon, rannajoon orientiiride 11 ja 10 vahelises lõigus, orientiire 10 ja 13 ühendav joon ning rannajoon orientiiride 13 ja 14 vahelises lõigus, välja arvatud «Kalatee» sihtkaitsevööndisse kuuluv veela, ja sellel alal paiknevad saared: Papilaid, Röövtiirurahu, Merikajaka rahu, Papilaiu lõunaotsa rahuke, Kumari laid, Kumari rahuke, Hoorahu (ehk Oorahu), Räimerahu, Kakrarahu, Kakrarahu rahukesed;

6) Salmi sopi sihtkaitsevöönd, kuhu kuulub Salmi laht (Salmi sopp) orientiire 6, 7 ja 8 ühendavast joonest kuni rannajooneni ning sellel alal paiknevad saared: Munarahu ja Munarahu rahukesed;

7) Topi lahe sihtkaitsevöönd, kuhu kuulub Topi laht orientiire 11 ja 12 ühendavast joonest kuni rannajooneni;

8) Väinamere saarte sihtkaitsevöönd, kuhu kuulub veela, mille piirideks on orientiire 14 ja 15

ühendav joon ning selle sirgjooneline pikendus kaitseala välispiirini, kaitseala välispiir merel nimetatud joone ja kaitseala välispiiri lõikepunkti ja Kitsu sääre lääneotsa vahelises lõigus ning rannajoon Kitsu sääre lääneotsa ja orientiiri 14 vahelises lõigus ning sellel alal paiknevad saared: Sõmeri saar, Põhja-Pudurahu, Lõuna-Pudurahu, Silmarahu, Sõmeri Põhjarahu, Sõmeri Lõunarahu, Liia saar, Roograhu, Kuivarahu, Ülerahu, Koharahu, Suurrahu, Suurrahu rahukesed, Närkepea rahu, Tauksi saar, Tauksi rahukesed, Riiurahud, Borki saar, Krimmi saar, Laekarahu, Mustakivi rahu, Paljarahu, Sveni rahu, Siimurahud, Tagarahu (ehk Orarahu), Esirahu (ehk Rohirahu);

9) «Kalatee» sihtkaitsevöönd, kuhu kuulub 750 m laiune veela, mille lõunapoolne piir kulgeb orientiirist 4 orientiire 18 ja 13 ühendava jooneni, läbides punkti Saastna Pikaninast 400 m põhjas, ja põhjapoolne piir kulgeb orientiirist 3 lõunapiiriga paralleelselt ning sellest 750 m kaugusel orientiire 18 ja 13 ühendava jooneni;

10) Jõgede sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Kasari jõe, Suitsu jõe, Penijõe, Rõude jõe, Rannamõisa jõe, Raana jõe ja Liivi jõe kaitseala piiresse jäävad osad;

11) Sauemere sihtkaitsevöönd, kuhu kuulub Sauemeri.

46. Haeska-Saardo rannikuvee, Metsküla-Pagaranna rannikuvee, Matsalu lahe vabavee, Väinamere vabavee, Salmi sopi, Topi lahe, Väinamere saarte, «Kalatee», Jõgede ja Sauemere sihtkaitsevööndite veealadel on keelatud inimeste viibimine kaitseala valitseja nõusolekuta, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödeks.

47. Väinamere vabavee sihtkaitsevööndis on keelatud inimeste viibimine 200 m laiusel veealal Kakrarahu, Hoorahu ja Räimerahu ümber ning 500 m laiusel veealal Valgerahu, Tondirahu, Kumari laiu, Sipelgarahu, Papirahu ja Papilaiu ümber, välja arvatud teaduslikeks uurimistöödeks ning järelevalve- ja päästetöödeks.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

48. Väinamere vabavee, Salmi sopi ja Väinamere saarte sihtkaitsevööndi saartel ning Matsalu siselahe ja roostike sihtkaitsevööndis on keelatud inimeste viibimine, välja arvatud teaduslikeks uurimistöödeks, järelevalve- ja päästetöödeks ning käesoleva kaitse-eeskirja punktides 50 ja 51 lubatud tegevuseks.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

481. Ujuvvahenditega liikumine kaitsealal on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, kusjuures ujuvvahendite suurimaks lubatud kiiruseks on 15 sõlme. Kaitsealal on keelatud veerollerite, purjelaudade, vesijalgrataste, veesuuskade ja ujuvparvede kasutamine. Nimetatud piirangud ei laiene teaduslikele välitöödele ning järelevalve- ja päästetöödele.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

49. Matsalu siselahe ja roostike, Haeska-Saardo rannikuvee, Metsküla-Pagaranna rannikuvee, Matsalu lahe vabavee, Väinamere vabavee, Salmi sopi, Topi lahe, Väinamere saarte, «Kalatee», Jõgede ja Sauemere sihtkaitsevööndites on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, välja arvatud kalapüük kaitseala valitseja nõusolekul järgnevalt nimetatud aladel, aegadel ja vahenditega:

1) Matsalu siselahe ja roostike sihtkaitsevööndis kutseline kalapüük, kasutades lamedapõhjalist puupaati, Sibula augu ja Rõude jõe suudme piirkonnas Kirikuküla ja Raana küla elanikele nakkepüünisega 1. juulist kuni 1. märtsini ja lõkspüünisega;

2) Haeska-Saardo rannikuvee sihtkaitsevööndis kutseline kalapüük lõkspüünisega 16. maist kuni 15. septembrini ja 15. oktoobrist kuni 1. märtsini ning nakkepüünisega 1. juulist kuni 15. septembrini ja 15. oktoobrist kuni 1. märtsini ning harrastuslik kalapüük, välja arvatud allveepüügivahendiga, 16. novembrist kuni 15. veebruarini;

3) Metsküla-Pagaranna rannikuvee sihtkaitsevööndis kutseline kalapüük lõkspüünisega veealal, mille piirideks on orientiiri 16, sellest 240 m põhjas asuvat punkti, 240 m orientiirist 17 põhjas asuvat punkti ja orientiiri 17 ühendav joon ning rannajoon orientiiride 17 ja 16 vahelises lõigus, 15. juulist kuni 1. märtsini ning väljaspool seda aasta ringi, kutseline kalapüük nakkepüünisega 15. juulist kuni 1. märtsini ja harrastuslik kalapüük, välja arvatud allveepüügivahendiga, 16. novembrist kuni 15. veebruarini;

4) Matsalu lahe vabavee sihtkaitsevööndis kutseline kalapüük lõkspüünisega veealal, mille piirideks on Puise kordoni lautri idaserva, sellest 400 m lõunas asuvat punkti, Puise metsa idapiirist rannajoonel 400 m lõunas asuvat punkti ja Puise metsa idapiiri rannajoonel ühendav joon ning rannajoon Puise kordoni lautri idaserva ja Puise metsa idapiiri vahelises lõigus, 16. maist kuni 1. märtsini ning väljaspool seda aasta ringi, kutseline kalapüük nakkepüünisega 1. juulist kuni 1. märtsini ja harrastuslik kalapüük, välja arvatud allveepüügivahendiga, 1. juulist kuni 15. veebruarini;

5) Väinamere vabavee sihtkaitsevööndis kutseline kalapüük lõks-, nakke- ja õngpüünisega aasta ringi ning harrastuslik kalapüük, välja arvatud allveepüügivahendiga, 1. juulist 15. novembrini;

6) Salmi sopi sihtkaitsevööndis kutseline kalapüük lõks- ja nakkepüünisega 16. novembrist kuni 1. märtsini ning harrastuslik kalapüük, välja arvatud allveepüügivahendiga, 16. novembrist kuni 15. veebruarini;

7) Topi lahe sihtkaitsevööndis kutseline kalapüük lõkspüünisega 15. oktoobrist kuni 15. maini ja 15. juulist kuni 1. septembrini ning kutseline kalapüük nakkepüünisega 15. juulist kuni 1. septembrini ja 15. oktoobrist kuni 1. märtsini;

8) Väinamere saarte ümbruse sihtkaitsevööndis kutseline kalapüük lõkspüünisega Tauksi saare, Närepea rahu ja Laekarahu vahelisel alal 15. augustist kuni 1. märtsini ning Krimmi saarest, Tauksi saarest, Liia saarest ja Sõmeri saarest kirdes kuni kaitseala välispiirini, Liia lõunakalda lõukas kuni 500 m kaugusel kaldast, Närepea lõunaotsa kari lõunapoolses küljes kuni 500 m kaugusel karist ja Külänuka neeme ümbruses kuni 200 m kaugusel neemest aasta ringi; kutseline

kalapüük nakkepüünisega Tauksi saare, Närkepea rahu ja Laekarahu vahelisel alal 15. augustist kuni 1. märtsini ning Jugassaare sadama juures Esirahu, Tagarahu ja Siimurahu vahelisel veealal, kuid saartele mitte lähemal kui 200 m, ja Krimmi saarest, Tauksi saarest, Liia saarest ja Sõmeri saarest kirdes kuni kaitseala välispiirini aasta ringi; kutseline kalapüük õngpüünisega Krimmi saarest, Tauksi saarest, Liia saarest ja Sõmeri saarest kirdes kuni kaitseala välispiirini;

9) «Kalatee» sihtkaitsevööndis harrastuslik kalapüük, välja arvatud allveepüügivahendiga, 1. juulist kuni 15. veebruarini;

10) Jõgede sihtkaitsevööndis harrastuslik kalapüük 16. novembrist kuni 15. veebruarini, harrastuslik kalapüük paadist 15. märtsist kuni 10. maini Penijõel, Suitsu jõel ja Kasari jõel Kloostri sillast kuni Suitsu jõe suudmeni ning 1. juulist kuni 15. novembrini Penijõel, Suitsu jõel, Kasari jõel Kasari sillast kuni Suitsu jõe suudmeni ja Rõude jõel Kasari jõest kuni Rõude sillani ning harrastuslik kalapüük kaldalt 15. märtsist kuni 10. maini Raana jõel, Liivi jõel ning kaitseala valitseja poolt tähistatud piirkondades Kasari jõel Säina sonnist kuni Liivi jõe suudmeni, Kasari jõel Karjamaa augu juures, Kloostri sadamas, Kasari jõe lõunakaldal Kloostri silla juures ja Rõude jõel Rõude silla juures, 1. juulist kuni 15. novembrini Raana jõel, Liivi jõel, Kasari jõel Kasari sillast kuni Rõude jõeni ja Kasari jõe lõunakaldal Rõude jõest kuni Kloostri sadamani, Rõude jõe põhjakaldal Kasari jõest kuni Rõude sillani.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

50. Sauemere sihtkaitsevööndis on lubatud järgmine koosluste ja liikide säilitamiseks vajalik või neid mittekahjustav tegevus kaitseala valitseja nõusolekul:

1) teaduslikult põhjendatud veerežiimi taastamistööd poollooduslike koosluste ilme ja liigilise koosseisu tagamiseks;

2) roovarumine jää pealt 15. novembrist 1. märtsini, püsiva jääkatte olemasolul kuni rändlindude saabumiseni, ning käsitsi roovarumine veest või maismaalt 1. septembrist 15. novembrini poollooduslike koosluste ilme ja liigilise koosseisu tagamiseks;

3) jahipidamine mingi, kähriku, rebase, hundi ja metssea arvukuse reguleerimiseks 1. novembrist 28. (29.) veebruarini.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

51. Väinamere vabavee, Salmi sopi, Väinamere saarte sihtkaitsevööndi saartel ning Matsalu siselahe ja roostike sihtkaitsevööndis on lubatud järgmine tegevus kaitseala valitseja nõusolekul:

1) jahipidamine mingi, kähriku, rebase, hundi ja metssea arvukuse reguleerimiseks, kusjuures Matsalu siselahe ja roostike sihtkaitsevööndi mandriosas on nimetatud tegevus lubatud 1. novembrist 28. (29.) veebruarini;

2) rajatiste rajamine 15. juulist 1. märtsini.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

52. Matsalu siselahe ja roostike, Haeska-Saardo rannikuvee, Metsaküla-Pagaranna rannikuvee, Matsalu lahe vabavee, Väinamere vabavee, Salmi sopi, Topi lahe, Väinamere saarte, «Kalatee»,

Jõgede ja Sauemere sihtkaitsevööndis on keelatud rahvaürituste korraldamine, välja arvatud 16. novembrist 1. märtsini kaitseala valitseja nõusolekul.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

53. Matsalu siselahe ja roostike, Haeska-Saardo rannikuvee, Metsküla-Pagaranna rannikuvee, Topi lahe ja «Kalatee» sihtkaitsevööndite tähistus paigaldatakse jäävabal talvel 16. kuni 31. märtsini, püsiva jääkatte olemasolul kahe nädala jooksul pärast Matsalu lahe jääkattest vabanemist, milleks loetakse jääsilla puudumist lahe põhja- ja lõunakalda vahel. Tähistuse puudumine selle paigaldamiseks ettenähtud ajal või jäävabal talvel ei õigusta käesoleva kaitse-eeskirja rikkumist.

54. Salevere, Mõisaküla, Matsalu metsa, Matsalu parkmetsa, Võigaste, Lubjaahjumäe, Kirikuküla, Kloostri, Allika, Viita, Porimäe, Neidsaare, Keravere, Saardo ja Puise sihtkaitsevööndi metsa kaitse eesmärk on bioloogilise mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

V. PIIRANGUVÖÖND

55. Piiranguvöönd on kaitseala majanduslikult kasutatav osa, kus majandustegevuses tuleb arvestada kaitstavate loodusobjektide seaduses ning käesolevas kaitse-eeskirjas kehtestatud piirangutega.

56. Piiranguvöönd on kaitseala piires olev maa-ala, mis ei kuulu reservaatide ega sihtkaitsevööndidesse.

57. Kaitseala valitseja nõusolekuta on piiranguvööndis keelatud:

- 1) veekogude veetaseme muutmine;
- 2) teede, õhuliinide ja muude kommunikatsioonide rajamine;
- 3) uute ehitiste püstitamine;
- 4) metsakultuuride rajamine;
- 5) jahipidamine mingi, kähriku, rebase, hundi ja metssea arvukuse reguleerimiseks 1. juulist 28. (29.) veebruarini;
- 6) rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistamata kohtades.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

58. [Kehtetu - RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

59. Piiranguvööndis on keelatud:

- 1) uute maaparandussüsteemide rajamine;

2) veekogude kallaste kahjustamine;

3) uuendusraie, välja arvatud turberaie perioodiga vähemalt 40 aastat, kusjuures kaitseala valitsejal on koosluse liigilise ja vanuselise mitmekesisuse säilitamiseks õigus esitada nõudeid turberaie liigi, raie tehnoloogia, raieaja, puidu kokku- ja väljaveo, raielangi puhastamise viiside ning puistu koosseisu ja täiuse osas;

4) maavarade ja maa-ainese kaevandamine, välja arvatud maapõuuseaduse (RT I 1994, 86/87, 1488; 1995, 75, 1321; 1996, 49, 953; 1997, 52, 833; 86, 1461; 93, 1562; 1998, 64/65, 1005; 1999, 10, 155; 54, 583) paragrahvides 26 ja 62 sätestatud juhtudel kaitseala valitsejaga kooskõlastatud kohtades ja tema igakordsel nõusolekul;

5) jäätmete ladustamine, välja arvatud kodumajapidamises tekkinud tavajäätmete ladustamine oma kinnisasja piires kaitseala valitsejaga kooskõlastatud kohtades;

6) väetiste ja mürkemikaalide kasutamine 1. novembrist 31. märtsini. Muul ajal on väetiste ja mürkemikaalide kasutamine keelatud metsamaal ja looduslikul rohumaal, samuti nende külvamine lennukitelt ning lumele või keltsale;

7) külvikordade keskmisena aastas kasutada lämmastikku rohkem kui 60 kg/ha ja fosforit rohkem kui 20 kg/ha.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

591. Piiranguvööndi metsa kaitse eesmärk on bioloogilise mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

VI. KAITSTAVAD LOODUSE ÜKSIKOBJEKTID

60.–63. [Kehtetud - RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

VII. KAITSEALUNE PARK

64.–65. [Kehtetud - RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

VIII. LÕPPSÄTTED

66. Isikud, kes rikuvad käesoleva kaitse-eeskirja nõudeid, kannavad haldus-, kriminaal- või tsiviilvastutust seaduses ettenähtud korras.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

661. Järelevalvet kaitsealal teevad kaitseala valitseja ning teised selleks volitatud isikud.

[RT I 1999, 78, 727 - jõust. 25.10.1999]

67. Käesolevast kaitse-eeskirjast tulenevad vaidlused lahendatakse kohtus, kuid huvitatud isik

võib kaitseala valitseja tegevuse vaidlustamiseks pöörduda ka keskkonnaministri poole.

Kinnitatud

Vabariigi Valitsuse 5. mai 1997. a
määrusega nr 94

MATSALU RAHVUSPARGI VÄLISPIIRI KIRJELDUS

[RT I 2005, 71, 556 - jõust. 01.01.2006]

Matsalu rahvuspargi välispiir (edaspidi piir) kulgeb Ridala vallas Kitsu sääre lääneotsast Andruse 9 talu maal Topi lahe rannikul mööda rannajoont kagu suunas kuni talude Andruse 9 ja Ranna-Mihkli 10 vahelise piirini ning mööda seda kagu suunas kuni Tuuru–Puisse teeni. Edasi kulgeb piir mööda nimetatud tee teemaa lõunapiiri ida suunas kuni Tuuru–Kiideva teeni ja seejärel mööda selle tee teemaa läänepiiri lõuna suunas kuni nimetatud teelt talu 5 kohal kagusse suunduva teeni ning mööda seda kraavini talude Uue-Tõnise 2 ja 13 vahelisel piiril. Edasi kulgeb piir mööda kraavi talude Uue-Tõnise 2, Jürtso 1, 5 ja Saueaugu A96 läänepiiril kagusse kuni kraavini talude 4 ja 3 vahelisel piiril ning mööda seda kraavi ida, kirde, uuesti ida, põhja ja uuesti ida suunas kuni metsakvartali 24 läänepiirini ning edasi mööda nimetatud kvartali läänepiiri põhja suunas ning põhjapiiri ida suunas ja seejärel mööda metsakvartali 25 põhjapiiri ning selle sirgjoonelist pikendust ida suunas kuni kraavini talude Lauda A27 ja A26 vahelisel piiril ning mööda seda lõunakagusse kuni kraavini talude A28 ja 23 maadel ning mööda seda idakirde ja põhjalooide suunas metsakvartali 26 põhjapiirini ning mööda seda ja metsakvartalite 27, 28 ja 29 põhjapiiri kuni kraavini metsakvartalite 29 ja 30 vahelisel ning 39 ja 40 vahelisel piiril, edasi mööda seda kuni metsakvartali 40 eraldiste 3, 4, 5, 7 ja 12, 15, 19 vahel asuva kraavini ning mööda seda ida suunas kuni Haeska küla läbiva teeni ning edasi mööda nimetatud tee teemaa läänepiiri lõuna suunas kuni talu Rehe A46 maad ida-läänesuunaliselt läbiva kraavini ning mööda seda kuni metsakvartali 56 läänepiirini ja seejärel mööda nimetatud piiri ja selle sirgjoonelist pikendust põhja suunas kuni metsakvartali 51 põhjapiirini ning edasi mööda seda ja metsakvartali 57 põhjapiiri ida suunas kuni metsakvartali 52 läänepiirini ning edasi mööda seda ja metsakvartali 46 läänepiiri põhja suunas kuni metsakvartali 46 eraldise 9 põhjapiirini ning mööda seda ja sama kvartali eraldise 10 põhjapiiri ida suunas ning edasi mööda sama kvartali eraldiste 8, 3 ja 1 läänepiiri põhja suunas ning edasi mööda sama metsakvartali põhjapiiri ida suunas kuni metsakvartali 47 läänepiirini ning mööda seda põhja suunas kuni nimetatud metsakvartali põhjapiirini ning mööda seda ida suunas metsakvartali 44 läänepiirini, edasi mööda seda põhja suunas ja sama metsakvartali ning metsakvartali 45 põhjapiiri lääne suunas kuni metsakvartali 45 eraldise 1 põhjapiirilt idakagusse suunduva kraavini ning mööda nimetatud kraavi läbi metsakvartali 45 eraldiste 1, 2, 9, 8, uuesti 1, 6 ja 4, metsakvartali 49 eraldiste 2, 3 ja 4 ning metsakvartali 50 eraldiste 3, 2, 7 ja 14 idakagu, lõuna, edela ja uuesti idakagu suunas kuni lõikumiseni edela-kirdesuunalise kraaviga metsakvartali 50 eraldises 14 ning edasi mööda seda

kirde suunas kuni teeni sama metsakvartali eraldises 12 ja edasi mööda nimetatud teed, mis kulgeb läbi metsakvartali 50 eraldiste 12 ja 14 ning mööda eraldiste 13 ja 14 vahelist piiri kagu suunas kuni lõikumiseni edela-kirdesuunalise teega, edasi mööda seda nimetatud eraldiste vaheliselt piirilt põhjakirde suunas Keraverre ning seejärel, mööda sama teed, sirgjooneliselt kirde suunas Haapsalu–Laiküla maanteeeni. Edasi kulgeb piir mööda Haapsalu–Laiküla maantee teemaa lõunapiiri kagu suunas kuni Risti–Virtsu maanteeeni ning edasi mööda nimetatud maantee teemaa läänepiiri kuni Kloostri teeni. Seejärel kulgeb piir mööda Risti–Virtsu maanteelt Kloostrisse suunduva tee teemaa põhjapiiri kuni Kloostrini ja sealt mööda Penijõe ning Risti–Virtsu maanteele suunduva tee teemaa läänepiiri kuni nimetatud teelt Kirikukülla suunduva teeni ning mööda nimetatud tee teemaa põhjapiiri kuni talude Paali A16 ja Laaso A14 vahelise piirini ning mööda seda edela ja lääne suunas kuni talu Kera A17 piirini ning mööda seda loode suunas kuni Suitsu jõeni. Edasi kulgeb piir mööda Suitsu jõe vasakkallast lõuna suunas kuni metsakvartali 137 lõunapiirini. Edasi kulgeb piir mööda metsakvartalite 137, 142, 141, 140 ja 143 lõunapiiri kuni nimetatud kvartali eraldise 21 läänepiirini ning edasi mööda nimetatud eraldise ja eraldiste 20 ja 18 läänepiiri ning selle sirgjoonelist pikendust põhjalooe suunas kuni läände suunduva teeni talude Leeda 19 ja A3 maadel ning mööda seda Tuudi–Meelva teeni, edasi mööda seda põhja suunas kuni läände suunduva teeni talu Ansi A18 maal ning mööda seda ja selle sirgjooneliseks pikenduseks olevat kraavi talu A7 maal lääneedela suunas kuni metsakvartali 113 idapiirini ning edasi mööda metsakvartali 113 eraldiste 8 ja 18 ning metsakvartali 120 eraldiste 3, 5, 15 ja 16 idapiiri lõunaedela suunas kuni metsakvartali 120 lõunapiirini. Edasi kulgeb piir mööda metsakvartalite 120 ja 119 lõunapiiri kuni metsakvartali 123 piirini ja sealt mööda metsakvartali 123 eraldise 7 läänepiiri lõunakagu suunas kuni metsakvartali 123 lõunapiirini ning edasi mööda seda lääneedela suunas kuni sama metsakvartali eraldise 5 läänepiirini ning mööda seda loode ja kirde suunas kuni metsakvartali 122 piirini ja mööda seda loode suunas metsakvartali 121 piirini ning edasi mööda seda loode ja edela suunas kuni Saastna–Salevere teeni. Edasi kulgeb piir mööda Saastna–Salevere tee teemaa läänepiiri mööda Salevere–Mõisaküla teeni ning mööda nimetatud tee teemaa põhjapiiri loode ning seejärel edela suunas kuni Kukeranna–Rooglaiu teeni ja edasi mööda selle tee teemaa põhjapiiri loode suunas kuni läände suunduva teeni talu Tamme A7 maal ning mööda seda kuni läänepoolseima edela-kirdesuunalise kraavini talude Suurekivi A16 ja Põrgusaare A15 maadel ning mööda seda talude Põrgusaare A15 ja Suurdi A12 maade vahelise piirini ning edasi mööda sealt lõunasse ja läände suunduvat teed ja selle sirgjoonelist pikendust rannajooneni.

Merel on piir määratud järgmiste punktide ja neid ühendavate geodeetiliste joontega: tee sirgjoonelise pikenduse lõikepunkt rannajoonega talu Suurdi A12 maal, punktid koordinaatidega 1) 58° 39 N, 23° 25 E; 2) 58° 45 N, 23° 18 E; 3) 58° 52 N, 23° 21 E; 4) 58° 52 N, 23° 23 E ja Kitsu sääre lääneots Andruse 9 talu maal.

Matsalu rahvuspargi välispiiri kirjeldus on koostatud riigiettevõtte Eesti Maauuringud 1991–1993. a maakasutuskaartide (mõõtkaava 1:20 000) ja Eesti Metsakorralduskeskuse Matsalu

märgala 1990. a puistuplaani ning talumaade osas kuni 1940. a väljaantud Katastri Ameti skeemiliste kaartide (mõõtkava 1:10 000) alusel. Geograafilised koordinaadid on esitatud WGS-84 süsteemis.

[RT I 2005, 71, 556 - jõust. 01.01.2006]

Looduskaitseeadus

Vastu võetud 21.04.2004

RT I 2004, 38, 258

jõustumine 10.05.2004

/.../

3. peatükk

KAITSE KORRALDAMINE

§ 14. Üldised kitsendused

(1) Kaitsealal, hoiualal, püsielupaigas ja kaitstava looduse üksikobjekti kaitsevööndis ei või ilma kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekuta:

- 1) muuta katastriüksuse kõlvikute piire ega kõlviku sihtotstarvet;
- 2) koostada maakorralduskava ja teostada maakorraldustoiminguid;
- 3) väljastada metsamajandamiskava;
- 4) [kehtetu - RT I 2007, 25, 131 - jõust. 01.04.2007]
- 5) kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut;
- 6) anda nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks;
- 7) anda projekteerimistingimusi;
- 8) anda ehitusluba;
- 9) rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks.

[RT I 2007, 25, 131 - jõust. 01.04.2007]

(2) Kaitstava loodusobjekti valitseja ei kooskõlasta käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud tegevust ja muud tegevust, mis vajab kaitse-eeskirja kohaselt kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitstava loodusobjekti kaitse eesmärgi saavutamist või kaitstava loodusobjekti seisundit.

(3) Kaitstava loodusobjekti valitseja võib käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud tegevuste ja muude tegevuste, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajavad kaitstava loodusobjekti valitseja

nõusolekut, kooskõlastamisel kirjalikult seada tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitstava loodusobjekti kaitse eesmärgi saavutamist või kaitstava loodusobjekti seisundit.

(4) Kui käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud tegevusi ei esitatud kaitstava loodusobjekti valitsejale kooskõlastamiseks või tegevustes ei arvestatud käesoleva paragrahvi lõike 3 alusel seatud tingimusi, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

(5) Keskkonnaministeeriumil või Keskkonnaametil on keskkonnamõju hindamise järelevalvajana õigus määrata kaitstava loodusobjekti kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitstava loodusobjekti kaitse eesmärgi saavutamist või kaitstava loodusobjekti seisundit. [RT I 2009, 3, 15 - jõust. 01.02.2009]

/.../

5. peatükk

HOIUALAD

§ 32. Hoiuala

(1) Hoiuala moodustatakse loodusliku loomastiku, taimestiku ja seenestiku soodsa seisundi tagamiseks, kui see ei ole tagatud muul käesoleva seadusega sätestatud viisil.

(2) Hoiualal on keelatud nende elupaikade ja kasvukohtade hävitamine ja kahjustamine, mille kaitseks hoiuala moodustati ning kaitstavate liikide oluline häirimine, samuti tegevus, mis seab ohtu elupaikade, kasvukohtade ja kaitstavate liikide soodsa seisundi.

(3) Hoiualal on metsaraie keelatud, kui see võib rikkuda kaitstava elupaiga struktuuri ja funktsioone ning ohustada elupaigale tüüpiliste liikide säilimist.

(4) Metsaseaduse kohase metsateatise menetlemisel tuleb arvestada hoiuala kehtestamise eesmärki. Hoiuala valitseja võib kohustada:

- 1) tegema kavandatavat metsaraiet kindlaks määratud ajal;
- 2) kasutama kavandatava raie korral kindlaks määratud tehnoloogiat.

(41) Kui kavandatav uuendusraie on kooskõlas käesoleva paragrahvi lõigetega 2 ja 3, on hoiualal lubatud lageraie langi suurus kuni kaks hektarit ja laius kuni 30 meetrit ning turberaie langi suurus kuni viis hektarit. [RT I 2009, 53, 359 - jõust. 21.11.2009]

(5) Hoiualal kavandatava tegevuse mõju elupaikade ja liikide seisundile hinnatakse keskkonnamõju hindamise käigus või käesoleva seaduse §-s 33 sätestatud korras.

Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas

Vastu võetud 28.02.2006 nr 59

RT I 2006, 13, 92

jõustumine 24.03.2006

Määrus kehtestatakse «Looduskaitseaduse» § 10 lõike 1 alusel ning lähtudes «Looduskaitseaduse» § 11 lõikes 1 sätestatust.

§ 1. Lääne maakonnas kaitse alla võetavad hoiualad ja kaitse alla võtmise eesmärk

(1) Lääne maakonnas võetakse kaitse alla järgmised hoiualad:

/.../

12) Haeska hoiuala, mille kaitse-eesmärk on nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ I lisas nimetatata I kaitsekategooria rändlinnuliigi elupaiga kaitse;

/.../

22) Rajametsa hoiuala, mille kaitse-eesmärk on nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüübi – lubjarikkal mullal kuivade niitude (6210*) kaitse ning II lisas nimetatud liigi – tiigilendlase (*Myotis dasycneme*) elupaikade kaitse;

/.../

Merikotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri

Vastu võetud 21.07.2010 nr 33

RT I 2010, 51, 319

jõustumine 31.07.2010

Muudetud järgmiste aktidega (näita)

Määrus kehtestatakse «Looduskaitseaduse» § 10 lõike 2 alusel.

§ 1. Kaitse alla võtmise eesmärk

Määrusega võetakse kaitse alla Vabariigi Valitsuse 20. mai 2004. a määruse nr 195 «I ja II kaitsekategooria liikide kaitse alla võtmine» § 4 lõike 2 punktis 5 nimetatud I kaitsekategooriasse kuuluva liigi merikotka (*Haliaeetus albicilla*) isendite väljaspool kaitsealasid asuvad püsielupaigad liigi soodsa seisundi tagamiseks.

§ 2. Merikotka püsielupaikade kaitse alla võtmine

/---/

(2) Lääne maakonnas võetakse kaitse alla järgmised merikotka püsielupaigad:

/---/

5) Puiatu Ridala vallas Sinalepa ja Puiatu külas;

/---/

§ 3. Püsielupaiga valitseja

«Looduskaitseseaduse» § 21 lõike 1 kohaselt on püsielupaiga valitseja Keskkonnaamet.

§ 4. Kaitsekord

(1) Merikotka püsielupaikade maa-ala kuulub vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele sihtkaitsevööndisse ja piiranguvööndisse.

(2) Püsielupaigas kehtib «Looduskaitseseaduses» sätestatud sihtkaitsevööndi ja piiranguvööndi kaitsekord selle määruse erisustega.

(3) Püsielupaigas on lubatud:

1) jahipidamine ja kalapüük;

2) püsielupaika läbivatel teedel inimeste viibimine ning sõidukitega sõitmine.

(4) Püsielupaiga valitseja nõusolekul on püsielupaigas lubatud poollooduslike koosluste ilme säilimiseks vajalik tegevus.

(5) Püsielupaiga sihtkaitsevööndis on lubatud inimeste viibimine ning marjade ja seente korjamine 1. augustist 14. veebruarini, muul ajal on inimeste viibimine sihtkaitsevööndis lubatud järelevalve- ja päästetöödel, loodusobjekti valitsemise ja korraldamisega seotud tegevuse korral ning püsielupaiga valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel.

(6) Püsielupaiga valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud:

1) olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja veerežiimi taastamine;

2) kaitstavate liikide isendite elutingimuste säilimiseks ja parandamiseks vajaliku tegevusena alusmetsa, järelkasvu ja puistu teise rinde harvendamine 1. augustist 14. veebruarini.

Lisa 2

Ettepanekud Matsalu rahvuspargi kaitse-eeskirja muutmiseks

Matsalu kaitse-eeskiri on vananenud ega taga rahvuspargi loodusväärtustele adekvaatset juriidilist kaitset. Alljärgnevalt on esitatud ettepanekud, mida tuleks uue eeskirja ettevalmistamisel kaaluda.

1. Kaitse-eesmärk.

Kaitse-eesmärkides tuleks loetleda liigid, elupaigad ja maastikulised väärtused, mille kaitset on rahvuspargil oluline osa. Aluseks võib võtta käesoleva kava 2. peatükis loetletud väärtused.

2. Rahvuspargi piir.

Tuleks kaaluda piiri korrigeerimist. Rahvuspargile võiks lisada Haeska ja Rajametsa hoiualad, Väinamere hoiuala rahvuspargiga maismaal piirnevad osad ja rahvuspargiga vahetult piirnevad kotka püsielupaigad. Samuti võiks korrigeerida merepiiri rahvuspargi edelanurgas Papilaiu ja Papirahu juures nii, et viigerhüljestele oleks paremini tagatud rahu nende lesilates.

Siiski tuleb piiri laiendamise juures kaaluda nii poolt kui vastuargumente. Kuivõrd kõnealused alad on ka praegu kaetud kas hoiuala või püsielupaiga kaitsekorruga, on suuremad ohud loodusväärtustele seal maandatud ja rahvuspargiga liitmine võib tekitada põhjendamatuid piiranguid ning rahva vastuseisu. Seetõttu tuleks piiri võimaliku korrigeerimist tõsiselt huvirühmadega (maaomanikud, talunikud, jahimehed, kalurid) arutada ja muuta piiri vaid vastava konsensuse olemasolul.

3. Liikumispiirangud.

Säilitada üldjoontes praeguse kaitse-eeskirjaga sätestatud liikumispiirangud, sest paljud rahvuspargi kaitseväärtuseks olevad liigid on häirimise suhtes tundlikud. Eriti tähtis on säilitada piirangud motoriseeritud liikumisele. Samuti on vajalik säilitada kehtivad piirangud lennuliiklusele, sest see on pesitusajal tõsine häiretegur.

Samas tuleks tõsiselt kaaluda mõningate ilmselt ülepingsutatud piirangute leevendamist, näiteks on kehtivas kaitse-eeskirjas ilmselt üle pingsutatud piirangud jalgratastele ja purjekatele. Samuti tuleks kaaluda telkimise ja lõkketegemisega seotud piirangute mõningat leevendamist, sest praegusel kujul tähendavad need sisuliselt täielikku keeldu.

4. Kalapüük.

Säilitada üldjoontes praeguse kaitse-eeskirjaga seatud kalapüügipiirangud. Matsalu rahvuspark on oluline kalade taastootmisala ja seega ülepüügi suhtes tundlik. Samuti on kalapüük (eriti harrastuslik) potentsiaalseks häirijaks pesitsevatele lindudele; ka lindude ja hüljeste uppumine kalapüügivahendites on seotud otseselt püügi intensiivsusega, seega ei tohiks tänasest suuremat koormust lubada. Võrreldes tänasega püügi korralduse oluliselt rangemaks muutmine võib aga vastuollu sattuda kohaliku kultuuri säilitamise eesmärgiga.

5. Tsoneering.

Säilitada tänased loodusreservaadid, sest need on oluliseks etalonlaks inimesest võimalikult vähe mõjutatud loodusprotsesside uurimiseks ja võimaldavad selliselt hinnata ka sihtkaitsevööndis läbiviidavate tegevuste tulemuslikkust.

Pool-looduslikud kooslused on täna valdavalt sihtkaitsevööndis, mis on kahtlemata õige. Siiski on mõned üsna suured pool-looduslike koosluste alad, näiteks Meelva-Metskula tee ja Võigaste metsa vahel, täna piiranguvööndis. Mõistlik oleks sellised selgelt eristuvad poo-looduslike koosluste massiivid arvata sihtkaitsevööndisse. Samas ei peaks pingutama kõigi väiksemate majade ja põldude vahel asuvate pool-looduslike alade arvamisega sihtkaitsevöönditesse.

6. koosluste majandamine.

Kõigis sihtkaitsevööndites ja piiranguvööndis tuleks lubada kaitseala valitsejaga kooskõlastatud roovarumist. Kindlasti peavad sihtkaitsevööndites ja piiranguvööndis olema lubatud ka kõik elurikkuse säilitamiseks soodsad raie- ja raadamistööd; piiranguvööndites ja sihtkaitsevööndi eramaadel tuleks lubada ka kaitse-eesmärgi suhtes neutraalseid raietegevusi. Pool-looduslike koosluste hooldamise või taastamise tegevused peavad olema sihtkaitsevööndites ja piiranguvööndis lubatud ning kohustuslikud.

Lisa 3

Avalikustamise materjalid

MATSALU RAHVUSPARGI, RAJAMETSA JA HAESKA HOIUALADE NING PUIATU PÜSIELUPAIGA KAITSEKORRALDUSKAVA KAASAMISE KOOSOLEK

Keskkonnaamet teatab, et on algatanud Läänemaal Ridala, Martna, Lihula ja Hanila valdades asuva Matsalu rahvusparki ja sellega piirnevate Rajametsa ja Haeska hoiualade ning Puiatu püsielupaiga kaitsekorralduskava koostamise. Kaitsekorralduskavaga kirjeldatakse ala eesmärgiks olevaid loodusväärtusi, nende mõjutegureid ja kaitsemeetmeid ning koostatakse tegevuste tabel, kus vajalikud tegevused on määratletud koos tõenäolise läbiviimise ajaga ning maksumusega. Kaitsekorralduskavade koostaja on SA Eestimaa Looduse Fond.

Kaitsekorralduskava koostamisprotsessi raames toimuvad kaasamise koosolekud:

- 4. veebruaril 2013 kell 10.00 Kõmsi Rahvamajas, Kõmsil, Hanila vallas Läänemaal
- 4. veebruaril 2013 kell 15.00 Matsalu looduskeskuses, Penijõel, Lihula vallas Läänemaal
- 5. veebruaril 2013 kell 10.00 Rõude külamajas, Rõudel, Martna vallas Läänemaal
- 5. veebruaril 2013 kell 15.00 Ridala Põhikoolis, Panga külas, Ridala vallas Läänemaal

Kohale on oodatud maaomanikud, kohalikud elanikud ja kõik teised asjast huvitatud.

Info:

SA Eestimaa Looduse Fond

Aleksei Lotman

Tel 5060879

Keskkonnaamet

Anni Kurisman

Tel 4724729

Kuulutus ilmus ajalehes "Lääne Elu" 24. jaanuaril 2013

<http://online.le.ee/2013/01/24/matsalu-rahvusparki-rajametsa-ja-haeska-hoiualade-ning-puiatu-pusielupaiga-kaitsekorralduskava-kaasamise-koosolek/>

Matsalu märgala saab uue kaitsekorralduskava.

Käesoleval aastal möödub kaks kümnendit Matsalu märgala esimese kaitsekorralduskava valmimisest. Siis oli tegu Eesti jaoks täiesti uue nähtusega, isegi eestikeelne termin tuli selleks välja mõelda. Matsalu kaitsekorralduskava kinnitati 1994. aastal keskkonnaminister Andres Tarandi poolt. Esimena Eestis. Nii see algas... Tänapäevaks on kaitsekorralduskava meil looduskaitseseadusega täpselt määratletud dokument, ametlikult on paigas selle nõutav struktuur ja kinnitamise kord. Aga Matsalus on paraku ainus ametlikult kehtiv kaitsekorralduskava ikka see kahe aastakümne tagune – kuigi vahepealsel ajal on loomulikult tegelikus kaitsekorralduses palju muutunud. Nii et aeg uue kava jaoks on ammu küps.

Kui asja ametlikumalt sõnastada, on Matsalu rahvuspargi ja sellega piirnevate Rajametsa ja Haeska hoiualade ning ühe vahetult rahvuspargiga piirneva merikotka püsielupaiga kaitsekorralduskava eesmärk:

- anda lühike ülevaade ala kaitsekorrast, kaitse-eesmärkidest, rahvusvahelisest staatusest, maakasutusest, huvigruppidest ning alal läbiviidavast riiklikust seirest;
- analüüsida ala eesmarke ning anda hinnang iga põhiväärtuseks olevate liikide, elupaikade vm väärtuse seisundile;
- arvestades alale seatud eesmarke määrata mõõdetavad kaitse-eesmärgid ja kaitsekorralduse oodatavad tulemused kaitsekorraldusperioodi lõpuks ning 30 aasta perspektiivis;
- anda ülevaade peamistest väärtusi mõjutavatest teguritest, kirjeldada kaitseks vajalikke meetmeid koos oodatavate tulemustega;
- määrata põhiväärtuste säilimisele, taastamisele ja tutvustamisele suunatud kaitsekorralduslike tegevuste elluviimise plaan koos tööde mahu, koha, ulatuse kirjelduse ja orienteeruva maksumusega;
- luua alusdokument kaitseala kaitsekorralduslike tööde elluviimiseks ja rahastamiseks.

Seejuures tuleb loomulikult arvestada ka ala kuulumist Natura 2000 võrgustikku, täpsemalt Väinamere linnu- ja loodusala koosseisu.

Kaitsekorralduskava peab valmima tihedas koostöös erinevate huvirühmadega. Et tegu on üsna suure alaga, mis paikneb nelja omavalitsuse maadel ja hõlmab ka suurt ning mitmekesisist veeala, samuti arvestades väga mitmesuguseid huvisid, mis inimestel on Matsalu märgalaga seotud, on kõigi oluliste huvirühmade kaasamine ühel poolt väga tähtis ja teisalt ka keeruline väljakutse. Selleks on kavas korraldada mitmeid koosolekuid, mille kohta ka käesolevas lehes eraldi kuulutused tulevad – kuid ainult koosolekutega kindlasti asi ei piirdu: kindlasti on teretulnud ka inimeste kirjalikud märkused.

Matsalu märgala on keeruline maastiku- ja elupaigakompleks, mis on kujunenud maatõusu, veerežiimi ja inimtegevuse ning paljude muude tegurite koosmõjus. Ta on väga oluline lindude rände ja pesitusala ning omab ka botaanilist jm looduskaitsealist väärtust. Sellise ala kaitsekorraldus peab olema kompleksne, arvestama ühelt poolt vajadust tagada piisavalt looduslähedane veerežiim, teisalt aga ka ala niitmine ja karjatamine suurtel aladel ning piisava

koormusega. Samuti tuleb leida võimalus kaitsta vanade looduslähedaste metsade elurikkust, mis arvestab nende metsade kujunemislugu.

Matsalu märgala suurimaks väärtuseks on siit läbirändav ja siin pesitsev linnustik. Juba üksnes 1. kaitsekategooria liike pesitseb meil neli: kassikakk, merikotkas, niidurüdi ja tutkas. Lisaks on Matsalu eluliselt tähtis rändepeatuskoht samuti 1. kaitsekategoorias olevale väike-laukhane Euroopa asurkonnale. See, et kõik need liigid on ka EL linnudirektiivi 1. lisasse kantud, kinnitab veelgi nende elupaikade kaitse tähtsust. Juba nende liikide loendist on näha, kui eripalgelised on Matsalu kaitsevajadused. On ju kassikakk ja merikotkas tüüpilised metsalinnud, vähemalt pesitsemisest rääkides. Rüdi pesitseb meil aga eelkõige rannakarjamaadel, kus peatuvad ka väike-laukhaned; samas elupaigas võib kohata ka tutkast, kuid selle liigi põhiliseks elupaigaks on siiski luhad. Matsalu omab suurt tähtsust ka paljudele teistele linnuliikidele, mis suurendab erinevaid elupaiganõudlusi veelgi. Kuigi kõigile neile liikidele võib ohuks olla häirimine või koguni salaküttimine – mistõttu järelevalve tähtsust ei tohi alla hinnata – on peamine oht ikkagi elupaikade olukorra halvenemine. Selle tõttu on ka kaitsemeetmete hulgas väga suur tähtsus elupaikade kaitsel.

Kui lisada lindudele ülejäänud loomastik, samuti taimestik ja seemned, muutub pilt veel keerulisemaks. Tänapäevases looduskaitstes on lisaks selgelt sõnastatud vajadus kaitsta elupaigatüüpe ka siis, kui parajasti seal ühtegi kaitstavat liiki ei ole, sest vaid nii suudame piisaval määral oma elurikkust kaitsta. Samuti tuleb kaitsta ka tervikliku maastikumustrit – märgalaga seotud liigid võivad kasutada erinevaid elupaiku näiteks pesitsemiseks ja toitumiseks.

Matsalu rahvuspargil on ka suur tähtsus kohaliku kultuuri, eriti looduskasutusega seotud kultuuri säilimisel. Samuti on rahvuspark oluline turismiobjekt. Hindamatu on ka selle väärtus loodushariduses ja -teaduses.

Nii keeruka väärtuste kompleksi puhul on ka kaitsekorralduse meetmed eripalgelised, kuid samas omavahel mitmel viisil seotud. Jätkuvalt on äärmiselt oluline kõik see, mis seotud karja- ja heinamaade kaitsega, eelkõige sihtotstarbelised toetused niitmiseks (ikka koos heina koristamisega!) ja karjatamiseks. Võib ka laiemalt vaadates öelda, et Matsalu loodusväärtused on kaitstud vaid siis, kui suudame jätkata ja arendada piirkonda sobivat traditsioonilist kõrge loodusväärtusega põllumajandust. Teisalt peame säilitama oma vanadele metsadele iseloomulikke suuri laialehiseid puustuid ja üksikpuid, eelkõige tammesid. Samas võib kohati olla vajalik väga tihedaks kasvanud puistute harvendamine, sest need on ju valdavalt omal ajal sootuks hõredamad olnud. On ju kõige suurema elurikkuse kandjateks just päikesele avatud põlispuud. Roostikus tuleb kujundada optimaalne kasutus, mis aitaks samas säilitada sealsete liikide elupaiku. Loomulik on vajadus tagada kehtiva kaitsekorra tegelik toimimine, sh. järelevalve. Paljudele märgalaliikidele ja -elupaikadele on ohuks omaaegse kuivenduse järelmõjud, seetõttu peab tõsiselt tegelema looduslähedase veerežiimi taastamise ja tagamisega – kusjuures selle käigus ei tohi sattuda ohtu luha ja teiste märgade heinamaade niidetavus.

Viimane teema – optimaalse kestusega üleujutuse ja piisavalt niiske üleujutusejärgse pinnase tagamine – on ilmselgelt seotud alanud vee-aastaga ning rahvusvahelise märgalade päeva selle aasta temaga: märgalad hoiavad vett. Aitavad ju toimivad märgalad puhastada vett, kuigi

loomulikult on peamiseks teeks valgalalt tuleva veereostuse vältimine.

Kuivõrd Matsalu märgala on siinse piirkonna rahvale sedavõrd tähtis, tahaks loota aktiivset osavõttu kaitsekorralduskava avalike arutelude esimesest ringist. Sellel koosolekute ringil saadud ettepanekutel on suur tähtsus kava edasisel ettevalmistamisel.

Aleksei Lotman

Artikkel ilmus ajalehes „Lääne Elu“ 18. jaanuaril 2013

<http://online.le.ee/2013/01/18/laane-elu-19-jaanuaril/>

Matsalu rahvuspargi, Rajametsa hoiuala, Haeska hoiuala ja Puiatu merikotka püsielupaiga (osa Väinamere linnu- ja loodusalast) kaitsekorralduskava avalikkuse kaasamise koosolekute memo

Koosolekute toimumiskohad ja -ajad:

1. Kõmsi rahvamaja, 4. veebruar 2013; algus kell 10.00, lõpp kell 11.50;
2. Matsalu looduskeskus Penijõel, 4. veebruar 2013; algus kell 15.00, lõpp kell 17.10;
3. Rõude külamaja, 5. veebruar 2013; algus kell 10.00, lõpp kell 11.35;
4. Ridala Põhikool, 5. veebruar 2013; algus kell 15.00, lõpp kell 16.30.

Koosolekuid juhatajas: Aleksei Lotman

Protokollis: Helen Toom

Koosolekutel osalejad

Kõmsi rahvamaja: Maia Leola (Hanila Vallavalitsus), Maie Vokk (Hanila Vallavalitsus), Arno Peksar (Hanila Vallavalitsus), Anni Kurisman (Keskkonnaamet), Ave Huugen (Keskkonnaamet), Kaie Kattai (Keskkonnaamet), Kaja Lotman (Keskkonnaamet), Marju Pajumets (RMK), Raul Kukk (Tammetsõru talu OÜ), Jüri Mets (maaomanik), Aime Mäemurd (maaomanik Rannakülas), Eha Raja (kohalik elanik, Aaviku talu), Tauno Tähe (FIE, lihavesikasvataja, maade hooldaja), Indrek Kaarelson (Kallapa talu), Helen Toom (Eestimaa Looduse Fond), Aleksei Lotman (Eestimaa Looduse Fond).

Matsalu looduskeskus: Helen Mihkelson (Lihula Vallavalitsus), Margus Källe (Lihula Vallavalitsus), Riho Erismaa (Lihula Vallavalitsus), Olavi Vainu (Keskkonnaamet), Anni Kurisman (Keskkonnaamet), Ave Huugen (Keskkonnaamet), Kaie Kattai (Keskkonnaamet), Kaja Lotman (Keskkonnaamet), Krista Kallavus (Keskkonnaamet), Ilona Lepik (Keskkonnaamet), Marju Pajumets (RMK), Helle Veltman (RMK), Tanel Ehrpais (RMK), Jaan Veltman (RMK) Anne Sits (Kulli-Hansu talu), Toivo Sits (Kulli-Hansu talu), Argo Hein (Paali talu, lihavesikasvataja, maade hooldaja), Aet Maiblum (Väljasepa talu, Tohvri talu, loomapidaja, maade hooldaja), Marika Mann (ENT), Tõnu Ots (Laine talu), Maret Laos (OÜ Kirbla), Ants Ale (Tuulingu), Peeter Hermik (Ullaste küla), Aleksei Lotman (Eestimaa Looduse Fond), Helen Toom (Eestimaa Looduse Fond).

Rõude külamaja: Janno Randmaa (Martna Vallavalitsus), Tõnis Ruber (Keskkonnaamet), Helle Rennu (Keskkonnaamet), Anni Kurisman (Keskkonnaamet), Ave Huugen (Keskkonnaamet), Kaja Lotman (Keskkonnaamet), Kaie Kattai (Keskkonnaamet), Marju Erit (Keskkonnaamet), Krista Kallavus (Keskkonnaamet), Jürgen Kusmin (RMK), Marju Pajumets (RMK), Helve Alt, Kalju Simpson (luhahooldaja), Ants Lillelaid (pensionär), Anti Maripuu (Rõude Küla Selts), K. Pärimets (Rõude küla), Kulno Rehkalt (luhahooldaja), Enno Lepmets (pensionär Matsalu RP-s), Helen Toom (Eestimaa Looduse Fond), Aleksei Lotman (Eestimaa

Looduse Fond).

Ridala Põhikool: Krista Kallavus (Keskkonnaamet), Kaie Kattai (Keskkonnaamet), Kaja Lotman (Keskkonnaamet), Helle Rennu (Keskkonnaamet), Tõnis Ruber (Keskkonnaamet), Anni Kurisman (Keskkonnaamet), Jürgen Kusmin (RMK), Marju Pajumets (RMK), Tarvo Valker (Läänemaa Linnuklubi), Eino Valgemäe (Perdi-Jaani talu, lihavesikasvataja, maade hooldaja), Eedi Suurküla (FIE, Teka talu), Miranda Klaij (Mägede talu, Haeska), Mati Pihelgas (Luntsi talu, Sinalepa küla), Taivo Kurisman (Panga küla elanik), Aivo Kutser (OÜ KUPAS, maade hooldaja), Helen Toom (Eestimaa Looduse Fond), Aleksei Lotman (Eestimaa Looduse Fond).

Päevakord (ühine kõigile koosolekutele):

1. Osalejate tutvustamine
2. Avasõnad
3. Kaitsekorralduskava tegevuste tutvustamine

Avasõnad

Anni Kurisman tutvustab kaitsekorralduskava (edaspidi KKK) ülesehitust ja eesmärki. KKK protsessi juhib Keskkonnaamet ja rahastab ERF. Kava on tellitud hanke korras, mille tulemusel on koostajaks Eestimaa Looduse Fond.

Kaitsekorralduskava tegevuste tutvustamine

Aleksei Lotman:

Koosoleku eesmärk on tutvustada, kui kaugemale on KKK tegemisega jõutud ning luua kõigile huvilistele võimalus oma sisendi andmiseks. Praegu on koos KKK eelnõu esimene pool e väärtuste osa. Tegevuskava osa valmimisel arutatakse kava uuesti. Üks arutelu tehakse veel huvirühmadega enne avalikustamist. Matsalu RP kava tegemine on praegu ELFile suureks auasjaks, kuna Aleksei vastutas ka eelmise kava valmimise eest 20 a tagasi ja Matsalu on oluline ala.

Tutvustatakse kaitse-eeskirja ja KKK erinevust. Sisuliselt on tihedalt seotud dokumendid, aga juriidiliselt täiesti erinevad asjad, mis on mõlemad tänaseks selgelt määratletud looduskaitseesadusega. Kaitse-eeskirjaga kehtestatakse lubatud ja keelatud tegevused. KKK on alade kaitse korraldamise alusdokument Keskkonnaametile ja RMK-le, millega planeeritakse ja eesmärgistatakse pikemaajaliselt, antud juhul 10 aastaks, alade loodusväärtuste hoidmist ja majandamist. KKK on ka informatiivne dokument vabauhenduste ja kohalike omavalitsuste jaoks, millest nähtub, kas mingi soovitud tegevus kaitstaval alal on kaitse-eesmärkidega kooskõlas ning projektide kirjutamisel on see oluline finantseerimisotsuste puhul. Kava kinnitab Keskkonnaameti peadirektor.

KKK-s tuuakse välja ala põhiväärtused, analüüsitakse nende seisundit ja kui midagi on halvasti, siis tuuakse välja põhjused ja määratakse meetmed seisukorra parendamiseks. Tegevustele määratakse prioriteedid ja maksumus.

Matsalus on palju loodusväärtusi, kompleksne ja keeruline ala. Matsalus on selgem kui teistel aladel, et inimese ja looduse lugu on tihedalt seotud. Matsalus on eramaid ja riigimaid võrreldavas määras ning eramaad ei saa jääda täiesti kõrvale. Oluline huvirühm on põllumajandustootjad ja kuna paljud majandavad ka rendimaadel, siis on nii tegelike maade kasutajatega kui ka maaomanikega vajalik läbi rääkida. Samas on ka selge, et ei jõuta kõigiga ükshaaval kava läbi arutada. Aga kõikide huvirühmadega peab aruteluni jõudma.

Väärtuste tutvustamine

Väärtused kirjeldatakse KKK-s eraldi liikide ja elupaikade kaupa.

Linnud. Lindude osa kavas mahukas, kavas on praeguseks ca 40 liigi kaupa käsitletud, aga tegelikult on veel olulisi linnurühmi. Koosolekul tuuakse mõned näited I kaitsekategooria liikide kohta.

Merikotkas. Liik on praeguseks teinud Läänemerel võimsa tagasituleku, see on ka looduskaitse suur võit. 20 saj I poolel ohustas merikotkast otsene hävitamine, pärast II maailmasõda aga keskkonnamürgid, eelkõige DDT, mis muutis munade koore pehmeks. Praeguseks on DDT kasutamine keelustatud ja selle kontsentratsioonid looduses oluliselt vähenenud. Ka salaküttimine ei ole kuigi suureks ohuks, kuigi üksikud juhused on ja seega ei saa seda päris ignoreerida. Samuti on suudetud kaitsta elupaiku. Merikotka arvukus praegu hea, ka Matsalu RP-s, eesmärgiks on see hea seisund säilitada.

Tutkas. Vastupidi on tutkaga, keda kunagi oli alal rändel massiline ja pesitsusel arvukas. Matsalu on asendi tõttu oluline liigi rändeteel. Tutkas on pesitsenud ja peatunud märgadel niitudel, eelkõige luhtadel, kus on madalam rohi. Seetõttu on liik eelistanud heinamaid karjamaadele, kuna suudab toituda aladel, mis on piisavalt hoolega niidetud ja sügisel ädalal karjatatud. Täna, vaatamata sellele et hooldame tutka pesitsusalasid (mitu tuhat ha luhtasid), on arvukus ikkagi all. Probleemid - madal ja tihe kuluvaip, kuna rootorniidukid niidavad kõrgemalt, ädalal ei karjatata luhas; kuival ajal kuivab luht läbi, märgadel aastatel aga on jälle liiga vee all, mis takistab hooldamist.

Niidurüdi. Seotud karjamaade, eelkõige rannakarjamaadega. Tahab juurdepääsu vabale veele ja et lehmad ranna võimalikult paljaks sööksid ning rohi madal oleks. Aastaid on toetatud nende alade karjatamist, aga olukord on ikkagi halb, kuna madalmuruseid randu on vähe. Röövlus ka ohutegur, aga mitte põhiline. Matsalus on olukord parem kui mujal Eestis, aga ikkagi halb.

Väike-laukhani. Matsalu rannaniidud ja Haeska põllud ning kultuurrohumaad on temale oluliseks peatuskohaks. Tahab, et rannakarjamaad oleksid madalmurused ja põllud valdavalt vilja all, sest rapsipõld teadaolevalt sellele liigile toitumiseks ei sobi.

Imetajate osas ei ole Matsalu rahvusvaheline tähtsus nii oluline kui lindude osas. *Nahkhiired.* Poegimiskolooniad puude õõnsustes ja talvitumiskohad keldrites. Oluline on säilitada mitmekesine maastik, vanade hoonete säilitamine ja remontimine viisil, mis tagab nahkhiirte koloonia allesjäämise. Seda on ka tehtud, Hanila muuseumi remont on siin hea näide, see jääb

küll RP-st välja. Oluline on vähemalt tänase seisukorra säilitamine.

Hülged. Matsalu on hallhülgele enamuses läbirändekohaks, viigerhülgele aga oluline suviseks paigaks. Hallhülge arvukus on Eestis taastumas, III kaitsekategooria liik praegu. Viigri seisund on aga Eestis kahjuks jätkuvalt halb. Ohuks ka jäävabad talved. Meie eesmärk on tagada viigri suvine rahu Matsalus.

Saarmas. Ei ole vastutusliik, aga tähelepanu peab pöörama. Seisund hea.

Kalad ja konnad

Kõre e juttself-kärnkonn. Oluline liik Matsalus. Kumari laiul oli terve kõre asurkond, praegu seisund aga ebaselge ja võimalik, et liiki seal enam pole. Väga täpselt keegi ei tea, aga üldiselt tundub, et me ei suutnud teda seal kaitsta. Võimalik, et kährrik on mitmed aastad laiule jäänud ja kõred ära söönud. Matsalus on olnud mõningane edu kõre taastamisega rannakarjamaadel. Kõre asurkonna taastamine jääb kindlasti üheks prioriteediks. Tema taastasustamine, elupaikade hooldus ja lompide loomine vajalik. Hetkel ei ole otsustatud, kas peaks ka teisi kahepaikseid KKK-s käsitlema, Matsalu on siiski oluline märgala kompleks.

Hink ja võldas. Tänaused teadmised annavad alust hinnata nende liikide seisundi heaks.

Küsimus on, kas kavas peaks käsitlema ka seda, et tegu on olulise töenduslike kalade taastootmisalaga mitmele muule liigile.

Taimed

Emaputk. Euroopa Liidu loodusdirektiivi 1. lisa liik. Taimetele sobivad kas hilja niidetavad heinamaad või kõrge heinaga karjamaad. Osa maid võiks olla halvemini ära söödud, aga samas ühel hetkel võib ala jällegi liiga kinni kasvada. Keskkonnaametiga arutlusel, kuidas lahendada. Ei ole ohustatud praegu, aga liiga hästi või väga hooldamata alad ei sobi emaputkele.

Kaunis kuldking. Kasvukohana sobib hõredam mets, puiskarjamaad ja –niidud, kus osad kohad on vahepeal hooldamata või karjatamiskoormus ei ole liiga suur. Häiringud, mida niitmine ja karjatamine metsa toob, sobivad, nagu ka puistu harvendamine.

Teised käpalised on selgelt seotud niitmise ja karjatamisega, neid ohustab alade kinnikasvamine, seega vajalik, et nende kasvukohtades jätkuvalt niitmine ja karjatamine. Ka veerežiimi muutused võivad ohustada käpaliste kasvukohti.

Hall soomalts ja rand-soodahein. Madala konkurentsivõimega soolakuliigid rannaniitudel. Neile sobib ära tallatud rohi, sooldunud laigud.

Pruun-raunjalg ja müür-raunjalg. Seotud meie lubjakivipaljanditega.

Roheline kaksikhammas. Seotud põliste metsade, tammede või ka vanade pärnadega. Metsad, kus on vanasti toimunud karjatamine või siis ka puisniidud. Mosaiiksed metsad sobivad. Kaitse tagatakse vanade puude säilitamisega, kasvukoht ei tohiks olla liiga tihe ega liiga hõre.

Seened

Kellukmürkel. Puise metsas kellukmürkli ainuke teadaolev kasvukoht Eestis. Peame säilitama vanametsa ilmelise metsa. Hetkel ei ole otsustatud, kas käsitleme ka teisi seeneliike.

Elupaigad

Vee-elupaiku on palju - veealused liivamadald, pagurannad, rannikulõukad, laiad madald lahed, karid, vooluveekogud. Kõige olulisem on lehtersuue, Eestis ainult Matsalus enam-vähem tüüpiline lehtersuue. Kasari jõe vesikond toob 7-9 korda rohkem vett lahte, kui lahes endas on.

Nõukogude ajal oli väetistel tugev toime Matsalu lahele. Vahepeal vee kvaliteet paranes. Praegu on Matsalu valgalal hakanud põllumajandus taastuma ja seetõttu on valgalal vee kvaliteet hakanud jällegi halvenema. Praegune olukord parem kui nõukogude ajal, aga halvem kui möödunud saj 90ndatel. Vesikond jääb muidugi kaitsealast välja.

Rannikuelupaigad: esmased rannavallid, püsirohustuga kivirannad, püsirohustuga liivarannad, soolakud, rannaniidud, laiud ja väikesaared. Matsalule väga iseloomulikud.

Taimede ja linnustiku jaoks on olulised rannaniidud. Rannikuelupaigad kipuvad roostuma ja Aleksei hinnangul vajab kogu Matsalu lahe rannik rohkem või vähem karjatamist, st et kõiki rannikuelupaiku tuleks käsitleda poollooduslike kooslustena. Praeguse poollooduslike koosluste määruse järgi ei ole peale rannaniitude rannikuelupaigad toetuse kõlblikud – üks variant, et käsitleme teisi elupaiku rannaniitude koosseisus.

Pärandkooslused.

Lubjarikkad aruniidud, lubjavaesed aruniidud, looniidud, sinihelmika niidud, luhad, madalikuniidud, puisniidud. Kõik vajavad kas karjatamist või niitmist. Matsalule on iseloomulikud lubjarikkad niidud. Lähevad üksteiseks sujuvalt üle. Lubjarikkad lähevad omakorda looniitudeks või lubjavaesteks niitudeks sujuvalt üle. Looniidu elupaiga säilimise osas Eestil vastutus, kuna ainult Gotlandil (Ojamaal) ja Ölandil ning vähesel määral ka Mandri-Rootsis esineb elupaika veel.

Sinihelmika niidud esinevad koos teiste niiduelupaikadega.

Luhad. Sellises mahus niidetavana on Kasari jõe alamjooksu luht võib-olla maailma suurim. Mujal maailmas on suuremad luhad tänaseks kõik kas võsastumas või heal juhul karjatamisega säilitatavad. Traditsiooniliselt on luhad olnud hooldatavad ja seetõttu lindudele olulised.

Puisniidud. Tüüpiline see, et niidetakse. Väga oluline, et niide ka koristatakse ja see on praegu ka määrukses sees. Lihtsalt purustamine pole lahendus. Küsimuseks on olnud niitekõrgus. Enamasti puisniidu-hooldajad ei ole ise põllumehed ja seetõttu peab Keskkonnaamet käima tihedalt kontrollimas, kas on ka koristatud. Puisniidud on väga olulised elupaigad sealse erakordse liigirikkuse tõttu. Liigirikkuse säilitamiseks tuleb eelistada niitmist, kui aga küsimus on kas üldse säilitada, siis on puiskarjamaana kasutamine ikkagi oluliselt parem kui ala kasutusest väljalangemine.

Metsad

Puiskarjamaad - üleminek puisniidult. Kui ainult karjatatakse, siis puiskarjamaa, kui niidetakse, siis puisniit. Ajalooliselt on kasutus mõnedel aladel vahetunud.

Vanad laialehised metsad. Tekkinud sageli puisniitude ja puiskarjamaade kasutusest välja langemise järel (Matsalus vähemalt 90% sellise tekkega) ning on ajapikku on tihedamaks kasvanud. Vanade puudega seotud loodusväärtused. Eeltoodud põhjusel ei ole täieliku reservaadina kaitsmine elupaiga jaoks parim lahendus. Oluline on säilitada vanad laialehised puud, aga mõningane raie (noored puud, võsa) ja karjatamine oleks kooslusele pigem positiivne, et säilitada mosaiiksust.

Lodumetsad, lammimetsad. Märjad metsad. Matsalus mitmeid. Võsa puhul tuleb otsustada, kas lasta sirguda metsaks või raiuda ja taastada lage niiduala (kui nt on vastu luhta) või kasutada maja taga olevat lepikut küttepudeks.

Nõmmed, kadastikud

Nõmmesid esineb Matsalus vähe ja väikeste aladena. Nõmmed vajavad sobiva koormusega karjatamist elurikkuse säilitamiseks. Praegu Matsalus kahjuks karjatamata.

Kadastikud. Iga kadastik pole kõrge loodusväärtusega, aga vanade kadakatega kooslused kindlasti on. Liigirikkuse säilitamiseks vajavad kindlasti karjatamist. Kadastunud niidualade puhul tuleb otsustada, kas lasta kujuneda liigirikkaks kadastikuks või taastada lage karjamaa.

Paljandid, allikad

Lubjakivipaljandid. Salevere, Kirbla, Kloostri. Aktiivset kaitset ei vaja.

Allikad. Kõige tuntum Saleveres. Kohati on allikalised kohad seotud väikeste soodega.

Sood

Suuri soomassiive Matsalus ei ole, aga esineb mõningaid madalsookooslusi märgade niitude servades.

Maastik

Põllud, kultuurrohumaad, mitmed mõisapargid, aiad, tiigid, vanad ehitised, keldrid (olulised nahkhiirtele), kiviaiad (olulised maastikuelemendi ja elupaigana). See kõik kokku moodustab Matsalu terviku. Seetõttu on kaitse keeruline aga huvitav.

Matsalu kultuuripärand

Kalmed ja kalmistud, vanad ehitised, pärandmaastik ja –kooslused kultuuriväärtustena, asustuslugu, vaimne pärand.

KKK standard käsib RP puhul käsitleda kultuuripärandit, ka looduskaitseadus käsitleb ja see on kavas ka sees. Vanad traditsioonid uues kuues.

Rahvuspargi tutvustamine ja külastuskorraldus

Internet ja trükised; koostöö ekskursioonide korraldamisel, looduskeskus, matkarajad, vaatetornid, teabetahvlid, puhkekohad jms. KKK-s tuleb põhjalikult läbi mõelda ja kavandada, aga päris kivisse raiutud ei ole. Siinjuures on oluline koostöö RMK-ga. RMK-l on oma

külastuskorralduskava ja see peaks antud KKK-ga omavahel kokku sobituma. Matsalu looduskeskus Penijõel on keskse tähtsusega koht, aga mitte ainus. Internet ja trükised. Oluline koostöö eraettevõtjatega, info levitamine, koostöö, et taristu oleks korras.

Meetmetest

Praegu kehtiv kaitsekord on valdavalt asjakohane. Mõni asi on natuke vahepealsete parandustega kehvemaks läinud ja see tuleks nüüd uue kaitse-eeskirjaga parandada. Roomajandus ja koosluste hooldus Väinamere saartel tuleb kaitse-eeskirjas üle vaadata. Kaitse-eeskiri ei vaja rangemaks tegemist, samas ka olulisemalt leebemaks ei tohiks teha. Ka järelevalve teema on oluline ja seda kajastatakse kavas.

Äärmiselt oluline on poollooduslike koosluste hooldus. Vajalik on nii hooldatava pinna suurendamine kui hoolduskvaliteedi parandamine. Alad on ikka natuke liiga fragmenteerunud veel, massiiv ei ole piisavalt tervik vaatamata sellele, et tuhandeid hektareid on hoolduses. Rannakarjamaadel on korralikult veeni söödud alasid liiga vähe, see on aga väga oluline mitmetele liikidele (tutkas, rüdi).

Roostike mosaiiksuse säilitamiseks on kavaga vaja rakendada meetmeid, et nii roostiku sees kui ka roo ja maismaa vahel oleks vabasid veealasid. Rannaniitude piirnevaid roostike tuleks niita igal aastal lausaliselt, ülejäänud massiivi mosaiikselt. Roostik ei tohiks kasvada umbseks roomassiiviks, see on roostikuliikidele ebasoodne. Parim, kui 1/3 roost igal aastal maha niidetakse. Vajalik on roovarujate ja roostiku säilitamise vahelise kompromissi leidmine.

Veerežiim oluline. Paljudele tundlikele liikidele on kuival aastal märjad niidud liiga kuivad. Oluline on, et alad oleksid piisavalt märjad tundlikele liikidele, samas aga võimaldaksid hooldustööde tegemist. Tehnika ja loomad ei tohiks aladele ära uppuda. Ehitatud on Rõude regulaator, ka Kloostri sild rekonstrueeritakse regulaatoriga. Oleme seega rohkem valmis kuivadel aastaegadel veetaset hoidma/reguleerima.

Võõrliikide teema. Kährik, mink ning hiljuti avastatud võot-kirpvähk. Kodumaistest liikidest on probleemne rebase arvukus, mis mõneti on praegu küll ise alla läinud.

Matsalus on väga oluline koostöö nii riigiasutuste vahel kui kõigi huvigruppide vahel!

Üks koostöö näide – traktor on eraomandis, roomikud aga riigi omad.

Roomasinaid natuke on Matsalus. Praegu on 2 eraldi maailma - roovarumine ja heinavarumine, eesmärk on need 2 kokku viia. Eesmärgiks on niidetud rooala ja vabad veelaigud ning niidetud luht koos.

Kui tegevuskava osa on valmimisjärgus, siis tuleks teha järgmine arutelude ring valdades. Ka erinevate huvigruppidega viiakse vahepeal arutelud läbi.

Alljärgenavalt on toodud peamiselt Matsalu looduskeskuses toimunud koosolekul esitatud küsimused ja vastused, sest teistel koosolekutel täiendavaid küsimusi/ettepanekuid aktiivselt ei esitatud.

Marju Pajumets tegi ettepaneku teha huvigruppide (kalandus jms) koosolekud nii Matsalu lahe lõuna- kui põhjakaldal, et inimestel oleks lihtsam tulla.

Tõstatus maastikuhoolduse küsimus. Kuna teema on ääretult tähtis ja seega ka hooldajad on tähtsad, siis kas on mõeldud KKK raames sellele, et hooldajaid jääb vähemaks?

Aleksei Lotman: Koosluste hooldamiseks on tänapäeval vajalikud toetused. Probleem on üldisem ega ole KKK raames lahendatav – kas põllumajandustoetused on valdavalt I või II samba. Mida suurem on II samba osakaal, seda parem Matsalu maastikele ja kooslustele.

Kaja Lotman: Probleemiks on, et maaomanikud ei ole nõus andma maid rendile ja küsivad ka liiga kõrget hinda. See maaomand, mis ei kuulu maaomanikele endile, on probleem.

Aleksei Lotman: Parim lahendus on see, kui maa kuulub selle hooldajale. Teisel kohal on variant, et maa kuulub riigile ja antakse rendile. Kõige probleemsem on olukord, kui maa kuulub eraomanikule, kes ise ei hoolda seda. Probleemiks on ka see, et poollooduslike kooslusi ei saa praegu riigile osta, ainult metsa saab.

Tõnu Ots: Inimesed kaitsealal vajavad ka kaitset. Kaitse-eeskiri ja inimene satuvad vastuollu. Hommikul käivad lastega nägu ja hambaid meres pesemas, aga Matsalu on see keelatud. Ei taha olla seaduserikkuja, inimestel peaks olema õigus merre ujuma minna.

Kaja Lotman: Keelatud on paadisõit, mitte hambapesu.

Tõnu Ots: Inimesed tunnevad kaitsealal, et loodusega suhtlemine on piiratud, satutakse vastuollu. PRIA maksis 9 ha maa eest toetust, nüüd aga tühistati toetus, kuna märgitud oli suurem maa-ala, kui hooldada saab. Probleemiks on kraavid, mida peab puhastama labidatega, kuid oleks vaja puhastada masinatega, mis aga on keelatud. Kraavid võsastuvad selle tagajärjel.

Kaja Lotman: Keegi ei ole öelnud, et labidaga peab kraave puhastama. Kõik sõltub kohast. Piiranguvõõndis asuval põllumaal võib hooldada maaparandusobjekte, aga päris randa ei või kraavi teha.

Aleksei Lotman: Liikumispiirangud on põhimõtteliselt kaitse-eeskirja teema, kuid võib ka praegu arutada. Kõige paremini hooldavad need alad ära ikkagi Argo loomad. Veerežiim peab olema siiski piisavalt märg tundlikele liikidele. Väikeste kraavide puhul pigem tuleks lasta loodusel olla ning kraavide avamine seal loodusele hea ei oleks. Ja tundub, et see ei tee elu halvemaks, kui seal neid väikesi kraave ei avata. Poollooduslike koosluste puhul teeme üldpõhimõtte järgi ka kompromisse.

Peeter Hermik: Kas saaks kuidagi rapsi rahvuspargist üldse välja puksida? Küsija maja ümber liiguvad mürgipritsid ja elab mürgiväljadel. Ise ei ole 5 a põldu kasutanud. Tegemist on viimase

paari aasta probleemiga. Rapsipõldudel on mürke rohkem kasutuses kui mujal.

Aleksei Lotman: See on kogu põllumajanduspoliitika küsimus, mida kavaga eraldi ei lahenda. Mida rohkem mahetootmist rahvuspargi territooriumil, seda parem, aga päris kõiki mahetootjateks kohustada ei saa. MAK teema küsimus, et mahetoetused oleksid piisavalt head. Konkreetselt praeguses kavas ei saa seda aga lahendada, kuna tegemist on riikliku küsimusega.

Kaja Lotman: Kaitsealadel saavad piirangud tuleneda looduskaitseadusest.

Aleksei Lotman: Looduskaitseadus võimaldab mürkide kasutamise keelamist, aga kas ei ole natuke ületapmine, kui seadusest tulenevat piirangut keegi ei kompenseeri. Kogu põllumajanduse trende tuleks muuta.

Kaja Lotman: Kaitse-eeskirjaga on keelatud ainult varakevadel.

Aleksei Lotman: Minu poolt on tehtud MAK keskkonnameetmesse ettepanek, et saaks eraldi toetada neid, kes ei kasutaks Roundupi. Mesilaste puhul on olulisem neonikotinoidsete putukamürkide kasutamine, ka neid tuleks keskkonnameetmega piirata. Aga neid asju on kaitsealade põhiselt reguleerida ikkagi väga raske, kuna tegu on üldisema probleemiga.

Marika Mann: Mis on kavas 10 a jooksul tulemas? Olen promonud Matsalut väljapoole ja turiste hakkab ilmselt rohkem tulema. Niisuguseid märgalaid, niidetavaid luhtasid ja mastaapseid roostikke ei leidu eriti – kurb, et ei ole väga võimalust pääseda selle melu sisse. Kas tulevikus võiks natuke lähemale lasta inimesi? Kaitseala keskusest võiksid alata erineva pikkusega rajad roostikesse, kallastele. Mida jõgedega on plaanis teha, kas laht jääbki kinni või on võimalik Penijõelt, Suitsult minna?

Aleksei Lotman: Praegu on külastuskorralduse osa tekstis sees, kaardile kantud pole, aga valdavalt on lähtunud sellest, mis praegu on.

Marika Mann: Probleem on, et ei pääse melu sisse. See on ka tagasiside klientidelt ja juba valitakse külastamiseks teised kohad, kuna ei pääse aladele. Mujal maailmas on kogemusi, kus inimestele võimaldatud liikumisalad viivad taastatud märgala sisse ja ei ole probleeme liikide häirimisega.

Aleksei Lotman: Minul on see kogemus, et näiteks Rootsis Hornborga järvel taastati märgala infra ümber, mitte vastupidi.

Kaja Lotman: Salevere on eramaadel, kust ei saa läbi minna.

Marika Mann: Penijõe keskuse juurest võiks need võimalused alguse saada. Roostikus varjatult. Massiga ei minda, vaid grupiti.

Aleksei Lotman: Probleem on selles, et jää lükkab läbi roo need laudteed puruks.

Analüüsida, kas kava näeb ette selliseid võimalusi ja kaardistada.

Kaja Lotman: Eramaadele ei saa külastustaristut planeerida, lisaks on RMK-l külastuskorralduskava olemas.

Marju Pajumets: 5 aasta külastuskorralduskava on paigas ja ettepanekud olemas. Eesmärk on olemasolevat infrastruktuuri parendada ja mitte niivõrd juurde teha. Rahaline pool seab piirid. Meie külastuskorralduskava on valmis, aga peaks lähtuma KKK-st. Kaitsealal määrab ikkagi kaitseala valitseja, mida saab teha ja selle järgi peaks ikkagi olema ka tõsine vajadus. Ei näe praegu, et RMK poolt uut rada kuhugi luhta tehtaks.

Marika Mann: võiks teha erasektoriga koos. Võiks siiski kavasse panna, hoolimata sellest, kas keegi seda kunagi ehitab või mitte.

Aleksei Lotman: Marika sõnum on see, et ei saa liiga lähedale. Osad kohad siiski on, kus saab lähedale ka. Mõne objekti seisund on ka halvemaks muutunud. Mõlemad platvormid võiksid kavas sees olla. Marika võiks teha omad ettepanekud ja need kaardistada ning siis kavas analüüsime. Põgari plaan, olemasolev infra ei ole kivisse raiutud ja neid võiks kavas ikkagi käsitleda. Välja tuua, et millised on probleemid maaomandiga, millised on maksumused, millise prioriteediga objekt jääb, kavasse sisse kirjutada ning siis saaks erasektor raha taotleda.

Marika Mann: Kalastajate ja turismi huvi on, et kas Matsalu suudme avamine on prioriteet või mitte?

Aleksei Lotman: Ei ole prioriteet. Praeguse uuema suudme kujunemine on siiski loomulik protsess ja varasemalt oli tegu looduse kujundamisega.

Marika Mann: Kas pole kunagi avatud varem labidatega?

Aleksei Lotman: andmeid selle kohta, kuidas hoiti jõge enne süvendamist on ebapiisavalt

Tõnu Ots: Miks on kava 10 aastaks?

Aleksei Lotman: 5 a pärast tehakse vahehindamine. 5 on liiga vähe ja 15 liiga palju. Mingi pikaajalisem nägemus peab ikkagi olema. Eelarve tehakse 5 aasta kohta. Uue kava tegemine on siiski ka väga tömahukas protsess, seetõttu ei ole mõistlik teha liiga lühikeseks perioodiks. Eelmine Matsalu kava tehti 20 a tagasi. Vahepealsed versioonid on ka olnud, aga need on jäänud ainult mustandiks.

Toivo Sits: Mida aasta edasi, seda enam ei pääse traktoritega luhas hooldama. Augustis enam heina teha ei saa ning purustamine ei päästa, tekib ainult risu. Saan aru, et kõike oleks vaja teha, aga kooslusi seal peal enam hooldada ei saa.

Aleksei Lotman: Rohkem on küsimus ikkagi luhasonnide ja kraavide olukorras. Olemasolevaid kraave tuleb mingil määral hooldada ja peame olema valmis regulaatoriga vett üleval hoidma. Teine asi on see, et kui uuendame kraave, siis tuleks teha seda teise profiilina, mitte terava, vaid laugena. Neid asju arutame ka koos RMK-ga ja paneme need kavasse. Selge on, et niimoodi ei saa teha nagu raba taastamist. Peame tegema sellisel viisil, et saab hooldada. See ei puuduta kaugel lahes olevat ala.

Riho Erismaa: Kui koguneb setet, siis on probleem suudmealaga.

Aleksei Lotman: Olen geoloogidega rääkinud sellest. Sete kuhjub lahes nii kaugel, et see ei puuduta luhaala. Võib uuesti arutada seda teemat ning võib mõelda, kuidas lõigata roostikusse sisse vee liikumise kohti, et vesi saaks liikuda lahele. Selge on, et ala peab säilima sellisena, et seda saaks hooldada.

Avaldatakse muret, et ala soostub ja peetakse vajalikuks ala seisundi jälgimist, kuna soostumise protsess süveneb. Soovitakse ka varem niita.

Toivo Sits: Kas vanasti, kui juunis niideti, oli linde vähem kui praegu, mil niidetakse juulis?

Aleksei Lotman: Seoses MAK meetmega on arutelu, kas saaks pakkuda vabatahtlikku II taset, et osade alade hooldus jääks veel hilisemaks, aga osade alade niitmise aeg tuuakse ettepoole. Varasem niitmine hävitab pesad ja pojad, arvukuse muutusi saab hinnata pika perioodi peale.

Selge on, et niitmine on hädavajalik. Seetõttu tuleb otsida optimaalset taset, kus niitmisel tekkiv suremus on väiksem, kui niitmata jätmisel tekkiv suremus. Võiks tuua natuke ettepoole niitmise aega ja mõndadele aladel jätta see veel hilisemaks.

Riho Erismaa: Kas kava näeb rolli ka inimese elupaiga säilimisel, talukohtade säilimisel?

Anni Kurisman: Praegu on Keskkonnaametis tegemisel Matsalu asustusstruktuuri uuring.

Krista Kallavus: Kõik vanad talukohad on joonistatud sisse. Paar kohta jäi välja toomata, kuhu keegi ilmselt ei lähe, aga üldiselt on asustusstruktuur kaardistatud. Tehakse ka uuringu tutvustamise koosolek.

Maret Laos: Meie, kes me igapäevaselt luhas käime ja neid hooldame ei tunne piisavalt liike. Milline näeb välja see ideaalne elupaik, mida liigile on vaja?

Aleksei Lotman: Vaja oleks teabepäevi nende liikide kohta, kes tänu hooldajatele olemas on.

Kaie Kattai: On plaanis teha teabepäev/tänuüritus sügisel maahooldajatele ning seal ka tutvustada, millised liigid tänu hooldajatele alles on jäänud.

Aleksei Lotman: Kavasse võib selle ka sisse kirjutada.

KKK-ga seotud küsimused ja ettepanekud saab esitada meiliaadressile alex@elfond.ee

Töökoosolek Penijõe mõisas 10. juuli

Matsalu rahvusparki, Rajametsa hoiuala, Haeska hoiuala ja Puiatu merikotka püsielupaiga kaitsekorralduskava

Algus: 10.04

Lõpp: 12.21

Sissejuhatav ülevaade Aleksei Lotmanilt

KKK hõlmab Matsalu Rahvusparki, lisaks ka Rajametsa hoiuala, Haeska hoiuala ja Puiatu merikotka püsielupaika

Üldjuht on KKA, rahastaja EL regionaalarengufond. Hangetega leitakse kavade koostajad, hankekonkursi võitis ELF.

Täna olemas esialgne Matsalu KKK mustand.

Konkreetseid ettepanekuid on tulnud vähe, aga need, kes siin RP toimetavad, nende seisukohad on väga olulised.

Matsalu on väga keeruline ja huvitav, on nii riigimaad kui eramaid.

Väärtused: liigid:

Linnud: merikotkas (hea seisund), tutkas (seisund halb), niidurüdi, väike-laukhani. Praegune KKK käsitleb 40 linnuliiki. Linnud on Matsalu seisukohalt olulisim elustikurühm.

Imetajad, kalad, kahepaiksed, taimed ja seened on samuti olulised.

Elupaigad: vee-, rannikuelupaigad, pärandkooslused ja metsaelupaigad.

Maastik tervikuna väga oluline.

Kultuuripärand

Tegevuskava

1) Seire ja teadusuuringud

2) Hooldus, taastamine, ohjamine – kõige olulisem

Ohjamine. Karuputke tõrje - Matsalus väiksed kolded, aga väga lähedal on üks suur koloonia, sealt tulevad seemned. Mink, kährik-võõrliigid, vaja ohjata. Rebase ohjamine (marutaud neid enam maha ei võta) Kuidas neid ohjata (kui mitte kevadel pesakondi tappa). Sabatasu? Kuidas aga tõestada, et see on RP pärit rebane. Probleem-tulevad uuesti.

Esimese prioriteedina Papilaid, väga oluline linnulaid (kährikutest vabastada), teine Kumari laid (kui on kõre seal, et saaks tõestada, siis see esimeseks) ja kogu RP jääks kolmandaks.

Roostike mosaiiksuse (laikus, mitmekesisus) taastamine. Oluline lindudele, kaladel, kahepaiksetele. Kas suvine niitmine? Kui niita vee all, siis mõju on natuke suurem. Või siis risoomid täiesti välja kaevata roostikul. Või siis ka muda kaevandamine (kallis tegevus, aga püsivam).

Roostike hooldus-talvine roovarumine. Uuendab roogu, selle koha pealt, kus on niidetud, seal järgmine aasta tüüpilised roostikulinnud pesitses ei saa. Iga aasta tuleks niita vähemalt viiendik roost. Hooldatavate niidualade servast vähemalt paarisaja meetri laiuse ribana niita lausaliselt. Mujal niita mosaiikselt, mitte rohkem, kui pool kogu roost, nii et iga konkreetne osa roost oleks niidetud üle aasta kuni kord 5 aasta jooksul.

Vaba vee piiri taastamine märgadel niitudel, seotud osaliselt rooga. Vaba veepiiri ei ole, niit läheb sujuvalt üle roostikuks, see pole niidulindudele hea, nad vajavad vaba vett, neil on siis julgem ja parem toituda. Kõige linnurikkamad kohad: Salmi, Sassi, Teorehe.

PLK võsa puhastamine – võsa tuleb sisse ka hooldatavatel aladel. Topelttoetus- siis kui juba on loodushoiu jaoks raha antud, siis võsa jaoks enam ei taheta anda, aga siis nt vabatahtlikud talgulised.

PLK hooldamine. Oleks vaja kombineerida niitmist ja karjatamist. Kuidas seda saavutada, vaja mõelda. Kõik mis täna tehakse, see peab jätkuma!

Põldude kasutuse jätkamine.

3) Taristu, tehnika, loomad (oluline nendesse investeerida) õpperajad, vaatlus- puhkekohad. Teabetahvlid. Piiritähised. Tehnika soetamine. Sillad, truubid, teed, küünid (teed väga oluline kirja saada KKK-sse). Kariloomad, karjaaiad, varjualused.

4) Kaitse-eeskirja uuendamine

5) RP tutvustamine ja keskkonnaharidus

6) Järelvalve: ilma selleta seadused ei toimi

7) Koostöökogu, kus on erinevate huvirühmade esindajad

Küsimused, märkused, ettepanekud.

1) Võsa puhastamine, teehoolded. Võtad võsa maha, siis pead maksma selle eest (RMKle), siis majanduslikult muutub täiesti mittetasuvaks.

Enne võtmist vaja teha ka kirjalikud avaldused. Luba vaja enne lõikamist.

Alex: see on asi, mida kavaga on raske lahendada, kava rakendamisel saab aidata kaasa see koostöökogu, riigi poolt on see keeruliseks aetud, mitme asutuse vahel jagatud, kui saab selle koostöökogu käima ja seal on kõik osapooled (riigi poolt: KKA, RMK ja keskkonnainspeksioon, võibolla keegi veel), siis on võimalik selliseid asju õigel ajal arutada. See tuleb regulaarse suhtlemisega tagada. Ei näe muud väljapääsu, kui riigiasutused peavad koostööd tegema.

2) Kalju: Niiskuse kohta küsimus: luht ei kuiva enam ära, milles probleem? Osad alad nii pehmed, et ei kannata üldse minna enam. Soonte puhastamist vaja teha.

Alex - peaks hakkama jah sooni puhastama

Osade soonte puhastamine käib, aga seda on vähe. RMK-le antud töödena üle, aga nemad teevad sellest ülevaate ja siis otsustavad alles, kus teha.

Alex - see asi on mitme otsaga, kui luht väga vara ära kuivanud siis hea niita, aga ei ole hea niidulindudele. Sooni hooldada, hooldamise käigus ei tohi suuri sügavaid kraave kaevata. Soonte tulemus – kogub vee kokku. Juulikuuks peab olema nii kuiv, et tehnikat kannab.

Ettepanek: soonte puhastamine tuleb kavas ette näha

3) Kuidas kalapüügi regulatsioon välja näeb? See on eelkõige kaitse-eeskirja teema, seoses KKK on see, et taastame kudeelupaigad paremaks ja teistpidi ka luhahooldus (üleujutatud luht on kudeelupaik).

4) Võõrliikide küsimus: šaakal, sõltuvalt uuringu tulemusest selgub otsus. Ei tea, kuidas ta siia jõudis, me ka ei tea, kui palju ta kurja teeb. Esialgu KKK surmaotsust talle ei kirjuta, see sõltub muidugi KKA, kui nemad seda otsustavad, siis tuleb hävitada ja kirjutada KKK-sse. Keegi pole Eestis šaakaleid pidanud, et oleks sealt äkki putku pistnud. Aga neid on terve kari, et kust on tulnud? Looduslik levik on Ukrainas ja Ungaris, liiga kaugel. Kas nad seal on LK aladel? On

5) Jahimehed küsivad: Matsalu on liitmata jahipiirkonnaga, siis naabruses olevad jahiseltsid võiksid jagada ära Matsalu. Koostatud on ka joonised, aga ministeerium ei kiirustanud selle vastu võtmisega. Aga uue jahiseadusega on kiire, sigadega, kährikutega probleeme.

Seoses šaakaliga ei ole kavandatud suurt aktsiooni, sest teda on vähe, kahju ei ole märkimisväärne. Kährik teeb palju suuremat kahju.

6) Kalju: hooaeg hakkab varsti pihta, et kuna niidetav hein ei vasta kvaliteedi nõuetel ja suur osa rulle vaja ära vedada, maa kuulub RMK-le, komisjonid käisid, et rulle ei taha nad näha võsas. Kuhu panna need rullid nüüd? Kunagi räägiti mingitest platsidest, mis tehakse.

Alex – luhta neid rulle tõesti ei tohi jätta, aga väljaspool luhta on ladustamise variandid samuti piiratud. Küüne on vaja, mis ühtlasi parandaks heina kvaliteeti ja suurendaks selle kasutust. Söödaks kõlbmatu heina osas ei oska praegu kavaga muud ette näha, kui täiendavaid uuringuid selle kasutamise osas. Läks ju ka Lihula katlamaja heinaküttele viimisega aastaid, aga lõpuks sai

sellest siiski asja.

7) Probleem kuupäevaga (niitmise algus 10. juuli) Miks ei või varem teha? Siis ei kõlba enam söödaks, vaid ainult katlamajja. Ornitoloogid ütlevad, et seal on rukkiräägud.

Võiks nii et nt 50 ha võiks igal inimesel lubada 1. juulist hakata niitma. Uus MAK ei näe ette muud kuupäeva, kui 10-nes, KKK-s oleks võimalik seda varemaks tuua.

Ettepank: mõnede alade niitmise kuupäev tuua ettepoole

8) Kalandus: Margus 1. märtsis püügipiirang (viia üle jääminekule), püügiluba Kesklahel, kooskõlastused – probleemid. Millal see eeskiri teemaks tuleb? Kõigepealt vaja saata KKM, nemad vaatavad üle mustandi, ettepanekud on kõik seal sees olemas. See ei saa toimima mitte enne järgnevat aastat, see venib.

Ettepank: muuta püügipiirangu kuupäeva

Hülgekahjud?

Alex - see on oluline küsimus, seda praeguses mustandis ei ole, meetmetes on, aga tegevustes ei ole. Hülgekindlate mõrdade investering võiks olla. Kuna viigerhüljes on kaitse alla ja tema uppumine mõrda on suur kahju, siis võiks toetada nende mõrdade soetamist.

Ettepanek: hülgekindlad mõrrad

9) Tehnilised vahendid. Veebikaamerad on ka tehniliste vahendite all?

Ettepank: veebikaamerad

Teine koosolek Penijõel kell 14.00

Turismiettevõtted ja seltsingud

Tutvustamine ja külastuskorraldus

Hetkel kavas:

Internet ja trükised

Koostöö ekskursioonid korraldamisel

Matsalu looduskeskus Penijõel

Matkarajad

Vaatetornid

Teabetahvlid

Puhkekohad

Tutvustus ja keskkonaharidus

Fotoalbum (pildid pluss Matsalut tutvustav tekst, raamatuna trükitud või pdf)

„Loodusvaatlused“ (kas on mõtet pabertrükisena või pdf)

RP sh külastusobjektide tutvustus internetis (kajastatud veebiinfo)

Penijõe ekspositsiooni hooldus (teha linnurada pargis, linnumulaažid)

Vajalik ka matkarada hooldus (kus oleks vaja tõsisemalt renoveerida?)

Teabepäevade sidusrühmadele (regulaarsed)

Loodus ja keskkonahariduslikud programmid

Rahvuspargi sümbolika

Vaja tööle saada koostöökogu

Arutelu, küsimused, ettepanekud.

1) Kas matakara rajamine tuleb ka sisse? Jah, rajamise koha pealt on käsitletud olemaolevate vaid tõsisemalt renoveerivat vajavad paigad, aga kui on ideid uute jaoks, siis anda teada.

Uus asi Penijõe linnupark.

Ettepanek – ajaloolisid teid rakendada, seal on metsaradasid olnud, kus külainimesed liikusid, vanad taliteed. Ajaloolised teed ja rajad, kui matkarajad.

2) Kas sadamate hooldus võiks ka olla KKK? Meil on juba need esitatud, lautrikohtad, vanade teede kohad.

Võibolla panna sadamate ja lautrikohtade hooldus? Terminitega on probleem. Lauter on looduslik randumiskoht, aga mõnes kohas on väikesadam (nt Matsalus).

Kasutada terminit merelepääs? Sadamakanal?

3) Penijõe rada. Külastajad ja kariloomad on ühel rajal raske pidada. Kariloomad muudavad raja väga ekstreemseks. Võibolla panna märkus juurde, et seal on loomad.

Teha nt laudrada ja siis ka ratastooliga läbitav. Laudtee juba oleks nagu tara eest, aga siis ei pääse loomad jõe äärde jooma. Loomad võivad küll tore vaatepilt olla, siis nad võivad olla ohtlikud.

Piisab võibolla ainult infost RMK kodulehele.

Variants oleks teha veel üks sild.

Või teha invarada sadamani ja sinna ka invaplatvorm.

Penijõe linnupark, telkimipats, Suitsu matkaraja tõsine uuendamine, Liustmäel vaateplatvorm (RMK võttis maha, aga see on väga hea koht platvormiks), Tominga talu vaateplatvorm väga lagunenu, Põgari Sassil võiks olla vaateonn.

Olealsolevate hooldus: Penijõe rada, Suitsu, Kloostri, Karusselja, Keemu, Haeska, Kiideva, Salaverem Näärivid, Kirbla.

4) Kloostri torn, kas ta peaks olema putkaga, äkki lahtine? Keemus ka ja suurema vastuvõtuga platvorm võiks olla, sest sinna tulevad inimesed suurte bussidega. Aknaluugid probleemideks. Lapsed ei ulatu aknast välja vaatama.

5) Teehooldus, võssa kasvanud Kloostri mõisa juures, turismibussiga ei pääse läbi.

- 6) Ühtne disain tornidele?
- 7) Infotahvlid. Merelepääsude juures võiks olla tahvel, kus on kalastuslubade ajad jne.
- 8) Kaotada ära Näärikivide matkarada?
- 9) Saarte liikumiskiirangute regulaarne tutvustamine massimeedias.
- 10) Uus punkt panna. Uus väljaanne „Matkates ümber Matsalu“
- 11) Kas noore looduskaitse võrgustiku rajamine sai sisse? Noore looduskaitse kursus ka sisse.
- 12) Keemu telkimisplats lisada.
- 13) Lisada Heaska varjesein, et pildistajad ei häiriks
- 14) Lubjaahjumäe alune roostikurada ja varjesein
- 15) Roostikutorn Suitsu suudme piirkonnas

MATSALU RAHVUSPARGI, RAJAMETSA JA HAESKA HOIUALADE NING PUIATU PÜSIELUPAIGA KAITSEKORRALDUSKAVA KAASAMISE KOOSOLEK

Keskkonnaamet teatab, et Matsalu rahvuspargi ja sellega piirnevate Rajametsa ja Haeska hoiualade ning Puiatu püsielupaiga kaitsekorralduskava koostamise raames toimub kava eelnõu avalik arutamine Hanila, Lihula, Martna ja Ridala valdades. Kaitsekorralduskavaga kirjeldatakse ala eesmärgiks olevaid loodusväärtusi, nende mõjutegureid ja kaitsemeetmeid ning kaitsetegevusi, mis on määratletud koos tõenäolise läbiviimise ajaga ning maksumusega. Kaitsekorralduskavade koostaja on SA Eestimaa Looduse Fond.

Kaitsekorralduskava koostamisprotsessi raames toimuvad kaasamise koosolekud:

- 23. septembril 2013 kell 10.00 Kõmsi Rahvamajas, Kõmsil, Hanila vallas Läänemaal
- 23. septembril 2013 kell 15.00 Matsalu looduskeskuses, Penijõel, Lihula vallas Läänemaal
- 24. septembril 2013 kell 10.00 Rõude külamajas, Rõudel, Martna vallas Läänemaal
- 24. septembril 2013 kell 15.00 Ridala Põhikoolis, Panga külas, Ridala vallas Läänemaal

Kohale on oodatud maaomanikud, kohalikud elanikud ja kõik teised asjast huvitatud.

Info:

SA Eestimaa Looduse Fond
Aleksi Lotman
Tel 5060879

Keskkonnaamet
Anni Kurisman
Tel 4724729

Kuulutus ilmunud ajalehes „Lääne Elu“ 19. septembril 2013

<http://online.le.ee/2013/09/19/matsalu-rahvuspargi-rajametsa-ja-haeska-hoiualade-ning-puiatu-pusielupaiga-kaitsekorralduskava-kaasamise-koosolek-2/>

Kavale esitati kaasamiskoosolekute käigus luhahooldajate poolt ettepanekud järgmisteks tegevusteks:

a) kraavide ja soonte puhastamiseks;

- b) luha lähedusse heinaküünide rajamiseks või olemasolevate parandamiseks/rekonstrueerimiseks;
 - c) karjamaadele puurkaevude rajamiseks.
- Ettepanekuid on kavas arvestatud.

Turismiettevõtjate poolt esitati ettepanekuid täiendava taristu osas, sh roostikus kulgeva loodusraja rajamiseks.

Ettepanekuga on arvestatud kava koostamisel.

Lisa 4. Matsalu rahvuspargis asuvate külade kirjeldus

Hanila valla külad

Rannaküla Mõisaküla väärtused – mõisaajast säilinud kelder, pargipuud, kunagised kalurimajad, kinnikasvanud puisniit, osaliselt avatuna säilinud rannakarjamaad, Rooglaiu sadam, rannaastang,

Kõera Kunagised Kõera, Kallavere ja Topi külade maad. Sumbkülastruktuuri võib aimata Kõeras ja Topil (Madise-Jaani, Kopli ja Kalda talud) Maastik on Topi rannas veel avatud, Kõera pool kinnikasvanud rannaniit. Kunagine paemurd asub madalal paesel rannaastangul, mis praegu metsastub, aga mida kindlasti tasuks avatuna hoida.

Salevere- piirkonna üks vanima asustusega kohti- muistne asulakohad Salumäe jalamil, hilisem, mõisaajast pärit karjamõisa hoone, sepikoda, töökoda ning kaev. Külale lisab miljööväärtust siluriajastu pangapealne, paljanduv korallriff, kunagine puisniit, millel võib leida muistseid põllukivihunnikuid, ajaarvamise algusaegne linnusevall, kalmed ja säilinud kasutusega looduslik pühapaik, Silmaallikas. Alal hooldab MTÜ Salumäe Selts, kes suudab siiski vaid väikese ala matkaraja alguses niidetavana hoida. Selleks, et ala täiuslikumalt uurida ja kaardistada ning arheoloogilisi väärtusi eksponeerida, võiks kaaluda pangapealsel kas puisniidu taastamist või puistu hõrendamist ja loopealse kasutamist puiskarjamaana kui see ei sea ohtu looduskaitselisi väärtusi.

Ullaste on ka üks põlisküladest, kus vanas külasüdames on säilinud kunagine sumbküla struktuur. Laose talu lähedale tuli Saleveret Saastna emamõisaga ühendav tee, mis Topi lahe otsa omalaadse kõrge kivitammina ületas ja mis põhiosas tänaseni säilinud. Kaaluda võiks ka tolle tee, praeguseks kinnikasvanud Ullaste poolse osa, väljaraiumist ja maastikul tajutavana hoidmist. Saastnast suubuv tee kohtus 1854-58 aasta kaardil Ranna talu juures Paga külaga ühenduses oleva teekohaga, mis Kurendi talu juurest Paga kõrtsi ehk Allika talu juurde läbi märja Sauemere metsa madala teetammina kulgeb ja Saue soone juures sillaga ületatav on olnud.. Verstakaardil on aga juba uus tee, mis Metsküla-Saastna teega praegusel kohal kohtub. Praeguseks liigkadastunud rannaniidud Põlde ja Ranna talude läheduses, võiks jätkata maastikuvaate avamist, Koplimala talu loopealset ähvardab taas kinnikasvamine, väärtuslikud, taastatud puisniidud Koplimala talu taga metsas, säilinud heinaküüniaseimed. Külas on olnud pukk-tuulik Hendriku talu maadel.

Lihula valla külad

Saastna küla vanim asundus on pärit Rootsi ajast. Siin oli püha Olavi kabel, mille juures paiknes kalmistu ning Kärneri talu maadel asub tõenäoliselt ka üks vanimaid põlde. Saastnas on säilinud mõisa peahoone sein müüriosa ja varisemisohtlik võlvkelder, mõisaaegse talli vare, töölistemaja ja rehe ase ning viinaköögi korsten. Porimäe läheduses, paesel rannaastangul on kunagine lubjaahjumägi, kus traditsiooniliselt küla jaanituld tehtud Saastna ninas on säilinud

piirivalvekordoni ja kõrtsi kohad. Mõisa-aegu oli üks lautrikoht otse peahoone juurest alla Matsalu lahe ääres ja tõenäoliselt on kasutatud ka Saare talu maadel praeguse, nn linnameeste sadama kohta.. Vabariigiajal oli lautrikohti rohkem, kolhoosi-aegu kujunes peasadamaks kalurite sadam, praegugi sügavaim, mis aga eravaldues asub. Avalikult kasutatav ongi praegu vaid nn linnameeste sadam. Selja ja Tominga talude vahel on praeguseni säilinud kena kiviaedadega ääristatud külavahetee, mida oleks veel võimalik võsalõikamisega vaadeldavaks avada. Samuti on säilinud enam-vähem avamaastikuna kogu mõisapõldude ala, Metsküla-poolne Matsalu lahe äärne rand ning osaliselt taastatud rannaniit Pikanina talu ümbruses. Säilinud on mitmeid kiviaedu ning mõisaaegseid teadmata tähendusega kiviringe Matsalu lahe rannal. Topi lahe ääres on kunagi väljamüümise eesmärgil lõhatud kivide ladustamisplats. Taasiseseisvumise järgselt on üks maaomanik oma kinnistute piiridele kiviaedu jäljendada püüdnud kivilasusid rajanud, mis aga esteetiliselt kuigi kenad ei ole ning mille hooldamine edaspidi tõsiseks katsumuseks töötab muutuda- kuna kivide vahed on suured, leidub seal ideaalne koht taimede ja hiljem põõsaste kasvamiseks. Kivide vahel on mehhaaniline võsatõrjumine raskendatud.

Metsküla Metsküla koos Paga Võigaste ja Liustemäega on üks põliskülasid, mille vanim asustus võib olla samaaegne Salevere mäega. Kallapa mäel oleval loopealsel on samasuguseid põllukivihunnikuid, mida arheoloogiliselt pole uuritud. 1854-58 aasta kaardil on juba hulgaliselt talusid, tihedamalt praeguse kooli piirkonnas, aga ka hajusalt kogu praeguse küla piires. Maastikuliselt on üks huvitavamaid pinnavorme Kallapa mägi oma loopealse puiskarjamaa (sarapiku), kivi külvi ja põlispuudega ning eristiilsete kiviaedade süsteemiga. Samalaladne maastik on Võigaste metsas veidi rohkem võsastunud ja ka arvatavalt väga vana asustuskoht (tõenäoline hiiekoht Kooli ja Koolirehe talude vahel ning Toarna mägi Saare talust kirdes. Paga küla rannal on rahvuspargi suurimad rändrahnud, Näarikivid, rannaniit on suhteliselt hästi hooldatud. Kägikõrtsi talu kohal on olnud kõrts ja lautrikoht. Külas on säilinud põhjalõunasuunalised karjateed rannakarjamaade ja Võigaste metsa vahel. Vana teedesüsteem on veel maastikul loetav ja tuleks säilitada. Kunagine tee läks läbi Liustemäe küla Kasevälja kraavi lähiste Salmi soone juurde Meelva-Matsalu vahel, praegune Meelva tee on ehitatud nõukogude ajal. Küla on olnud piirkonna kultuurikeskus- siin on olnud enam kui 130 aastat kool (vahepeal lausa 2 kooli, üks luteriusu, teine õigeusu lastele), postkontor, vaestemaja, kauplus, pitsikuur-rahvamaja, meierei. Täna on kasutusel raamatukogu, rahvamaja ja kool, milles kaks viimast ja meierei ka hoonetena on säilinud. Külas on leitavad viie veski asukohad, millest üks olnud saeveski. Vana külavaheteed jälgiv matkarada üle Sauemere Saleverre on amortiseerunud ja huvi vähesusel vist ei plaanita ka taastada. Tee koha peaks siiski säilitama avatuna- eemaldada tekkiv võsa.

Matsalu küla Keemu külas on olnud mõisaaegselt karjamõis. Mere elumajas on säilinud tolleaegne mantelkorsten. Laine talu kandis oli tööliste maja ja praeguse sadama lähedal kalameeste maja, ning kõrts. Keemul on säilinud kasutatavana ja hiljuti renoveeritud ajalooline sadam. Peahoone tagune mõisapark jätkub edasi Salmi poolsete taludeni ja Keemu rannani kui

parkmets, kus on kohati veel leitavad vanad teekohad, mis vääriks säilitamist.. Matsalu mõisa pargis on valdavalt vanemad puud, mis vaid pargiääri palistavad ning mõisa-allee, mis Meelvasse suunduvat teed ääristab. Vanu puud peaks võimalusel säilitama ja parki ehk uuendama, keskosas olnud viljapuud on hävinud nagu ka peahoone juures 2 kaitsealustest pöökidesst. Säilitada võiks ka pargi tiigi ümber kulgevat teekohta, võimalusel korrastada. Maastikuelementidest on Matsalu külas veel taastatud puisniidud Matsalu metsas (kunagi kogu ulatuses puisniit olnud), lubjaahjumägi oma pärnatukaga ning hooldatud rannaniit, mis kogu rannikut ääristab ja Salmi sopis eriti ulatuslik on.

Meelva. Põline, sumbküla osaga Meelva küla on ka üks vanimatest rahvuspargi küladest, aga ka üks nendest, kus oluliselt palju talukohti hävinud on. Praeguse Meelva piiridesse jääb ka osa Liustemäe küla ja Laulepa karjamõisa talusid. Varasem asulakoht oli Meelva ohvrimetsast ja -allikast läänes. Juba verstakaardil on külasüdame ümber ja metsasemate-alade ääres talukohad. Kerge vaevaga võib praeguse Meelva aladelt leida juba 34 talukohta, millest 18 säilinud. Vana külasüdame struktuur on jälgitav, juurde tekkis vaid mõni asunikukoht Laulepa karjamõisa lähedusse. Küla idapoolsel metsaserval on vana karjatee, mida ka Poola sõjateeks kutsutakse. Mets ise on kunagine kinnikasvanud puisniit, Matsalu mets. Küla lääneserv läheb üle Võigaste metsaks, kus kiviaiana on alles Matsalu mõisapiir. Reljeefilt on küla tasane, väikese tõusuga edela suunas, kus Pillika-Vahemetsa lähedal omanäoline kungas, mille ümbruse kohta põhjalikumalt võiks uurida (võimalik teine vanem asustus ja hiiekoht)

Kirikuküla. Kirikuküla vanimad asustusalaad on Suitsu jõesadama lähiümbrus Suitsu kõrtsikohaga, Tammiku talu ümbrus magasiada kohaga ja Saare mäel Saare kõrtsi ase. 1855-59 aasta kaardil on taluasumid veel Viita puisniidu piirkonnas ja ühtlaselt Äärenurga tolleaegse külatee ääres. Maastikku ilmestavad paadikuurid Suitsu jõe ääres, heinaküünid Suitsu luhas ja Allika puisniidul, avar lookarjamaa, Allika ja Viita hooldatud puisniidud, kiviaiad, poldrivallid. Külamaastiku ilmekaim koht on Laasu ja Tooma talukohad kitsa külatänavaga, mille laius vääriks seal säilitamist. Põhjalikumalt võiks uurida ja kaardistada Kirikuküla teedevõrku ning võimalusel ka säilitada maastikul tajutavana.

Penijõe. Mõisakompleks ei ole muinsuskaitse all. Säilinud hooned- müürid peaks säilitama ja võimalusel uusarendustes ka eksponeerima. Maastikku ilmestavad Penijõe mõisa park, hoodatud loopealsed, paadisadam, sillad. Omaaegsest hoonestusest on hävinud mõisalähedased töölisteelamud, talukohad, jõeäärsed paadikuurid.

Kloostri- Pagasi-Kelu (Seli, Rannu). Kloostri mõisa hooned ja varemed, park, kunagiste kalatiikide süsteem, Kloostri Salumägi, rannaastang, sadamakoht. Pagasi miljööväärtuslik külatänav, mis peaks külasüdames praegust ilmet nii ehitiste, teelaiuse, ja ka haljastuse osas püüdma säilitada. Kelu ja Rannu külasüdamed on piirkonna vanimad asustuskohad. Eriti kena on põlispuude ja rannaastangu Järve ja Laari talu maade lähiümbrus. Järve talu põhjaküljel on

nõgu, mida kinnikasvanud järveks peetakse Ehkki Rannu küla kuulub praegu Kirbla koosseisu, on ta olemuselt rohkem sarnane eelnimetatutega. Rannu küla ja Kelu Rannu poolne osa on nendest küladest enim hävinud, asustust märgivad vaid vaevumärgatavad hooneasemed, mis võssa kasvanud maastikul vaevu leitavad on. Kõikide külade maastikku ilmestab Kasari jõe äärne luhamaastik ja avarad põllud. Luhaheinamaadel on kunagi leidunud hulgaliselt kuhjalavakohti.

Kirbla. Külaailme on rahvuspargi mõistes tunduvalt erinev teistest küladest. Siin on asunud üks vanimaid muistseid asulakohti, kalmed, Kirik, pastoraat, kirikumõisa varemed, endine vallamaja, kalmistu, kiviaiad, alevi-ilmeline küla, kus kolhoosiaegsete korrusmajade grupid vahelduvad eramutega. Mõned kortermajad on peaaegu kasutusest väljas. Teises Maailmasõjas hävis tulekahjus enamuse taludest, millest paljusid pole taastatud, seepärast on ka vähe säilinud vanemaid hooneid. Kirbla pangale on püstitatud professor Erik Kumarile mälestuskivi.

Martna valla külad. Külad on olnud juba mõisaajal hõredate hajataludega, mis asundustalude lisandumisega tihendati. Varasemad külasüdamed on olnud Keravere ja Uto külades - Keraveres säilinud, Utol vaevumärgatavad taluasemed. Enim asundustalusid rajati Kurevere mõisamaadele. Külade ühiseks väärtuseks võib pidada ulatuslikke luhaheinamaid (mis on vaadeldavad Kurevere, Rannamõisa ja Keravere külamaastikelt), ning nendel kunagisi kuhjalavakohti.

Keskküla, Laiküla, Allikotsa. Piirkonna vanimad taludegrupid on asunud Vapra ja Allika talude juures, millest viimase lähiümbruse ajalugu peaks põhjalikumalt uurima. Vapra talus möödus professor Erik Kumari lapsepõlv, seal algas tal ka tõsisem loodushuvi.

Rõude ja Männiku külas on olnud vana, vabariigiaegne koolimaja praeguses Kooli talu eluhoones (tsaariaegne koolimaja oli Männiku küla Uuetoa talu lähedal, säilinud paekiviehitis), Kiisa kõrts, Suur-ja Väike-Rõude mõisate hooned, meierei. Erilise väärtusena tuleks käsitleda Rõude kalmistut, mis on rajatud omapärasele looduslikule kõrgendikule, ning mis oli endiseaegne kultusekoht.

Kurevere. Takkaranna talu on mõisaegne talukoht.

Keravere küla on põlisküla, kus säilinud vana külakaev, palvemaja, vanad külateed, mida peaks võimalusel edaspidi kasvõi jalgsiliikumiseks kasutatavana hoidma. Vaatamata hästisäilinud külasüdamele, on suur osa Rannajõe äärsest külaosast (u 15-20 talukohta) hävitatud, kui NL sõjavägi sinna lennuvälja plaanis. Rannajõe ääres oli vabariigi ajal piirkonna suurim, Veisteaugu (Vestaaugu) sadam. Ka Keravere küla vääriks terviklikult rahvusparki kuulumist

Haeska küla koosneb kolmest eri ajastul kujunenud külaosast. Vanim jääb Laiküla-Haapsalu teelt tulles esimeseks, iga järgnev ja noorem on rannikule lähemal. Rahvusparki kuulub noorim

Mõisaaegne külaosa. Haeska vanimas osas on säilinud kultusekivi, esimese kooli ase. Keskmises on vabariigiaegne koolihoone, kolhoosiaegse ja taasiseseisvumisjärgse kaupluse hooned (viimane on külaseltsi kasutuses). Terve külamaastik on vaatamata maaparandusele siiski haruldaselt hästi säilinud ja oleks oma terviklikkusega rahvuspargile ehteks. Haeska mõisahoones on olnud kool, maastikuväärtust lisavad hooldatud rannaniit ja puisniidud, Õõrla mägi (madal rannaastang), sadam.

Saardo küla. Ajalooliselt Haeska mõisa karjamõis on praegu osaliselt Saardu talu laudaosa. Küla teine, mõisaaegne talukoht on Kiideva pool asunud metsavahikoht, Sääse talu, ülejäänud on asundustalud.

Tuuru ja Põgari-Sassi. Tuuru teeristil oli kunagi meierei, Uuevälja talu hoovil on budistlikud stuupad, kolhoosiaegsest laudast kagus asus Põgari sumbkülaladne põlisküla, mille struktuur on tähelepanuväärselt säilinud ja vääriks kaitsmist, mitte laiendatava külaosana käsitlemist. Põgaril oli Rehe talu maadel ja palvemaja lähedal tuulikud. Rehe ja Helmu talu elamute juures Kiideva mõisa rehi.

Koidu küla. Küla lõunaosast postikurvini oli vabariigi alguajal popsiküla, mille hoonetest suurem osa on tänaseks hävinud.

Kiideva. Mõisahoonet on kasutatud koolina. Kiideva rand on roostunud ja vajaks hooldust, et püsida avamaastikuna, väärtuslik on matkaraja äärne puisniit.

Kalaküla. Külas on korrastatud sadam, vaateplatvorm, saun-külamaja, käsitöömüügi ja loodusõppe paviljonid, bussi-ootesaal külakoda, tähistatud matkarada piki randa Puisesse.

Puise küla on omaaegsete Puise, Jugassaare ja Rootsiküla maadel. Vanim asustuskoht on seni leitud Puise ninal, bussipeatuse lähedal. Seda ala on arheoloogiliselt vähe uuritud, mida peaks võimalike uute rajatiste puhul arvestama. Veskid olid Januse, Ringi-Mardi ja Ranna talu maadel. Vana kooli ase on tähistatud, hilisem kool on olnud Ranna talu eluhoones. Küla Madudemäepoolses otsas on olnud vana lautrikoht, piirivalvekordon ja kõrts, lautrikohad veel Kaevandu talu juures, Küberneetika kinnistu rannas. Puise ninal ja Oosaare rannal on olnud rändpüügi kalurite kalamajad. Ninal on säilinud need veel Niidu, Püünise ja Mereranna kinnistutel ja vääriksid väärtuslike ehitistena tähistamist, samuti Kohla, Kaasiku ja Kiama eluhooned. Ülejäänud hooned on nõukogudeaegsed, mõned Puise kalatehase tarbeks ehitatud. Nina kinnistul on amortiseerunud tehasehooned ümberehitatud turistidele majutus- ja söögikohaks ning käsitöötoaks, valvuritornike vaateplatvormiga majutuskohaks. Oosaare Rootsiküla viitab rootsi seosele, teada on, et viimased rootslased olid Ruhnu kalurid, kes rändpüügil seal peatusid. Puise maastikut vääringavad hooldatud rannaniiduosad, Madudemäe rannareljef (mis kipub kadakatesse kaduma ja vajaks vähemalt harvendamist), külasüdame ümbruse rannavallid ja põlispuud ning Puise

metsas taastatud puisniidud.

Eravalduses Jugassaare sadama läheduses on endiseaegsete kalasportlaste äärmiselt tihedalt paigutatud, ebaseaduslikud minisuvilad ja vaatetorn. Sadamaümbruse kompleks ei moodusta küll jälgimistvääri asustusala, kuid on siiski stiililt suhteliselt ühtlane. Peaks jälgima, et olemasolevaid „putkasid“ ei hakataks ümber ehitama, ega uutega asendada vaid oma aja ära elanult tellitaks kinnistule uus keskkonda väärstav hoonestusprojekt. Jugassaare teeristis on Breiti kivi, küla alguses Herald Eelmaa kujundatud külakaart.